

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**SOSYAL TEMSİLLER TEORİSİNDE KONTROLLÜ VE OTOMATİK
SÜREÇLER: SURİYELİ MÜLTECİLERE YÖNELİK TEMSİLLERİN
GRUPLAR ARASI SÜREÇLERLE BAĞLANTILI OLARAK İNCELENMESİ**

(DOKTORA TEZİ)

YASEMİN CAMCI

BURSA – 2024

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**SOSYAL TEMSİLLER TEORİSİNDE KONTROLLÜ VE OTOMATİK
SÜREÇLER: SURİYELİ MÜLTECİLERE YÖNELİK TEMSİLLERİN
GRUPLAR ARASI SÜREÇLERLE BAĞLANTILI OLARAK
İNCELENMESİ**

(DOKTORA TEZİ)

YASEMİN CAMCI

**Danışman:
PROF. DR. M. ERSİN KUŞDİL**

BURSA – 2024

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Psikoloji Anabilim Dalı,
Psikoloji Bilim Dalı'nda öğrenim gören 711545008 numaralı

Yasemin CAMCI'nın hazırladığı “Sosyal Temsiller Teorisinde Kontrollü ve Otomatik Süreçler: Suriyeli Mültecilere Yönelik Temsillerin Gruplar Arası Süreçlerle Bağlantılı Olarak İncelenmesi” doktora tezi ile ilgili savunma sınavı, 20/09/2024 günü 10.00 – 12.00 saatleri arasında yapılmıştır. Alınan cevaplar sonunda adayın başarılı olduğuna

oy birliği ile karar verilmiştir.

Üye
(Tez Danışmanı ve
Sınav Komisyonu Başkanı)

Prof. Dr. M. Ersin KUŞDİL
Bursa Uludağ Üniversitesi

20/09/2024

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Psikoloji Anabilim Dalı,
Psikoloji Bilim Dalı'nda öğrenim gören 711545008 numaralı

Yasemin CAMCI'nın hazırladığı “Sosyal Temsiller Teorisinde Kontrollü ve Otomatik Süreçler: Suriyeli Mültecilere Yönelik Temsillerin Gruplar Arası Süreçlerle Bağlantılı Olarak İncelenmesi” doktora tezi ile ilgili savunma sınavı, 20/09/2024 günü 10.00 – 12.00 saatleri arasında yapılmıştır. Alınan cevaplar sonunda adayın başarılı olduğuna

oy birliği ile karar verilmiştir.

Üye

Prof. Dr. Leman Pınar TOSUN
Bursa Uludağ Üniversitesi

20/09/2024

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Psikoloji Anabilim Dalı,
Psikoloji Bilim Dalı'nda öğrenim gören 711545008 numaralı

Yasemin CAMCI'nın hazırladığı “Sosyal Temsiller Teorisinde Kontrollü ve Otomatik Süreçler: Suriyeli Mültecilere Yönelik Temsillerin Gruplar Arası Süreçlerle Bağlantılı Olarak İncelenmesi” doktora tezi ile ilgili savunma sınavı, 20/09/2024 günü 10.00 – 12.00 saatleri arasında yapılmıştır. Alınan cevaplar sonunda adayın başarılı olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

Üye

Doç. Dr. Filiz GÜLTEKİN
Bursa Uludağ Üniversitesi

20/09/2024

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Psikoloji Anabilim Dalı,
Psikoloji Bilim Dalı'nda öğrenim gören 711545008 numaralı

Yasemin CAMCI'nın hazırladığı “Sosyal Temsiller Teorisinde Kontrollü ve Otomatik Süreçler: Suriyeli Mültecilere Yönelik Temsillerin Gruplar Arası Süreçlerle Bağlantılı Olarak İncelenmesi” doktora tezi ile ilgili savunma sınavı, 20/09/2024 günü 10.00 – 12.00 saatleri arasında yapılmıştır. Alınan cevaplar sonunda adayın başarılı olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

Üye

Prof. Dr. Sevim CESUR
İstanbul Üniversitesi

20/09/2024

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Psikoloji Anabilim Dalı,
Psikoloji Bilim Dalı'nda öğrenim gören 711545008 numaralı

Yasemin CAMCI'nın hazırladığı “Sosyal Temsiller Teorisinde Kontrollü ve Otomatik Süreçler: Suriyeli Mültecilere Yönelik Temsillerin Gruplar Arası Süreçlerle Bağlantılı Olarak İncelenmesi” doktora tezi ile ilgili savunma sınavı, 20/09/2024 günü 10.00 – 12.00 saatleri arasında yapılmıştır. Alınan cevaplar sonunda adayın başarılı olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Uzay DURAL ŞENOĞUZ
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

20/09/2024

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum “Sosyal Temsiller Teorisinde Kontrollü ve Otomatik Süreçler: Suriyeli Mültecilere Yönelik Temsillerin Gruplar Arası Süreçlerle Bağlantılı Olarak İncelenmesi” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

20/09/2024

Adı Soyadı: Yasemin CAMCI

Öğrenci No: 711545008

Anabilim Dalı: Psikoloji

Programı: Psikoloji Doktora

Tezin Türü: Yüksek Lisans / ☐ Doktora / X Sanatta Yeterlilik ☐

ÖZET

Yazar adı soyadı	Yasemin CAMCI
Üniversite	Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim dalı	Psikoloji
Bilim dalı	Psikoloji
Tezin niteliği	Doktora Tezi
Mezuniyet tarihi	20 / 09 / 2024
Tez danışmanı	Prof. Dr. M. Ersin KUŞDİL

“SOSYAL TEMSİLLER TEORİSİNDE KONTROLLÜ VE OTOMATİK SÜREÇLER: SURIYELİ MÜLTECİLERE YÖNELİK TEMSİLLERİN GRUPLAR ARASI SÜREÇLERLE BAĞLANTILI OLARAK İNCELENMESİ”

Sosyal biliş alanındaki farklı yaklaşımların kuramsal ve yöntemsel seviyede entegre edilmesi ile olguların bütüncül bir şekilde ele alınması ile farklı analiz düzeylerinde kapsamlı açıklamalar sunulmasını sağlayacaktır (Augoustinos ve ark., 2014). Bu amaçla İkili Süreç Modelleri ve Sosyal Temsiller Kuramını bir arada ele alan mevcut çalışmada sosyal temsillerin çekirdek alanında otomatik, çevresel alanda ise kontrollü süreçlerin yer aldığı temel hipotezi araştırılmıştır. Mevcut çalışma kapsamında araştırma konusu Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) ve Cumhuriyet Halk Partisini (CHP) destekleyen genç yetişkinlerin Suriyeli mülteci sosyal temsilleri olarak belirlenmiş ve çalışma birbirini izleyen iki çalışma olarak tasarlanmıştır. İlk çalışma kapsamında AKP ve CHP'yi destekleyen genç yetişkinlerin Suriyeli mülteci sosyal temsilleri ve tutumları belirlenmiştir. Bulgular literatürle uyumlu olarak sosyal temsillerin içeriğinin AKP'de dini ve tarihi kimlikle ilişkili olarak, CHP'de hükümet eleştirisi üzerinden oluşturulduğunu göstermektedir. Elde edilen sosyal temsillerin çekirdek ve çevresel alanda yer alan kelimeler kullanılarak ikinci çalışma için bir örtük ölçüm aracı oluşturulmuş ve iki partinin gençlik kollarında çalışan kişilere bu ölçüm aracı uygulanmıştır. Sonuçlar çekirdek alandan çevresel alana gidildikçe sunulan kelimelere verilen tepki sürelerinin ve yanlış tepki verme yüzdesinin arttığını göstermiştir. Gruplar özelinde yapılan analizler sosyal temsil yapılarındaki değişimlerin CHP için beklenen yönde olduğunu, AKP için ise daha farklı yönde gerçekleştiğini belirlemiştir. Tüm bulgular bir arada değerlendirildiğinde bir kavramın otomatik veya kontrollü olarak işlenmesinde bu kavramın sosyal temsilin yapısı içerisinde çekirdek ya da çevresel alanda yer almasının etkili olduğu; bu etkinin görülmesinde ise grup süreçlerinin belirleyici temel bir rolü olduğu fikri desteklenmektedir.

Anahtar kelimeler: Sosyal Temsiller, Otomatik ve Kontrollü Süreçler, Suriyeli Mülteciler, İkili Süreç Modelleri

ABSTRACT

Name & surname	Yasemin CAMCI
University	Bursa Uludağ University
Institute	Institute of Social Sciences
Field	Psychology
Subfield	Psychology
Degree awarded	PhD.
Date of degree awarded	20 / 09 / 2024
Supervisor	Prof. Dr. M. Ersin KUŞDİL

**"CONTROLLED AND AUTOMATIC PROCESSES REPRESENTATIONS THEORY:
AN EXAMINATION OF REPRESENTATIONS OF SYRIAN REFUGEES IN
RELATION TO INTER-GROUP PROCESSES"**

Integrating different approaches in the field of social cognition at theoretical and methodological range will provide comprehensive explanations at different levels of analysis by addressing the phenomena in a holistic manner (Augoustinos et al., 2014). For this purpose, the current study, which addresses Dual Process Models and Social Representations Theory together, investigated the basic hypothesis that automatic processes take place in the central core area of social representations and controlled processes in the peripheral area. The current study focused on the Syrian refugee social representations of young adults supporting the Justice and Development Party (AKP) and the Republican People's Party (CHP) and the study was designed as two consecutive studies. The findings, in line with the literature, show that the content of social representations is formed in relation to religious and historical identity in AKP and through a criticism of government in CHP. An implicit measurement tool was created for the second study by using the words in the core and peripheral areas of the obtained social representations and this measurement tool was applied to people who work in the youth branches of the two parties. The results showed that as one moves from the the core area to the peripheral area, reaction times and the percentage of incorrect responses to presented words increased. The analyses conducted specifically for the groups showed that the changes in the social representation structures were in the expected direction for the CHP, but in a different direction for the AKP. When all the findings are evaluated together, it is supported that the automatic or controlled processing of a concept is affected by whether this concept is located in the core or peripheral area within the structure of the social representation; and that group processes play a fundamental role in determining this effect.

Keywords: *Social Representations Theory, Otomatik ve Kontrollü Süreçler, Syrian Refugees, Dual Process Models*

ÖNSÖZ

Uzun ve yorucu bir çalışma sürecinin ardından hazırlanan bu çalışma kolektif bir çabanın sonucunda birçok insanın emeği ile şekillenmiştir. Akademik hayatımın başladığı ilk günlerden bu yana hem bilgisi hem de sonsuz desteği ile bu yolda ilerleyebilmemi sağlayan değerli danışmanım Prof. Dr. M. Ersin KUŞDİL'e en derin minnet ve teşekkürlerimi sunarım. Kendisinin özverili çabası en umutsuz zamanlarımda yola devam edebilmemi sağlayan en önemli desteğim olmuştur.

Zorlu ve uzun bu tez sürecinde her zaman değerli fikirleri ve destekleriyle bu çalışmanın şekillenmesinde çok önemli katkıları olan saygıdeğer Prof. Dr. Leman Pınar TOSUN ve Doç. Dr. Filiz GÜLTEKİN'e teşekkürlerimi sunarım. Tez savunma jürisinde yer alan sayın Prof. Dr. Sevim CESUR ve Dr. Öğr. Üyesi Uzay DURAL ŞENOĞUZ'a kıymetli fikirleri için çok teşekkür ederim.

Bu çalışmanın gerçekleşmesini mümkün kılan değerli katılımcılarıma ve onları ulaşabilmemi sağlayan değerli parti yöneticilerine teşekkürlerimi sunarım.

Adalet ve Kalkınma Partisi İstanbul İl Başkanlığı'nda görevli sayın Enes SAVAŞ, Mahmut LÖKBAŞ, Muhammet BULUT, Barış ÇELİK ve Tayyip AYSEL'e katkıları için çok teşekkür ederim.

Cumhuriyet Halk Partisi İstanbul İl Başkanlığı'nda görev alan sayın Deniz BAYAT, Umut UCA, Dilara Nur ÖZYURT ve Yusuf ŞAKUL'a teşekkürlerimi sunarım.

İhtiyaç duyduğum anlarda desteklerini esirgemeyen değerli arkadaşlarım Sümeyye AKAR, Elanur ARMAN, Ahmet Burak DAĞLIOĞLU, Dr. Öğr. Üyesi Yüksel BEKAROĞLU DOĞAN ve Ahmed Zahid Ertürk'e minnettarım.

Tez çalışmam süresince sağladıkları manevi destek ve sonsuz anlayışları için başta sayın Prof. Dr. Işıl BİLİCAN olmak üzere tüm İstanbul Medeniyet Üniversitesi Psikoloji Bölümü'ne minnet ve teşekkürlerimi sunarım.

Yalnızca bu çalışma için değil hayatımın her alanında bana sundukları destek ve emekleri için aileme teşekkürü borç bilirim. Anneme, babama, kardeşlerim Ayşegül, Selçuk, Haluk ve İrem'e, kuzenlerim Sümeyye ve Ayşenur'a, değerli büyüklerim Hamide ve Yunus CAMCI'ya çok teşekkür ediyorum. Ayrıca en kıymetli canlarım, yeğenlerim Buğra Cengiz, Funda Buğlem ve Elif Dila'ya varlıklarıyla hayatıma kattıkları anlam için

müteşekkirim. En zor anlarımda yanımda olan ve tüm yolları beraber aştığımız kız kardeşim Şahika GÜNEYSU'ya minnettarım.

Bu süreçte sıkıntılı anlarımı ferahlatan arkadaşlarım Burcu ALKAN, Dr. Öğr. Üyesi Feray KORUCU YAĞIZ, Beliz KORKUT ve en büyük destekçim Betül POLAT'a en derin minnet ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Son olarak bu tez çalışmasını hayatımda çok kıymetli yeri olan iki kişiye adanmak istiyorum: gidilebilecek herhangi bir yol bulunmadığına inandığım hayatımın en ümitsiz döneminde yoluma ışık tutarak lisans eğitimime başlayabilmemi sağlayan kıymetli amcam Yunus CAMCI'ya ve hayata aynı noktada başladığımız, kısacık ömründe temas ettiği herkeste ve bende de güzel izler bırakan minik Aslıcık'a bu çalışmayı armağan ediyorum.

Yasemin CAMCI

İstanbul 2024

İÇİNDEKİLER

SOSYAL TEMSİLLER TEORİSİNDE KONTROLLÜ VE OTOMATİK SÜREÇLER: SURİYELİ MÜLTECİLERE YÖNELİK TEMSİLLERİN GRUPLAR ARASI SÜREÇLERLE BAĞLANTILI OLARAK İNCELENMESİ	iv
YEMİN METNİ	x
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
1. GİRİŞ	14
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	17
2.1. İkili Süreç Modelleri	17
2.1.1. İkili Süreç Modellerinin Gelişimi	18
2.1.2. İkili Süreç Modellerinin Özellikleri	21
2.1.3. İkili Süreç Modellerine Yönelik Eleştiriler	27
2.1.4. İkili Süreç Modelleri ve Sosyal Gruplar	28
2.1.5. İkili Süreç Modelleri Çalışmalarında Ölçüm Yöntemleri	29
2.2. Sosyal Temsiller Teorisi	34
2.2.1. Sosyal Temsil Kavramı	35
2.2.2. Sosyal Temsillerin Oluşumu: Demir Atma ve Nesneleştirme	39
2.2.3. Sosyal Temsillerin Yapısı: İkili Yapı Yaklaşımı	42
2.2.4. Sosyal Temsil Evrenleri	45
2.2.5. Sosyal Temsillerde Sosyal Gruplar	46
2.2.6. Sosyal temsillerde araştırma yöntemleri	49
2.3. Türkiye’de Suriyeli Mülteciler	53
2.3.1. Türkiye’deki Suriyeli Mültecilere Ait Sayısal Veriler	54
2.3.2. Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerin Hukuki Durumu	55
2.3.3. Suriyeli Mültecilere Yönelik Hükümet Politikası	56
2.3.4. Sosyal ve Siyasi Alanda Suriyeli Mülteci Çalışmaları	59
3. MEVCUT ÇALIŞMANIN MANTIKSAL ÇERÇEVESİ	74

3.1.	İkili Süreç Modelleri ve Sosyal Temsiller Kuramı Arasındaki Kuramsal İlişki	74
3.2.	İkili Süreç Modelleri ve Sosyal Temsiller Kuramı Arasındaki İlişkiye Yönelik Görgül Çalışmalar	77
3.3.	Mevcut Çalışmanın Bağlamı: Suriyeli Mülteci Sosyal Temsilinde Otomatik ve Kontrollü Süreçler	81
3.3.1.	Birinci Çalışma Hipotezleri	81
3.3.2.	İkinci Çalışma Hipotezleri	83
4.	YÖNTEM VE BULGULAR	85
4.1.	Birinci Çalışma.....	85
4.1.1.	Birinci Çalışma Örneklemi	85
4.1.2.	Birinci Çalışma Veri Toplama Araçları	87
4.1.3.	Birinci Çalışmanın İşlemi	88
4.1.4.	Birinci Çalışmanın Bulguları	88
4.2.	İkinci Çalışma	116
4.2.1.	İkinci Çalışma Örneklemi.....	116
4.2.2.	İkinci Çalışma Veri Toplama Araçları	118
4.2.3.	İkinci Çalışma İşlemi.....	120
4.2.4.	İkinci Çalışma Bulguları	120
5.	TARTIŞMA VE SONUÇ.....	144
5.1.	Suriyeli Mülteci Sosyal Temsili: AKP ve CHP Örnekleri	145
5.2.	Sosyal Temsillerde Otomatik ve Kontrollü Süreçler: AKP ve CHP Örnekleri.....	151
5.3.	Bir İkili Süreç Modeli Olarak Sosyal Temsiller	155
5.4.	Çalışmanın Sınırlılıkları	157
	Kaynaklar	159
	EKLER	173

TABLO DİZİNİ

Tablo 1. İkili Süreç Modellerinin Özelliklerine İlişkin Gruplama	23
Tablo 2. Sosyal Temsillerde Çekirdek ve Çevresel Alanların Özellikleri	45
Tablo 3. Birinci Çalışma Katılımcılarının Yaş ve Gelir Bilgileri	85
Tablo 4. Birinci Çalışma Katılımcılarının Sosyo-Demografik Özellikleri	86
Tablo 5. Birinci Çalışma Katılımcılarının Siyasi Parti ve Siyasi Grup Tercihlerine Göre Dağılımları	87
Tablo 6. AKP ve CHP'yi Destekleyen Katılımcıların Demografik Özellikleri	89
Tablo 7. AKP ve CHP'yi Destekleyen Katılımcıların Yaş ve Aylık Gelir Bilgileri	90
Tablo 8. AKP ve CHP'yi Destekleyen Katılımcıların Siyasi Grup Dağılımları	91
Tablo 9. AKP ve CHP'yi Destekleyen Katılımcıların Dindarlık, Gönüllülük Geçmişi ve Gönüllülük Niyeti Puanları	92
Tablo 10. SMYTÖ Faktör Analizi Bulguları.....	94
Tablo 11. Birinci Çalışma SMYTÖ Alt Boyut ve Toplam Puanları Gruplar Arası T-Test Sonuçları	97
Tablo 12. Genel Örneklem Değişkenlerin Ortalama Değerleri ve Değişkenler Arasındaki Korelasyon Sonuçları	101
Tablo 13. AKP Grubu Değişkenlerin Ortalama Değerleri ve Değişkenler Arasındaki Korelasyon Sonuçları	102
Tablo 14. CHP Grubu Değişkenlerin Ortalama Değerleri ve Değişkenler Arasındaki Korelasyon Sonuçları	103
Tablo 15. Sosyal Temsillerin Çeşitlilik ve Nadirlik Analizi.....	105
Tablo 16. Genel Örneklem Suriyeli Mülteci Sosyal Temsil Yapısı.....	107
Tablo 17. AKP'yi ve CHP'yi Destekleyenlerin Suriyeli Mültecilere Yönelik Sosyal Temsil Yapısı.....	109
Tablo 18. İkinci Çalışma Katılımcılarının Sosyo-Demografik Özellikleri	116
Tablo 19. İkinci Çalışma Katılımcılarının Yaş ve Gelir Bilgileri.....	117

Tablo 20. İkinci Çalışma Katılımcılarının Siyasi Kimlik Tercihlerine Göre Dağılımları	117
Tablo 21. ÖÇT’de Kullanılan Kelimeler.....	119
Tablo 22. İkinci Çalışma AKP ve CHP Gruplarına Yönelik Yaş ve Gelir Bilgileri	122
Tablo 23. İkinci çalışma AKP ve CHP Gruplarına Ait Demografik Veriler.....	122
Tablo 24. İkinci Çalışma AKP ve CHP Gruplarının Dindarlık ve Gönüllülük Değişkenleri	124
Tablo 25 İkinci Çalışma AKP ve CHP SMYTÖ Puanları Gruplar Arası Karşılaştırma	126
Tablo 26. İkinci Çalışma Genel Örneklem Değişkenlerin Ortalama Değerleri ve Değişkenler Arasındaki Korelasyon Sonuçları	127
Tablo 26. (devamı) İkinci Çalışma Genel Örneklem Değişkenlerin Ortalama Değerleri ve Değişkenler Arasındaki Korelasyon Sonuçları	128
Tablo 27. İkinci Çalışma AKP Örneklemi Değişkenlerin Ortalama Değerleri ve Değişkenler Arasındaki Korelasyon Sonuçları	129
Tablo 27. (devamı) İkinci Çalışma AKP Örneklemi Değişkenlerin Ortalama Değerleri ve Değişkenler Arasındaki Korelasyon Sonuçları	130
Tablo 28. İkinci Çalışma CHP Örneklemi Değişkenlerin Ortalama Değerleri ve Değişkenler Arasındaki Korelasyon Sonuçları	131
Tablo 28. (devamı) İkinci Çalışma CHP Örneklemi Değişkenlerin Ortalama Değerleri ve Değişkenler Arasındaki Korelasyon Sonuçları	132
Tablo 29. AKP ve CHP örneklemelerinin çekirdek, 1. çevresel ve 2. çevresel alanları için ÖÇT puanları t-test sonuçları	141
Tablo 30. Grupların ÖÇT’nin Uyumlu ve Uyumsuz Bloklarında Doğru Tepki Verme Yüzdesi Karşılaştırması	142
Tablo 31. Hipotezler ve Sonuçları.....	143

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Prototip Analizi Sonucunda Oluşan Sosyal Temsil Yapısı.....	52
Şekil 2. SMYTÖ'nün Kırılma Grafiği (N=407)	93
Şekil 3. SMYTÖ'nün Doğrulayıcı Faktör Analizi Modeli	96
Şekil 4. AKP'yi Destekleyen Grubun Suriyeli Mülteci Sosyal Temsili Benzerlik Analizi	114
Şekil 5. CHP'yi Destekleyen Grubun Benzerlik Analizi	115
Şekil 6. SMYTÖ	125
Şekil 7 ÖÇT Toplam Puanı Genel Örneklem Grafiği	135
Şekil 8. ÖÇT Toplam Puanı AKP ve CHP Örneklemeleri Grafiği	136
Şekil 9. ÖÇT Uyumlu Puanı Genel Örneklem Grafiği	137
Şekil 10. ÖÇT Uyumlu Puanı AKP ve CHP Örneklemi Grafiği.....	138
Şekil 11.ÖÇT Uyumsuz Puanı Genel Örneklem Grafiği	139
Şekil 12.ÖÇT Uyumsuz Puanı AKP ve CHP Örneklemi Grafiği	140

RESİMLER DİZİNİ

Resim 1. ÖÇT Örnek Ekran 1	32
Resim 2. ÖÇT Örnek Ekran 2	33

1. GİRİŞ

En basit organizmalardan en kompleks organizma-üstü (supraorganism) yapılara kadar her canlının var oluşunu sürdürebilmesi başarılı bir algı-eylem döngüsünün oluşturulabilmesiyle mümkündür. Başarılı bir algı-eylem döngüsü çevrenin anlamlandırılması ve buna uygun bir eylemin üretilmesini kapsamaktadır (Lahlou, 2001). Psikoloji bilimi tüm alt alanları ile birlikte farklı açılardan yaklaşarak bu algı – eylem döngüsünün doğasını araştırmakta; bu döngüyü anlamlandırma güdüsüyle sorular sormakta ve çalışmalar yürütmektedir. Sosyal biliş alanı özelinde bakıldığında ise sosyal bağlamda gerçekleşen algı – eylem döngüsünde bilginin edinimi, saklanması ve işlenmesi aşamalarını anlamaya çalışan araştırmalar ortaya konulmaktadır. Ancak sosyal biliş alanında çalışan bilim insanlarının bilginin kaynağı, doğası ve edinimine yönelik çeşitli ve birbirinden farklı felsefi yaklaşımlara sahip olması nedeniyle, bilimsel bilgi üretme çabası çeşitli kuramsal yaklaşımların ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır. Bu kuramsal yaklaşımların her birinin güçlü ve zayıf olduğu yanları bulunmaktadır. Bu kuramların zayıf yanlarının güçlendirilmesi bir arada ele alınabilmeleri ile mümkündür (Augoustinos, Walker ve Donaghue, 2014).

Mevcut çalışmanın en temel amacı sosyal biliş alanına bütüncül bir anlayışla yaklaşılabilmesi hedefiyle bahsedilen kuramsal yaklaşımların eklektik bir yapı içerisinde buluşturulmasına bir zemin hazırlamaktır. Mevcut tez çalışması kapsamında farklı felsefi temellere dayanan, farklı odak noktaları ve araştırma yöntemleri olan iki ayrı ekol bir arada ele alınmaya çalışılacaktır. Ana akım sosyal biliş çalışmalarında 80’li yıllardan günümüze kadar yoğun olarak kullanılan İkili Süreç Modelleri ve sosyal biliş çalışmalarının odağının bireysel süreçler yerine toplumsal ve grup düzeyindeki bilişsel süreçler ile gerçekleştirilmesi fikrini benimseyerek eleştirel psikoloji akımına yakın duran Sosyal Temsiller Kuramı yaklaşımlarının her ikisi de sağlam kuramsal temellere ve zengin kavramsal açıklamalar sahip olarak görülmektedir (Fiske ve Taylor, 2013). Doise’in (1980) önerdiği analiz düzeyleri iki uçlu bir süreklilik olarak düşünülürse ikili süreçler kişi içi açıklamalar; sosyal temsiller ise ideolojik açıklamalar ucuna yakın durduğu ve bu nedenle de her iki yaklaşımın da uzağında durduğu yöndeki olguların algının eyleme dönüştürülmesi sürecindeki etkilerini gözden kaçırdığı düşünülebilir. Mevcut tez bu iki kuramsal yaklaşımın birlikte ele alınması ile önerdikleri kuramsal

temeller ve kavramsal açıklamalar üzerinden iki yaklaşım arasında bir bağ kurulmasını sağlama hedefiyle gerçekleştirilmiştir.

Sosyal temsiller kuramı sosyal düzeyde yürütülen bir dizi bilişsel eylem neticesinde grup tarafından paylaşılan, dünyayı anlamlandırmaya ve bireylere eylemlerinin ne yönde olması gerektiğine dair bir rehber sunan bir “sosyal temsil” oluşturulduğunu belirtmektedir (Moscovici, 2000). Abric (1993) sosyal temsil kavramını niteliksel ve niceliksel farklılıklar gösteren çekirdek ve çevresel alanlardan oluşan bir yapı olarak tanımlamıştır. Mevcut çalışma kapsamında sosyal temsillerin iki yapısal alanında var olduğu belirten bu farkların, bu alanlardaki unsurların bilişsel seviyede işlenmesinde de bir farklılığa neden olabileceği ve bu farklılığın niteliksel olarak farklı iki süreç olarak tanımlanan otomatik ve kontrollü süreçler ile açıklanabileceği fikirlerini temel almaktadır.

İkili süreç modelleri ve Sosyal temsiller kuramının bir arada ele alınması yalnızca kavramsal düzeyde değil, metodolojik seviyede de bir entegrasyonun gerçekleştirilmesini gerekmektedir. İkili süreç yaklaşımlarında ana akım sosyal biliş alanındaki yaygın eğilimde olduğu gibi bireysel seviyede bir inceleme yapılırken sosyal temsiller akımında grup düzeyinde bilgi edinmeyi sağlayan araştırma yöntemleri tercih edilmektedir. Augoustinos ve ark. (2014) herhangi bir düzeydeki araştırma yönteminin diğer düzeylerdeki yöntemlerden üstün olmadığını ve bu yöntemlerin de bir arada kullanılması gerektiğini belirtmektedir. Mevcut çalışma için de bu görüşe uygun olarak iki aşamalı bir araştırma deseni tasarlanmıştır. İlk aşamada grup düzeyindeki sosyal temsillerin belirlenmesi, ikinci aşamada ise bireysel düzeyde bu temsillerdeki bilişsel seviyede bilgi işleme süreçlerinin incelenmesi hedeflenmiştir. Böylece Augoustinos ve ark.’nın (2014: 288) önerdiği şekilde “*grup bağlamındaki birey yerine bireyin zihnindeki grubun*” araştırılmasına olanak sağlanmıştır.

Belirlenen hedefler ve araştırma deseniyle ilişkili olarak bu tez çalışmasında araştırmanın çalışma konusu, Türkiye’nin toplumsal ve siyasi hayatında tartışmalı bir konu haline gelen ve ilerleyen dönemlerde de önemli etkileri olacağı öngörülen “Suriyeli mülteciler” olgusunun siyasi partiler bağlamında ele alınması olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda, yürütülen çalışmanın yalnızca sosyal biliş alanına kuramsal seviyede bir katkıda bulunması değil, aynı zamanda mevcut zaman dilimi ve bölge için önemli bir olgu

hakkında da bilgilendirici ve detaylı bulguların elde edilmesini sağlayacağı beklenmektedir. Bu nedenle yaklaşık son 20 senedir iktidarda bulunan Adalet ve Kalkınma Partisi ile ana muhalefet partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi’ni destekleyen ve bu partilerde görev alan genç yetişkinlerle yürütülen bu tez çalışmasının “Suriyeli mülteciler” ekseninde süregiden tartışmaların anlaşılmasına ve çözümlenmesine destek olabileceği düşünülmektedir.

Bu tez çalışması kuramsal çerçeve, araştırmanın mantıksal çerçevesi, yöntem - bulgular ve tartışma olarak dört ana bölümden oluşmaktadır. Kuramsal çerçeve kısmının başlangıcında çalışmanın temelini oluşturan teorik yaklaşımlar olan İkili Süreç Modelleri ve Sosyal Temsiller Kuramı detaylı olarak anlatılacaktır. Kuramsal çerçevenin ikinci kısmında ise araştırma konusu olan Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin mevcut durumu ile toplumda, medyada ve siyasette var olan Suriyeli mülteci temsillerine yönelik çalışmalar aktarılacaktır. İkinci bölüm olan araştırmanın mantıksal çerçevesinde ilk olarak ikili süreç modelleri ile sosyal temsiller yaklaşımı arasında teorik seviyede bir ilişki kurulmuş ve görgül çalışma bulgularında bu teorik seviyedeki ilişkiyi destekleyebilecek veriler sunulmuştur. Ardından Suriyeli mülteciler sosyal temsili ile gerçekleştirilen araştırma kapsamında bulgulanması beklenen hipotezler belirtilmiştir. Üçüncü kısımda birbirini izleyen iki çalışma olarak tasarlanan çalışmalarda kullanılan yöntem ve elde edilen bulgular sırasıyla sunulmuştur. Son bölüm olan tartışma bölümünde ise elde edilen bulgular elde edilen bulgular kuramsal yaklaşımlar bağlamında ele alınarak mevcut çalışma bulgularının sosyal biliş alanına kuramsal katkılarının nasıl olabileceği değerlendirilmiştir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu çalışma kapsamında ana akım sosyal biliş alanında izlenim oluşturma, tutumlar, atıf, karar verme gibi farklı birçok alanda kullanılan İkili Süreç Modelleri ve ana akımın yaklaşımına eleştirel bir görüş geliştiren Sosyal Temsiller Kuramı yaklaşımları bir arada ele alınacaktır. İlk aşamada her iki yaklaşımın kuramsal kapsamı detaylı olarak ele alınacaktır. Ayrıca mevcut çalışma konusu ve örnekleme itibarıyla da grup süreçleriyle yakından ilişkili olduğu için bu teorik yaklaşımların grup süreçleriyle ilişkisine de değinilecektir. İkinci aşamada bu teorik yaklaşımlar kapsamında yürütülen bazı görgül araştırma sonuçları da ele alınarak mevcut çalışmanın altyapısı aktarılacaktır.

2.1. İkili Süreç Modelleri

Psikolojinin bir bilim olarak kurulmasından 1970’li yıllara değin sosyal psikoloji alanında birçok çalışma yapılmıştır. 1960’lı yıllar öncesinde hem bilim camiasında hem de kamuoyunun gündeminde oldukça ses getiren bazı çalışmaların metodolojik hatalara sahip olduğunun belirlenmesi ve sosyal psikoloji alanında etkin olan davranışçılık ekolüne getirilen eleştiriler sosyal psikoloji alanında ‘güven bunalımı’ olarak adlandırılan bir krizi dönemi yaşanmasına neden olmuştur (Fiske ve Taylor, 2013). 1970’li yıllardan itibaren bilgisayar teknolojisinin gelişmesi ile bilişsel psikolojide insan zihninin çalışma prensiplerinin bilgisayarın çalışmasına benzetilerek araştırılmasına ve insan bilişinin bilgi işleme yaklaşımı ile anlaşılabilceği inancının alandaki araştırmalar tarafından paylaşılmasına neden olmuştur (Eysenck ve Keane, 2005). “Sosyal biliş” terimi de benzer şekilde 1970’li yıllardan itibaren kullanılmaya ve sosyal psikolojide yaşanan krize bir çözüm olarak insanın sosyal dünya içerisinde kendi konumunu anlamlandırma çabasının doğası bilişsel psikolojinin sunduğu kuramsal ve metodolojik araçlarla araştırılmaya başlanmıştır (Augoustinos ve ark., 2014).

Bilişsel devrimle birlikte insan zihninin bilgi işlemede kullandığı yöntemleri inceleyen birçok kuramsal yaklaşım ileri sürülmüştür. Bunlardan birisi olan ikili süreç modelleri bilgi işlemede insan zihninin nitelik ve yapı olarak birbirinden farklı iki süreç kullandığını ileri sürmektedir (Evans, 2008). İkili süreç modellerinin gelişimine neden olan öncüller, sosyal biliş alanındaki temel ikili süreç modelleri ve bu yaklaşıma getirilen eleştiriler bu başlık altında ele alınacaktır.

2.1.1. İkili Süreç Modellerinin Gelişimi

Sosyal bilişin bir bilimsel alt alan olarak tanımlanması 20. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşse de insanın davranışlarını oluşturan bilişsel süreçler ilk bilim insanlarına dek izlenebilir. İnsanları “güdülenmiş, düşünen öznelere” olarak gören Wundt (1897) ve “eyleme yönelik pragmatik düşünenler” olarak tanımlayan James (1913) her ne kadar görüşleri ciddi ölçüde farklılaşsa da sosyal bilişin öncüleri olarak sayılabilirler (akt. Fiske, 2018: 1). Sosyal biliş “sosyal bağlamda iletilen bilginin edinimini, temsil edilmesini ve geri getirilmesini etkileyen faktörler ile bu faktörlerin yargılar ve davranışlar üzerindeki etkilerine yönelik çalışmalar” olarak tanımlanmaktadır (Matsumoto, 2009:500). Bir uyaran ve bu uyarana tepki olarak doğan davranış arasında geçen bilişsel süreçler her dönem sosyal psikolojinin araştırma konusu olmuştur ancak sosyal bilişin özellikle Kuzey Amerika’da baskın bir araştırma alanı haline gelmesi ile sosyal bağlamda bilişsel süreçleri inceleyen araştırma ve teorik yaklaşımların üretimi hız kazanmıştır (Fiske ve Taylor, 2013). Bu gelişme ile sosyal bağlamdaki bilgi işleme süreçlerini tutum, önyargı, kalıpyargılar ve izlenim oluşturma gibi çeşitli konuları spesifik olarak açıklayan ya da spesifik konulardan bağımsız bilgi işleme süreçlerini inceleyen birçok ikili süreç modeli oluşturulmuştur (Gawronski ve Creighton, 2013).

Modern ikili süreç modelleri insanların birbiriyle karşıt özellikler taşıyan iki farklı bilişsel sistemler kullanarak düşündükleri temel varsayımına dayanmaktadır (Evans, 2008). İnsanın eylemlerini bu iki zıt zihinsel gücün etkisi altında gerçekleştiği fikrinin geçmişi antik Yunan felsefesine kadar uzanmaktadır. Plato insan ruhunun iki farklı çalışma prensibinin bulunduğunu; bunlardan birinin sakin ve kurallara uyan, diğerinin ise duygusal ve dürtüsel olduğunu söylemiştir. Benzer şekilde Aristo da insanın davranışlarının sonuçlarını rasyonel olarak değerlendirmedeki yetersizlikten doğan ve iradeyle değil tutkuyla kontrol edilen davranışlar olarak tanımladığı “akrasia” kavramından bahsetmektedir. Filozofların insan zihninde bir arada varlığını sürdüren iki farklı mekanizmanın bulunduğu dair görüşleri varlıklarını günümüze dek sürdürmüştür. Bu görüşlerin kapsamlı bilimsel teoriler sunmasalar da “zihnin ikili yapısı” fikrini öne sürerek ikili süreç modellerinin oluşmasına bir temel sağladığı söylenebilir (Strack ve Deutsch, 2005).

Psikoloji disiplini içerisinde ikili süreçlere dair ilk fikirlere Gustave Le Bon ve Sigmund Freud’un çalışmalarında rastlandığı ileri sürülebilir. Le Bon (1895/2014) insanların

bağımsız bireyler olarak rasyonel şekilde davranışlarının sonucunu düşünerek hareket ettiklerini belirtmektedir. Ancak insanlar bir kalabalık içerisinde yer aldıklarında “grup zihni”ne bir geçiş yapar ve kişisel sorumluluk duygusundan kurtulurlar. Bu noktadan sonra duygusal etkilere daha açık hale gelir ve dürtüsel davranışlar sergilemeye başlarlar. Bireysel ve kolektif zihin arasındaki bu geçiş ile davranış üzerinde iki farklı sistemin etkisi görülmektedir. Psikoloji disiplini içerisindeki diğer görüş de Freud’un (1933) çalışmalarında bulunabilir. Freud insan davranışının bilinç ve bilinçdışı alanlarda bulunan bazı güdüler tarafından etkilendiğini belirtmektedir (akt., Strack ve Deutsch, 2005: 893).

Psikolojinin bir disiplin olarak ortaya çıkış döneminde yukarıda belirtildiği gibi ikili süreçlerin öncülü olarak görülebilecek fikirlere rastlanmasına rağmen bu fikirlerin kapsamlı teorik yaklaşımlar olarak yapılandırılması 1980’li yılları bulmuştur. Fiske ve Taylor (2013) bu geçiş sürecinde ve sonrasında sosyal biliş süreçlerine yönelik sosyal psikoloji alanındaki baskın yaklaşımları beş döneme ayırmaktadır: tutarlılık arayıcı, naif bilimci, bilişsel cimri, güdülenmiş taktisyen ve aktive edilmiş aktör. Yazarlara göre insanların sosyal davranışlarının altındaki bilişsel süreçlerin anlaşılması için bilişin motivasyonla birlikte ele alınması gerekmektedir.

Bu aşamalardan ilki 1950’li ve 1960’lı yılları kapsamaktadır ve sosyal biliş süreçlerini “tutarlılık arayıcı” olarak tanımlayan baskın görüştür. Bu dönemde sosyal davranışın altında yatan motivasyon bilişsel çelişkiden doğan rahatsızlığın giderilmesi olarak görülmektedir (Fiske ve Taylor, 2013). Fiske (2018) bu yaklaşım kapsamında motivasyonun temel yönlendirici olarak görülebileceği birçok meta-teori üretildiğini belirtmektedir. Motivasyon bilişsel süreçler üzerinde düzenleme etkisi taşımaktadır ve hem motivasyon hem biliş sosyal davranışın üretilmesinde merkezi konumdadır.

1970’li yıllardaki ikinci aşamada sosyal bilişe yönelik temel yaklaşım insanları birer bilim insanı gibi gören “naif bilimci” dönemidir. Bu dönemdeki açıklamalarda temel motivasyonun insanların gelecek davranışlara yönelik yordama ve kontrol etme gereksinimlerine dayandırıldığı görülmektedir. Bu dönemde sosyal davranışta bilişin rolü bu yordama ve kontrol işlevleri için duruma ilişkin tüm verilerin toplanması ve rasyonel olarak işlenmesi süreçleriyle ilişkilendirilmiştir (Fiske ve Taylor, 2013). Yine bu dönemde sosyal davranışın oluşmasında bilişsel süreçlerin motivasyonel süreçlerden daha önemli rol oynadığı düşünülmektedir. Motivasyonun rolünün azalması ve bilişin

rolünün baskın hale gelmesi fikri insanların hata yapma riskinin az olduğu fikrini beraberinde getirmiştir ancak çalışmalar bu durumun aksini ortaya koymaktadır. İnsanların tekrar tekrar yanıldıklarını gösteren çalışmalar hatalı düşünme süreçlerinin bilişte yer aldığına işaret etmektedir. Bu durum da bir sonraki aşamaya geçilmesine neden olmuştur (Fiske, 2018).

Üçüncü aşama 1980’li yılları kapsamaktadır ve ikili süreç modellerinin geliştirilmeye başlandığı dönemdir. Bu aşamada insanların karmaşık problemleri dahi basitleştirmeye çalıştıkları ve davranışların rasyonel düşünme sürecinin tamamlanmasına imkân tanımayacak denli kısıtlı sürelerde ortaya çıktığı gözlenmiştir. Bu dönemde sosyal davranışın altındaki motivasyon en hızlı ve en etkili şekilde durumun anlaşılması olarak belirlenmiştir. Bu motivasyonla insanlar bilişsel kapasitelerinin kısıtlılıklarından kurtulmak için birtakım kısa yollar kullanmaktadır. Dolayısıyla, söz konusu dönemde motivasyonun rolü iyice azalmış, bilişsel süreçler sosyal davranışın açıklanmasında en önemli faktör haline gelmiştir. İnsanların doğru ya da hatalı davranışları bu kısa yolların ya da rasyonel düşünce sürecinin kullanılması ile açıklanmaktadır (Fiske ve Taylor, 2013).

“Bilişsel cimri” olarak adlandırılan dönemde gerçekleştirilen çalışmalar temelde 3 tema etrafında toplanmıştır. İlk olarak insanların araştırmacıların düşündükleri derecede hata yapmaya yatkın olmadığı, düşünce süreçlerini bu araştırmacıların beklentilerinden daha başarılı şekilde gerçekleştirdikleri görülmüştür. İkincisi insanların bilişsel süreçleri araştırmacıların ağırlıkla üzerinde durdukları durumsal faktörlerin yanı sıra kalıpyargılar ve inançlar gibi görece sabit yapılardan da etkilenmektedir. Son olarak da insanlar her zaman bir bilişsel cimri gibi düşünmemekte, bazı durumlarda derin düşünme yolunu tercih etmektedir. İnsanların içinde yer aldıkları duruma yönelik olarak değişebilen hedefleri bu iki farklı stratejiden birinin seçilmesine neden olmaktadır (Fiske, 2018). “Bilişsel cimri” döneminde motivasyon ve duyguların davranış üzerindeki etkilerinin görmezden gelinmesi sosyal bilişe dair temel yaklaşımın değişmesine ve “güdülenmiş taktisyen” olarak tanımlanıp 1990’lı yılları kapsayan dördüncü dönemin başlamasına neden olmuştur. İkili süreç modellerinin kapsamlı teorik yaklaşımlar olarak üretilmesi de bu dönem içinde başlamıştır. Bu dönemde motivasyonun temel rolü insanın sosyal bağlam ve diğer insanların hedefleri doğrultusunda doğru ya da hızlı karar verme seçenekleri arasında bir seçim yapmasıdır. İnsanların içinde bulunduğu şartlara göre bu

iki motivasyondan birini seçmesi onun bilişsel stratejilerden hangisini kullanacağını da belirlemektedir. Bu görüş sosyal davranışın oluşmasında motivasyonun yeniden önemli bir faktör olarak görülmesini sağlamıştır. Hızlı ya da doğru olma motivasyonlarının farklı bilişsel süreçler gerektirdiği hipotezi bilişsel yapılar ve süreçler hakkında daha ayrıntılı çalışmalar yapılmasını sağlamıştır (Fiske ve Taylor, 2013).

Fiske ve Taylor'un (2013) "aktive edilmiş aktör" olarak tanımladığı beşinci dönem 2000'li yıllardaki teknolojik gelişmelerle de ilişkili olarak bu dönemde başlamıştır. Güdülenmiş taktisyen döneminde insanların doğru ya da hızlı olma motivasyonları neticesinde farklı bilişsel stratejiler kullandığı varsayımı ile yürütülen çalışmalara bakıldığında insanların bu motivasyonları belirleme sürecinde beklendiği kadar bilinçli bir bilişsel süreç yürütmediğini göstermiştir. Hızlı ya da doğru karar verme motivasyonunun belirlenmesinin de bilişsel bir süreç gerektirdiği görülmektedir. Bu noktada çalışmalar otomatik bilişsel süreçlerin bilinç öncesi dönemden itibaren var olduğunu göstermiştir. Bu nedenle bu aşamada insanlar farkında olmasalar dahi ortamda yer alan ve kendilerini bir aktör olarak aktive eden ipuçlarının etkilerine açık varlıklar olarak görülmektedir. 2000'li yılların başından günümüze kadar, kişinin farkında dahi olmadığı sosyal ipuçlarının insanın bilişsel süreçlerinin aktive edilmesinden sosyal davranışa kadar geçen süreç içindeki önemlerinin incelenmesi hedefi sosyal biliş çalışmalarını yönlendirmektedir.

Fiske ve Taylor (2013) tarafından oluşturulan, sosyal bilişteki baskın görüşlere yönelik bu beş aşamalı model incelendiğinde, alanda ikili süreç modellerinin doğuşuna ve sonrasında geliştirilmesine yönelik bilimsel düşünce sürecine dair bir fikir yürütülebilir. İlk dönemde rasyonel olarak bilgi işleme sürecinin yürütüldüğüne yönelik baskın düşüncenin son dönemde insanın bilincinin tamamen dışında gerçekleşen süreçlerin araştırılmasına yönelik bir yönde değiştiği görülmektedir. Bu durum ikili süreç modellerinin önerdiği kavramlarla sosyal biliş çalışmalarının odak noktasının tamamen kontrollü olarak yürütülen bir bilişsel çabadan kontrol edilemeyecek nitelikte otomatik bilişsel süreçlere doğru bir değişim geçirdiği düşünülebilir.

2.1.2. İkili Süreç Modellerinin Özellikleri

İkili süreç modelleri düşünmenin temelde iki farklı şekilde gerçekleştiği görüşüne dayanmaktadır. Düşünme sezgisel ve hızlı yoldan yapılabildiği gibi niyetli ve yavaş

olarak da gerçekleşebilir. Bu temel önerme psikoloji ve felsefe alanlarında birçok bilim insanının benzer şekilde sistemlerden bahsetmesine neden olmuştur (Evans ve Stanovich, 2013). Psikoloji özelinde ikili süreç modellerini ele aldığımızda burada “süreç” olarak tanımlanan kavram çevreden gelen girdilerin davranışsal çıktılara dönüşmesinde gerçekleşen zihinsel işlemleri kastetmektedir. Bu modeller söz konusu girdi-çıkı dönüşümünde kurulan ilişkilerin açıklanmasında farklı nitelikte iki sürecin etkin olduğu görüşünü benimsemektedir. Böylesi modellerin ana amacı hem bu ayrı süreçleri hem de iki farklı nitelikler setini anlamaktır (Gawronski ve Creighton, 2013).

Evans (2008) literatürde önerilen birçok ikili süreç modelinin biri bilinçsiz, hızlı ve otomatik, diğeryse bilinçli, yavaş ve niyetli olan iki süreç tanımladıklarını belirtmektedir. Ancak bu ortak tanımlamalara rağmen bu modellerin iki sürece atfettikleri diğer özellikler farklılık göstermektedir. Evans (2008) söz konusu özellikleri beş küme içinde gruplandırmıştır. Sistem 1 ve Sistem 2 olarak adlandırılan ana süreçlerle ilişkilendirilen bu özellik kümeleri Tablo 1’de detaylı olarak aktarılmaktadır.

Literatürdeki ikili süreç modelleri iki farklı niteliksel sistemden bahsetmekte ve bu sistemlere çeşitli özellikler atfetmektedir. Ancak bu kuramsal önermeler incelendiğinde her birinin bu süreçlerle ilişkilendirdikleri özelliklerin genel seviyede benzer olsa da detaylara inildiğinde farklılaştığı görülmektedir. Özellikle Sistem 2 olarak isimlendirilen sürecin doğası farklı kuramlarda benzer şekillerde tanımlanırken, Sistem 1’in tanımı kuramlar arasında daha fazla farklılık içermektedir (Evans ve Stanovich, 2013).

Literatürde Sistem 1’i otomatik, Sistem 2’yi kontrollü süreçler olarak tanımlayan birçok çalışma bulunmaktadır. Gawronski ve Creighton (2013) otomatik süreçler olarak adlandırılan bu süreçlerin tanımlanmasının dört kritere bağlı olduğunu belirtmektedir: niyetli olmama, etkinlik, kontrol edilememe ve bilinçli olmama. Bir sürecin otomatik olarak tanımlanmasında süreç kapsamında bilgi işlenirken bireyin sürecin başlamasına yönelik bir hedefinin bulunmaması (nietli olmama), sürecin işlemesi için gerekli bilişsel kaynak seviyesinin minimum düzeyde olması (etkinlik), süreç işlerken bireyin süreci değiştirme ya da durdurma hedefin bulunmaması (kontrol edilememe) ve sürece yönelik bilinçli bir farkındalık sahibi olunmaması (bilinçli olmama) durumları değerlendirilir. Otomatik süreçlerin bu dört kriteri de karşılaması gerektiği fikri ilk dönemlerde etkili olsa da zamanla tüm kriterleri karşılamamanın mümkün olmadığı görülmüştür. Bu noktada

otomatiklik bu dört özellik arasında çalışılan konunun doğasıyla ilişkilendirilerek farklı şekillerde tanımlanmaya başlanmıştır.

Tablo 1. İkili Süreç Modellerinin Özelliklerine İlişkin Gruplama

Sistem 1	Sistem 2
1. Küme: Bilinçlilik Durumu	
Bilinçsiz (bilinç öncesi)	Bilinçli
Örtük	Açık
Otomatik	Kontrollü
Düşük çaba	Yüksek Çaba
Hızlı	Yavaş
Yüksek İşlem Kapasitesi	Düşük İşlem Kapasitesi
Varsayılan (default) süreç	Ketleyici süreç
Bütüncül, algısal	Analitik, yansıtıcı (reflective)
2. Küme: Evrim	
Evrimsel olarak eski	Evrimsel olarak yeni
Evrimsel rasyonellik	Bireysel rasyonellik
Hayvanlarla paylaşılan	İnsana özgü
Sözel olmayan	Dil ile bağlantılı
3. Küme İşlevsel Özellikler	
İlişkisel	Kural temelli
Alana özel	Alana genel
Pragmatik	Mantıksal
Paralel	Sıralı
Kalıpyargısal	Eşitlikçi
4. Küme Bireysel Farklılıklar	
Genel zekadan bağımsız	Genel zekâ ile bağlantılı
Çalışma belleğinden bağımsız	Çalışma belleği kapasitesi ile sınırlı

Not: Evans'dan (2008) alınmıştır.

Sosyal davranışta otomatik süreçlerin nasıl tanımlanması gerektiğine yönelik araştırmaları inceleyen Tzelgov (1997) bir sürecin otomatik olarak nitelendirilebilmesi için bilinç, dikkat ve niyetlilik özelliklerini taşımaması gerektiğini belirten görüşlere rağmen otomatikliği tek bir faktörün belirlediğini öne sürmüştür. Eğer bir süreç otonom olarak gerçekleşiyorsa o süreç otomatik olarak kabul edilebilir. Sürecin otonom olması kendi kendine başlaması ve tamamlanana kadar müdahale edilememesi olarak tanımlanmaktadır. Tzelgov'a göre insanların otomatik süreçler hakkında fikir yürütmeleri mümkün değildir çünkü bir insan nasıl vücudunda süregiden biyolojik süreçlerin bilincinde değilse otomatik süreçlerin de bilincinde değildir.

Evans ve Stanovich (2013) de Sistem 1'in tanımlanmasında otonomluğun temel özellik olduğunu belirtmektedir. Bir sürecin otonom olması kontrollü bir dikkat sürecini

gerektirmemektedir ve bu nedenle de çalışma belleğine minimal düzeyde ihtiyaç duymaktadır. Otonomluk hızlı ve çağrışımsal bilgi işleme ile ilişkilendirilmektedir. Araştırmacılar benzer şekilde Sistem 2'yi tanımlayan temel özelliklerin niyetli başlangıç ve çalışma belleğine erişim olduğunu belirtmektedir. Bu özellikler olduğunda bilginin sıralı olarak işlendiği ve soyut düşünme gibi insana özgü becerilerin gerçekleştirilebildiği de görülmektedir.

Gawronski ve Creighton (2013) iki sürece atfedilen özellikler arasında bir derecelendirme yapılmasının süreçlerin tanımlanması için doğru yaklaşım olmadığını belirtmektedir. Süreçlerin tanımlanması ancak bu süreçlerdeki çalışma prensiplerinin ve çalışma koşullarının belirlenmesi ile mümkündür. Bir sürecin çalışma prensibi “süreç kapsamında çevresel girdilerin davranışsal çıktılara nasıl dönüştürüldüğü” bilgisini içerirken, çalışma koşulları ise “çalışma prensibindeki dönüşümün ne zaman gerçekleşeceğini” tanımlamaktadır. Çalışma prensibi sürecin işleyişini tanımlarken koşullar hangi sürecin yürütüleceğini belirler.

İki süreç kapsamında çevresel girdilerin davranışsal çıktılara dönüştürülmesi sürecinin nasıl gerçekleştiğinin açıklanmasında bağlantısal/paralel bilgi işleme ve kurala dayalı/sıralı bilgi işleme modelleri kullanılmaktadır. Sistem 1’de bağlantısal ya da diğer adıyla çağrışımsal mekanizmalar kullanılırken Sistem 2’de kurala dayalı bilgi işleme araçları kullanılmaktadır (Frankish ve Evans, 2009).

Bağlantısal bilgi işleme sürecinde çevreden alınan girdiler, bu girdilerin zihinsel temsilleri ve davranışsal çıktılar birbirinden ayrı ancak birbirleriyle ilişkili birimler olarak bir ağ içerisinde yer alırlar. Üç seviyede yer alan (girdi, temsil ve davranış) bu birimler arasında farklı yollarla ilişkiler bulunmaktadır. Bu ilişkilerin bir kısmı önceki deneyimlerle, öğrenme ve bellek süreçleriyle ilişkili olarak diğerlerinden daha güçlüdür. Böylece belirli girdilerin belirli çıktıları üretmesi daha kolay sağlanır. Bu güçlü bağlantıların aktive edilmesi daha güçsüzlere kıyaslandığında daha kolaydır. Aynı ağ içerisinde birbiriyle çelişen ya da birbirini destekleyen nitelikte sonuçlar üretebilen birçok bağlantı yer alabilir. Bu ağ içerisinde eşzamanlı olarak birden fazla girdi uyarılabilir, birden fazla çıktı üretilir. Eşzamanlı olarak yürütülen bu süreç paralel bilgi işleme olarak adlandırılmaktadır (Eysenck ve Keane, 2005).

Sıralı bilgi işleme modelinde ise birbirini izleyen ve tek seferde tek bir bilgi işleme sürecini yürüten bir dizi işlem gerçekleşir. İlk olarak algı süreçleri ile çevredeki uyaran algılanır. Daha sonra dikkat süreçlerinin etkisiyle algılanan uyaranlara ait bilgilerin bir kısmı kısa süreli belleğe aktarılır. Yine aynı süreçler uzun süreli bellekten bazı bilgilerin çağrılmasını sağlar. Kısa ve uzun süreli bellekte yer alan bilgiler birlikte ele alınarak çıktı oluşturulur. Bütün bu süreçler birbirini izleyen aşamalar halinde gerçekleşmektedir (Eysenck ve Keane, 2005).

Gawronski ve Creighton (2013) tarafından önerilen ikili süreçlere dair ikinci kritik açıklama bu süreçlerin ne zaman kullanılacağını belirleyen çalışma koşullarının tanımlanmasıyla ilgilidir. Süreçlerin ne zaman kullanılacağını belirlenmesinde içinde bulunulan durumla ilgili olarak belirlenebilecek dört temel faktörün etkili olduğu düşünülmektedir. Çevresel girdilerin davranışsal çıktılara dönüştürülmesi için hangi sürecin işleyeceği bilinçli bir bilgi işleme sürecinin gerekliliği (bilinçlilik), belirli bir zihinsel işlemin kullanılmasına yönelik bir talimatın bulunması (niyetlilik), ikinci bir sürecin eş zamanlı olarak yürütülmesindeki zorluk (etkinlik) ve belirli bir zihinsel işlemin kullanılmamasına yönelik talimatların varlığı (kontrol edilebilirlik) faktörlerine bağlıdır (Gawronski ve ark., 2014).

İkili süreç modellerinde süreçlerin tanımlanması, çalışma prensiplerinin ve koşullarının tanımlanması bu süreçleri ayrı ayrı olarak anlamayı mümkün kılmaktadır. Ancak bu süreçlerin birbirleriyle etkileşiminin anlaşılması da genel olarak sistemin anlaşılması için gereklidir. Otomatik ve kontrollü süreçlerin etkileşiminin doğası hakkında iki farklı görüş bulunmaktadır: varsayılan-müdahaleci yaklaşım ve paralel-rekabetçi yaklaşım (Pennycook ve ark., 2015).

Varsayılan-müdahaleci yaklaşıma göre Sistem 1 varsayılan temel sistemdir ve uyarının sunulmasından sonra hızlı bir çıktı üretir. Bu süreç Sistem 2 tarafından minimal seviyede incelenir. İki sistemin çıktıları arasında bir uyumsuzluk olduğu zaman Sistem 2 müdahale eder ve girdilerin çıktılara dönüşmesi sürecini yönetir. Bu yaklaşıma göre Sistem 1 ve Sistem 2 sıralı olarak devreye girmektedir (Frankish ve Evans, 2009).

Paralel-rekabetçi yaklaşıma göre ise her iki süreç de aynı anda devreye girer ve paralel olarak işleyerek birer çıktı üretir. Sistem 2 Sistem 1 üzerinde kontrol sahibidir ve bu süreç tarafından üretilen sonuçları baskılayabilir. Sistem 1 tarafından hızlı ve etkili olarak

üretileen çıktı Sistem 2 tarafından onaylanırsa davranış olarak sergilenebilir. Her iki süreç paralel olarak sürdürölse de Sistem 1 daha hızlı olduğu için Sistem 2'nin kurala dayalı tepkisini etkileyebilir (Sloman, 2002).

İki sürecin niteliksel farklılığı Tzelgov'un (1997) kontrol etme ve yönetim terimleri arasındaki farklı tanımlamalar ile anlaşılabilir. Kontrol etme süreci bilgi işleme döngüsünde sağlanan geribildirimler ile sistemdeki girdilere duyarlılıkla yaklaşarak bu girdileri ve dolayısıyla sonuçları değıştirilebilir. Yönetim ise hem hedeflerin hem de çıktıların bilinçli bir şekilde ele alınmasını gerektiren bir süreçtir. Bu tanımlamalar göz önüne alındığında paralel-rekabetçi yaklaşımın iki süreç arasındaki etkileşimi kontrol temelinde, varsayılan-müdahaleci yaklaşımın ise yönetim temelinde ele aldığı düşünölebilir.

Gawronski ve Bodenhausen (2006) tarafından önerilen Çağrışım ve Önerme Modelinin (Associative Propositional Model - ÇÖM) iki süreç arasındaki ilişkiyi Tzelgov'un öne sürdüğu yönetim sürecine bir örnek olarak gösterilebilir. Çağrışım süreçleri bireye bir uyaran sunulduğunda otomatik olarak aktive olur, önerme süreci ise çağrışımsal süreç tarafından oluşturulan bağlantıyı doğrulamak için mantıksal bir bilgi işleme sürecini yürütür. Araştırmacılara göre iki süreç arasındaki en temel fark bilgi işleme sürecinin "doğru değerlere" bağlı olması ya da olmamasıdır. Çağrışım sürecinde uyaran ve çıktı arasında kurulan bağlantıyı bireyin inanç ve fikirleriyle desteklemesi ya da desteklememesi önemli değildir. Bu bağlantılar bireyin zihninde bulunan zihinsel yapılarda varsa ve sunulan uyaranlar ile bu yapılar arasında bir eşleşme oluyorsa bu bağlantılar otomatik olarak kurulur. Diğer yandan önerme sürecinde ise mantıksal bilgi işleme ile üretilen önermelerin birey tarafından doğruluğu kabul edilen fikir ve inançlara uygun olması gerekmektedir.

ÇÖM'e göre değerdendirilen bir nesne hakkında var olan zihinsel yapılar çok farklı şekillerde bağlantılara sahip olabilir. Bu farklı yapılardan hangisinin aktive olacağını sunulan uyarının nitelikleri belirlemektedir. Bu nedenle çağrışımsal süreçte aktive olan bağlantının olumlu ya da olumsuz nitelikte olması o nesneye yönelik yalnızca olumlu ya da olumsuz yönde bir değerdendirmenin var olduğunu göstermemektedir. Mevcut bağlamda sunulan uyaran özelinde belirli bir yöndeki çağrışımın aktive edildiği düşünölmelidir ancak bu durum bağlamın tek belirleyici olduğunu göstermemektedir. Bu

aktivasyonun yapılabilmesi için zihinde daha önceden bu bağlantıların kurulması gereklidir (Gawronski ve Bodenhausen, 2006).

İkili süreç literatüründe kontrollü süreçlerin otomatik süreçleri kontrol etmesi ya da yönetmesinde en önemli kriterin detaylı bilgi işleme yapmak için gerekli kaynakların varlığı olduğu belirtilmektedir. Ancak ÇÖM önerme sürecindeki temel motivasyonun doğrulama ihtiyacı olduğu için detaylı bilgi işleme için önemli kriterin bilişsel tutarlılık olduğunu belirtmektedir. Çağrışım sürecinde üretilen bağlantılar birey tarafından doğru olarak kabul edildiğinde gerekli kaynaklar olsa da detaylı bilgi işleme devreye girmemektedir. Ayrıca bu modelde otomatik olarak kurulan bağlantıların önerme sürecini etkileme gücüne sahip olduğu ileri sürülmektedir. Çağrışimsal süreçte aktive olan güçlü bağlantılar mantığa dayalı yargılama sürecini de etkilemektedir (Gawronski ve Bodenhausen, 2006).

Gawronski ve Bodenhausen (2006) iki süreç arasında dinamik bir ilişki olduğunu belirtmektedir. Her iki süreç de birbirini etkileyerek çeşitli değişimlerin görülmesine neden olmaktadır. Bireylerde zaten var olan zihinsel bağlantı yapılarının deneyimlerle ya da daha önceden yürütülmüş önerme süreçlerinin etkisiyle değiştiği görülebilir. Böylece daha önceden hiç var olmayan ya da zayıf olan bağlantılar güçlenebilir ve baskın olan bağlantıların yerini alabilir. Bu durumda oluşan yeni örüntülerin kolaylıkla aktive olması önerme sürecinde bu yeni bağlantıların etkilerinin de görülmesini sağlar. Ayrıca oluşan bağlantıların doğruluğunun değerlendirilmesinde kullanılan fikir ve inançlar zamanla değişebilir ya da yeni fikirler oluşabilir. Bu durumda çağrışimsal olarak üretilen bağlantıların doğruluğunun değerlendirilmesinde birbirinden farklı önermelerin doğrulama aracı olarak kullanılabileceği bir süreç olmaktadır.

2.1.3. İkili Süreç Modellerine Yönelik Eleştiriler

İkili süreç modelleri birçok teorinin üretilmesine ve bu teorik yaklaşımlar ile birçok görgül araştırmanın da gerçekleştirilmesine fırsat tanıdığı gibi çeşitli eleştirilerin de ortaya çıkmasına neden olmuştur (Evans, 2008). Bu eleştirilerden en sıklıkla dile getirileni bu sistemlere yönelik tanımlamaların net olmamasıdır. Yukarıda da bahsedildiği gibi iki süreç birçok farklı özellikle ilişkilendirilmiştir. Ancak her bir teorik yaklaşımın kapsamında bu süreçlerin farklı özelliklerle ilişkilendirilerek tanımlanması ve alanda çalışan araştırmacılar tarafından üzerinde fikir birliği bulunan bir özellik setinin

tanımlanmaması ikili süreç modellerine getirilen en temel eleştiridir (Evans ve Stanovich, 2013).

Moors (2014) özellikler ve süreçler arasında net bir ilişkinin kurulamamasının temel olarak bu iki sürece atfedilen özelliklerin iki uçlu ve birbiriyle örtüşmeyen bir yapıda tanımlanmasıyla ilişkili olduğunu ileri sürmektedir. Örneğin süreçlere otomatiklik üzerinden atfedilen otomatik-kontrollü olma özellikleri iki sistemden birine atanmıştır. Bu durumda Sistem 2 otomatik olarak tanımlanabilecek hiçbir özelliğe sahip olmamalıdır. Ancak çalışmalar bu süreçte de belirli bir dereceye kadar otomatiklik özelliklerinin görülebileceğini göstermektedir. Moors (2014) bu nedenle iki süreci tanımlamak için kullanılan özelliklerin iki uçlu bir yapıda süreçlerde ayrı ayrı yer aldığı düşüncesi yerine bu özelliklerin süreçler arasında dereceli bir şekilde farklılaşarak yer aldığı varsayımının bu eleştirilerin çözümü olarak görülebileceğini belirtmektedir.

Her iki süreçte de benzer özelliklerin farklı derecelerde yer alabileceği fikri bu teorik yaklaşımlara getirilen bir diğer temel eleştiriye doğurmaktadır. İki süreci birbirinden net olarak ayıracak özellikler bulunmuyorsa araştırmacıların farklı yapılar olarak gördükleri süreçlerin aslında tek bir süreç olarak tanımlanabileceği eleştirisi de bu teorik yaklaşımlara yönelik en temel eleştirilerdendir. Bu düşünceye göre hızlı ya da doğru karar verme motivasyonu, zaman, bilişsel kaynakların erişilebilirliği gibi bağlamın gereklilikleri bilgi işleme sürecinin nasıl gerçekleştirileceğini belirlemektedir (Evans ve Stanovich, 2013).

Gawronski ve Creighton (2013) özellikle atıflar, izlenim oluşturma gibi belirli alanlara spesifik olarak üretilen ikili süreç yaklaşımlarında açıklanmaya çalışılan bilişsel süreçlere göre temel kavramların tanımlandığını belirtmektedir. Bilginin kaynağı, ürettiği argümanın değeri gibi bilginin niteliğini farklılaştıran özellikler bu modellerde göz ardı edilerek birbirinden niteliksel olarak farklı olan bilgilerin eş değerde görüldüğü öne sürülmektedir. Bazı bilgiler bu özellikleri itibarıyla zaten belirli bilgi işleme süreçleriyle doğrudan ilişkilidir. Örneğin bilgi kaynağının grup olduğu ve argümanın grubun çıkarlarına uyduğu bir bilgi doğrudan otomatik işlemeyi aktive edecektir.

2.1.4. İkili Süreç Modelleri ve Sosyal Gruplar

İkili süreç modelleri kapsamında grup süreçlerinin ele alınması temelde gruplar arası süreçlerde etkili olan kalıpyargı, önyargı ve ayrımcılık kavramları üzerinden olmaktadır (Schneider, 2003).

Kalıpyargıların oluşması iki süreç neticesinde gerçekleştirilmektedir: sınıflandırma ve ilişkilendirme. Sınıflandırma sürecinde bireyler bazı değerlendirme boyutlarında (örneğin yaş, cinsiyet, etnik köken vb.) ortak özellikleri nedeniyle aynı kategoriye yerleştirilirler. İlişkilendirilme aşamasında ise bu sosyal gruplar ve çeşitli özellikler arasında ilişkiler kurulmaktadır (Schneider, 2003). Gruplar ve özellikler arasında ilişki kurulurken çeşitli değişkenler etkili olmaktadır. Grupların toplumsal hiyerarşideki konumu (Biernat ve Ma, 2005), grubun iç ya da dış grup olması (Dovidio ve ark., 2005), ilişkilendirilen özelliğin niteliği (olumlu/olumsuz olması, dedikodu değeri olması) (Schaller ve ark., 2002) gibi değişkenler gruplarla ilişki kurulacak özelliklerin belirlenmesinde etkili faktörlerdir.

Gruplar ve özellikler arasında ilişki kurulduğunda bu ilişkiyi güçlendiren ya da zayıflatan çeşitli faktörler olduğu görülmektedir. Kalıpyargı içeriğiyle tutarlı bilginin ve dış gruba yönelik kalıpyargı içeriklerinin hatırlanmasının daha kolay olduğu (Jackson ve Rose, 2013) ve dış gruba yönelik kalıpyargıların insanları değerlendirmede daha fazla kullanıldığı (Biernat ve ark., 2008) bu ilişkileri güçlendirmektedir. Diğer yandan bireyin önyargılı olmama ve olumlu benlik değerlendirme motivasyonu (Blair, 2002), sosyal normların kalıpyargıyla uyuşmaması (Devine ve Sharp, 2009) kurulan ilişkileri zayıflatmaktadır.

Kalıpyargılar bir sosyal gruba yönelik bilişsel seviyedeki yapılar olarak tanımlanmaktadır. Kalıp yargıların aktivasyonu otomatik olarak gerçekleşirken bu aktivasyonun ayrımcılık davranışına dönüşmesinde kontrollü süreçler kişinin kalıpyargı içeriğine yönelik yaklaşımıyla bağlantılı olarak yer alabilir. Kişinin bu sosyal gruplara yönelik tutumları kalıpyargı içeriğiyle tutarlıysa, başka bir deyişle birey bu sosyal gruba yönelik önyargıya sahipse ayrımcılık da otomatik olarak gerçekleşebilir. Ancak birey kalıpyargı içeriğiyle tutarsız bir inanca sahip olduğunda kontrollü süreçler devreye girerek ayrımcı davranışların oluşmasını engeller (Gawronski ve Creighton, 2013).

2.1.5 İkili Süreç Modelleri Çalışmalarında Ölçüm Yöntemleri

Psikoloji tarihi boyunca insan davranışının altında yatan tutum, önyargı ve benzeri yapıların anlaşılabilmesi için çeşitli ölçüm araçları geliştirilmiştir. Bu süreçte teorik yaklaşımlar yöntemsel gelişmelere neden olabildiği gibi teknolojik gelişmeler neticesinde farklı araştırma yöntemlerinin oluşturulması da teorik yaklaşımların gelişmesine sebep olmuştur. Bu ölçüm araçları ikili süreç modellerinin otomatik ve kontrollü işleme süreçlerinin derinlemesine araştırılmasına imkân sağlamıştır (Sekaquaptewa ve ark., 2010).

İnsanların sosyal istenirlik ya da talep karakteristikleri gibi nedenlerle verdikleri cevapları değiştirme eğilimleri bu ölçüm araçlarının geliştirilmesine neden olan faktörlerden biridir. Örtük ve açık ölçüm araçları arasındaki niteliksel fark bireylerin cevapları üzerinde ne kadar kontrol sahibi olabildiklerine bakılarak anlaşılabilir. Ölçüm araçlarının bir ucunda açık bir ucunda örtük özelliklerin yer aldığı bir süreklilik çizgisi üzerinde yer aldığı düşünülürse verilen cevapları ketleyebilme becerisinin açık uçtan örtük uca doğru gidildikçe zorlaştığı görülmektedir. Bu nedenle ölçüm araçlarını sadece açık ya da örtük olarak iki kategoride değil birbirinden derece olarak farklılaşan şekilde düşünmek doğru olacaktır (Maass ve ark., 2000).

Ölçüm araçlarının ayrımının açık ve örtük olarak yapılmasından önce Cook ve Selltitz (1964) tutum araçları üzerinden 5 kategorilik bir sınıflandırma yapmıştır. Bu kategoriler öz bildirim, fizyolojik, davranışsal, kısmen yapılandırılmış ve objektif görev performansı olarak adlandırılmaktadır (akt. Sekaquaptewa ve ark., 2010:141).

Öz bildirime dayalı ölçümler açık ölçümlerin en fazla kullanılan örnekleri olarak görülmektedir ancak bu araçlar arasında da niteliksel olarak fark bulunmaktadır. Bazı ölçüm araçlarında doğrudan ölçülmek istenen olguya yönelik doğrudan sorular yer alırken diğerlerinde dolaylı yünden sorular sorulmaktadır. Örneğin önyargı çalışmalarında “Siyahlar Beyazlardan daha düşük zekaya sahiptir” ifadesi doğrudan, “Siyahlar eşit hak istekleri için sınırları zorlamaktadır” ifadesi dolaylı bir ölçüm olarak görülmektedir (Maass ve ark., 2000).

Davranışlar üzerinden yapılan ölçümlerde günlük hayatta karşılaşılanlara benzer durumlar oluşturularak insanların davranışları ve dil kullanımları üzerinden değerlendirmeler yapılmaktadır. İnsanların kendi iç ve dış grup üyelerine oturma mesafelerinin ölçülmesi, kullanılan yazılı ve sözlü ifadelerde grup üyelikleri ile ilişkili

olarak farklılıkların değerlendirilmesi üzerinden yapılan ölçümler bu gruba örnek olarak gösterilebilir (Maass ve ark., 2000).

Kısmi olarak yapılandırılmış ölçümlerde katılımcılardan belirsiz bazı uyaranlara yönelik yorum yapmaları istenmektedir. Örneğin belirsiz bir yüz ifadesine sahip birinin resmi üzerinden resimdeki kişi hakkında değerlendirme yapılması istenen Tematik Algı Testi bu grupta yer almaktadır (Sekaquaptewa ve ark., 2010).

Objektif görev performansı grubunda katılımcılardan kendilerine verilen yönergeler doğrultusunda bir görevi tamamlamaları istenir. Verilen görev ölçülmek istenen yapıyla doğrudan ilgili olacak şekilde tasarlanmamıştır. Mevcut çalışmada tercih edilen Örtük Çağrışım Testi bu kategoride yer almaktadır (Sekaquaptewa ve ark., 2010).

Son olarak fizyolojik tepkiler kategorisi ölçüm araçları çizgisinde örtük ölçüm ucunda yer almaktadır. İnsanların kendilerine sunulan uyaranlar karşısında oluşan beyin bölgesi aktivasyonu, kalp atış hızı gibi tepkilerin ölçülmesi bu kategoride yer almaktadır (Maass ve ark., 2000).

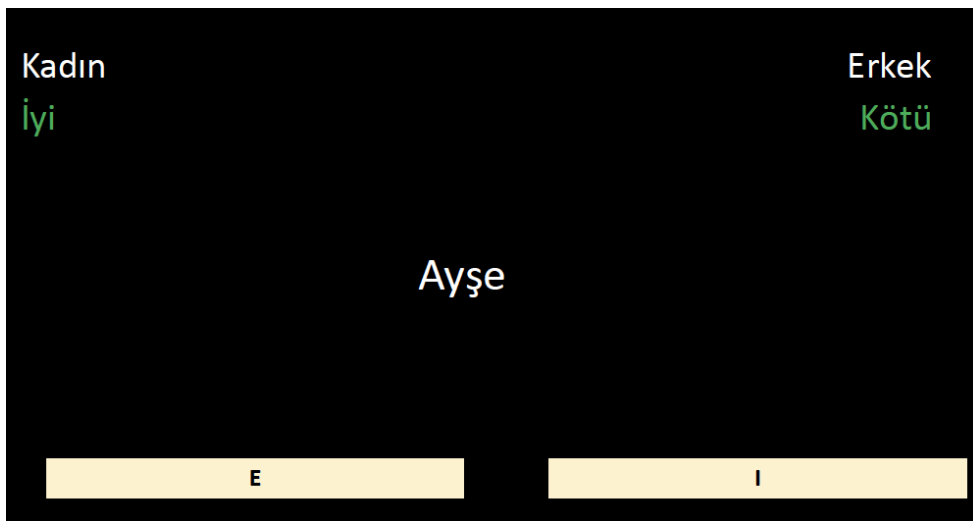
Örtük çağrışım testi

Örtük Çağrışım Testi (ÖÇT) temel olarak insanların bilgisayar ekranında kendilerine sunulan uyaranları (resim ya da kelime) ekranın sağ ve sol üst köşelerinde yer alan kategorilere önceden belirlenmiş tuşlara basarak atamaları görevine dayanmaktadır. Katılımcıların uyaranları kategorilere atama sürecindeki tepki hızları üzerinden ölçüm yapılmaktadır (Greenwald ve ark., 1998).

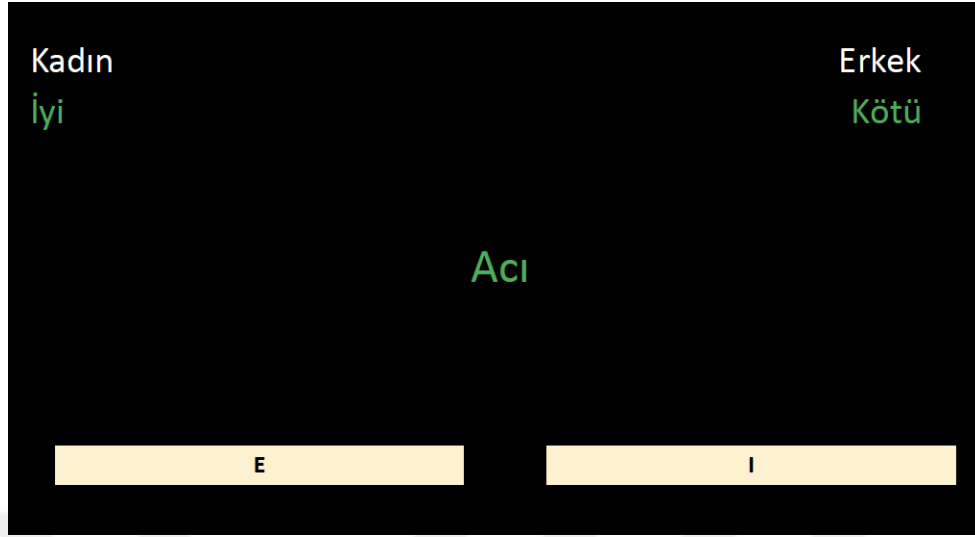
ÖÇT'nin yapısının, işleyişinin ve temel varsayımlarının net olarak anlaşılabilmesi için hedef kategoriler, atıf (özellik) kategorileri ve sunulan uyaranlar hakkında kapsamlı bilgi edinilmesi gerekmektedir. ÖÇT örtük tutumları ölçmek için geliştirilmiş bir araçtır. Klasik ÖÇT'de tutum objesi olan iki karşıt kategori kullanılmaktadır ve bu kategoriler hedef kategoriler olarak adlandırılmaktadır. Örneğin ırka yönelik örtük tutumlar için “Siyah” ve “Beyaz”, cinsiyete yönelik örtük tutumlar için “Kadın” ve “Erkek” kategorileri hedef kategoriler olarak adlandırılmaktadır. Atıf kategorileri de benzer şekilde iki karşıt kavram grubu olarak belirlenmektedir. “İyi – kötü”, “hoş olan – hoş olmayan” ve benzer şekillerde adlandırılan bu gruplar da atıf kategorileri olarak isimlendirilmektedir. Sunulan uyaranlar da bu kategorilere ait olarak sınıflandırılacak kelimeler ya da resimler olarak şekillenmektedir. Örneğin “Kadın – Erkek” kategorileri

için insan yüzü resimleri ya da isimler, “iyi – kötü” kategorileri için de bu kategorileri çağrıştıracak sıfatlar kullanılmaktadır. ÖÇT prosedüründe ekranın sağ ve sol üst köşelerinde karşılıklı olarak hedef ve atıf kategorilerin isimleri yazmakta ve ekranın ortasında uyaranlar sunulmaktadır. Katılımcıların ekranın ortasında sunulan uyaranı yukarıdaki kategorilerden birisine ataması gerekmektedir. Atama işlemi sol tarafta yer alan kategoriler için “E”, sağ tarafta yer alan kategoriler için “I” tuşuna basılarak yapılmaktadır. Klasik ÖÇT’de 7 aşama bulunmaktadır. İlk aşamada hedef, ikinci aşamada atıf kategorileri ve bu kategorilere ait uyaranlar tek başlarına katılımcılara sunulmaktadır. Böylece katılımcılar uyaranların hangi kategorilere ait olduklarını öğrenirler. 3. aşamada hedef ve atıf grupları birlikte sunulur ve bu kategorilere ait uyaranlar karışık olarak sunulmaktadır. Örneğin “Kadın + İyi” kategorileri ekranın aynı tarafında “Erkek + Kötü” kategorileri ekranın diğer tarafında birlikte yer almaktadır. 3. Aşama deneme kısmıdır, 4. aşama ise test aşamasıdır. 5. Aşamada atıf kategorilerinin yerleri değiştirilmekte ve 6. aşamada hedef ve atıf kategori eşleşmeleri ters şekilde sunulmaktadır. “Kadın + Kötü” kategorileri aynı tarafta “Erkek + İyi” kategorileri ise karşı tarafta görünür. 6. aşama deneme, 7. aşama ise test aşamasıdır. ÖÇT’nin puanlaması 4. ve 7. aşamalardaki tepki süreleri kullanılarak yapılmaktadır (Greenwald ve ark., 2009). ÖÇT temel olarak hedef – atıf kategorileri arasında zihinde var olan çağrışımların gücünü ölçerek hedef kategorilere yönelik tutumların belirleneceği fikrine dayanmaktadır (Lane ve ark., 2007).

Resim 1. ÖÇT Örnek Ekran 1

Resim 2. ÖÇT Örnek Ekran 2

ÖÇT geliştirilmesinden bu yana pek çok araştırmada kullanılmıştır ve aynı zamanda da çeşitli eleştirilerle karşılaşmıştır. ÖÇT'ye yöneltile en önemli eleştirilerden biri bireysel bir değişken olan tutumları ölçerken bireyin dışında kalan çevresel çağrışımları ya da birey-dışı (extrapersonal) çağrışımları ölçtüğü görüşüdür. Bireylerin kendilerine sunulan kategorilere uyaranları yerleştirmeleri istendiğinde kategorilerin isimleri ve uyaranların önceden belirlenmiş şekilde yerleştirilmesi durumların “hata” olarak belirlenmesi bireyin toplumda paylaşılan görüşlere aksi şekilde hareket edememesine neden olmaktadır (Olson ve Fazio, 2004).

İlk dönemlerde ÖÇT'ye getirilen diğer önemli eleştirilerden birisi de hedef kategoriler olarak birbirinin zıddı olarak görülen iki kategori gerektirmesidir. Ölçümün bu ikili yapı üzerinden yapılmasının sakıncalarından birisi çağrışımların gücü hakkında net bilgi vermemesidir. Örneğin Siyahlara yönelik olumsuz örtük tutum puanının yüksek çıkması farklı şekillerde mümkün olabilmektedir. “Siyah + kötü” çağrışımlarının varlığı, “Beyaz + iyi” çağrışımlarının varlığı, “Siyah + iyi” çağrışımlarının olmaması ya da “Beyaz + kötü” çağrışımlarının olmaması gibi farklı nedenlerden sonuçlar belirtilen şekilde ortaya çıkmış olabilir. İki kategorili bir yaklaşım bireyleri bu gruplara yönelik bir kıyaslama yapmaya itmektedir ancak bireyin tutumları diğer gruba yönelik tutumdan bağımsız şekilde var olabilir. Ayrıca bazı grupların karşıt grubu olarak adlandırılacak bir grup da bulunmaması Tek Gruplu Örtük Çağrışım Testlerinin (TG-ÖÇT) geliştirilmesine neden olmuştur (Karpinski ve Steinman, 2006).

TG-ÖÇT klasik ÖÇT'den farklı olarak 1. ve 3. aşamalar deneme aşaması, 2. ve 4. aşamalar test aşaması olmak üzere toplam dört aşamadan oluşmaktadır. İlk iki aşamada hedef grup ve atıf kategorilerinden birisi birlikte ekranın aynı tarafında, ikinci atıf kategorisi ise ekranın diğer tarafında tek başına sunulmaktadır. Örneğin “kadın + iyi” kategorileri birlikte, “kötü” kategori tek başına ekranın üst köşelerinde sunulmaktadır. Son iki aşamada ise hedef kategorinin yeri değişmektedir. “İyi” kategorisi tek başına, “kadın + kötü” kategorisi birlikte sunulmaktadır (Karpinski ve Steinman, 2006).

ÖÇT prosedüründe elde edilen puanların değerlendirilmesi için kullanılan ilk yöntem “ÖÇT etkisi” olarak isimlendirilmektedir ve iki test aşamasındaki tepki süresi ortalamaları arasındaki fark hesaplanarak bulunmaktadır (Greenwald ve ark., 1998). Bu yöntemin çeşitli nedenlerle eleştirilmesiyle yeni bir ölçüm metodu geliştirilmiştir. Hataların da değerlendirmeye katılması, bireysel tepki hızının dikkate alınmasıyla “D skoru” olarak adlandırılan yöntem geliştirilmiştir. Bu hesaplamada test aşamalarındaki ortalama tepki süreleri bu aşamalardaki standart sapmaya bölünerek bir puan hesaplanır (Greenwald ve ark., 2003).

2.2. Sosyal Temsiller Teorisi

Sosyal biliş alanında yürütülen araştırmaların, baskın bir şekilde bireylerin bilişsel süreçleri üzerinden yürütülmesi nedeniyle tarihi, kültürel ve benzeri kolektif olguların etkilerinin gözden kaçırıldığına yönelik eleştirel bakış Sosyal Temsiller Kuramının (STK) geliştirilmesine zemin hazırlamıştır (Wagner ve ark., 1999). Sosyal temsiller kuramının kurucusu olan Serge Moscovici, bu eleştirel görüşle uyumlu olarak sosyal biliş çalışmalarının bireysel biliş yerine sosyal biliş süreçlerine önem verilmesi gerektiğini belirtmektedir (Öner, 2002). Ancak STK, sosyal biliş süreçlerini bireysel biliş süreçlerini dışlayacak şekilde gören bir kuramsal yaklaşım olarak değerlendirilmemelidir. STK bireysel ve kolektif zihinler arasında var olan bağlantı yapılarını, bu iki zihinsel sistemin etkileşimini ve ilişkisini araştıran bir yaklaşım olarak görülmelidir (Tateo ve Iannaconne, 2012). STK kolektif ve bireysel zihinler arasındaki ilişkiyi araştırırken; toplumların kısa ve uzun süreli belleklerinin, bu bellek sistemlerinde üretilen teori, görüş ve bilgilerin (Öner, 2002), sembolik sistemlerin, dünyayı anlamlandırma motivasyonunun, bireysel ve kolektif eylemlerin ve iletişim sistemlerinin süreçteki rollerini dikkate almaktadır (Tateo ve Iannaconne, 2012). Bu görüşler ışığında STK'nın çalışma konusunun, ana akım sosyal bilişteki bireysel metodolojideki benzer şekilde bireylerin zihinlerinde var olan bilişsel

yapılar olmadığı; bireylerin günlük konuşma ve eylemleri içerisinde oluşturulan, bireylerin zihinlerinin içinde değil arasında varlığını sürdüren kolektif bilişsel yapılar olduğu söylenebilir (Wagner ve ark., 1999). Sosyal temsillerin zihinler arasında olduğu ve var olduğu görüşü bu yaklaşımı Durkheim'ın bireysel ve kolektif temsiller yaklaşımından farklılaştıran noktadır. Durkheim'ın yaklaşımında kolektif temsiller bireysel temsilleri belirleyici ve yönlendiricidir. Ancak sosyal temsillerde birbiriyle rekabet halinde olan kolektif ve bireysel temsiller yerine, birey ve toplumun arasında uzlaşma yaratan ve ortak bir bağlam oluşturabilen temsiller yer almaktadır (Tateo ve Iannaccone, 2012).

2.2.1. Sosyal Temsil Kavramı

STK'ye yönelik en sık dile getirilen eleştirilerden birisi bu kuramsal yaklaşımın temel kavramı olan “sosyal temsil” kavramının net ve açık bir tanımının olmamasıdır (Liu, 2004). Bu eleştirileri destekleyecek şekilde, kuramın tarihsel gelişimi süresi içinde Moscovici'nin 1973 yılında sosyal temsilleri “değerler, fikirler ve pratiklerin iki işlevli olarak bir arada bulunduğu bir sistemdir: ilk işlevi bireylere sosyal dünyalarında kendilerini konumlandırabilmelerini sağlaması, ikinci işlevi ise bir topluluğun üyeleri arasında iletişim kurabilecekleri, grup tarihlerini ve sosyal dünyalarını isimlendirebilecekleri ve sınıflandırabilecekleri bir iletişim kodu” olarak tanımlarken 1988'te ise “yarattığımız dini inançlara, politik fikirlere ve bağlantılara tutarlılık sağlayan günlük düşünceler ve fikir sermayesi” olarak tanımlamaktadır (akt. Höijer, 2011: 4-5).

Moscovici'nin yanı sıra alanda yapılan farklı sosyal temsil tanımlamaları da bulunmaktadır:

“Sosyal temsil, failerin sözlü ya da açık davranışlarıyla ifade edilen ve bir sosyal grup için bir nesne teşkil eden/oluşturan (constitute) düşünceler ve duygular topluluğudur” (Wagner ve ark. 1999: 96).

“Sosyal temsiller durağan ve sosyal olarak paylaşılmış ortak bilgi ve fikirlerdir, bu bilgi ve fikirler bireylerin içinde bulundukları çevreyi anlamlandırma ve bu çevrede eylemlerini yönlendirme için detaylandırma yapma ve iletişimi gerçekleştirmeye yardımcı olurlar” (Vaast, 2007:132).

Bu farklı tanımlamalara bakıldığında her bir tanımın temsillerin farklı yönlerini ortaya çıkaracak, vurgulayacak şekilde yapıldığı görülmektedir. Bu tanımlamalarda temsillerin

içeriğinde ne olduğu, bu içerikte yer alan kavramlar arası ilişkiler, bu ilişkilerin hangi motivasyonla kurulduğu ve neye hizmet ettiği gibi çeşitli özellikler ön plana çıkarılmıştır. Liu (2004) sosyal temsil kavramının yukarıda belirtildiği şekilde çalışmalarda farklı ve uzlaşmamış tanımları olmasının sosyal temsil kavramının “belirsiz” ve “iyi açıklanmamış” olarak eleştirilmesine neden olduğunu ve bu eleştirel bakışın teorisinin zenginleşmeye açık yanını gözden kaçırdığını söylemektedir. Sosyal temsiller, Blumer’ın (1979) tabiriyle bir olgunun sınırlarını, ölçütlerini kesin olarak belirleme amacı taşıyan tanımlayıcı (definitive concept) bir kavram olarak değil; olgulara yaklaşımda genel bir referans alanı sunan, belirleyici ölçüt ve özellikleri içermeyen hassaslaştırıcı/duyarlılaştırıcı (sensitizing concept) bir kavram olarak ele alınmalıdır. Tanımlayıcı kavram “ne görüleceğine” duyarlılaştırıcı kavram ise “hangi yöne bakılacağına” dair yönergeler olarak görülmelidir (akt. Liu, 2004: 250). Tanımlayıcı kavramlar doğa bilimleri gibi tek yönlü olguların çalışılmasında, duyarlılaştırıcı kavramlar ise çok yönlü olarak ele alınması gereken sosyal olguların araştırılmasında kullanılmalıdır. Moscovici’nin kendi oluşturduğu teorisinin çok yönlü doğasına yaptığı vurgu dikkate alındığında sosyal temsillerin duyarlılaştırıcı bir şekilde tanımlanması gerektiği ileri sürülebilir. Sosyal temsilleri bu alanda yapılan her çalışmada kullanılması gerekliliği öne sürülen, kesin, belirli sınırları olan tanımlayıcı bir kavram olarak ele almaya çalışma çabası Moscovici’nin başlangıçta itiraz ettiği yaklaşıma bir örnek olarak görülebilir. Bu nedenle sosyal temsiller alanında yapılacak çalışmalarda üzerinde uzlaşmış bir tanımlama yerine, araştırmacıların bakış açısını yansıtacak şekilde tanımlamaların yapılması önem kazanmaktadır (Liu, 2004).

Sosyal temsil kavramının her bir çalışmanın kendi doğası içerisinde tanımlanmasını belirten bu görüşler doğrultusunda, bu çalışmada temsillerin sosyal ve bilişsel özelliklere vurgu yapan bir sosyal temsil çerçevesi çizilecektir. Ancak bu durum sosyal temsillerin farklı analiz düzeylerini bir arada bulunduran, kişiler arası iletişim ve kitle iletişim araçları aracılığıyla bireylerin ve toplumların zihinlerini nasıl dönüştürdüğünü anlamaya yönelik toplumsal, ideolojik ve iletişimle ilgili hipotezleri içeren kapsamlı doğasının gözden kaçmasına neden olmamalıdır (Öner, 2002).

Bu çalışmada temel olarak sosyal temsillerde bilgi işleme süreçlerinin doğası ve sosyal grupların bağlamsal etkileri incelendiği için temsiller Abric’in (1993) önerdiği şekilde “sosyo-bilişsel yapılar” olarak ele alınacaktır. Sosyal temsiller yaklaşımının temsilleri tek

tarafli bir etkiyle toplum tarafından bireylere empoze edilen yapılar olarak değil, bireylerin kendi refleksif süreç ve deneyimleri ile şekillendirdikleri yapılar olarak görmesi temsillerin sosyal yanına vurgu yapmaktadır (Vaast, 2007). Temsillerin bilişsel yapısı ise Moscovici'nin kendi çalışmalarında görülebilir. Moscovici kendi çağdaşları olan diğer sosyal biliş uzmanlarına (Heider, Festinger, Asch) benzer şekilde temel bilişsel süreçlere atıflarda bulunarak, temsilin grup ihtiyaçlarıyla ilişkili olarak bilginin seçimi, düzenlenmesi ve öncelenmesi süreçleri sonucunda oluştuğunu belirtir ve temsilleri “düzenlenmiş bilgiler bütünü” olarak tanımlar. Bu perspektifte sosyal temsiller aralarında bilişsel olarak ilişki kurulan bir yapı olarak görülmektedir (Sammur ve ark., 2015).

Bu çalışma kapsamında yukarıda belirtilen şekilde bilişsel ve sosyal yanlarını temel olarak bir “sosyal temsil” çerçevesi çizilmesi amacıyla Elcheroth ve ark.'ın (2011) önerdiği modelden yararlanılacaktır. Araştırmacıların sosyal kimlikleri de göz önünde bulundurarak politik alanda bireyleri incelemek için önerdiği dört faktörlü bir temsil anlayışının bu çalışmanın amacı ve uygulaması için de uygun olacağı düşünülmektedir.

Yukarıda temsiller hakkında yapılan tanımlamalara bakıldığında genel olarak temsillerin ilişkilendirilmiş fikir, bilgi, düşünce, duygu, imaj ve metafor gibi bilişsel ürünler olması, bu bilişsel ürünlerin diğer insanlarla paylaşılmış olması ve bu paylaşım sonucunda dünyayı anlamlandırma, iletişime geçme ve eylemlerde bulunma gibi amaçlara hizmet etmesi noktasında bir uzlaşa olduğu görülebilir. Elcheroth ve ark. (2011) tüm bu farklı özellikleri ve bu özelliklerin ne anlama geldiğini dört madde altında toplamış ve bu maddelerle bir sosyal temsilin genel hatlarıyla tanımlanabilmesini sağlamıştır. Sosyal temsiller paylaşılmış bilgi (1), meta-bilgi (2), gerçekleştirilmiş (enacted) iletişim (3) ve dünyayı anlamlandıran görüş (4) özelliklerini taşımalıdır (Elcheroth ve ark., 2011).

Sosyal temsili oluşturan bilgilerin diğer insanlarla paylaşılması yalnızca bilginin geniş alanlara yayılması anlamına gelmemektedir. Bireysel olarak deneyimlerle elde edilen bilgi bir olasılık olarak değerlendirilirken, aynı bilginin diğer insanlar tarafından da paylaşılması ile olasılık sosyal gerçekliğe dönüşür. Böylece paylaşılmasıyla birlikte bilgi “*niteliksel epistemolojik bir dönüşüm*” yaşar. Bu dönüşümle bilginin yalnızca yayılmadığı aynı zamanda bireysel deneyimlerle elde edilemeyen farklı yorumlamaları içerecek şekilde derinleştiği görülebilir (Elcheroth ve ark., 2011).

Raudsepp (2005) birden fazla insanın aynı nesneye yönelik benzer düşünceleri paylaşmasının bir sosyal temsilin oluşumu için gerekli olduğunu ancak tek başına yeterli olmadığını belirtmektedir. İnsanların bu paylaşımın var olduğuna dair bilgilerinin de olması gerekmektedir (akt. Elcheroth ve ark., 2011). Bu açıdan bakıldığında sosyal temsillerin aynı zamanda bir meta-bilgi yapısı olduğu görülebilir. Bir temsilin “sosyal” olması diğer insanlarla olan paylaşımın birey tarafından bilinmesiyle mümkün olabilir. Bu meta-bilgi yapısında grup içi ve gruplar arası paylaşılmayan bilgiler de yer almalıdır. Bu paylaşımın grup içinde ve dışında ne dereceye kadar yapıldığı bireyin sosyal temsilin sınırları hakkında fikir sahibi olmasını ve hangi davranışların ne derece kabul edilebilir olduğuna yönelik tahminlerde bulunabilmesini sağlamaktadır (Elcheroth ve ark., 2011).

Bir sosyal temsilin sahip olması gereken üçüncü özellik ise paylaşılmış bilgi ve meta-bilginin iletişim ve eylemlerle somut olarak gösterilmesidir. Sosyal temsiller bir nesneye dair tartışmaların başladığı andan itibaren şimdiki zamana kadar karşıt pozisyon ve temaların tartışıldığı; farklı tarafların temel argümanlarının anlaşılıp tartışıldığı bir diyaloglar dizisi olarak görülmelidir. Meta-bilgi yapısının grup üyelerinde benzer şekilde konsolide edilmesi bu şekilde mümkün olmaktadır (Elcheroth ve ark., 2011).

Bir sosyal temsilin sahip olması gereken son özellik ise bir dünya görüşü sunabilmesidir. Bilginin paylaşılması, bu paylaşımın dair iletişim süreçlerinin yürütülmesi ile elde edilen meta-bilgi yapıları dünyayı anlamlandırmada kullanılabilecek bir görüşün oluşturulmasına hizmet eder. Böylece bir sosyal temsil diğer temsillerle tutarlı olacak şekilde bir dünya görüşünün ve bu görüşe uygun bir sosyal gerçeklik oluşturulmasına hizmet eden bir niteliğe sahip olur. Bireylerin bir arada yaşayabilmesi sosyal temsilin bu niteliğiyle mümkün olmaktadır (Elcheroth ve ark., 2011).

Elcheroth ve ark.’ın (2011) sunduğu modelde yer alan özellikler göz önünde bulundurulduğunda, bu çalışma kapsamında sosyal temsiller “diğer insanlarla paylaşılan, iletişim kanallarıyla bu paylaşımın niteliği hakkında meta-bilgi yapılarını da kapsayan ve bireye tutarlı bir dünya görüşü sunan bilişsel seviyede ilişkilendirilmiş düşünce, fikirler ile sosyal hayatta kendini gösteren iletişim ve davranışlar bütünü” olarak tanımlanabilir.

Sosyal temsil çalışmalarında temsillere yönelik tanımlamalar ve değerlendirmeler yapılırken, ulaşılabilen öğeler üzerinden çalışıldığı görülmektedir. Ancak Gervais ve ark. (2001) bir sosyal temsilde var olan öğeler kadar var olmayan öğelerin de önemli olduğunu

ve dikkate alınması gerektiğini belirtmektedir. Temsilde var olmayan, görünmeyen bu öğeler; metodolojik süreçte gerçekleşen sorunlar nedeniyle ulaşılamaması, grup içerisinde azınlık konumundaki üyenin fikirlerini yeterince dile getirememesi ya da grup üyelerinin toplu olarak inkâr mekanizmasıyla bazı öğeleri bilinçli ya da bilinçsiz olarak temsil dışı bırakması nedeniyle göz önüne çıkarılamamış olabilir. Bu nedenle sosyal temsiller yukarıda belirtildiği gibi tanımlansa da çalışma kapsamında elde edilen verilerin yorumlanmasında bu husus da göz önünde bulundurulacaktır.

2.2.2. Sosyal Temsillerin Oluşumu: Demir Atma ve Nesneleştirme

Sosyal temsiller yeni bir sosyal nesnenin, fikrin topluma sunulmasının, kültüre entegre edilmesinin bir yolu, bir aracı olarak düşünülebilir. Temsiller yeni sosyal nesneyi topluma sunarken hakkında uzlaşma alanı yaratır, kısıtlılıkları ve kuralları belirler ve geleceğe yönelik yansımaların oluşmasına izin verir. Bunların gerçekleşmesi iletişim kanallarının kullanılmasının sağlanmasıyla mümkündür (Tateo ve Iannaccone, 2012). Bauer ve Gaskell (1999) de sosyal temsillerin mutlaka bir iletişim sisteminde oluşturulduğunu belirtmektedir. Temsiller bu iletişim sistemlerini kullanan bireylerin çeşitli amaçlarına ulaşmalarında aracı olarak çeşitli tiplerde üretilebilirler.

Sosyal temsiller yaklaşımında yeni bir sosyal nesne toplumsal arenaya girdiğinde “tanıdık olmayan” bu yabancı nesnenin tanıdık ve bilinen bir nesneye dönüştürülmesi için kullanılan yöntem demir atma ve nesneleştirme yöntemleridir (Cirhinlioğlu ve ark., 2006). Demir atma ve nesneleştirme ile yeni bir sosyal nesneye yönelik anlamlandırmanın yapılması, toplumun çekirdek değerlerinin ve normlarının yeni nesneye atfedilmesi amaçlanmaktadır (Joffe, 2003).

Bu süreçleri genel hatlarıyla tanımlamak gerekirse; demir atma sürecinde ilk olarak tanıdık olmayan nesne bir gruba atanır (gruplandırma) daha sonra bir gruba atanan nesneye bir isim verilir ve böylece nesneye olumlu ya da olumsuz bir anlam atfedilir (isimlendirme). Nesneleştirme aşamasında ise demir atmada zihinsel seviyede gerçekleştirilen ilişkilendirmenin somutlaştırılması yapılmaktadır (Moscovici, 2000). Bulaşıcı bir hastalığın ortaya çıkmasıyla bu hastalığın “çağımızın vebası” olarak adlandırılması süreci ele alındığında ilk olarak demir atma aşamasında bu kavramın sağlık kategorisine yerleştirildiğini, nesneleştirme aşamasında ise tarihi bir atıfla nasıl bir

seyir işlediği somut olarak bir başka hastalıkla eşleştirilerek somutlaştırıldığı görülmektedir (Höijer, 2011).

Demir atma süreci daha detaylı olarak incelendiğinde bu sürecin kolektif belleğe dayanarak oluşturulduğu ve temsillerin sosyal kökenleriyle ilişkili olduğu görülmektedir. Demir atma bilişsel açıdan bakıldığında bir düşünce sistemi olarak görülebilir. Bu süreçte amaç yeni nesnenin var olan bilgiyle olan entegrasyonu olduğu için bellek önemli bir rol oynamaktadır. Bireyler ve gruplar yeni nesneyle karşılaştıklarında belleklerine döner, ne bildiklerini hatırlarlar ve halihazırdaki bu bilgilerin mevcut durumu anlamlandırmada nasıl kullanılabileceğini düşünürler. Yeni ve var olan bilgiler arasındaki bu bağlantı kurulduktan sonra tanıdık olmayana, yabancı olana bir anlam verilmiş olur. Bu anlam verme süreci her zaman grubun değerler hiyerarşisini gözeterek ve grubun kimliğini olumlu yönde etkileyecek şekilde gerçekleşir (bkz. aşağıda bahsedilen iletişim stratejileri) (Orfali, 2002). Demir atma aşamasında nesnenin kolektif bellekte yer alan kategorilerle ilişkilendirilmesi iki farklı şekilde yapılabilir. Eğer nesne var olan bir kategorinin içerisine yerleştirilebilecek şekilde bağlantılar kurulabilirse *sembolik demir atma* gerçekleşir. Ancak nesne var olan kategorilerle ilişkilendirilemiyorsa bu durumda nesnenin kategori dışı olduğu, mevcut olan bilgilerle ilişkilendirilemeyen doğasına vurgu yapılır ve bu durum *stigmatik demir atma* olarak adlandırılır (Kalampalikis ve Haas, 2008).

Nesneleştirme aşamasında nesnenin toplumun ortak gerçekliğine aktarılması sağlanır. Bu aktarımın olması için nesneye belirgin bir imaj atfedilir ve nesne çeşitli duygularla bağdaştırılır. Nesneleştirme aşaması iletişim ile gerçekleştirilir ve bu iletişim süreçleri neticesinde somut bir şekil kazanır (Orfali, 2002). Moscovici (2000) nesneleştirme sürecinin demir atmada entelektüel seviyede gerçekleştirilen temsilin gerçekliğe dönüştürülmesi olarak tanımlamaktadır. Nesneleştirme süreci doğası gereği tarihi ve tanımlayıcı özelliklere sahiptir. Yeni bir tanıdık olmayanın nesneleştirilmesi daha önceki nesneleştirme süreçlerinden bağımsız olarak ele alınamaz (McKinlay ve Potter, 1987).

Bu süreçler birlikte ele alındığında demir atmanın kolektif belleğe dayanarak temsilin durağanlığına, nesneleştirmenin ise nesneye yeni anlamlar vermeye çalışarak temsilin değişimine hizmet ettiği görülebilir. Ancak gözden kaçırılmaması gereken bir husus her iki süreç de somut dünyayla ilişkili olarak, birbirleriyle etkileşim içerisinde gerçekleştiğidir (Orfali, 2002). Demir atma süreciyle kurulan soyut zihinsel bağlar,

nesneleştirme ile birlikte somut zihinler içeriğe dönüşür. Demir atma benzer tarihi dönemlere ve kültürel alanlara atıf yaparak kolektif bellekte yer alan geçmişin bilgileriyle yeni olan arasında bağlantılar kurar, nesneleştirme ise bu bağlantılar temelinde belirli bir grup üyesi için belirli bir zaman diliminde deneyimsel dünyaya bakış sağlar (Joffe, 2003).

Farr ve Moscovici (1984) sosyal temsillerin oluşumunda 3 önemli husus olduğunu belirtmiştir: temsillerin sosyal tartışmayı beraberinde getiren ve “taraf tutmayı” gerektiren konular için olması, bu konuların tarihi ve sosyo-kültürel bağlam içerisinde ele alınabilen ve mevcut olayların bu bağlamla ilişkilendirilebilecek nitelikte olması ve toplumun çoğunluğunun tartışmalarda yer alması gerektiği hususlarıdır (akt. Contarello ve Sarrica, 2007: 1017). Sosyal temsillerin oluşum sürecinde önemli birer etken olan bu hususlar neticesinde her bir temsil için demir atma ve nesneleştirme süreçlerinin özdeş şekilde ilerlemeyeceği ön görülebilir. Bu süreçlerde görülebilecek farklılıklara yönelik çeşitli açıklamalar sosyal temsil yaklaşımında çalışmalar yapan araştırmacılar tarafından belirlenmiştir.

Wagner ve ark. (1999) demir atma ve nesneleştirme süreçlerinin genelde sosyal gruplar içerisinde benzer fikirde olan insanlarla iletişime geçerek yapıldığını belirtmektedir. İnsanlar kendi temel düşüncelerini destekleyen medya organlarını takip ederek farklı fikirlerle karşılaşmaktan kaçınmaya çalıştıklarında kapalı gruplar olan kendi temsillerini oluştururlar. Ancak grup içerisinde tutarlı bir anlam oluşturacak şekilde yapılan bu demir atma ve nesneleştirme süreçleri farklı gruplar için anlamlı olmayabilir.

Bu süreçleri incelerken dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da bu süreçlerin izole olarak gerçekleşmemesidir. Her bir sosyal nesne için demir atma süreci daha önce yapılandırılmış temsillerle ilişkili olarak yürütülür. Bunun yanı sıra aynı zaman diliminde gerçekleşen farklı demir atma süreçleri arasında da bağlantılar kurulabilir. İki farklı nesne ya da iki farklı süreç arasında etkileşim olması beklenebilir. Farklı demir atma, nesneleştirme ve sosyal nesneler arasında ilişki kurularak gerçekleşen tüm bu faaliyetler örtük olarak gerçekleşir (Breakwell, 1993).

Demir atma süreçleri sonuçları açısından da farklılık gösterebilir. Toplumsal alana yeni olarak giren tanıdık olmayan bir sosyal nesne tanıdık hale dönüştürülürken var olan kategorilerle iki şekilde ilişki kurulabilir. Nesne var olan kategorilerin özellikleriyle özdeşleştirilir ve yeni olsa dahi bu kategoriyle birlikte ele alınabilirse *muhafazakâr demir*

atma gerçekleşmiş olur. Ancak nesne var olan kategorilere tam anlamda entegre edilemediğinde, kategoriyle kısmen eşleştirilir ancak yeni bilginin uzun vadede var olanı dönüştüreceği de öngörülür. *İdealistik demir atma* olarak görülen bu süreç uyumsuz olarak değerlendirilebilecek bilgileri uzlaştırmacı bir rol oynamaktadır (Kalampalikis ve Haas, 2008).

Demir atma ve nesneleştirme süreçlerini etkileyen etkenlerden bir diğeri ise idealist demir atma sürecine benzer şekilde yeni ve eski bilgi öğelerinin nasıl uzlaştırılacağına dair farklı bir görüştür. Demir atma süreci her yeni nesneyle birlikte var olan temsilleri de etkilemektedir. Orfali (2002) durağanlığa dayanan ve yenilikçi doğası olan iki farklı görüşten birinin tercihinine yönelik grubun karar vermesi gereken durumlarda bir gerilim ortaya çıktığını belirtmektedir. Grubun yeni ve eski arasında yapacağı seçim temsilin yenilikçi bir yaklaşımla yeniden ele alınmasına ya da katı ve değişmesi zor olarak kalmasına neden olacaktır.

Demir atma ve nesneleştirme süreçleriyle ilgili olarak tüm bu bilgiler ve görüşler ışığında bu mekanizmaların yalnızca tanıdık olmayı tanıdık yapmaya yarayan bilişsel bir faaliyet olarak ele alınmaması gerektiği görülmektedir. Bu süreçle birlikte ‘yabancı’ olanın beraberinde getirdiği gerilim de çözümlenmiş ve psikolojik rahatlama da sağlanmış olur (Carugati, 1990).

2.2.3. Sosyal Temsillerin Yapısı: İkili Yapı Yaklaşımı

Abric (1993) sosyal temsillerin daha doğru bir şekilde anlaşılması ve çalışabilmesi için sosyal temsillerin ikili bir yapıdan oluştuğunu ileri sürerek, sosyal temsillere “yapısal” bir yaklaşım getirmiştir. Bu yaklaşıma göre sosyal temsiller, merkezi çekirdek ve çevresel unsurlar olarak ikili bir sistemden oluşmaktadır. Bu ikili yapı sayesinde aynı temsil içerisinde benzer ve karşıt kavramlar birlikte yer alabilmektedir.

Çekirdek ve çevresel unsurlar arasında niteliksel olarak birçok farklılık bulunmaktadır. Bir temsilin çekirdeği durağandır ve değişime dirençlidir. Temsilin zaman içerisindeki tutarlılığı ve varlığını sürdürebilmesi merkezi çekirdek sayesinde olmaktadır. Çevresel unsurlar ise merkezi çekirdekteki kavramları tamamlarlar. Çekirdekte daha çok soyut formda bulunan bilgilerin somutlaştırılmasını ve eylemlerle ilişkilendirilmesini sağlar. Çevresel unsurlar değişkendir, bağlama göre farklı tepkilerin üretilmesini sağlamaktadır (Abric, 1993).

Bir temsilin çekirdek ve çevresel alanında yer alan unsurlar arasında çeşitli niteliksel farklılıklar bulunmaktadır. Çekirdekteki unsurlar çevresel alana kıyasla daha az sayıda ve durağandır. Çekirdekte yer alan unsurlar grup üyeleri arasında üzerinde büyük oranda uzlaşıya varılmış unsurlardır. Çevresel alanda yer alan unsurlar üzerine uzlaşa daha zayıftır. Daha çok bireysel deneyimlerle ilişkilidir ve bir grubun içerisinde bireysel farklılıkların görülmesine olanak tanır. Bu nedenle çevresel alandaki unsurlar daha somutken, çekirdekteki unsurlarda daha çok soyut kavramlar bulunur. Çekirdek unsurlar grubun normları ile uyumludur. Çevresel alanda yer alan unsurlar ise normlarla tamamen ters düşme de çelişkili olabilir (Moliner ve Abric, 2015). Çekirdek ve çevresel yapılar arasındaki bu farklılıklar temsillerin uzun süreli olarak durağan bir şekilde var olmalarına ve işlevlerini yerine getirmelerine olanak sağlamaktadır. (Abric, 1993).

Dany ve ark. (2015) sosyal temsillerin bu ikili yapısı içerisindeki unsurların hiyerarşik bir biçimde düzenlendiğini belirtmektedir. Bu hiyerarşik sistem içerisinde çekirdek ve çevresel unsurlar etkileşim halindedir. Quenza (2005) bir temsil içerisindeki hiyerarşinin yalnızca çekirdek ve çevresel alanlarda olmadığını, bu alanlar içerisinde yer alan unsurlar arasında da hiyerarşik bir dizilim olduğunu belirtmektedir. Bir temsilin tam olarak anlaşılabilmesi için yapısındaki unsurların belirlenmesinin yanı sıra bu unsurlar arası ilişki ve etkileşim de incelenmelidir. Bu sayede temsilde yer alan unsurlar üzerindeki uzlaşıları, temsilin işlevselliğinin süresini ve değişimleri anlamak mümkün olabilir.

Sosyal temsillerin çekirdek ve çevresel alanlarının farklı işlevleri vardır. Çekirdek alanın 3 temel işlevi bulunmaktadır. Bir olgunun, nesnenin sosyal temsiliğin çekirdeğinde yer alan unsurlar o nesneye ve temsil içerisindeki diğer unsurlara da *anlam verilmesini* sağlar. Çekirdekte yer alan unsurlar sayesinde o nesnenin “ne olduğu” tanımlanabilir. Çekirdeğin ikinci işlevi temsilin içerisindeki unsurlar arası bağlantıları *düzenleme* işlevidir. Çekirdek, temsilin çevresel kısmında yer alan tüm unsurlar arası hiyerarşik ilişkinin nasıl kurulacağını da belirler. Çevresel alandaki unsurların diğer unsurlarla ilişkisinin temsile yönelik bir anlam üretilmesinde ne kadar önemli olduğu çekirdeğin anlam üreten yapısıyla ilişkili olarak belirlenir. Çekirdeğin son işlevi ise *durağanlaştırma* işlevidir. Çekirdek unsurlar grup tarafından uzlaşa sağlanan, normlara uygun olarak belirlendiği için değiştirilmesi zor unsurlardır. Bu unsurların değiştirilmesinin yaratacağı belirsizliğin grup için risk doğuracağı düşünüldüğünden temsilin çekirdek kısmının köklü değişimler karşısında dirençli olduğu düşünülmektedir (Moliner ve Abric, 2015).

Çevresel unsurların en temel işlevi çekirdekteki unsurları tamamlamaktır. Çekirdekte yer alan soyut ve tanımlayıcı kavramlar çevresel unsurlar sayesinde somutlaştırılır ve bir eylemle ilişkilendirilir (Abric, 1993). Çevresel unsurun bir diğer işlevi ise bireylere bağlamla ilişkili olarak özgün ve kendi koşullarına uygun tepkiler verebilmelerini sağlamaktır (Moliner ve Abric, 2015). Böylece bağlam ve çekirdek arasında bir ilişki kurulur. Çevresel alan bağlamdan gelen ve çekirdekte yer alan unsurlarla tam olarak uyuşmayan taleplerin bir dereceye kadar gerçekleştirilmesini olanak vererek çekirdeğin korunmasını sağlar (Abric, 1993).

Son olarak bir temsilin çekirdek ve çevresel alanlarındaki ikili yapıdan söz ederken farklı bir değerlendirme boyutunun da dikkate alınması gerekmektedir. Moliner (1995) temsilde yer alan unsurların alanlarının yanı sıra işlevsel ve normatif olmaları üzerinden de ikiye ayrıldığını belirtmektedir. İşlevsel unsurlar eyleme yönelik bilgiler içermektedir. Normatif unsurlar ise değerlendirme ve yargı üretmede kullanılan bilgilere sahiptir. Çekirdekte daha çok normatif unsurların yer aldığı göz önünde bulundurulursa çevresel alandaki işlevsel unsurların bu normatif unsurlarla uyumlu olarak düzenlendiği görülmektedir.

Çekirdek ve çevresel alanda yer alan unsurlar bazı durumlarda değişebilirler. Bu değişim yer değiştirme şeklinde olabileceği gibi yeni unsurların dahil edilmesi ya da var olan unsurların çıkarılması olarak da gerçekleşebilir. Çeşitli teknolojik, ekonomik veya tarihsel olaylar gibi etkenler bu değişimin nedeni olarak görülebilir (Moliner ve Abric, 2015). Bu etkenler nedeniyle yaşanan değişim yumuşak ya da sert olabilir. Temsilde yaşanan değişim üç farklı şekilde olabilir. İlk olarak çevresel alanda yer alan unsurların daha fazla grup üyesi tarafından paylaşılması neticesinde çekirdek alana geçmesi yumuşak bir geçiş yaşanır ve temsil çok büyük değişimler yaşamadan varlığını sürdürür. İkinci olarak değişime neden olan etkenler doğrultusunda daha önce temsilin yapısında var olmayan yeni unsurlar çevresel alana eklenerek temsilde minimal değişimler olabilir. Son olarak da bahsedilen etkenler çerçevesinde oluşan değişim çevresel unsurlarda yapılacak minimal değişimlerle sağlanamıyorsa ve çekirdekte yer alan unsurlarla da çelişiyorsa temsilin çekirdeğinin değişmesi gerekmektedir. Bu durumda temsilde sert ve derin bir değişim olmaktadır (Abric 1993).

Tablo 2. Sosyal Temsillerde Çekirdek ve Çevresel Alanların Özellikleri

Çekirdek	Çevresel
Temel Şekil Özellikleri	
Az sayıda	Çok sayıda
Grup üyelerinin fikir birliği vardır	Grup üyeleri arasında farklı görüşler vardır
Durağan, dirençli	Değişken, istikrarsız
Anlama Yönelik Özellikler	
Nesnenin genel özellikleri, tanımlayıcı unsurlar	Spesifik vakalar
Soyut unsurlar	Somut ve bağlama özgü unsurlar
Koşulsuz inançlar, tartışılmaz	Koşullu inançlar
Psiko-sosyal Özellikler	
Grubun normları, değerleri ve tarihiyle ilişkili	Grup üyelerinin bireysel deneyimleriyle ilişkili
Sürdürülebilirliğini sağlar	Çelişkileri ve değişimleri içerir
Grubun homojenliğine katkı sunar	Grubun heterojenliğine katkı sunar
<i>Not: Moliner ve Abric (2015) 'ten alınmıştır.</i>	

2.2.4. Sosyal Temsil Evrenleri

Sosyal temsiller yaklaşımı toplumsal ve bireysel olarak gerçekleştirdiğimiz bilişsel faaliyetlerimizin “**somutlaştırılmış (reified) ve mutabık (consensual)**” evrenler olarak isimlendirilen iki farklı evrende yer aldığını belirtmektedir. Somutlaştırılmış evren bilimsel bilginin üretildiği ve bilim adamlarının düşünce faaliyetlerini yönlendirdiği evrendir. Bu evrende amaç, rasyonel biçimde mantık kurallarını uygulayarak nesnel bilimsel bilgiye ulaşmaktır. Diğer yandan mutabık evrende ise göz önünde bulunan ve sözü geçen toplumdur. Mutabık evren toplumsal sağduyunun evrenidir. Bu evrende amaç hayatı anlamlandırmaktır (Moscovici, 2000).

Sosyal biliş faaliyetleri bu iki evrende birbirinden tamamen bağımsız şekilde gerçekleşmezler. Mutabık evrende, somutlaştırılmış evrende üretilen bilimsel bilgiler hayatın anlamlandırılması için kullanılır. Bunun yanı sıra somutlaştırılmış evrende gerçekleştirilen bilimsel faaliyetlerde de bu faaliyetleri gerçekleştiren bilim insanlarının

mutabık evrenden taşıdıkları sosyal temsiller kullanılmaktadır. Her iki evrenin birbirini etkileyen bir ilişki içerisinde olduğu söylenebilir (Moscovici, 2000).

2.2.5. Sosyal Temsillerde Sosyal Gruplar

Joffe (2003) sosyal temsiller yaklaşımında toplumun bilgi kaynağı değil anlam kaynağı olduğunu belirtmektedir. Toplumu oluşturan sosyal gruplar, sosyal temsilleri üyelerinin kimliklerini ifade edebilmesi ve meşrulaştırması için bir araç olarak kullanılmaktadır. Bir sosyal temsilin grup üyeleri tarafından paylaşılmasıyla bireyler için tutarlı bir anlam dünyası oluşturulur ve bu anlam dünyası içerisinde nasıl hareket edilebileceğine dair bir referans oluşturulur (Joffe, 2003). Bu bilgiler ışığında sosyal temsiller ve grup süreçleri birbirini oldukça yakından ve önemli bir şekilde etkileyen olgular olduğu görülmektedir.

Sosyal temsiller grupların ve bireylerin sosyal dünyada kendilerini konumlandırmalarını sağlamaktadır. Gruplar sosyal temsiller sayesinde iletişim kurabilirler, grup tarihlerini paylaşabilirler ve sosyal dünyayı anlamlandırmak için temsilleri bir iletişim kodu olarak kullanırlar (Moscovici, 1973). Sosyal temsillerin grupların varlığını ve üyeleri arasındaki ilişkiyi sürdürebilmesi için başka bir destekleyici rolü daha bulunmaktadır. Sosyal temsillerin ikili yapısı bölümünde de anlatıldığı gibi temsiller bireylere gruplarının konumunu ve kendi kişisel tarihlerini göz önüne alarak davranışlarını oluşturma olanağı sağlar. Çekirdekteki uzlaşılan kavramlar bireyin davranışlarının grup tarafından nasıl değerlendirileceğini anlayabilmesi için bir referans noktası olarak görülür. Diğer yandan çevresel alanda bulunan ve üzerinde daha az uzlaşa bulunan kavramlar ise bireyin bağlamın gerekliliklerini de göz önünde bulundurarak alternatif davranışlar geliştirebilmesine imkân sağlamaktadır. Böylece birey hem bireyselliğini koruyabilir hem de grup üyeliğini devam ettirebilir (Zouhri ve Reteau, 2015).

Sosyal temsillerin çekirdek ve çevresel alanlarının oluşması bir iletişim süreci sonucunda gerçekleşmektedir. Bu iletişim sürecinde gruplar var olan dünya görüşleri ve normları doğrultusunda hareket ederler. Sosyal temsilin oluşma aşamasında grupların nasıl rol oynadığı Moscovici'nin 1961 senesinde Fransız toplumunun çeşitli gruplarında temsilleştirme sürecinde kullanılan iletişim yöntemlerini incelediği araştırması ile anlaşılabilir. Moscovici bu çalışmada “psikanaliz” kavramına yönelik fikir ve bilgilerin Fransız medyasındaki dolaşımını detaylı olarak incelemiş ve 3 temel iletişim biçimi olduğunu ortaya koymuştur (Elcherroth ve ark., 2011).

Üç iletişim yönteminden ilki kamu alanında ortaya çıkan yeni fikirler ya da beklenmeyen olaylar olduğunda bu olgular hakkındaki bilgilerin yayılması amacıyla gerçekleştirilen “dağıtım (diffusion)” yöntemidir. Bu aşamada bilgilerin ulaştığı aktörler arasında bir ayrışma yoktur (Staerkle, 2011). Bu aşamada temel olarak konuyla ilgili bilgilerin vatandaşlara sunulması gerçekleşir. Araştırmanın yapıldığı yıllarda psikanaliz hakkında farklı bilgilerin ve fikirlerin sunulduğu Fransız medyasının eylemleri bu yöntem çerçevesinde gerçekleştirilmiştir (Elcheroth ve ark., 2011). Moscovici’nin çalışmasında dağıtım aşamasında herhangi bir grup davranışından bahsedilmeden yalnızca bilgi toplandığı belirtilmektedir ancak günümüzde çok sayıda farklı görüşte kitle medyası ve sosyal medya hesabının da kullanıldığı göz önünde bulundurulursa günümüzde grup etkinliğinin bu aşamada başladığı düşünülebilir.

İkinci iletişim yöntemi “yaygınlaştırma / propagation” olarak adlandırılır ve bu yöntemde sosyal grupların etkinliği vardır. Toplumdaki gruplar ilk aşamada farklı kaynaklardan elde edilen bilgilerle birlikte yürütülen tartışmalara müdahil olarak yeni nesne hakkındaki normların oluşmasında yönlendirme amacını taşırlar. Bu yönlendirme ile yeni nesne hakkındaki bilgilerin kendi norm ve değerlerine uygun olarak düzenlenmesi amaçlanmaktadır. Grupların uzmanları halihazırda var olan, iyi yapılandırılmış normlar ve gruplarında mutabık olunan inançlarla ilişkili olarak grup üyelerinin nesne hakkındaki bilgilerini düzenlemeye çalışır (Staerkle ve ark., 2011). Katolik kilisenin psikanaliz kavramını ele alırken bireylerin analiste açılması pratiğini günah çıkarma ritüeliyle benzeterek kabul ederken, psikanalizin cinsellik hakkındaki hipotezlerini toptan reddetmesi bu iletişim biçimine örnek verilebilir (Elcheroth ve ark., 2011).

Yaygınlaştırma süreci daha çok toplumdaki çoğunluk grupları tarafından kullanılan bir iletişim biçimiyken, toplumdaki azınlık grupların benzer bir süreci yürütmede zorlanacakları düşünüldüğünden farklı bir yöntem olan “propaganda” stratejisini kullandıkları görülmektedir. (Staerkle et al, 2011). Bu stratejide dünyayı anlamlandırma karşıt görüş sistemleri üzerinden yapılır. Yeni nesne grubun dünya görüşüne uymuyorsa toptan reddedilmelidir. Moscovici Komünist partinin psikanalizi kendi dünya görüşünün karşısında yer alan “Amerikan” bir olgu olarak gördüğünü, bu nedenle de psikanalizi bütünüyle yabancılaştıran ve reddeden bir iletişim stratejisi kullandığını belirtmiştir (Elcheroth ve ark., 2011).

Orfali (2002) bu üç iletişim sisteminin sonuçlarını detaylı olarak incelemiştir. Orfali'ye göre dağıtım stratejisi fikirlerin, yayılma stratejisi tutumların ve propaganda stratejisi ise kalıp yargıların oluşmasına neden olur. Fikirler, tutumlar ya da kalıp yargılar baskınlığında oluşturulan sosyal temsiller daha sonraki aşamalarda hangi davranışların sergileneceğinde de belirleyici olur. Dağıtım ve yaygınlaştırma diyaloglara açık bir alan yaratırken, kabullenme ve eşitliğe açık davranışların üretilmesine zemin hazırlar. Diğer yandan propaganda ise karşıt görüşlerin konuşmasına izin vermeyerek tek sesli (monoloğa dayalı) bir iletişim ortamı sunar. Bu iletişimin neticesinde reddedici ve uç davranışların ortaya çıkması beklenebilir. Bu iletişim biçimlerinin her biri gruplar ve bireyler için tutarlı sosyo-bilişsel alanlar yaratmaya hizmet eder.

Moscovici (1981) grup süreçleri açısından bakıldığında temsillerin üç işlevinin olduğunu belirtmektedir. *İlgi hipotezine* göre insanlar temsiller vasıtasıyla gerçekliği kendi istedikleri gibi şekillendirerek çeşitli imajlar yaratır ve böyle bireysel ya da kolektif amaçlarını ifade eder ya da gizlerler. *Dengesizlik hipotezi* sosyal temsillerin başarısızlıkların üstüne örterek ya da çeşitli tavizler vererek grubun topluma entegrasyonunu sağlar. Böylece psikik bir denge yakalanmaya çalışılır. Son olarak sosyal temsiller çevreden gelen bilgileri filtreden geçirerek grup üyelerine iletmelerine olanak sağlayarak üyelerin düşünce süreçlerini ve gerçeklik yapılarını şekillendirir. Bu durum *kontrol hipotezi* olarak tanımlanmıştır (akt. Carugati ve Selleri, 2011: 332).

Wagner (1995) birbiriyle ilişkili her kavramlar bütünü bir temsil olarak görülemeyeceğini belirtmektedir. Birçok kişinin aynı fikri paylaşması bu fikri bir temsil yapmaz. Wagner'a göre temsili temsil yapan asıl şey üzerinde uzlaşan insanların sayısının çokluğu değil temsilin bir grubun kimlik sistemiyle ilişkili görülmesidir. Benzer şekilde Wachelke de (2013) grup için sembolik değeri yüksek olan unsurların grup normlarını korumayla ilişkili olarak değişime daha dirençli olduğunu belirtmektedir. Sosyal temsillerin grupları bir arada tutmayı ve normların korunmasını sağlayan bu işlevi sosyal kimlik yaklaşımında belirtilen "*kıyaslamalı bilgi etkisi*" kavramına benzerlik göstermektedir. Kıyaslamalı bilgi etkisi bir grubun üzerinde uzlaştığı davranış biçimleri ve normların grup üyeleri için kendi davranışlarını meşrulaştırmak için kullanabilecekleri bir referans noktası olarak görev yaptığını öne sürmektedir (Turner, 1999).

Görüldüğü gibi sosyal temsillerin gruplar için hem dünyayı tanıma, algılama hem de grubun varlığını sürdürme hususlarında değeri bulunmaktadır. Temsiller gruplar süreçleri açısından bakıldığında bireysel ve sosyal kimliğin korunması motivasyonu ile ilişkili olarak oluşturulur ve sürdürülürler (Joffe, 2003). Sosyal kimlikler de bir sosyal temsil olarak ele alınmalıdır. Bireyler çelişkili bir durumda kaldıklarında kendi gruplarının baskın söylemlerini tekrar üretecek şekilde temsilleri kullanmakta ve kimliklerini korumaktadır (Lopéz-Facal ve Jiémenez-Aleixandre, 2009).

Sosyal temsillerin oluşması ve varlıklarını sürdürmesi kolektif bir eylemdir. Temsiller bir grubun tarihsel süreç içerisinde yaşadıkları, belleği ve hedefleriyle bağlantılı olarak oluşturulurlar. Grupların kendi normları ve gelenekleriyle dış dünyayı yorumlamaları ile şekillendirilirler (Bauer ve Gaskell, 1999).

2.2.6. Sosyal temsillerde araştırma yöntemleri

Sosyal Temsiller Kuramının yaygın olarak kullanılmaya başlanması birçok metodolojik gelişmeyi de beraberinde getirmiştir. Özellikle 1980lerin sonundan itibaren sosyal temsil alanında yayınlanan çalışmaların sayısı arttıkça metodolojik tartışmalar da gündeme gelmiştir (Rateau ve ark., 2011). Sosyal temsil yaklaşımının kullanılmaya başlandığı ilk dönemlerde bu teorik yaklaşıma özgü olmayan nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı görülmektedir. Zamanla sosyal temsillerin içeriğinin, yapısının ya da çekirdekteki unsurların doğasının araştırılması için farklı araştırma yöntemlerinin geliştirildiği görülmektedir. Sözel çağrışım görevleri, özellik reddetme, kategorizasyon yöntemi ve temel bilişsel şemalar yöntemleri sosyal temsil çalışmalarında kullanılan araştırma mekanizmalarıdır. Bu yöntemlerin her birinin kendine özgü güçlü ve zayıf yanları olduğu görülmektedir (Lo Monaco ve ark., 2017). Mevcut çalışma kapsamında sözel çağrışım görevlerinin bir çeşidi olan hiyerarşik çağrışım yöntemi kullanılacaktır.

Sosyal temsil çalışmalarında ilk dönemlerde kullanılan yöntemlere bakıldığında bireysel ve grup mülakatları, odak grup tartışmaları gibi geleneksel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı görülmektedir ancak bu yöntemlerin zaman, personel ve katılımcılara erişim zorluğu gibi sorunlara neden olması nedeniyle sözel çağrışım görevleri olarak isimlendirilen teknikler geliştirilmiştir (Wachelke, 2013).

Sözel çağrışım görevlerinde katılımcılardan kendilerine bir sosyal temsil nesnesi sunulduğunda akıllarına gelen belirli sayıda çağrışımı söylemeleri istenir. Sözel çağrışım

görevleri uygulamada ve daha sonra analizde iki farklı yolda ilerlemektedir. Birinci yol olan serbest çağrışım yönteminde katılımcıların ürettiği çağrışımlar hakkında daha fazla bilgi toplanmaz ve çağrışımlar belirlenirken üretilme sırasına dayalı olarak analiz yapılır. İkinci yol olan hiyerarşik çağrışım metodunda ise katılımcılardan çağrışımları ürettikten sonra bu çağrışımlar hakkında tekrar bir değerlendirme yapmaları istenmektedir. Katılımcılar kendi ürettikleri çağrışımları, sosyal temsil nesnesi için ne kadar önemli olduklarına dayanarak sıralamaktadır (Lo Monaco ve ark., 2017). Elde edilen çağrışımların önem sırasının yanı sıra çağrışımların ne kadar olumlu olduğu, hangi duygularla ilişkilendirildiği (File ve ark., 2019) gibi farklı değerlendirmeler yapılması da istenebilir

Sözel çağrışım görevlerinden elde edilen verinin daha detaylı olarak analiz edilebilmesi için önerilen bir ek görev de sınıflandırma görevidir. Elde edilen çağrışımların bağımsız hakemler tarafından iki özellik temelinde ortak tematik gruplar altında toplanırlar. İlk olarak dilin yapıbilim (morphology) özellikleri kullanılarak aynı köke sahip kelimeler tek bir kelime formunda toplanır; ikinci özellik olarak da anlambilim (semantics) özellikleri kullanılarak aynı anlamda olan kelimeler benzer şekilde gruplanır. Bu şekilde elde edilen çağrışımlara yönelik analizlerin de daha kolay yapılması sağlanmış olur (Lo Monaco ve ark., 2017).

Hiyerarşik çağrışım görevinde çağrışımlar elde edildikten sonra sosyal temsillerin yapısına yönelik iki bağlamda analiz gerçekleştirilebilir. İlk olarak elde edilen çağrışımlar ve temsil nesnesi arasındaki ilişkiye yönelik, ikinci olarak da çağrışımların kendi aralarındaki ilişkiye yönelik araştırma yapılabilir. Temsil nesnesi ve çağrışımlar arasındaki ilişki paylaşım derecesi, erişilebilirlik ve öz-nitelik (essence) kriterleri bakımından değerlendirilebilir. Paylaşım derecesi çağrışımın grup üyeleri arasında ne dereceye kadar paylaşıldığını, erişilebilirlik ise temsil nesnesi sunulduğunda çağrışımın ne kadar çabuk akla geldiğini göstermektedir. Öz nitelik ise çağrışımların temsil nesnesini tanımlamadaki koşulluluk ve ayrıcalıklı olma nitelikleriyle ilişkili değerlendirmeleri içermektedir. Koşulluluk niteliğine sahip çağrışım temsil nesnesinin tanımlanması için olmazsa olmaz bir kriter olarak değerlendirilmektedir. Ayrıcalıklı olma niteliğine sahip çağrışımlar ise temsil nesnesini benzer temsil nesnelerden ayıran, benzer nesneler arasında sadece odak noktasındaki temsil nesnesini tanımlama özelliğine sahip olarak değerlendirilen çağrışımlardır. Bu değerlendirmeler sosyal temsillere yapısal yaklaşımda

çekirdekte yer alan unsurları çevresel alanda yer alan unsurlardan ayırmaya yaramaktadır (Wolter, 2018).

Elde edilen çağrışımların değerlendirilmesine yönelik ikinci bağlam çağrışımlar arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Elde edilen unsurların çağrışımsal gücü bu unsurlar arasındaki ilişkiyi belirleyen özellik olarak görülmektedir. Çağrışımsal güç iki farklı şekilde görülebilmektedir. İlk olarak farklı çağrışımların bir arada görülme sıklığı ikinci olarak da bağlantı sayılarının fazlalığı bir unsurun çağrışımsal gücünü göstermektedir. İki çağrışımın sıklıkla birlikte görülmesi bu çağrışımların görülme sıklığının daha fazla olduğunu ve çağrışım gücünün yüksek olduğunu göstermektedir. Diğer yandan bir çağrışımın çok sayıda diğer çağrışımlarla ilişkili olması; ilişkili olduğu diğer çağrışımların işlevsel ve değerlendirici özelliklerinin olması da çağrışım gücünün yüksek olduğunu göstermektedir. Bu özelliklere sahip çağrışımların diğerleriyle kıyaslandığında daha merkezi konumda olduklarını göstermektedir (Wolter, 2018).

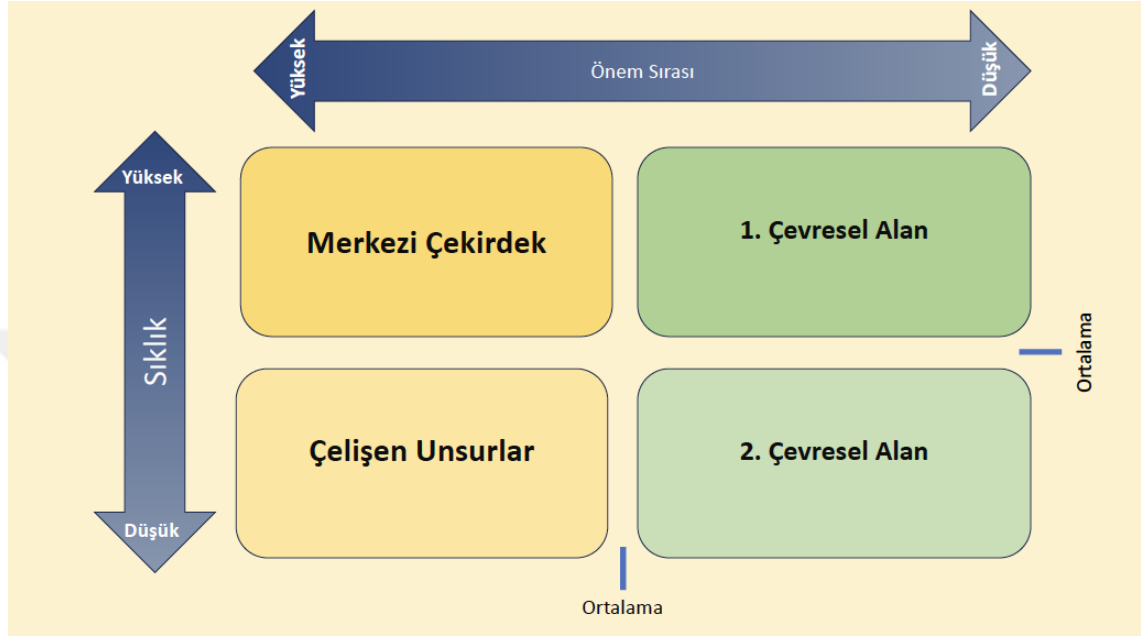
Sosyal temsil çalışmalarında temsil nesnesi ile çağrışımlar arasındaki ilişkilerin ve çağrışımların kendi aralarındaki ilişkilerin incelenmesi için iki temel analiz yöntemi olduğu görülmektedir.

Prototip analizinde iki farklı kritere yönelik elde edilen puanlar kullanarak hesaplamaları gerçekleştirir. Kavramların toplamda kaç kere ifade edildiğini gösteren sıklık sayısı ve her bir kavramın ilgili olguyu tanımlamada ne kadar önemli görüldüğünü gösteren önem sırası olarak elde edilen 2 farklı kriter kullanılarak prototip analizi yapılır. Analiz sonunda program 4 farklı grupta yer alacak şekilde kullanılan kavramları ayırıştırır. Prototip analizi ile elde edilen 4 grup Abric'in (2003) önerdiği 4 alana işaret etmektedir:

1. Alan: Hem sıklık hem de önem sırası yüksek olan ifadelerin yer aldığı merkezi çekirdek alanıdır.
2. Alan: Sıklığı yüksek ancak önem sırası düşük ifadeler yer aldığı birinci çevresel alandır.
3. Alan: Tartışmalı kavramların yer aldığı alandır. Sıklık olarak düşük ancak önem olarak yüksek puan alan kavramlar bu alanda bulunmaktadır.
4. Alan: 2. Çevresel alanda hem sıklık hem de önem açısından düşük puan alan kavramlar yer almaktadır.

Bu analiz sonucunda bir sosyal temsilin yapısının içerisinde yer alan farklı alanlardaki kavramlar elde edilmiş olur (akt. LoMonaco ve ark., 2012: 1234). Prototip analizi sonucunda elde edilecek sosyal temsil yapısının görseli Şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1. Prototip Analizi Sonucunda Oluşan Sosyal Temsil Yapısı

Not: Rojas Rivas ve Cuffia'dan (2022) uyarlanmıştır.

Prototip analizi çağrışımların genel olarak temsilin içerisinde yapısal olarak hangi alanlarda yer aldığını göstermektedir. Ancak çağrışımlar arası ilişkinin daha derinlemesine incelenmesi sosyal temsillerin tam olarak anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle çağrışımların birlikte görülme sıklığının incelenmesi gerekmektedir. Benzerlik analizinin yapılmasında program kavramlar arası ilişkileri inceler. İfade edilen kelimelerin ne kadar sıklıkla birlikte kullanıldığı belirlenir. Böylece yukarıda belirlenen 4 grup içerisindeki kavramların birbirleriyle ilişkileri ve farklı gruplarda yer alan kelimeler arası ilişkiler de görülebilir. Program bir koordinat düzlemi üzerinde 4 grupta yer alan ifadelerin birbirlerine yakınlıklarını görselleştirilmektedir (Mendes, Zangao, Gemito ve Serra, 2016).

Hiyerarşik çağrışım yönteminde elde edilen temsilin genel yapısı hakkında bilgi veren analiz yöntemlerine bakıldığında ise 5 temel yöntem olduğu görülmektedir: Çeşitlilik indeksi, nadirlik indeksi, kutupluluk indeksi ve tarafsızlık indeksi (Özdemir Planalı, 2023).

Flament ve Roquette (2003) çeşitlilik ve nadirlik indekslerinin birbirini tamamlayıcı yapıda olup bir sosyal temsilin ne kadar iyi yapılandırıldığını gösterdiğini belirtmektedir. Bu analizlerin yapılabilmesi için veri setinde toplam kelime sayısı (T), yazılmış farklı kelime sayısı (F) ve yalnızca bir kez yazılmış kelime (B) sayıları kullanılmaktadır. Çeşitlilik analizinde veri setindeki farklı kelime sayısı tüm çağrışım sayısına (F/T) bölünmektedir. Nadirlik analizinde ise yalnızca bir defa kullanılan ifadeler, farklı ifade sayısına (B/F) bölünmektedir. Her iki analizin de sonu 0 ve 1 değerleri arasında değişmektedir. Çeşitlilik indeksi sonucu büyüdükçe temsilin içerisinde çok sayıda farklı unsurun bulunduğu; nadirlik indeksinde ise 1'e yaklaştıkça temsil içerisinde nadir unsurların sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Çeşitlilik ve nadirlik indekslerinin düşük olması grup tarafından paylaşılan iyi yapılandırılmış bir sosyal temsilin varlığına işaret etmektedir (akt. Panzaru, 2014; 52).

Diğer iki indeks ise temsilin ne kadar olumlu görüldüğü puanlamaları kullanılarak temsil nesnesine yönelik genel tutum hakkında bilgi vermektedir. Kutupluluk indeksinde pozitif kelime sayısından negatif kelime sayısı çıkarılır ve toplam çağrışım sayısına bölündüğünde çıkan sonuç -1 ve +1 arasında değişmektedir. -1'e yaklaştıkça olumsuz, +1'e yaklaştıkça olumlu tutum görüldüğü söylenebilir. -0.4 ve +0.4 arasındaki sonuçlar ise temsil nesnesine yönelik tutumun nötr olduğunu göstermektedir. Tarafsızlık indeksi ise pozitif ve negatif değer atfedilen çağrışımların toplam sayısı nötr çağrışımların sayısından çıkarılır ve çıkan sonuç toplam çağrışım sayısına bölünür. Sonu. -0.04 ve +0.04 arasında çıkarsa temsilin nötr bir yapısı olduğu belirtilebilir (de Rosa, 2002; akt. Özdemir Planalı, 2023: 342).

Tüm bu araştırma ve analiz yöntemlerinin her biri sosyal temsillerin farklı özelliklerini araştırmak ve analiz etmek için kullanılmaktadır ve bu nedenle belirli özelliklerle ilişkili sonuçların elde edilmesine imkân sağlamaktadır. Temsillerin daha kapsamlı şekilde çalışabilmesi için farklı yöntemlerin bir arada ele alınması gereklidir (Wolter, 2018).

2.3. Türkiye’de Suriyeli Mülteciler

Bu araştırma kapsamında sosyal temsiller, ikili süreç modelleri ve grup süreçleri arasındaki ilişkinin “Suriyeli Mülteci” olgusu üzerinden çalışılması planlanmaktadır. Suriye’deki politik karışıklıklar nedeniyle ülkelerini terk ederek diğer ülkelerde yaşamlarını sürdürmeye çalışan Suriyeli mülteciler yaklaşık 13 yıldır hem Türkiye’nin

hem de Avrupa'nın gündeminde bulunmaktadır. Bu olgunun seçilmesinin nedeni Suriyeli mülteciler konusunun son yıllarda üzerinde sürekli tartışılan, siyasi hareketlerle yakından ilişkili olarak farklı gruplar tarafından farklı şekillerde yorumlanan bir olgu olarak ortaya çıkmasıdır. Mevcut çalışmanın bağlamının net olarak anlaşılabilmesi için Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye gelişinden günümüze kadar yaşanan tarihi süreç ve hukuki durum, Suriyeli mülteciler konusunun siyaset alanında ele alınışı ve bu gelişmelerle ilişkili olarak toplumun Suriyeli mültecilere yönelik tutumları ve temsilleri bu kısımda detaylı olarak incelenecektir.

2.3.1. Türkiye'deki Suriyeli Mültecilere Ait Sayısal Veriler

2010 yılında Tunus'ta başlayan ve kolektif eylemler ile siyasi rejimlere yönelik protestolar ile şekillenen Arap Baharı, Batı Akdeniz ülkelerinden İran'a kadar geniş bir coğrafyada önemli değişikliklerin yaşanmasına neden olmuştur. Birleşmiş Milletler (BM) bu süreçte on milyondan fazla kişinin yaşadıkları yeri terk etmek zorunda kaldığını belirtmektedir. 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı neticesinde yaşanan kitlesel göç ile Suriyeli mültecilerin sayısının 7 milyonu geçtiği görülmektedir. Türkiye coğrafi konumunun da etkisiyle Suriyeli mültecilerin yaklaşık yarısına ev sahipliği yapmaktadır (Çoksan ve ark., 2023).

9 Mart 2024 tarihinde yayınlanan resmi rakamlara göre Türkiye'de bulunan Suriyeli mülteci sayısı 3.115.536'dır. Suriyeli mültecilerin yaş ortalaması 22,3'tür ve Suriyeli genç nüfus olarak görülen 15-24 yaşları arasındaki Suriyeli mültecilerin toplam Suriyeli mültecilerin %18,6'sını oluşturduğu görülmektedir. Suriyeli mültecilerin %52,2'si erkeklerden oluşmaktadır ve kadın-erkek oranları arasındaki bu fark 25-29 yaş aralığında en üst düzeye çıkmaktadır. Bu yaş grubundaki erkeklerin sayısı kadınlardan 27.640 kişi daha fazladır. Mültecilerin yalnızca %1,85'i kamplarda yaşamakta, büyük çoğunluğu ise şehir merkezlerinde ikamet etmektedir. Sayı olarak en fazla Suriyelinin yaşadığı şehirlerin İstanbul (530.748), Gaziantep (429.183) ve Şanlıurfa (273.790) olduğu belirlenmiştir. Ülke nüfusuna oran açısından bakıldığında Suriyelilerin en yoğun olarak yaşadığı şehirler %31,2 ile Kilis ve %16,6 ile Gaziantep'tir. 9 Kasım 2023 itibarıyla 237.993 Suriyeliye Türk vatandaşlığı verilmiştir. Bu kişilerden 156.987'si reşit, 81.008'i ise çocuktur. 2021 yılı itibarıyla çalışma izni verilen Suriyeli mültecilerin sayısı 91.500 olarak açıklanmıştır. Yüksek Öğretim Kurumu 2023 yılı itibarıyla üniversitelerde 58.203 Suriyeli öğrencinin kayıtlı olduğunu açıklamıştır (Mülteci Derneği, 2024).

2.3.2. Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerin Hukuki Durumu

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan bu yana bulunduğu coğrafi konum ve tarihi ilişkileri nedeniyle kitlesel göç hareketleriyle ilişkili bir ülke olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti’nin mevcut sınırlarının dışında kalan ancak Osmanlı İmparatorluğu’nun vatandaşı olan insanların kitlesel göç hareketleri cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren ülke gündeminde olmuştur. 1934 yılında çıkarılan İskân Kanunu da bu tarihi süreçle ilişkili olarak yapılandırılmıştır. İskân kanunu “Osmanlı topraklarında yaşayan ve Türk kökenli insanların Türkiye’ye yerleşmek amacıyla” göçmen sayılmalarına olanak tanımaktadır. Aynı kanun Türk kökenli olmayan kişilerin göçmen olarak tanınmasını yasaklamaktadır. 2006 yılında bu kanunda yapılan bir değişiklik Türk kökenli olma zorunluluğunu kaldırmıştır. İskân Kanunu göçmen tanımını yapsa da iltica talebi ve dolayısıyla mülteci kavramına yönelik bir düzenleme getirmemektedir. Türkiye’nin mültecilere yönelik ilk hukuki düzenlemesi 1962 yılında imzaladığı 1951 Mültecilere Yönelik Cenevre Anlaşması’na dayanmaktadır. Bu anlaşma mülteci tanımına coğrafi bir sınırlama getirmektedir ve Türkiye bu anlaşma kapsamında yalnızca Avrupa’dan gelen sığınmacıları mülteci olarak kabul etmektedir (Şahin-Mencütek ve ark., 2023).

2011 yılında Suriyeli mülteci göçünün başladığı dönemde Türkiye’de “mülteci” statüsünün ele alınmasına yönelik bir kanuni düzenleme yapım aşamasında bulunmaktaydı. Suriyeli mültecilerin gelişyle tamamlanarak 2013 yılında yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) konuyla ilgili en detaylı kanuni düzenlemedir. Bu düzenlemeye göre yalnızca Avrupa’dan gelen sığınmacılar mülteci statüsüne; Avrupa dışından gelen sığınmacılar koşullu mülteci statüsüne kabul edilebilirler. Koşullu mülteci statüsüne kabul edilenler üçüncü bir ülkeye yerleşene kadar geçici olarak Türkiye’de kalma hakkına sahiptir. 2014 yılında kanuna eklenen bir düzenleme ile üçüncü bir seçenek olarak “geçici koruma statüsü” tanımlanmıştır. Bu statü ilk iki statüden farklı olarak bireysel olarak değil grup bazlı bir değerlendirme süreci neticesinde verilmektedir ve sadece Suriyeli mültecileri içermektedir. Bu madde acil durumlarda kitlesel göç hareketlerini değerlendirmek için oluşturulmuştur. Bu madde sığınmacıların geçici olarak Türkiye’de kalmasını ve bazı temel hak ve hizmetlere erişimini sağlamaktadır. 2018 yılından itibaren geçici koruma statüsünün sona erdirilmesi ya da kısıtlanması yetkisi Cumhurbaşkanına verilmiştir (Şahin-Mencütek ve ark., 2023).

Geçici koruma statüsü Suriyeli mültecilerin sağlık hizmetleri, eğitim olanakları ve yasal olarak çalışma hayatına katılabilme gibi temel insani haklardan bir kısmına erişim sağlamaktadır ancak kalıcı çözümlere ulaşmalarını engelleyici bir durum oluşturmaktadır. Suriyeli mültecilerin bir kısmı yasada bahsedildiği şekilde üçüncü bir ülkeye yerleşme amacıyla daha kalıcı bir hayat kurma çabasına girebilecekleri Avrupa ülkelerine gitmenin yollarını aramaktadır. Suriyeli mültecilerin az bir kısmı da savaşın bitmesinin ardından Suriye'ye dönmeyi planlamaktadır. Bunun yanı sıra Türk vatandaşlığına geçiş yapıp Türkiye'de kalıcı bir hayat kurmaya çalışan bir kesim de bulunmaktadır (Baban ve ark., 2017).

Geçici koruma statüsü Türkiye tarafından oluşturulmuş bir kavram değildir. 1970li yıllardan itibaren Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Avrupa Birliği (AB), Latin Amerika ülkeleri, Güney Asya ülkeleri ve bazı Afrika ülkeleri dahil olmak üzere savaş durumlarında yürürlüğe sokulan geçici koruma uygulamaları bulunmaktadır. Türkiye'nin uyguladığı geçici koruma statüsü AB'nin uygulaması esas alınarak oluşturulmuştur. AB ve Türkiye uygulamaları arasındaki en temel fark uygulama süresine ilişkindir. AB geçici koruma statüsünü başlangıçta 1 yıl olarak belirlemiştir ve en fazla 1 yıl daha uzatılmasına olanak tanımaktadır. Türkiye'nin geçici koruma statüsünde ise belirlenen azami bir süre bulunmamaktadır (Şahin-Mencütek ve ark., 2023).

2.3.3. Suriyeli Mültecilere Yönelik Hükümet Politikası

2011 yılında Türkiye'ye başlayan Suriyeli mülteci hareketi başlangıçta kısa süreli bir toplumsal değişim olarak değerlendirilmiş ve bu yönde söylem ve uygulamalar geliştirilmiştir. Ancak zamanla Suriye'deki çatışmaların uzun sürmesi ve göç eden mülteci sayısının tahminlerin üzerinde olması nedeniyle siyasi aktörlerin bakışı ve uygulamaları değişimlere uğramıştır (İçduygu ve Şimşek, 2016). Suriyeli mülteciler konusunda temel bakış açısında görülen dönüşümler dikkate alındığında 2011 ve 2024 yılları arasının resmi devlet / hükümet politikasının niteliksel olarak farklılaşması 4 bölümde ele alınabilmektedir (Şahin-Mencütek ve ark., 2023).

Suriyeli mültecilerin savaşın şiddetlenmesiyle birlikte Türkiye'ye göç etmeleri neticesinde başlayan birinci aşama 2011 ve 2012 ortası dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde Suriye'deki karışıklıkların kısa süreli olacağı ve Türkiye'ye gelen mültecilerin çatışmaların sonlanmasının ardından ülkelerine döneceği inancı hem politik aktörlerde

hem de toplumda yaygın olarak görülmekteydi. Bu dönemde gelen Suriyeliler “misafir” olarak adlandırılmış ve temel ihtiyaçlarının giderildiği sınır bölgelerinde yapılan kamplara yerleştirilmiştir. Ancak 2012 yılının ortalarında Türkiye’ye geçiş yapan Suriyelilerin sayısında önemli bir artış görülmüş ve başlangıç aşamasında Türkiye’ye geleceği tahmin edilen maksimum sayı olan 100.000 kişi sınırı aşılmıştır. Bu durum Türkiye hükümeti ve BM arasında daha yakın iş birliği çalışmalarının yapılması aşamasına geçilmesine neden olmuştur (Baban ve ark., 2017).

İkinci aşama 2012 ortaları ve 2015 yılları arasındaki süreci kapsamaktadır ve Türkiye’deki Suriyeli mülteci olgusunun ele alınışının uluslararası alana taşındığı ve ağırlıklı olarak da BM’nin devreye girmesiyle şekillendiği bir dönem olma niteliğini taşımaktadır. 2012 ortalarında Suriye’deki çatışmaların beklenenden daha uzun süreceğine dair inançların artmasıyla birlikte Suriyeli mültecilerin sınır şehirlerinde kurulan kamplardan ülkenin daha iç kesimlerine, özellikle ekonomik imkanların daha gelişmiş olduğu batı şehirlerine göç etmeye başladığı görülmektedir (Şahin-Mencütek ve ark., 2023). İçduygu (2015) bu göç neticesinde özellikle 2014 yılından itibaren Suriyeli mültecilerin batı şehirlerinde görünürlüklerinin de önemli derecede arttığını belirtmektedir. Bu durum 2014’te geçici koruma statüsüne yönelik bazı düzenlemelerin yapılmasına da neden olmuştur (akt. Çavlin ve Keskin, 2021; 14). Bu dönemde göç eden kişilerin sayısındaki artış ve ülkenin farklı bölgelerine dağılması güvenlik endişelerinin artmasına ve hükümetin konuyu BM Güvenlik konseyine taşıyarak meselenin uluslararası bir olgu olarak ele alınmasına ve BM tarafından müdahale edilmesinin istemesine neden olmuştur. Ancak beklenen uluslararası desteğin alınamaması hem ülke içerisinde var olan mültecilere hem de yeni gelen mültecilere yönelik çeşitli hukuki düzenlemelerin yapılması ile sonuçlanmıştır. Ülke içerisindeki mültecilere yönelik geçici koruma statüsü düzenlemesi yapılmış ve yeni gelen mülteciler için de var olan “açık kapı politikası” bırakılmıştır. Bu dönemden itibaren acil insani kriz durumları dışında pasaportu olmayan Suriyelilerin ülkeye kabul edilmeyeceği bildirilmiştir. Bu dönemin diğer önemli gelişmesi ise özellikle sınır şehirlerde artan güvenlik endişesi ile birlikte Suriye toprakları içerisinde yürütülen ilk sınır ötesi askeri operasyonun gerçekleşmesidir. Sınır şehirlerindeki artan güvenlik endişeleri, ülke içi göç hareketlerinin görünürlük kazanması ile birlikte BM’den beklenen siyasi ve ekonomik desteğin alınamaması ile Suriyeli mültecilere yönelik

politikalar da değişmiş ve böylece üçüncü döneme geçilmiştir (Şahin-Mencütek ve ark., 2023).

Gökalp-Aras ve Şahin-Mencütek (2015) 2015 ve 2020 yılları arasını kapsayan üçüncü dönemde Türkiye'nin Suriyeli mülteci politikalarının “*düzensiz göçmenlerin Yunan adalarına gönderilmesi vasıtasıyla mültecilerin yükünün AB ile paylaşılma teşebbüsü*” ile şekillendirildiğini belirtmektedir (akt. Şahin-Mencütek ve ark. 2023; 53). 2014 yılında Türkiye üzerinden Avrupa'ya göç eden mülteci sayısı 138.000 olarak belirlenirken aynı sayının 2015 yılında 500.00 kişiye ulaşarak önemli derecede artması Avrupa ülkelerinde kaygı uyandırmıştır. Bu durum neticesinde AB sınırlarına gelen Suriyeli mültecilerin kontrolü ve sayılarının azaltılması için Türkiye ile görüşmelere başlamıştır. Kasım 2015'te imzalanan Eylem Planı ile AB Türkiye ile tam üyelik müzakerelerine yeniden başlanmasını, Türk vatandaşlarına vize kolaylığı ve mali destek sağlamayı taahhüt etmiştir. Ayrıca Türkiye'den gelen düzensiz göçmenlerin Türkiye tarafından geri alınması karşılığında yasal yollardan aynı sayıda göçmenin kabul edilmesi kararlaştırılmıştır. Bu dönemde Türkiye sınır giriş ve çıkışlarında sıkı kontrol süreçleri yürütülmüştür (İçduygu ve Şimşek, 2016). 2016 yılında yaşanan darbe teşebbüsü sonrasında hem resmî kurumlarda hem de sosyal hayatta güvenlik endişeleri artmıştır. Bu dönemde AB tarafından verilen desteklerin sivil toplum kuruluşları üzerinden verilmesi, artan güvenlik endişesi ile birlikte bu kurumların faaliyetlerine şüpheyile yaklaşılmasına neden olmuştur. Hâkim olan bu güvenlik tehdidi ortamı, söz verilen AB desteklerinin ödenmemesi ve son olarak 27 Şubat 2020'de İdlib'de bulunan Türk askerlerine yönelik hava saldırısı düzenlenmesi sonucunda izlenen politik yaklaşım değişmiş ve Suriyeli mültecilerin Avrupa'ya geçişi için sınır kapıları açılmıştır. Bu günlerde yüzlerce kişi Yunanistan sınırında toplanmıştır (Livberber, 2021). Açılan sınır kapıları Covid-19 pandemisi nedeniyle bir müddet sonra kapatılmıştır.

Son dönem olarak adlandırılabilcek 2020 – 2024 arasında Suriyeli mültecilerin nihai olarak ülkelere geri dönüşleri baskın yaklaşım olarak görülmektedir. Yukarıda belirtilen sıkıntıların yanı sıra 2019 yılında gerçekleşen yerel seçim sonuçlarında hükümetin oy oranının düşmesi ve bu sonuçta Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutumların etkili olduğunun düşünülmesi ile Suriyeli mültecilerin nihai olarak ülkelere geri dönüşü bu dönemin temel yaklaşımı olmuştur. Bu dönemde Suriye topraklarının kuzeyinde kurulan yerleşim yerlerine geri gönderilmesi için sınır ötesi askeri hareketlerin devam edeceği

belirtilmiştir. Ayrıca bu dönemde Suriyeli nüfusun toplam nüfusun %25'ini geçtiği yerlerde yabancılara ikamet iznini kapatan seyreltme uygulamalarının gerçekleştirildiği de görülmektedir. Diğer yandan 2020 yılında başlayan Covid-19 pandemisiyle birlikte Suriyeli mültecilerin sağlık hizmetlerine erişimi noktasında iyileştirmeler yapılmıştır. Yine bu dönemde 2021 yılından itibaren AB'nin desteğiyle Suriyeli mültecilere nakit yardım, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaştırılmasına yönelik projeler de hayata geçirilmiştir. Suriyeli mültecilere yönelik artan hoşnutsuzluğun azaltılmasına yönelik bu yaklaşımlara rağmen mülteci karışıklığı artmıştır. Ekonomik krizin derinleşmesi ve 6 Şubat Depremi ile var olan tutumların şiddetinin artmasıyla birlikte 2023 seçimleri sürecinde de bu konu en çok tartışılan konu olmuştur. Bu dönemde hem Suriyeli mültecilerin uzun vadede entegrasyonuna yönelik hem de nihai olarak Suriye'ye geri gönderilmelerine yönelik çelişkili ve farklı söylemlerin ve uygulamaların bulunduğu görülmektedir (Karaçay, 2024).

2.3.4. Sosyal ve Siyasi Alanda Suriyeli Mülteci Çalışmaları

2011 yılından bu yana büyük sayıda Suriyelinin gelişiyle birlikte Türkiye, kurulduğu günden bu yana toplumsal yaşamında önemli bir yeri bulunan göç olgusuna yönelik farklı bir deneyim yaşama durumunda kalmıştır (Yücebaş, 2022). Türkiye'nin geçmişindeki kitlesel göç hareketlerinden farklı olarak soydaş olarak görülen bir kimliğin bulunmaması ve yüksek sayıları nedeniyle Suriyeli mülteciler konusu üzerinde uzlaşılmış bir konu olarak görülmemektedir. Hem siyasi aktörler hem medya hem de toplum tarafından üretilen söylemlerin etkileşim içerisinde olduğu ve bu söylemlerde Suriyeli mültecilere yönelik farklı görüşlerin dile getirildiği ve bu görüşlerin meşrulaştırılmaya çalışıldığı görülmektedir (Subaşıoğlu ve Kara, 2023). Bu bölümde Suriyeli mültecilere yönelik düşünceler ve temsillerin araştırıldığı çalışmalar 3 kısım olarak aktarılacaktır. İlk olarak doğrudan bireylerle yapılan görüşmeler, anketler ile elde edilen verilerle yapılan çalışmalar, ikinci bölümde ise gazete, sosyal medya araçları ve diğer yazılı kaynaklar üzerinden toplanan içerikler değerlendirilerek yapılan araştırmalar anlatılacaktır. Son olarak da siyasi partilerin, özellikle mevcut çalışmanın da örneklemini oluşturan iktidar partisi olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) ile ana muhalefet partisi Cumhuriyet Halk Partisinin (CHP) görüşleri ve temsillerini araştıran çalışmalar aktarılacaktır. Bu şekilde Subaşıoğlu ve Kara'nın (2023) belirttiği gibi toplum, medya ve siyasi aktörler arasındaki etkileşim ve bu üç kesimin temsillerinin içerikleri incelenebilir.

2.3.4.1. Bireylerle Yapılan Suriyeli Mülteciler Konulu Çalışmalar

2011 yılının Nisan ayının sonunda başlayan Suriyeli mülteci göçü neticesinde aynı yılın sonunda Türkiye'deki mülteci sayısı 58.000 olarak belirlenmiştir. 2014 yılında bu sayının 1.500.000'i aşmasıyla birlikte Türkiye dünyada en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumuna gelmiştir ve hala bu özelliği korumaktadır. Suriyeli mültecilerin sayısının fazlalığı, siyasi, ekonomik ve toplumsal etkileri nedeniyle bu konu toplumsal gündemde yoğun olarak yer almaktadır (Erdoğan ve Eminoğlu, 2024).

Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü'nün (BMMÖ) desteğiyle 2014 yılından itibaren her yıl yapılan Suriyeliler Barometresi (SB) çalışmaları Suriyeli mültecilere yönelik toplumdaki görüşleri araştırmaktadır. Bu çalışmada katılımcılara sunulan seçenekler arasından Suriyeliler hakkındaki görüşlerini en iyi yansıtan görüşleri seçmeleri istenmektedir. Türk katılımcılar tarafından en fazla seçilen dört ifade şu şekildedir: (1) Zulümden / savaştan kaçan mağdurlar, (2) Gelecekte başımıza birçok sorun açacak tehlikeli insanlardır, (3) Üzerimizde yüküdürler, (4) Vatanını korumayan kişilerdir. Birinci ifade 2017 yılında %57,8 ile en fazla seçilen ifadeyken 2019 yılında bu ifade katılımcıların yalnızca %35'i tarafından seçilmiştir ve 2021 yılında ise %33'e düşmüştür. 2017 yılında en az seçilen ifade olan 2. ifade ise 2019 yılından itibaren en fazla seçilen ifade olmuştur. 2021'de bu ifadeyi seçenlerin oranı %40,7 iken 3. ifadeyi seçenlerin oranı %38 ve 4. ifadeyi seçenlerin oranı %37,5 olarak belirlenmiştir.

Benzer şekilde Kadir Has Üniversitesi'nin 2022 yılında gerçekleştirdiği Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması kapsamında da Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz kanaatlerin katılımcılar arasında büyük oranda paylaşıldığı görülmektedir. Suriyeli mültecilerin işsizliğe neden olduğu, suça meyilli oldukları ve ülkenin milli kimliğine zarar verdikleri düşünceleri ile ülkenin kısıtlı imkanlarının onlar için tüketilmesinin, bir kısmına vatandaşlık verilmesinin, mültecilere çeşitli ayrıcalıklar tanınmasının ve kültürel farklılıklarının rahatsız edici olduğu görüşlerinin desteklenme oranı %57 ve %65 arasında yer almaktadır (Aydın ve ark., 2022).

Türk toplumunun Suriyeli mültecilere yönelik düşüncelerinin yanı sıra duyguları da araştırma konusu olarak ele alınmıştır. Toplumun Suriyeli mültecilere yönelik nefret (%24), şefkat (%38) ve acıma (%35) gibi çelişik duyguları bir arada hissettiği görülmektedir. Suriyeli mültecilerin Türkiye'de kalıcı olacakları ve vatandaşlık

haklarının gasp edildiği düşünceleri nefret duygusunun; mültecilerin savaş mağduru olarak görülmesi ise şefkat duygusunun nedeni olarak belirlenmiştir. İlk dönem çalışmalarıyla karşılaştırıldığında genel olarak halkın Suriyeli mültecilere yönelik mağdur oldukları düşüncesiyle birlikte gelen şefkat duygusunun azalsa da büyük oranda devam ettiği görülmektedir (Yılmaz ve Günay, 2022).

Suriyeli mültecilere yönelik duyguların yanı sıra tutumların da hem olumlu hem olumsuz şekilde iki yönlü olarak var olduğunu gösteren çalışmalar da mevcuttur. Tutumların nasıl şekilleneceğinde bir takım durumsal, bireysel ve grup ilişkileri etkili olmaktadır. Durumsal değişkenler olan tehdit uyandırıcı ipuçlarının ve tehdide yönelik soruların varlığında Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutumların arttığı görülmektedir (Şeker, 2023; Uysal ve Aydın Çakır, 2020). Bireysel bir değişken olan otoriteryan kişilik özellikleri arttığında ve kişinin göç deneyimi olduğunda da benzer şekilde Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz yaklaşım artmaktadır (Çömez Polat ve Kaya, 2017; Şeker, 2023). Grup temelli değişkenlere bakıldığında ise Suriyeli mültecilere yönelik tutumların toplumsal hiyerarşik yapıdan ve alt grupların bu hiyerarşik yapıdaki konumlarından etkilendiği görülmektedir. Türk ve Kürt kökenli kişiler ortak olarak Suriyeli mültecileri finansal tehdit olarak görse de bu grupların toplumdaki konumları göz önünde bulundurulduğunda Türklerin Suriyeli mültecileri sermaye, Kürtlerin ise emek açısından tehdit olarak gördüğü düşünülmektedir (Çoksan ve ark., 2023). Benzer şekilde kimsenin yapmak istemediği, düşük ücretli olan işleri yapmaları (hastabakıcılık, temizlik işleri vb.) ve daha ucuz iş gücüne erişim sağlamaları gibi iş pratikleri Suriyeli mültecilerin toplumsal hiyerarşinin daha ast konumunda kalmalarını sağladığından Suriyeli mülteciler bazen de ekonomik tehdit olarak değil fırsat olarak değerlendirilmektedir (Şeker, 2023). Çömez Polat ve Kaya (2017) tarafından bir diğer grup temelli değişken olarak görülen ortak din kimliğinin etkisi üzerinden yapılan araştırmada ise Suriyeli mültecilerle aynı dini paylaşmanın etkisinin bu gruba yönelik yaklaşımları belirli bir dereceye kadar etkilediği görülmektedir. Bu grupla ortak bir dini inanca sahip olma algısı Suriyeli mültecilerin uzun süreli misafirliğine tolerans gösterilmesini sağlasa da bu algının birleştirici niteliğinin sınırlı olduğu ve uzun süreli kalışları için olumsuz görüşleri azaltmadığı görülmektedir. Diğer yandan Suriyeli mültecilere yönelik en fazla kullanılan ötekileştirme yöntemlerinin de grup temelli bilişsel faaliyetler olduğu görülmektedir. Dış grubu olumsuz iç grubu olumlu değerlendirme olarak tanımlanan sosyal kıyaslama, dış

gruba olumsuz özellikler atfetme, dış grup üyelerini insanlık dışı özelliklerle ilişkilendirme Suriyeli mültecilere yönelik en fazla kullanılan ötekileştirme pratiği olarak belirlenmiştir.

Sayılarının fazlalığı ve belirsiz durumları nedeniyle önemli bir gündem maddesi olarak görülen Suriyeli mülteciler konusunun yakın gelecek için de en önemli konulardan birisi olduğu düşüncesinin halkın önemli bir kısmı tarafından paylaşıldığı görülmektedir. Aydın ve ark.'nın (2022) çalışması halkın %37'sinin gelecek on yılın en önemli sorunu olarak Suriye'deki savaşı gördüğünü, %77,7'sinin işyeri sahibi olsalar Suriyeli mültecileri yanlarında işe almayacaklarını ve %46,9'unun Suriyeli mültecilerden memnun olmadığını göstermektedir. Aynı çalışmada halkın %62'sinin var olan mültecilerin ülkelerine ya da 3. Bir ülkeye gönderilmesi gerektiğini düşündüğü ancak %68,7'sinin Suriyeli mültecilerin ülkelerine geri gönderilemeyeceğini düşündüğü görülmektedir. Suriyeli mültecilere yönelik görüşlerin halkın önemli bir kısmı tarafından paylaşıldığı görülsede halkın mültecilerle iletişiminin oldukça sınırlı olduğunu gösteren çalışmalar da vardır. Halkın yalnızca %15'lik bir kesiminin Suriyeli mültecilerle iş hayatında, komşulukla ya da başka sebeplerle sınırlı bir ilişki kurduğu ve %51'lik kesiminin ise çevrelerinde Suriyeli mültecilerin olmadığını belirttikleri ya da var olup olmadıklarına dair bir bilgi sahibi olmadıkları görülmektedir. Bu veriler halk ve Suriyeli mülteciler arasında sınırlı bir temas olduğunu ve/veya her iki grubun da birbirinden kaçındığına işaret etmektedir. Yine aynı çalışmada halkın %66'sının Suriyeli mültecilere yardım edilmesi gerektiğini belirttiğini ancak bu yardımın devlet eliyle ve izole bir şekilde yapılmasının doğru olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır. Bu durum Türk toplumunun ilerleyen süreçte de söz konusu grupla ilişkili temas miktarının arttırılmasına yönelik bir niyetinin olmadığını da göstermektedir (Yılmaz ve Günay, 2022).

2.3.4.2. Medya Araçlarının İçeriği Üzerinden Yapılan Çalışmalar

Suriyeli mültecilere yönelik düşünce, davranış ve algılama süreçlerini yakından etkilediği düşünülen ve toplum tarafından paylaşılan zihinsel haritalara bireylerle yapılan çalışmaların yanı sıra kitle iletişim araçlarındaki haberlerde görülen tema ve betimlemelerin incelenmesiyle de erişilebilir (Yücebaş, 2022). Ayrıca halkın Suriyeli mültecilerle ilgili bilgi alma kaynağı olarak %69,7'sinin televizyonu, %28'inin gazeteleri ve %45'inin internet olarak belirttiği göz önüne alındığında bu kitle iletişim kanallarının konuya yaklaşımlarının incelenmesi önem kazanmaktadır (Yılmaz ve Günay, 2022).

Pandır ve ark. (2015) tarafından yürütülen çalışmada en yüksek tirajlı 5 gazetenin haberlerinde “Suriyeli mülteciler” ya da “sığınmacılar” kelimeleri tarandığında çıkan haberlerin %30unun ikincil haber olarak adlandırılan kategoride yer aldığı görülmektedir. Bu kategoride doğrudan Suriyeli mültecilerle ilgili olmayan, odak noktası farklı bir konu olan ancak Suriyeli mültecilere değinilen haberler bulunmaktadır. Araştırmacılar “*bu durumun Suriyeli mülteciler meselesinin çoğu köşe yazarı ve haber çerçevesi için değinilmeden geçilemeyecek bir gündem maddesi olduğunu gösterdiği*” yorumunu yapmaktadır.

Pandır ve ark.’nın (2015) 5 ulusal gazetede çıkan haber ve fotoğraflar üzerinden gerçekleştirdikleri çalışmada farklı siyasi yönelimlerine rağmen incelenen gazetelerde genel olarak oluşturulan “Suriyeli mülteci” temsili evrensel olarak kabul gören mülteci figürüyle uyumlu olduğu görülmüştür. Malkki (1996; akt. Pandır, 2019: 412) mültecilerin kamuoyu tarafından “gerçek mülteci” olarak algılanabilmesi için bir kurban gibi gösterilmeleri gerektiğini belirtmektedir; dolayısıyla, mülteciler ancak yırtık kıyafetli, umutsuz yüz ifadeleri olduğunda ve çektikleri acı dışarıdan görülebilir şekilde resmedildiklerinde gerçek olarak algılanabilir.

Yazılı ve görsel medya içeriklerinin analizi üzerine yapılan çalışmalarda ortak olarak Suriyeli mültecilerin savaştan kaçan mağdurlar, yardıma ihtiyacı olan, yoksul, yerinden edilmiş insanlar olarak temsilleştirildiği görülmektedir. Bu ortak kavramların yanı sıra farklı politik yaklaşımlara sahip medya araçlarında suçlu, rol model, ekonomik ve kültürel tehdit, ensar / muhacir gibi farklı unsurların da yer aldığı görülmektedir. (bkz. Aridici 2022; Livberber, 2021; Pandır ve ark., 2015; Pandır, 2019; Sunata ve Yıldız, 2018; Varol, 2023; Yaylacı ve Karakuş, 2015).

Bu ortak ve farklı unsurlarla oluşturulan temsillerin hizmet ettiği temel iki motivasyon bulunduğu söylenebilir: ortak bir mülteci kimliği oluşturma motivasyonu ve mültecilerin kurbanlaştırılması motivasyonu (Pandır ve ark., 2015; Pandır, 2019).

Pandır ve ark. (2015) politik ve ideolojik yaklaşım farklarına rağmen Suriyeli mültecilerin benzer şekilde temsil edilmesi ile belirli bir “mülteci kimliği” oluşturulduğunu; bu kimliğin mülteciler ve yerel toplum arasında bir sınır çizilmesini sağlayarak iç grup ve dış grup olarak farklı aidiyetleri ön plana çıkararak biz / onlar farkının altını çizdiğini ileri sürmektedir. Böylece mültecilerin toplumdan farklı bir grup olarak kalması ve toplumun

kimliğinin de korunması sağlanır. Mültecilerin güçsüz ve edilgen konumda algılanmasına hizmet eden bu yaklaşımın bir diğer sonucu da mültecilerin “*kurbanlaştırılmasını*” sağlamasıdır. Mültecilerin kurbanlaştırılması temel olarak iki süreçte hizmet etmektedir. İlk olarak mültecilerin kendileri için eyleme geçme kapasitesinin olduğundan daha sınırlı anlaşılmasını sağlar; ikinci olarak da mültecilere verilen desteklerin meşrulaştırılması için bir temel hazırlar (Pandır, 2019).

Medyada yer alan içeriklerde Suriyeli mültecilerin gerçek durumlarının ve beklentilerinin nadiren yer aldığı ancak buna karşın siyasetçilerin konuyla ilgili demeçlerinin, konunun siyasi etkilerinin sıklıkla ifade edildiği görülmektedir. Bu tablo konunun medyada ele alınışında siyasetçilerin özne, mültecilerin ise bir nesne konumunda olduğunu göstermektedir. Bu durum gazetelerin Suriyeli mültecileri hükümeti destekleme ya da eleştirme için bir araç olarak kullandığına işaret etmektedir (Paksoy ve Şentöregil, 2018).

Medya araçlarının siyasi güç sahipleriyle olan ilişkileri, ticari kaygıları ve ideolojik yaklaşımları içeriklerin oluşturulması sürecini yakından etkilemektedir. Bu değişkenler aynı konuda aynı olaylar hakkında farklı gazetelerin farklı içerikler sunmalarına neden olmaktadır. Medya araçlarının sahiplerinin hükümet yanlısı ya da karşıtı bir duruş sergilemeleriyle ilişkili olarak Türkiye’deki Suriyeli mültecilere yönelik hazırlanan medya içerikleri de gazeteler arası farklı yaklaşımları göz önüne çıkarmaktadır (Çalık ve Baykal, 2020).

Türkiye medyasında Suriyeli mültecilerle ilişkili içeriklerin hazırlanmasında medya kuruluşlarının hükümete yakın, muhalif ve tarafsız duruşlarının etkili olduğunu ve bu nedenle bu basın kuruluşlarında Suriyeli mültecilerin farklı temsillerinin oluşturulduğunu gösteren birçok araştırma bulunmaktadır. Bu çalışmalarda gazetelerin politik duruşlarına göre Suriyeli mültecilerle ilgili haberlerin hükümeti övmek ya da yermek için bir araç olarak kullanıldığı (Yaylacı ve Karakuş, 2015); Suriyeli mültecilerin “mağdur” ya da “işgalci” olarak tanımlandığı (Aridici, 2022) ve yapılan yardımların meşrulaştırılması için Suriyeli mültecilerin kurban olarak temsilleştirildiği (Pandır, 2019) belirlenmiştir. Farklı ideolojik yaklaşımlara rağmen bu medya kuruluşlarının ortak noktası genellikle haber içeriklerinde Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz yaklaşımlarının daha az olmasıdır. Çalık ve Baykal (2020) bu durumun temel nedeninin mültecilerin savaştan kaçan mağdurlar, yardıma ihtiyaç duyan kişiler ve zor durumda yaşayan insanlar olarak

betimlenmesi olduğunu ileri sürmektedir. Paksoy ve Şentöregil (2018) ise hükümetin “gündem belirleme gücünü” kullanarak Suriyeli mültecilere yönelik olumlu yaklaşımını destekleyen söylemlerin yaygınlaştırma çabalarının bu durumun nedeni olabileceğini ileri sürmektedir. Bunun dışındaki farklılıklar politik yönelimlerle ilişkili olarak yukarıda belirtilen ortak kimlik oluşturma ve kurbanlaştırma araçları ekseninde anlaşılabilir (detaylı bilgi için bkz. Arıdici, 2022; Çalık ve Baykal, 2020; Paksoy ve Şentöregil, 2018; Pandır ve ark., 2015; Sert ve Danış, 2021; Sunata ve Yıldız, 2018; Yaylacı ve Karakuş, 2015; Yücebaş, 2022).

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş döneminden itibaren benimsediği resmi yaklaşım ancak Türk kökenlilerin göçmen olabileceği kabulünü ve yüzünü Batı’ya dönmüş bir dış politika fikrini ileri sürmüştür. AKP hükümeti Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan itibaren Osmanlı topraklarından yalnızca Türk kökenli olan kişilerin göçmen olarak kabul edilmesi yaklaşımını yıkarak önceki seküler yaklaşımlı hükümetlerin genel olarak dışladıkları bir grup olan Araplara karşı tamamen farklı bir yaklaşım sergilemiştir. İlk dönemde AKP, Suriyeli mültecilerin kabul edilmesi sürecini Osmanlı’dan gelen tarihi bir miras ve Sünnilikle ilişkili çerçevede ele almıştır. Osmanlı’dan gelen tarihi miras üzerinden Suriyeli mültecilerin kabulü Türk-İslam kültürünün bir görevi olarak görülmekte ve aynı zamanda bu söylem üzerinden TC’nin kurulmasından itibaren hâkim görüş olan sekülerizmi Müslüman kardeşlere arkasını dönmekle suçlamaktaydı (Aydemir, 2023). AKP’nin Sünni kimliğiyle ilişkili en fazla kullandığı anlatım, İslam dininin ilk yıllarında Mekke’de baskı altında yaşamlarını sürdüremeyen Müslümanların Medine’ye göç etmeleri neticesinde kullanılmaya başlanan “ensar” ve “muhacir” kavramlarıdır. Mekke’den göçen Müslümanlar baskıya uğramış bir grup olarak tanımlanan “muhacir” olarak adlandırılırken onları misafir eden Medine halkı “ensar” olarak isimlendirilmiştir. Savaşla birlikte göçün başladığı ilk yıllarda AKP hükümeti Suriyeli mültecileri baskıcı Esad rejiminden kaçan muhacir, Türk toplumunu da onları koruyan ensar olarak nitelendirmiştir. Her ne kadar bu yaklaşım Suriyeli mültecilerin ve Türk toplumunun ortak dini kimliğine vurgu yapıyor gibi görünse de aslında Türkiye’nin Osmanlı İmparatorluğu’nun mirasçısı olarak hem ülke içinde hem de ülke sınırları dışındaki İslam dünyasında “baskıya uğrayanların koruyucusu” kimliği algısını güçlendirmektedir. Bu yaklaşım hükümeti destekleyen medya araçlarının içeriklerinde de görülmektedir. Diğer yandan ana muhalefet partisi olan CHP ve bu görüşü destekleyen medya kuruluşları dini

temelli bu kimliği geri planda tutarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren izlenen seküler, modern ve Avrupalı vatandaş kimliğini öne çıkarmaktadır. Bu yaklaşımla birlikte mesele, bir insani ihtiyaçlar bağlamında Suriyeli mültecilerin ülkeye kabul edilmesi ancak çok eşliliğe izin veren ve kadınlarını baskı altına alan bir topluluk olarak betimlenen Suriyeli mültecilerin izole olarak tutulması gerektiğinin belirtilmesi ile şekillendirilmiştir (Arici, 2022). Çalık ve Baykal (2020) ideolojik farklılıklardan kaynaklanan anlaşmazlığın Suriyeli mültecilerin ülkeye kabul edilmesi noktasında yaşanmadığını mülteci meselesinin ele alınışında kullanılan bu İslami argümanların meşrulaştırılması noktasında ortaya çıktığını belirtmektedir. Livberber (2021) de hükümeti destekleyen ve muhalefet eden gazetelerdeki haberleri incelediği çalışmasında her iki taraftaki yayınlarda da aynı şekilde bir biz/öteki ayrımı yapıldığını ve gruplar arasındaki sınırların net olarak belirlendiğini söylemektedir. Bu sınırlarla belirlenen “biz” kategorisinin yardım eden ve olanak sağlayan olarak; “öteki” kategorisindeki mültecilerin ise bizim yardımımıza muhtaç olarak betimlenmesi gruplar arasındaki hiyerarşiyi de tanımlamaktadır.

Suriyeli mülteci meselesinin ele alınışında bu iki grubun haricinde daha geniş perspektifte kimlik algılarının da etkisi görülmektedir. Livberber (2021) tarafından yapılan çalışmada Suriyeli mültecilerin Yunanistan sınırına yoğun olarak gittikleri dönemde yaşananlar haberleştirilirken gazeteler Türk / Yunan kimliklerini biz ve öteki olarak tanımlamaktadır. Suriyeli mülteciler bu haberlerde bir nesne olarak kullanılırken Türklerin koruyucu, Yunanların mağdur edenler olarak kimlik betimlemelerinin yapılmasına hizmet etmektedir. Varol (2023) ise çalışmasında Ukraynalı ve Suriyeli mültecilere yönelik bu göç hareketlerinin ilk yıllarında çıkan gazete haberlerini incelemiştir. Ukraynalı mültecilere yönelik daha fazla sayıda haber yapıldığı ve Ukraynalı mültecilerin daha etkin olarak rol alan kişiler olarak tanımladığı görülmektedir. Gazetelerde ortak olarak Türkiye'nin zor durumda olan kişilere kucak açan bir ülke olması olumlu olarak aktarılırken Avrupa'nın farklı ülkelerden gelen mültecilere farklı şekillerde davranması eleştirilmiştir.

Gazetelerin Suriyeli mülteciler hakkında yaptıkları haberleri hükümeti desteklemek ya da eleştirmek için bir araç olarak kullandıklarını belirten çalışmalar bulunmaktadır (Paksoy ve Şentöregil, 2018; Yaylacı ve Karakuş, 2015). Bu nedenle yayınladıkları zamanla ilişkili olarak hükümet uygulamalarını meşrulaştırmaya ya da eleştirmeye hizmet eden

haberlerin de varlıkları görülebilir. Örneğin Suriyeli mültecilerin savaştan kaçan, yardıma ihtiyacı olan ve edilgen bireyler olarak resmedilmesi hükümetin açık kapı politikasını ve mültecilere yapılan yardımları meşrulaştırma işlevi görmektedir. Aslında bu söylem savaştan kaçabilme ve yeni bir yere yerleşebilme becerisi gösteren insanları olduklarından daha pasif göstermektedir. Ancak mültecilerin bu şekilde resmedilmeleri onların eyleme geçme ve kendileri için sonuç üretebilme kapasitelerini gizleyerek kaygı giderici işlev de görmektedir (Pandır, 2019).

Benzer bir örnek Sert ve Danış (2021) tarafından yapılan çalışmada da görülmektedir. Avrupa’da “mülteci krizi” temasının çok baskın olarak görüldüğü 2015 ve 2017 arasında Türkiye’deki gazete içeriklerinde aynı tema oldukça sınırlı olarak yer almaktadır. Kriz temasının oldukça sınırlı olarak muhalif gazetelerde yer alması, aynı dönemde Avrupa’nın mülteci konusunda kriz yaşasa da konunun Türkiye’de kontrol altında olduğu görüşünü desteklemek için kullanıldığını göstermektedir. Ayrıca mültecilere insani yaklaşım göstermeyen Batı’ya karşı hoşgörülle sahip çıkan Türkiye kimliğinin güçlendirilmesine de hizmet etmektedir.

Sunata ve Yıldız’ın (2018) gazetelere içerik sağlayan haber merkezleri üzerinden yaptıkları çalışmalarında hükümeti destekleyen ajansın daha çok Suriyeli mültecilere yönelik politik gelişmelerle ilgili haberleri ön plana çıkararak hem ulusal hem de uluslararası kamuoyunda daha geniş bir perspektiften hükümetin uygulamalarını meşrulaştırmaya hizmet ettiği belirlenmiştir. Diğer yandan hükümete muhalif ajansların mültecilerin yaşadıkları somut olayları (örn. kıyıya vuran bebek bedeni, Avrupa’ya göç için yürüyen mülteciler) haberleştirerek yaşanan sıkıntılar ve bu sıkıntılardan hükümetin uygulamalarının sorumlu olduğu fikrinin desteklendiği görülmektedir.

Medya içerikleri üzerinden yapılan çalışmalar incelendiğinde bu içeriklerin üretildiği zaman aralığında Suriyeli mültecilerle doğrudan ilişkili olan ya da olmayan tarihi ve siyasi gelişmelerin yanı sıra Suriyeli mülteci deneyiminin hangi aşamasında yapıldığının da dikkate alınması gereklidir. Keleş (2022) 2014-2021 yılları arasında farklı ideolojik yaklaşımlara sahip gazetelerin içeriklerini incelediği çalışmasında gazetelerin söylemlerinin olumsuz yönde bir değişim gösterdiğini belirtmiştir. Bu süreç içerisinde Suriyeli mültecilere yönelik ılımlı yaklaşıma sahip gazetelerin zamanla daha mesafeli

içerikler ürettiği, başlangıçta mesafeli duran gazetelerin ise söylemlerinin daha fazla şiddet içerecek şekilde değiştiği belirlenmiştir.

2.3.4.3. Siyasi Alanda Yapılan Suriyeli Mülteciler Konulu Çalışmalar

Suriyeli mülteciler konusu siyasetteki aktörler tarafından politik faaliyetleri için bir araç olarak kullanılmakta ve bu nedenle de bu konunun medyada ele alınışı siyasal bir çerçevede gerçekleştirilmektedir (Paksoy ve Şentöregil, 2018). Medya içeriklerinin yanı sıra doğrudan vatandaşlarla yapılan çalışmalarda da bu konunun siyasi tercihlerle yakından ilişkisi olduğu görülmektedir. Yılmaz ve Günay'ın (2022) çalışmasında katılımcıların %29'u Suriyeli mültecilerin bir oy potansiyeli olarak görüldüğü için ülkeye kabul edildiğini, %24'ü ise bu konunun iç ve dış siyasete malzeme yapıldığını belirtmektedir. Erdoğan'ın (2020) çalışmasında da benzer şekilde katılımcıların %21.4'ü Suriyeli mülteci konusundaki yaklaşım ve uygulamaların oy verme kararlarını etkilediğini ifade etmektedir. Konunun toplumun siyasi tercih ve algıları üzerindeki bu önemli etkileri göz önünde bulundurulduğunda siyasi aktörlerin konuyu nasıl ele aldığı da birçok araştırmacı tarafından incelenmiştir. Aşağıda örnekleri sunulan bu çalışmalarda siyasi oluşumların sosyal medya hesapları, parti yöneticilerinin sözlü ve yazılı beyanları ve görüşme yöntemleri kullanılarak değerlendirmeler yapılmıştır.

İktidar partisi AKP ile ana muhalefet partisi CHP'nin sürecin ilk yılları olan 2011-2015 yılları arasındaki söylemleri incelendiğinde bu partilerin Suriyeli mülteci sorununa yönelik farklı bakış açılarına sahip oldukları görülmektedir. Sorunun temel olarak değerlendirmesine bakıldığında AKP olayları baskıcı rejim ile demokratik talepleri reddedilen halk arasındaki bir çatışma olarak görürken; CHP ise süreci Batılı güçlerin ve AKP'nin Suriye'nin alt grupları arasında kışkırtmaların neticesinde çıkan ve Türkiye'nin toprak bütünlüğünü tehlikeye sokan olaylar olarak tanımlamaktadır. Bu temel değerlendirme farkı Suriyeli mültecilere yönelik diğer söylemlerin de partiler açısından farklılaşmasına neden olmaktadır. AKP'nin tanımlarının daha duygusal (kardeş, misafir, muhacir vb.), CHP'nin ise daha resmi (mülteci, Suriyeli, sığınmacı) tanımlamalar kullandığı görülmektedir. Ayrıca AKP'nin söylemlerinde dini (ensar-muhacir benzetmesi) ve milli (Osmanlı döneminde benzer olayların örnek olarak gösterilmesi) unsurlar bulunmaktadır. Buna karşın CHP'nin söylemlerinde kültürel ve dini bağlantılardan uzak durduğu, konuyu ekonomik sıkıntılar ve AKP'nin politikalarını eleştiren unsurlarla ele aldığı görülmektedir. Ayrıca her iki partinin birbirini etnik ve

mezhep ayrımcılığıyla suçladığı da bu söylemlerde görülmektedir. Her iki tarafın Suriyeli mültecilere yönelik tanımlama, çözüm önerileri ve yaklaşımları derin farklılıklar içermektedir (Devran ve Özcan, 2016).

Bayram'ın (2021) çalışmasında siyasi partilerin gençlik kollarına (AK Gençlik, CHP Gençlik Kolları, HDP Gençlik Merkezi vb.) ve politik gençlik örgütlerine (Alperen Ocakları, Atatürkçü Düşünce Derneği Gençlik Kolları, Öncü Gençlik, Ülkü Ocakları vb.) ait 78 adet resmi Twitter hesabında 2011- 2019 yılları arasında yapılan paylaşımlar metin, resim, video ve yorumlar üzerinden incelenmiştir. Çalışmada Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki varlıklarına olumlu yaklaşan tema "sosyal olarak tanınma"; mültecilerin Türkiye'deki varlıklarını olumsuz olarak değerlendiren tema ise "sosyal tanınmanın reddi" olarak isimlendirilmiştir. Suriyeli mültecilerin sosyal olarak tanınması teması kapsamında temsillerin 3 ana yaklaşımda üretildiği belirlenmiştir. Suriyeli mültecileri sosyal olarak tanıma temasının ilk temsil ögesi mültecileri yardıma muhtaç, zor yaşam şartlarına sahip kişiler olarak betimlemektedir. Bu temsilde iktidara yakın hesaplarda daha fazla görülen bu yaklaşımda eleştiriler muhalefet parti üyelerine ve uluslararası kuruluşlara yöneltilerek mültecilerin ihtiyaçlarının görmezden gelindiği belirtilmiştir. İkinci temsil ögesi kapitalist sistem tarafından sömürülen ve bu sömürünün "kurbanı" olarak görülen bir mülteci tasviridir. Bu temsil sol/sosyalist görüşlü örgütler tarafından dile getirilmekte ve kapitalist sistemle mücadelede mültecilerin de örgütlenmesi gerektiği ifade edilmektedir. Üçüncü yaklaşımda ise hem Türkiye'de hem de Avrupa'ya göç yolunda temel yaşam hakları ellerinden alınan ve iş gücü olarak sömürülen bireyler olan mağdur mülteciler üzerinden temsiller üretilmektedir. Bu temsil muhalefet partileri tarafından kullanılmaktadır ve Suriyeli mültecilerin ülkeye kabulü sonrasındaki süreçte gerekli olan desteklerin hükümet tarafından yeterli seviyede sağlanmadığı ve bu nedenle mültecilerin insan haklarına aykırı şartlarda yaşamlarını sürdürdükleri fikirleri temsilin içeriğini oluşturmaktadır. Suriyeli mültecilerin sosyal olarak tanınmasının reddi temasında ise iki temsil bulunmaktadır. İlk temsilde Suriyeli mülteciler ekonomik ve toplumsal yaşamda Türk toplumu için "tehdit" unsurları olarak tanımlanmaktadır. Muhalif parti ve örgütler tarafından dile getirilen bu yaklaşımda Suriyeli mülteciler savaştan kaçıp rahat hayat süren, çok eşli evlilikler yaparak sosyal hayatı tehdit eden ve sağlık, eğitim gibi hizmetlerden haksız yere yararlanan ve toplumsal yaşam için tehdit oluşturan unsurlar olarak görülmektedir. İkinci temsilde ise Suriyeli mülteciler Türkiye

devletin bekası ve güvenliği için bir tehdit oluşturma argümanı üzerinden değerlendirilmektedir. Bu argüman Suriyeli mültecilerin kolektif bellekle ilişkili olan “Ermeni sorunu” ve “Kürt sorunu” gibi ırkla ilişkili olarak ele alınmasına ve “hasım olma” temasında temsillerin üretilmesine yol açmaktadır.

Benzer bir çalışmada Aydemir (2023) 2011-2019 yılları arasında TBMM’de gerçekleştirilen parti grup konuşmalarının metin analizini yapmıştır. Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve Halkların Demokratik Partisi (HDP) etnik kimlikler üzerinden konuyu ele almıştır. HDP konuyu en az dile getiren parti olarak görülmektedir ve söylemleri Suriye topraklarında Kürt halkın çoğunlukla yaşadığı şehirlere yönelik operasyonlar ya da mülteciler arasında Kürt kökenli kişilerin karşılaştıkları eşitsizlikler üzerinden yapılandırılmaktadır. MHP de benzer şekilde Türk kökenli Suriyeli mültecilerin ve halen Suriye topraklarında yaşamaya devam eden Türk kökenli kişilerin refahı üzerinden söylemlerini üretmektedir. Ancak MHP’nin 2018 yılında başkanlık sistemine geçilmesi ve AKP ile birlikte hareket etmeye başlamasıyla bu retoriği terk ettiği görülmektedir. Ana muhalefet partisi CHP ise başlangıçta MHP ile benzer olarak Türk kökenli mültecilerin durumlarına yönelik özel bir hassasiyet göstermekte ve bu durumu ülkenin kurulduğu dönemden itibaren Osmanlı topraklarında yaşayan ve sadece Türk kökenli kişileri göçmen olarak kabul eden politik yaklaşımla ilişkili ele almaktadır. Bu görüşün yanı sıra iktidar partisi AKP’nin Neo-Osmanlı yaklaşımı olarak adlandırılan ve Sünni Arapları “ümme” çatısı altında buluşabilecek kişiler, kardeşler olarak gören politik anlayışına da karşı çıkmış ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş döneminden itibaren benimsediği Türk kökenlilerin göçmen olabileceği ve yüzünü Batı’ya dönmüş bir dış politika fikrini ileri sürmüştür. Ayrıca tüm partiler arasından meseleyi etnik kimlik ve ideolojik yaklaşımlar dışında ekonomik çerçevede de en fazla ele alan partinin CHP olduğu görülmektedir. AKP hükümeti Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan itibaren Osmanlı topraklarından yalnızca Türk kökenli olan kişilerin göçmen olarak kabul edilmesi yaklaşımını yıkarak önceki seküler yaklaşımlı hükümetlerin genel olarak dışladıkları bir grup olan Araplara karşı tamamen farklı bir yaklaşım sergilemiştir. Osmanlı kimliği ve Sünnilik inancıyla ilişkili söylemler üzerinden Suriyeli mültecilerin kabulünün bir görev olduğu söylemi kullanılmıştır. Bu söylem üzerinden seküler görüşün temsilcisi olarak görülen CHP’ye yönelik de bir suçlama/eleştiri yapılmaktadır. 2015 yılında AB’nin önemli bir aktör olarak sahaya çıkmasından sonra AKP’nin başlardaki neo-Osmanlı söylemini terk ederek

“illegal mülteci” kavramı üzerinden yükün paylaşılması, yasal düzenlemeler ve uluslararası şekilde konunun ele alınması üzerinde durulmuştur. Tüm muhalefet partilerinin açık kapı politikasına yaklaşımı insani destek çerçevesinde destekleyicidir; ancak eleştiriler uzun vadeli kabul ve Türk vatandaşlığı verilmesi noktasında belirmektedir.

Yanaşmayan, Üstbici ve Kaşlı'nın (2019) çalışmasında ise 2014-2018 yılları arasında seçim kampanyalarında kullanılan beyannameler ve lider konuşmaları üzerinden bir analiz gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada muhalefet partilerinin Suriyeli mülteciler konusunu Avrupa'nın yaklaşımına benzer şekilde tehdit ekseninde ele aldığı, AKP'nin ise dini bir söylem çerçevesinde mültecileri “ümmetin” bir parçası olarak gördüğü ve olumlu yaklaşım sergilediği belirlenmiştir. Bu çalışmada da MHP'nin Suriyeli mülteciler konusundaki tutumunun 2018 yılına kadar muhalif, sonrasında iktidarı destekleyici bir nitelikte olduğu görülmektedir. Ana muhalefet partisi olan CHP'nin söylemi de zaman içerisinde değişime uğramıştır. Söz konusu söylemde 2015 yılına kadar Türkiye'nin çağdaş bir şekilde ev sahipliği yapması gerektiği teması baskındır. Bu tarihten sonra Suriyeli mülteci temsili ekonomik yük, sosyal düzene yönelik tehditler ve mülteciler ekseninde görülen kontrolsüzlük nedeniyle ülkenin terörist saldırılara açık hale getirilmesi temalarıyla ilişkilendirilmiştir. Yine bu dönemde Suriyeli mültecilerin Türk vatandaşlarından daha fazla hakka ve ülkenin kendi vatandaşlarına tanınmayan ayrıcalıklara sahip oldukları iddiası da CHP tarafından dile getirilmekteydi. Bu çalışmada diğer çalışmalardan farklı olarak Türkiye'nin Suriyeli mültecilere sergilediği yaklaşımın AKP tarafından, İslam dinine dayandırılan ahlaki bir üstünlük olarak sunulduğu ve bu ekseninde Batı dünyasının küçümsendiği söyleminin CHP tarafından zaman zaman desteklendiği belirlenmiştir.

Subaşıoğlu ve Kara (2023) Bursa'da bulunan parti temsilcileri ve vatandaşlarla yaptıkları çalışmada merkezi siyaset düzeyindeki görüşlerin vatandaş seviyesinde ne derece paylaşıldığını incelemişlerdir. AKP yöneticileri ve bu partiyi destekleyenler Suriyeli mültecilerle birlikte yaşamının toplumsal bir tehdit oluşturmadığını düşünürken muhalefet partileri tarafından bu görüşün tam tersi paylaşılmaktadır. Diğer çalışmalara benzer şekilde her partiden katılımcılar Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye kabulü noktasında olumlu görüş beyan etmiştir. Çalışma sonunda iktidar ve muhalefet

partilerinin yönetici ile oy verenlerinin benzer görüşlere sahip oldukları ve bu durumun siyasi aktörlerin yerel düzeyde toplumdaki görüşleri de etkilediği iddiasını desteklemiştir.

Balta ve Ete'nin (2023) ve Erdoğan'ın (2020) yakın geçmişte yaptıkları çalışmalar Suriyeli mültecilerin ekonomi ve sosyal yapı için bir tehdit olarak görülmeleri, ülkelerine geri gönderilme durumları, suç oranı üzerindeki etkileri başlıklarında siyasi düzeyde görülen fikirlerin toplum düzeyinde de benzer şekilde görüldüğünü belirtmektedir. Ancak detaylı olarak bu görüşler ve son yıllarda seçimlerde görülen oy oranlarındaki değişimler birlikte ele alındığında bu konunun toplum düzeyinde hararetle tartışılan bir mesele olmasına rağmen oy verme davranışını aynı etkinlikte değiştirmedeği görülmektedir. Toplumun üyeleri arasında görülen bu tartışma ikliminin politik etkileri daha sınırlıdır (Erdoğan, 2020). Elçi'nin (2022) çalışmasında da göçmenlere yönelik olumsuz tutumların CHP ve İyi Parti'ye (İP), olumlu tutumların ise AKP'ye oy verme olasılığını arttırdığı ancak ekonomik görüşler değerlendirmeye katıldığında tutumların anlamlı bir etkisinin kalmadığı belirlenmiştir. Bu sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde siyaset ve medya düzeyinde görülen Suriyeli mültecilerin politik faaliyetlerde bir araç olarak kullanılmasının toplum düzeyinde de benzer şekilde algılandığı düşünülebilir.

Literatürde az sayıda bulunan ve doğrudan mültecilerle yapılan çalışmalar yukarıda belirtilen siyaset, medya ve toplum etkileşiminde görülen yaklaşım ve değişimlerin Suriyeli mültecilerin günlük yaşamlarında etkisinin görüldüğünü belirlemiştir. Suriyeli mültecilerin yerel toplumla ilişki kurması olumsuz deneyimleri arttırarak; işgücü piyasasında aktif olarak yer almak da hem algılanan ayrımcılığı hem de sosyo-kültürel mesafeyi arttırarak mültecilerin ülkelerine geri dönme isteklerini arttırmaktadır. Bu sonuçlar araştırmacılar tarafından "entegrasyon paradoksu" kavramıyla açıklanmaktadır. İşgücü piyasasında yer almak, yerel halkla temas içerisinde bulunmak entegrasyonu arttırması beklenen değişkenler gibi görünse de mültecilerin maruz kaldıkları ayrımcılığı daha rahat anlayabilmelerine ve yaşadıkları negatif deneyimlerin sayısının arttırmasına neden olmaktadır. Bu nedenle bu deneyimleri yaşayan mültecilerin ülkelerine geri dönüş istekleri de artmaktadır (Kayaoğlu ve ark., 2022). Bu çalışmanın 2017-2018 yıllarında göçmen karşıtı görüşlerin siyaset ve medyada arttığı bir dönemde yapıldığı göz önünde bulundurulduğunda Suriyeli mültecilerin bu olumsuz yaklaşımdan doğrudan etkilendiği düşünülmektedir. Şafak ve ark.'ın (2024) çalışmasında da Suriyeli ve Afgan mülteciler

son dönemlerde politikacıların negatife dönen söylemlerinden sonra toplumdan daha fazla olumsuz yaklaşıma maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

Yukarıda bahsedilen çalışmalar genel olarak siyaset, medya ve toplum seviyesinde Suriyeli mültecilerin geleceği hakkında bir görüş birliği bulunmadığını göstermektedir. İçduygu ve Demiryontar (2022) da Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye uyumlarının sağlanması, ülkelerine geri gönderilmesi ya da üçüncü bir ülkeye yerleştirmeleri yönlerinde üç farklı yaklaşımı destekleyen söylem ve politikaların aynı anda var olduklarını belirtmektedir. Suriyeli mültecilerin geleceği için birbirinden tamamen farklı çözüm yolları içeren bu farklı yaklaşımların aynı anda farklı derecelerde dile getirilmesi ve somut adımlarla desteklenmesi çelişkili ve uyumsuz bir atmosfer oluşturmaktadır. Bu nedenlerle Suriyeli mülteci konusunun yakın geçmişte olduğu gibi yakın gelecekte de önemli bir gündem konusu olacağı düşünülmektedir.

3. MEVCUT ÇALIŞMANIN MANTIKSAL ÇERÇEVESİ

Kuramsal çerçevede bahsedildiği üzere hem İkili Süreç Modelleri hem de Sosyal Temsiller Kuramı temelde sosyal biliş süreçlerinin nasıl gerçekleştiğini açıklamaya çalışmaktadır. Moscovici (2000) sosyal temsil kavramını “fikirlerin, metaforların ve imajların sıkı ya da gevşek bağlantıları” olarak tanımlamaktadır. Sammut ve ark. (2015) da benzer şekilde sosyal temsilin “aralarında bilişsel olarak ilişki kurulan düzenlenmiş bilgiler bütünü” olarak tanımlanması gerektiğini belirtmektedir. Diğer yandan ikili süreç modellerine bakıldığında “çevreden alınan girdilerin davranışsal çıktılara dönüşme” sürecinin niteliksel olarak farklı iki şekilde yapılabildiği görüşüne dayandığı görülmektedir (Gawronski ve Creighton, 2013). Her iki yaklaşımın bu en temel tanımları birlikte ele alındığında STK’nın ürettiği teorik kavram ve açıklamaların, ikili süreç modelleri çerçevesinden değerlendirilebileceği düşünülmektedir. Her iki yaklaşımın birlikte ele alınması çevresel girdilerin davranışsal çıktılara dönüşümünde bireysel ve sosyal bilişsel yapıların rolünün anlaşılabilmesi için bir araştırma zemini sağlayacaktır. Mevcut çalışma kapsamında otomatik ve kontrollü süreçlerin STK’nın yapısal yaklaşımında nasıl ele alınabileceği araştırılmıştır. Bu bölümde ilk olarak iki yaklaşım arasında kavramsal açıklamalardan faydalanılarak zihinsel bir ilişki kurulacak, ikinci aşamada ise bu ilişkinin varlığına dair somut birer gösterge olabilecek görgül çalışmalar sunulacaktır.

3.1. İkili Süreç Modelleri ve Sosyal Temsiller Kuramı Arasındaki Kuramsal İlişki

Sosyal temsillerin yapısına yönelik Abric (1993) tarafından önerilen yapısal yaklaşımında merkezi çekirdek ve çevresel unsurlar olarak tanımlanan ikili yapının özelliklerine ve bu yapıların işlevlerine bakıldığında STK’ya yapısal yaklaşımın bir ikili süreç modeli olarak ele alınabileceği düşünülebilir. Bu kısımda, ikili yapıdaki içerik unsurlarının niteliği, ikili yapının işlevleri ve grup süreçleriyle bağlantılarına dair literatürde bulunan kuramsal açıklamalar üzerinden merkezi çekirdek ve çevresel alanların neden bir ikili süreç olarak ele alınabileceği gerekçelendirilmeye çalışılacaktır.

Sosyal temsil tanımına bakıldığında temsilin içerisinde çeşitli unsurların bulunduğu ve bu unsurlar arasında niteliksel olarak farklı ilişkilerin var olduğu belirtilmektedir (Moscovici, 2000). Çekirdek ve çevresel alanlarda bulunan unsurların niteliğinin de

farklılaştığı ileri sürülmektedir. Çekirdekteki unsurların daha az sayıda, tanımlayıcı ve grup tarafından üzerinde uzlaşısı sağlanmış unsurlar olduğu görülmektedir. Çevresel alanda ise çekirdeğe oranla daha fazla sayıda, grup tarafından üzerinde uzlaşısı sağlanmamış ve eyleme yönelik bilgi içeren unsurlar bulunmaktadır (Moliner ve Abric, 2015). Her iki alanda bulunan unsurlara yönelik bu niteliksel farkın bilişsel bilgi işleme süreçlerinde de farklılık gösterip göstermediği fikri mevcut çalışmanın araştırma sorusunu (AS) oluşturmaktadır.

AS1: Sosyal temsillerin çekirdek ve çevresel unsurlarının bilişsel olarak işlenmesinde niteliksel olarak farklı bilgi işleme yolları (otomatik ve kontrollü süreçler) rol oynamakta mıdır?

Wolter (2018) sosyal temsilin çekirdek ve çevresel alanlarında yer alan unsurların temsil nesnesi ve diğer unsurlarla ilişkileri bakımından farklı özellikler taşıdığını ileri sürmektedir. Çekirdekten yer alan unsurların temsil nesnesiyle ilişkisine bakıldığında bunlar temsil nesnesinin tanımlanması için mutlaka gerekli olarak görülmektedir. Bu unsurlar olmadan temsil nesnesinin ne olduğunun anlaşılması mümkün değildir. Aynı zamanda bu unsurların temsil nesnesinin grup için anlamını da belirlemektedir. Bu nedenle çekirdekten yer alan unsurların bilişsel olarak erişilebilirliği daha yüksektir. Temsilde yer alan unsurlar arası ilişkiye bakıldığında ise çekirdekten yer alan unsurların çağrışım gücünün çevresel alanda yer alan unsurların çağrışım gücünden daha kuvvetli olduğu görülmektedir. Çekirdekten yer alan unsurlar aktive edildiğinde diğer unsurların aktivasyonu daha kolay gerçekleşmektedir. Eysenck ve Keane'in (2005) seri bilgi işleme modellerine bakıldığında bellekte yer alan unsurlar arasında kurulan bazı yolların diğerlerinden daha güçlü olduğu ve bu nedenle bu yolların diğerleriyle kıyaslandığında daha hızlı aktive edildiği öne sürülmektedir. Otomatik süreçlerde bilgi işleme bu şekilde gerçekleşmektedir. Sosyal temsilin çekirdeğinde yer alan unsurların temsil nesnesi ile daha güçlü ilişkisi bulunduğu ve erişilebilirliğinin daha fazla olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu unsurların otomatik olarak işlenmesi beklenebilir.

Sosyal temsil yapısının işlevsel değerine bakıldığında çekirdek ve çevresel alanların farklı işlevlere hizmet ettiği görülmektedir. Çekirdeğin en temel işlevlerinden biri Wolter'ın (2018) belirttiği gibi temsil nesnesine anlam vermektir. Moliner (1995) temsilin çekirdeğinin normatif unsurları içerdiğini belirtmektedir. Normatif unsurlar hem temsil

nesnesine anlam verir hem de bu nesnenin değerlendirilmesini sağlarlar. Çevresel unsurlar ise eyleme yönelik bilgiler içeren işlevsel unsurlardır. Bu nedenle çevresel unsurlar arasında bağlamın gerektirdiği şekilde farklı tepkiler verebilmeyi sağlayan çelişkili unsurlar da yer almaktadır (Moliner ve Abric, 2015). Evans (2008) otomatik süreçlerin algısal ve bütüncül bilgi işlemeyle, kontrollü süreçlerin ise analitik ve detaylı düşünme süreçleriyle ilişkili olduğunu belirtmektedir. Bu durumda temsil nesnesinin anlamını veren unsurların algılamayla ve nesnenin bütüncül olarak değerlendirilmesiyle ilişkili olduğu düşünülürse çekirdekte otomatik süreçlerin görüldüğü ileri sürülebilir. Diğer yandan çelişik unsurlar arasından bağlama uygun unsurların öne çıkarılması temsil nesnesine yönelik daha analitik bir düşünme sürecini gerektireceğinden çevresel alanda kontrollü süreçlerin daha hâkim olduğu düşünülebilir.

Son olarak grup süreçleri açısından bakıldığında çekirdekte yer alan unsurlar grup tarafından üzerinde uzlaşmış, grubun normları ve değerleriyle uyumlu ve grubun homojenliğine katkıda bulunan; çevresel unsurlar ise gruptan ziyade bireyin deneyimleriyle daha yakından ilişkilidir ve bireyin grup içerisinde farklı şekilde hareket edebilmesine imkân sağlayan unsurlardır (Moliner ve Abric, 2015). Otomatik süreçler bilgiyi kalıp yargılara uygun şekilde hızlı ve örtük olarak işlerken, kontrollü süreçler ise mantıksal ve kurallara bağlı olarak işlemektedir (Evans, 2008). Çekirdekte yer alan unsurların grupların kalıp yargılarına uygun olması bu alanda otomatik süreçlerin, çevresel alanda grup tarafından üzerinde uzlaşmamış unsurların bulunması burada kontrollü süreçlerin baskın olduğu düşüncesini desteklemektedir.

Jodelet (2016) sosyal temsil çalışmalarında çekirdek ve çevresel alanlarda bulunan unsurların belirlenmesine yönelik çalışmaların bilişsel bir süreci incelemediğini, kolektif bir paylaşım sürecini incelediğini belirtmektedir. Jodelet aynı zamanda bu çalışmaların sosyal temsil içeriklerinin ediniminde kolektif ya da bireysel bilişsel etkilerin doğası üzerinde tartışmaların sürdüğünü belirtmektedir. Mevcut çalışma kapsamında temsilin yapısı içerisinde bilgi işleme sürecinin doğası hakkında bilgi edinilmesi bahsedilen bu literatür sınırlılığının aşılmasına destek olacaktır. Gawronski ve Creighton'un (2013) iyi bir ikili süreç modelinin, çalışma koşulları ve çalışma prensiplerine yönelik detaylı açıklamalar sunması gerektiğine dair görüşü göz önünde bulundurulduğunda STK'nın kapsamlı kavramsal açıklamaları ve kuramsal önermeleri ile bir ikili süreç modeli olarak ele alınabileceği düşünülmektedir.

3.2. İkili Süreç Modelleri ve Sosyal Temsiller Kuramı Arasındaki İlişkiye Yönelik Görgül Çalışmalar

Hem ikili süreç modellerini hem de sosyal temsil kuramını bir arada ele alan bir çalışmaya literatür taramasında rastlanmamıştır ancak her iki alanda yapılan bazı çalışmaların karşılaştırmalı olarak ele alınabileceği düşünülmektedir. Bu bölümde iki yaklaşımda da ortak olarak ele alınan değişkenler üzerinden yapılan görgül çalışmalar karşılaştırılacaktır.

Lahlou (2011) “yemek yeme” kavramını hem biyolojik hem de sosyal bir değeri olan bir kavram olarak ele alarak “yemek yeme (manger)” sosyal temsilini araştırmıştır. Çalışmada iki farklı veri seti kullanılarak iki sosyal temsil oluşturulmuştur. İlk olarak sözcüklerin çağrıştırdığı diğer sözcüklerin listesini sunan “Le Grand Robert” sözlüğü kullanılarak yazılı kültürel bir kaynaktan bir sosyal temsil oluşturulmuştur. İkinci aşamada ise 2000 yetişkin Fransız’dan “yemek yeme” kavramıyla ilgili çağrışımları toplanmıştır. Sonuçlar her iki temsilin birbiriyle genel seviyede uyumlu olduğunu ancak gruplar arasında küçük farklılıklar olduğunu göstermektedir. Çekirdekte benzer şekilde arzu, almak, yemek, öğün, doymak ve yaşamak ortak olarak çekirdekte yer alan kavramlardır. Katılımcıların yaşları ve yaşadıkları bölgeler dikkate alındığında gruplar arasında bazı farklar bulunmaktadır. Otuz yaş altı örnekleme yemeğin sosyal yönü ve yüksek enerji alımı ile ilgili daha fazla çağrışım görülürken 60 yaş üzeri kişiler sağlık ve yemek kısıtlaması üzerine daha fazla çağrışım sergilemiştir.

Benzer şekilde, kültürü bir değişken olarak ele alan ve Verhaegen ve ark. (2011) tarafından yürütülen bir çalışmada belirli sosyal gruplara yönelik stereotipik çağrışımlar (kadın–zayıf gibi) ve sosyal olmayan kategorilere yönelik kültürde var olan çağrışımlar (kedi–bağımsız gibi) arasındaki ilişkinin gücü ölçülmüştür. Sonuçlar sosyal kategoriler kadar sosyal olmayan kategoriler arasında da hazırlama etkisinin olduğunu göstermektedir. Araştırmacılar hem sosyal hem sosyal olmayan kategoriler için benzer etkilerin ortaya çıkmasını maruz kaldığımız çevremizle ilişkilendirmiştir. Yazarlara göre izlediğimiz televizyon programları, okuduğumuz gazeteler ve kitaplar, dinlediğimiz radyo programları ve diğer kültürel faaliyetler bir toplumun hangi kavramlar arasında bağlantı kuracağına etki etmektedir. Her iki çalışma birlikte ele alındığında çekirdekteki

kavramların daha güçlü bir şekilde ilişkilendirildikleri için otomatik şekilde işlenme olasılıklarının daha fazla olduğu fikri destekleniyor gibi durmaktadır.

Klein ve Licata (2003) Kongo’da etkili bir lider olarak görülen olan Patrice Lumumba’nın bağımsızlık süreci üzerine yaptığı konuşmaları uzlaşma dönemi, çatışma dönemi ve bağımsızlık dönemi olarak 3 ayrı dönem kapsamında incelemiştir. Sonuçlar uzlaşma dönemindeki konuşmaların daha çok Belçikalılara yönelik yapıldığını ve “iş birliği” temasının baskın olduğunu ortaya koymaktadır. Çatışma ve bağımsızlık dönemlerinde ise daha çok Kongolulara yönelik konuşmalar yapıldığı ve bu konuşmalarda anti-kolonyalizm, birlik ve Belçikalıların stigmatizasyonu temalarının kullanıldığını göstermektedir. Hedef kitle değişkeni kontrol altında tutulduğunda konuşmaların hedef kitleden etkilenmediği, hangi temaların kullanıldığını belirleyen tarihi dönem olduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmada Belçikalılara yönelik temsillerle birlikte Kongo’ya yönelik temsillerin de değiştiği bulunmuştur. “İş birliği” temsili ön planda olduğu ilk aşamada Kongo yeni doğan ve Belçika’nın desteğine ihtiyaç duyan bir ülke olarak temsil edilirken, çatışma evresinde “anti kolonyalizm” temsili kullanılmış ve Kongo da baskı altında tutulan bir ülke olarak tanımlanmıştır. Son aşamada ise “birlik” temsili ön plandadır ve Kongo temsili de buna uyumlu olarak tek parça bir varlık olarak temsil edilmiştir. Belçika temsili benzer şekilde farklı dönemlerde farklı kavramlarla ilişkilendirilmiştir. Bir dönemde Belçika’nın iş birliği kavramıyla tekrar birlikte ele alınması o dönemde temsili çekirdeğinde bu kavramın, diğer dönemde kolonyalist kavramıyla sürekli eşleştirilmesi de bu dönemde çekirdekte bu kavramın yer almasına neden olabilir. Bu nedenle çekirdekteki kavramların dönemselsel olarak otomatik aktivasyonunun daha yüksek olabileceğine işaret edebilir. Grubun kendi tarihiyle ilişkili olarak dış gruplara yönelik sosyal temsiller değiştiği gibi bu gruplara yönelik otomatik ve kontrollü süreçlerin de nasıl devreye gireceği değişiklik gösterebilir. Yılmaz ve ark. (2016) ise dış gruplara yönelik önyargıyı ikili süreç modeli çerçevesinde incelemiştir. “Müslümanlık” kavramına yönelik hazırlama etkisinin Yahudi, Hristiyan ve gay gruplarına yönelik önyargıyla uyumlu otomatik işlemlenin gerçekleşmesinin arttığı görülmüştür. Analitik düşünmeyi gerektiren araştırma koşulunda ise yalnızca gay grubuna yönelik önyargılı otomatik işlemlerin ketlenmesi sağlanabilmiş, diğer gruplara yönelik önyargı ise benzer şekilde otomatik olarak işlenmiştir. Araştırmacılar bu durumun nedeni olarak Müslümanlık grubu için Hristiyan ve Yahudi gruplarının güçlü bir dış grup olarak tanımlandığını ve bunun

tarihsel süreç boyunca da pekiştirildiğini, dolayısıyla da bu gruplara yönelik otomatik önyargının ketlenmesinin daha zor olduğu belirtilmiştir. Ancak gayler Müslümanlık için her zaman dış grup olarak değerlendirilmediği için bu gruba yönelik kontrollü işlemlerin yürütülmesi daha kolaydır. Müslümanlık temsili için Hristiyanlık ve Musevilik sabit olarak dış grup olarak değerlendirilip gay grup ise daha kısa süre için dış grup olarak değerlendiriliyor olabilir. Buna rağmen gaylere yönelik önyargı otomatik olarak aktive edilebilir. Klein ve Licata'nın (2003) ve Yılmaz ve ark.'nın (2016) çalışmaları birlikte ele alındığında, sosyal temsillerin çekirdek ve çevresel alanlarında yer alan unsurların zamanla değişebileceği ve bu değişimin bahsedilen unsurların işlenmesinde otomatik ve kontrollü süreçleri nasıl etkileyebileceği de araştırma sürecinde dikkate alınmalıdır.

Moliner ve Tafani (1997) kişilerin tutumlarının sosyal temsilleri üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Eğitime yönelik olumlu tutumu bulunan grubun “eğitim almak” ile ilişkili sosyal temsili daha pozitif yüklü unsurlarla oluşturduğu, eğitimin negatif yönlerini de düşünceleri istendiğinde negatiflik yükleri daha düşük olan unsurları tercih ettiği görülmüştür. Daha sonra bu gruba “Eğitim almamak daha iyidir çünkü ...” başlıklı bir kompozisyon yazdırıldığında, katılımcıların tutumlarıyla çelişen bu görüşü savunmak için çekirdekteki kavramları değil çevresel alandaki kavramları değiştirdikleri görülmüştür. Çevresel unsurların kontrollü olarak değiştirilebilmesinin daha kolay olması çekirdekteki unsurların otomatik olarak işlenmesinin daha kolay olduğuna yönelik bir işaret olarak da görülebilir. Bunun yanı sıra bu çalışmada tutumların bireysel bir değişken olarak değil benzer inançlara sahip insanları tanımlayan bir grup olarak ele alındığı ve bu insanların sosyal temsillerinin de benzer olduğu görülmektedir. Tutumların otomatik ve kontrollü süreçler ile ilişkisini araştıran bir araştırmada ise genç yetişkinlerin “ilişkisel saldırganlık” olarak isimlendirilen ve diğer insanların ilişkilerini zedelemek için başvurulan bir saldırganlık türü incelenmiştir. Bu çalışmaya göre ilişkisel saldırganlığa yönelik olumlu tutumları olan insanların ilişkisel saldırganlığı destekleyen argümanlar içeren cümleleri ilişkisel saldırganlık hakkında nötr ifadeler içeren cümlelerle kıyaslandığında daha hızlı okudukları görülmüştür. Bu sonuçlar tutumlara uygun davranışların otomatik olarak sergilendiğine işaret etmektedir (Linder ve ark., 2010). Her iki çalışma birlikte ele alındığında tutumların temsilin çekirdeğinde hangi kavramların yer alacağını ve hangi kavramların otomatik olarak işlenebileceğini belirleyici işlevleri olduğu söylenebilir.

Wagner ve ark. (1996) araştırmanın yapıldığı tarihte yakın bir dönemde iç savaş yaşamış Nikaragua ve barış içinde yaşayan bir ülke olarak tanımlanan İspanya'daki "savaş" temsillerini araştırmıştır. Ayrıca katılımcıların temsillere yerleştirdikleri unsurları duygusal yükleri açısından da değerlendirmeleri istenmiştir. İspanyol örneklemin temsil çekirdeğinde daha az sayıda kavram yer alsa da bu kavramların benzer şekilde Nikaragua örnekleminde de yer aldığı görülmektedir. Her iki ülkede de ölüm, açlık, yoksulluk ve yıkım kavramları ortak olarak çekirdekte yer almaktadır. Çevresel alanda ise İspanyol örnekleminde korku, Nikaragualı örnekleminde çatışma ve umutsuzluk kavramları yer almaktadır. Çevresel alanda yer alan bu farklılıklara rağmen katılımcıların çekirdek ve çevresel alanlara atfettikleri duygu yükleri benzerdir. Her iki grup da çekirdekteki duyguları daha güçlü çevresel alandaki duyguları daha zayıf olarak nitelemiştir. Phelps ve ark. (2000) çalışmalarında siyahlara yönelik önyargılar ile ilişkili otomatik ve kontrollü süreçlerin duygularla ilişkisini incelemiştir. Çalışmada gerçekleştirilen fMRI ölçümleri siyahlara yönelik önyargının otomatik süreçlerle işlendiği koşulda beynin amygdala bölgesinin faaliyetinin de arttığını ancak aynı artışın kontrollü bilgi işleme sürecinde görülmediğini göstermektedir. Wagner ve ark.'nın (1996) çekirdekteki unsurların duyguları daha güçlü şekilde ortaya çıkardığı bulgusu ile Phelps ve ark.'nın (2000) otomatik süreçlerin amygdala bölgesinde aktivasyona neden olduğu bulgusu birlikte göz önünde bulundurulduğunda çekirdekteki kavramların işlenmesinde otomatik süreçlerin daha etkili olduğu fikri ileri sürülebilir.

Sosyal temsillerin yapısına bakıldığında çekirdekte yer alan kavramlar arası bağlantıların üzerinde sıklıkla tartışıldığı ve bu kavramlar hakkında grup içinde uzlaşmaya varıldığı, çevreseldeki kavramların ise tam tersine, üzerinde uzlaşma sağlanamayan ve hala tartışılan kavramlar olduğu görülmektedir (Andrade ve Wachelke, 2011). Bu durumda çekirdekteki kavramlar arası çağrışımların daha kuvvetli olmasından dolayı çekirdekte otomatik süreçlerin, çevresel alanda ise kontrollü süreçlerin daha etkili olacağı düşünülebilir. Ancak sosyal temsiller ve ikili süreçler arasında spekülasyon şeklinde kurulan bu bağlantıların görgül olarak incelenmesi gerekmektedir.

3.3. Mevcut Çalışmanın Bağlamı: Suriyeli Mülteci Sosyal Temsilinde Otomatik ve Kontrollü Süreçler

Mevcut çalışma temel olarak sosyal temsillerdeki çekirdek ve çevresel alanlarda yer alan unsurların bilişsel olarak işlenmesinde otomatik ve kontrollü süreçlerin nasıl yer alabileceğini araştırmaktadır. Bu temel sorunun cevaplanması için iki aşamalı bir desen oluşturulmuştur. İlk çalışmanın amacı AKP ve CHP'yi destekleyen genç yetişkinlerin Suriyeli mültecilere yönelik sosyal temsillerinin belirlenmesidir. Bu çalışmanın ana amacı ikinci çalışma için bir temel oluşturmak olsa da bu çalışmanın bu amacın yanı sıra genç yetişkinlerin Suriyeli mültecilere yönelik sosyal temsilleri ve tutumları ile ilişkili bulgular sunması açısından da literatüre bir katkıda bulunması beklenmektedir. İkinci çalışmanın amacı ise birinci çalışma kapsamında elde edilen sosyal temsil yapısıyla oluşturulacak olan örtük ölçümler aracıyla AKP ve CHP gençlik kolları çalışanlarının Suriyeli Mülteci sosyal temsilinin çekirdek ve çevresel alanlarında otomatik ve kontrollü süreçlerin nasıl yer aldığını araştırmaktır.

Heisenberg (2003) sosyal temsiller yaklaşımında üretilen teorilerin açıklama motivasyonu ile oluşturulmuş statik kuramlar ve yorumlama motivasyonu ile oluşturulmuş dinamik kuramlar şeklinde ayrıştığını belirtmektedir. Statik kuramsal yaklaşımlarda katı kurallara bağlı, yüzeysel bilgilere; dinamik kuramsal yaklaşımlarda ise bölgesel gerçekliklere dair bilgi veren ancak farklı bağlamlara genelleştirilemeyecek bilgilerin üretilmesi kısıtlılığı bulunmaktadır (akt., Howarth ve ark., 2011: 4). Mevcut çalışma kapsamında hem statik hem de dinamik bir yaklaşımla Türkiye bağlamında politik psikoloji temelli bir sosyal temsil çalışmasının yapılması ve STK literatürüne kuramsal olarak katkıda bulunulması hedeflenmiştir.

3.3.1. Birinci Çalışma Hipotezleri

Bu tez çalışması kapsamında incelenecek temsil olarak “Suriyeli mülteci” temsilinin seçilmiş olmasının nedeni söz konusu temsilin Türkiye toplumunda alt gruplar arasında çeşitlilik sergilediği yönündeki bir gözlemdir. Araştırma kapsamında AKP'yi ve CHP'yi destekleyen kişilerden oluşan grupların alt gruplar olarak seçilmesinin nedeni bu partilerin Suriyeli mülteciler konusunda karşıt görüşlere sahip olmaları ve Türkiye'nin en fazla oy alan partileri olmalarıdır. Bu iki grubun Suriyeli mültecilere yönelik temsillerinin üyesi oldukları siyasi partilerin mültecilere yönelik politikalarıyla uyumlu olduğu düşünülmektedir. Bu gruplardan elde edilecek temsiller ile aynı nesneye yönelik farklı

sosyal temsillere erişilmesi ve ikili süreçlerin sosyal temsilin yapısında nasıl yer aldığına dair iki örnek üzerinden çalışmaların yürütülmesi mümkün olacaktır. Wachelke ve Wolter (2011) sosyal temsillerin yapısının gerçekten anlaşılabilmesi için aynı bağlamda iki farklı grupta çalışılması gerektiğini ileri sürmektedir. Farklı grupların sosyal bağlamdaki pozisyonlarının göz önünde bulundurulması sosyal temsil yapısının kapsamlı olarak incelenmesini mümkün kılacaktır.

Kuramsal çerçeve kısmında detaylı olarak bahsedildiği gibi, AKP Suriye’de gerçekleşen çatışmaları baskıcı rejim ve demokratik talepleri reddedilen halk arasındaki bir çatışma olarak ele alırken; CHP ise süreci Batılı güçlerin ve AKP’nin Suriye’nin alt grupları arasında kışkırtmaların neticesinde çıkan ve Türkiye’nin toprak bütünlüğünü tehlikeye sokan olaylar olarak tanımlamaktadır. Bu temel değerlendirme farkı Suriyeli mültecilere yönelik diğer söylemlerin de partiler açısından farklılaşmasına neden olmaktadır. AKP’nin tanımlarının daha fazla duygusal (kardeş, misafir, muhacir vb.), CHP’nin ise daha resmi (mülteci, Suriyeli, sığınmacı) tanımlamalar olduğu görülmektedir. Ayrıca AKP’nin söylemlerinde dini (ensar – muhacir benzetmesi) ve tarihi (Osmanlı döneminde benzer olayların örnek olarak gösterilmesi) unsurlar bulunmaktadır. Buna karşın CHP’nin söylemlerinde kültürel ve dini bağlantılardan uzak durduğu, konuyu ekonomik sıkıntılar ve AKP’nin politikalarını eleştiren unsurlarla ele aldığı görülmektedir. Ayrıca her iki partinin birbirini etnik ve mezhep ayrımcılığıyla suçladığı da bu söylemlerde görülmektedir. Her iki tarafın Suriyeli mültecilere yönelik tanımlama, çözüm önerileri ve yaklaşımları derin farklılıklar içermektedir (Devran ve Özcan, 2016). Montiel ve ark., (2013) bir sosyal temsil oluşturulurken çekirdek ve çevresel alanda yer alan unsurların grubun tarihi ve hedefleriyle ilişkili olarak belirlendiğini, bu nedenle aynı toplum içerisinde yaşayan alt grupların aynı sosyal nesneye karşı farklı temsil yapıları oluşturabildiğini belirtmektedir. Bu bilgiler ışığında iki farklı grup olarak AKP ve CHP ‘nin sosyal temsillerinin içeriğinin de farklı olacağı düşünülerek Hipotez 1 ve 2 oluşturulmuştur.

H1: AKP ve CHP partilerini destekleyenlerin Suriyeli mülteci kavramına yönelik sosyal temsillerinin çekirdek alandaki unsurları anlamsal olarak farklılık gösterecektir.

H2: AKP ve CHP partilerini destekleyenlerin Suriyeli mülteci kavramına yönelik sosyal temsillerinin çevresel alandaki unsurları anlamsal olarak farklılık gösterecektir.

AKP'nin Suriyeli Mültecileri “din kardeşi” olarak tanımlayarak daha olumlu bir çerçevede değerlendirmesi, buna karşın CHP'nin konuyu Türkiye'nin toprak bütünlüğü ve ekonomik sıkıntılar çerçevesinde ele almasıyla Suriyeli Mültecileri daha olumsuz bir çerçevede değerlendirdiği bilinmektedir (Devran ve Özcan, 2016). Gruplar arası bu farkın katılımcıların temsil içeriğindeki unsurları ne kadar olumlu bir özellik olarak gördükleri sorusu neticesinde oluşturulacak olumluluk değerlendirmesi puanlarına ve tutum puanlarına yansıtacağı düşünülmektedir. Hipotez 3 bu bilgiler doğrultusunda oluşturulmuştur.

H3: AKP'yi destekleyenlerin Suriyeli mülteci temsilindeki kavramlara yönelik olumluluk değerlendirmesi puanları CHP'yi destekleyenlerin olumluluk değerlendirmesi puanlarından anlamlı derecede yüksektir.

H4: AKP üyelerinin Suriyeli mültecilere yönelik açık tutum puanları CHP üyelerinin puanlarından anlamlı derecede düşüktür.

3.3.2. İkinci Çalışma Hipotezleri

Yukarıda bahsedildiği şekilde çekirdek ve çevresel alanlardaki unsurların nitelikleri, işlevleri ve grup süreçleriyle ilişkisi göz önünde bulundurularak çekirdek alanda otomatik, çevresel alanda kontrollü süreçlerin görüldüğü fikrinden hareketle Hipotez 4, 5 ve 6 oluşturulmuştur. Yöntemsel olarak mevcut çalışmada otomatik süreçlerin araştırılması için Örtük Çağrışım Testi kullanılmıştır. ÖÇT'nin iki test modülündeki tepki süreleri farklı bilgiler sunmaktadır. “Uygun modül (compatible module)” olarak adlandırılan modülde Suriyeli Mülteci grubuna yönelik isimler ve temsil maddelerine aynı parmak hareketiyle tepki verilmesi beklenmektedir. Ancak “uygun olmayan modül (incompatible module)”de Suriyeli Mülteci isimleri ve temsil unsurlarına farklı parmak hareketleri ile tepki verilmektedir. Suriyeli mülteci grubuyla ilişkili isim ve kavramlara aynı parmak hareketiyle tepki verilmesinin gerekmesi bu kavramlara yönelik otomatik süreçlerin devreye girmesini sağlarken; farklı parmak hareketiyle tepki verilmesinin istenmesi katılımcıların temsil unsurlarını kontrollü bir işlemten geçirmesini gerektirmektedir. Aynı gruba yönelik hazırlama etkisine sahip kelimelerin farklı şekilde tepkiler oluşturabilmesi için katılımcıların Suriyeli mülteci temsil unsurlarına ve isimlere otomatik olarak aynı tepkiyi verme isteğini ketleyebilme becerilerini devreye sokmaları

gerekmektedir. Bu nedenle uygun olmayan modülde temsil unsurlarına verilen tepkide hata yapma olasılığının artacağı düşünülmektedir.

H5: ÖÇT'nin uygun koşulunda Suriyeli mülteci grubuna yönelik sosyal temsillerin çekirdek alanında bulunan unsurlara verilen tepki süreleri temsillerin çevresel alanında bulunan unsurlara verilen tepki sürelerinden anlamlı derecede düşüktür.

Çevresel alanda yer alan kavramların kontrollü süreçlerle işlendiği varsayıldığında, kontrollü düşünmeye teşvik edilen durumda çekirdek kavram için beklenen hız düşüklüğü ve doğru cevap verme oranının değişmeyeceği düşünülmektedir çünkü her iki durumda da çevresel unsurlar kontrollü olarak işlenmektedir.

H6 (a): Suriyeli Mülteci temsillerinin çekirdeğinde yer alan kavramlara ilk tepkide doğru tepki verme oranı uygun koşulda uygun olmayan koşula göre anlamlı derecede daha yüksektir.

H6 (b): Suriyeli mülteci temsillerinin çevresel alanında yer alan unsurlara doğru tepki verme oranı uygun koşul ve uygun olmayan koşullar arasında anlamlı derecede bir farklılık göstermez.

4. YÖNTEM VE BULGULAR

Birinci ve ikinci çalışma kapsamında kullanılan veri toplama araçlar, analiz yöntemleri ve elde edilen bulgular bu kısımda sırasıyla sunulacaktır. Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu’nun 9 Temmuz 2019 tarihli kararı ile uygulanması uygun bulunan veri toplama araçları ile bu çalışma gerçekleştirilmiştir.

4.1. Birinci Çalışma

Birinci çalışmanın amacı AKP ve CHP’yi destekleyen genç yetişkinlerin “Suriyeli Mülteci” kavramına yönelik sosyal temsillerini ve Suriyeli Mültecilere yönelik tutumlarını incelemektir. Birinci çalışmanın diğer amacı da ikinci çalışmada yer alan ÖÇT’nin, bu çalışma kapsamında AKP ve CHP’ye destek veren genç yetişkinlerden elde edilen sosyal temsil içerikleri ile oluşturulmasıdır.

4.1.1. Birinci Çalışma Örnekleme

Birinci çalışma örnekleme 18 – 30 yaş arası AKP ve CHP’yi destekleyen genç yetişkinler olarak belirlenmiştir.

Birinci çalışmanın veri toplama süreci sonunda 444 adet tamamlanmış veri setine ulaşılmıştır. Bu set içerisinde başlangıçta belirtilen 18-30 yaş arası olma kriterine uymayan kişiler veri setinden çıkarılmıştır ve ilk aşamada 407 kişinin sosyo-demografik özellikleri incelenmiştir. Katılımcıların seçilme yaşı temel kriter olarak belirlendiği için örneklemin yaş aralığı 18 – 30 arasındadır. Yaş ortalaması 23.85 ($SS = 3.17$) olarak belirlenmiştir. Katılımcıların evlerine giren gelir seviyesine bakıldığında ortalama 10077.68 ₺ ($SS = 10615.59$) olarak belirtilmiştir. Örneklemin gelir seviyesindeki aralığın fazla olması yüksek standart sapmanın bir sebebi olarak görülebilir. Çalışmanın genel örnekleminin yaş ve gelir bilgileri Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 3. Birinci Çalışma Katılımcılarının Yaş ve Gelir Bilgileri

Demografik veriler	Ortalama (SS)	Minimum Değer	Maksimum Değer
Yaş	23.85 (3.17)	18	30
Gelir	10077.68 (10615.59)	1500	150000

Çalışmanın genel örnekleminin cinsiyet, yaşanan yer ve eğitim durumlarına dair sıklık bilgileri Tablo 4’te yer almaktadır. Bu bilgilere göre örneklemin 306’sı (%75) kadın, 99’u (%24) erkektir ve 1 kişi (%.2) kendisini “non-binary” olarak tanımlamıştır. Katılımcıların 324’ü (%80) büyükşehirde, 45’i (%11) şehirde, 31’i (%7.5) ilçede, 3’ü (%.7) kasabada ve 4’ü (%1) de köyde yaşamaktadır. Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında 1 (%.2) kişinin ilköğretim mezunuyken, 26’sı (%6.5) lise, 302’si (%80) üniversite ve 78’i (%19) yüksek lisans ve üstü eğitim seviyesine sahiptir.

Tablo 4. Birinci Çalışma Katılımcılarının Sosyo-Demografik Özellikleri

Demografik veriler	N	%
Cinsiyet		
Kadın	306	75
Erkek	99	24
Non-binary	1	.2
Yaşanan yer		
Büyükşehir	324	80
Şehir	45	11
İlçe	31	7.5
Kasaba	3	.7
Köy	3	1
Eğitim		
İlköğretim	1	.2
Lise	26	6.5
Üniversite	302	75
Y.lisans ve üstü	78	19
Toplam	407	100

Çalışmanın genel örneklemini oluşturan 407 katılımcının destekledikleri siyasi partiler bazında dağılımı belirlenerek araştırmanın özel (hedef) örneklemini oluşturan AKP ve CHP örneklemine ulaşılmaya çalışılmıştır. Genel örneklem içerisinde AKP’yi 120 (% 29.5), CHP’yi 113 (%27.8), İyi Parti’yi 21 (%5.2), HDP’yi 16 (%3.9) ve MHP’yi 11 (%2.7) kişi desteklemektedir. Araştırmaya katılan 126 (%31) kişi ise bu partiler yerine diğer seçeneğini işaretlemiştir. Birinci çalışma kapsamında özel (hedef) grubunda toplam 233

kişi yer almaktadır. Katılımcıların siyasi parti tercihlerine ve kendilerini yakın hissettikleri siyasi gruplara göre dağılımları Tablo 5’te yer almaktadır.

Tablo 5. Birinci Çalışma Katılımcılarının Siyasi Parti ve Siyasi Grup Tercihlerine Göre Dağılımları

Değişkenler	N	%
Siyasi Parti		
Adalet ve Kalkınma Partisi	120	29.5
Cumhuriyet Halk Partisi	113	27.8
İyi Parti	21	5.2
Halkların Demokratik Partisi	16	3.9
Milliyetçi Hareket Partisi	11	2.7
Diğer	126	31
Siyasi Grup		
Milliyetçi	78	19.2
Muhafazakâr	119	29.2
Liberal	36	8.8
Sosyal demokrat	95	23.3
Diğer	126	31

4.1.2. Birinci Çalışma Veri Toplama Araçları

Çalışma kapsamında katılımcılara demografik bilgi formu, Suriyeli Mültecilere Yönelik Tutumlar Ölçeği ve Sosyal Temsil Belirleme Formu sunulmuştur. Sunulan formların bir örneği Ek 1’de yer almaktadır.

4.1.2.1. Demografik Bilgi Formu

Demografik bilgi formunda katılımcıların yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik durum, meslek, çalışma durumu, eğitim durumu, ebeveyn eğitim durumu, medeni hali, dindarlık düzeyi, siyasal görüş ve mültecilere yönelik gönüllü çalışmalara yaklaşım bilgileri yer almaktadır.

4.1.2.2. Suriyeli Mültecilere Yönelik Tutumlar Ölçeği

Ölçek bireylerin Suriyeli mültecilere yönelik tutumlarını 26 madde ile ölçmektedir. Katılımcılar “Şehir merkezinde mülteci görmek beni rahatsız eder.” ve “Suriyeli

mültecilerle arkadaş olmaktan kaçınıyorum” gibi ifadeleri (1) Kesinlikle katılmıyorum ve (5) Kesinlikle katılıyorum şeklinde 5’li Likert tipi cevaplarla değerlendirmektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar mültecilere yönelik olumsuz tutumun arttığını göstermektedir. Ölçekte 9 adet ters madde bulunmaktadır. Orijinal çalışmada ölçeğin güvenirlik katsayısı .95 olarak hesaplanmıştır ve maddelerin tek faktör altında toplandığı belirlenmiştir (Keleş ve ark., 2016).

4.1.2.3. Sosyal Temsil Belirleme Formu

Suriyeli mültecilere yönelik sosyal temsillerin belirlenmesi için hiyerarşik çağrışım yöntemi kullanılmıştır. Katılımcılardan “Suriyeli mülteci” kavramına yönelik 7 çağrışımı yazması istenir. Daha sonra bu çağrışımları önem sırasına dizmesi ve her birinin olumluluk değerlendirmesini 5li Likert tipi ölçek üzerinden yapması istenir (+2 çok olumlu / -2 çok olumsuz). Katılımcıların bu değerlendirmelerin ortalama puanları alınarak temsile yönelik “olumluluk puanı” oluşturulur. Katılımcılardan elde edilen çağrışımlar, kullanım sıklıkları ve önem sırası değişkenleri kullanılarak prototip ve benzerlik analizleri yapılmıştır. Bu hesaplamalarla birlikte hem temsilin içeriği hem de çekirdek ve çevresel kavramları belirlenmiştir (LoMonaco ve ark., 2016).

4.1.3. Birinci Çalışmanın İşlemi

Birinci çalışma için kolayda örnekleme (convenience sampling) yöntemi kullanılmıştır. Oluşturulan çevrimiçi ankete ait bağlantı bilgisi sosyal medya, mesajlaşma grupları ve e-posta yoluyla yayılmıştır. Veri toplama süreci 15 - 30 Nisan 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

4.1.4. Birinci Çalışmanın Bulguları

Birinci çalışmada elde edilen veriler çalışmanın genel ve özel örnekleminin “Suriyeli Mülteci” kavramına yönelik sosyal temsilin içeriğini ve yapısını belirlemek, Suriyeli Mültecilere yönelik tutum puanlarını ve bu puanların diğer değişkenlerle ilişkilerini incelemek amacıyla analizler yapılmıştır.

4.1.4.1. Birinci Çalışma Örnekleminin Demografik Verilerle İlişkili Bulgular

Araştırmanın özel hedef grupları olan AKP ve CHP grupları demografik özellikleri açısından karşılaştırılmıştır. AKP ve CHP gruplarının eğitim düzeyleri karşılaştırıldığında gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmadığı görülmüştür ($X^2_{(3)} = 2.20, p = .53$).

Tablo 6. AKP ve CHP'yi Destekleyen Katılımcıların Demografik Özellikleri

Demografik veriler	AKP		CHP	
	N	%	N	%
Cinsiyet				
Kadın	98	81.7	82	72.6
Erkek	22	18.3	31	27.4
Çalışma Durumu				
Çalışıyor	30	25	46	40.7
Çalışmıyor	22	18.33	14	12.4
Öğrenci	68	56.67	53	46.9
Yaşanan yer				
Büyükşehir	101	84.2	83	73.5
Şehir	9	7.5	16	14.2
İlçe	9	7.5	11	9.7
Kasaba	0	0	1	.9
Köy	1	.8	2	1.8
Eğitim Durumu				
İlköğretim	0	0	1	.9
Lise	11	9.2	7	6.2
Üniversite	82	68.3	83	73.5
Y.lisans ve üstü	27	22,5	22	19.5
Anne Eğitim Durumu				
Bir okuldan mezun değil	6	5	1	.9
İlköğretim	59	49.2	43	38.1
Lise	29	24.2	44	38.9
Üniversite	24	20	21	18.6
Y.lisans ve üstü	2	1.7	24	3.5
Baba Eğitim Durumu				
Bir okuldan mezun değil	1	.8	1	.9
İlköğretim	34	28.3	27	23.9
Lise	32	26.7	45	39.8
Üniversite	42	35	36	31.9
Y.lisans ve üstü	11	9.2	4	3.5
Toplam	120	100	113	100

AKP ve CHP grupları bugüne kadar en fazla yaşanan yer açısından karşılaştırıldığında da gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmadığı görülmektedir ($X^2_{(4)} = 5.05, p = .28$). AKP ve CHP grupları arasında cinsiyet dağılımları karşılaştırıldığında gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmadığı görülmektedir ($X^2_{(3)} = 2.74, p = .10$). AKP ve CHP gruplarının baba eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmazken ($X^2_{(4)} = 6.52, p = .16$), anne eğitim düzeyleri ($X^2_{(4)} = 9.82, p = .04$) arasında hafif düzeyde anlamlı bir fark bulunmaktadır. Elde edilen sonuçlar CHP grubundaki anne eğitim düzeyinin AKP grubuna kıyasla hafif düzeyde daha yüksek olduğunu göstermiştir. İki grubun demografik özelliklerinin sıklık dağılımı Tablo 6’da yer almaktadır.

AKP ve CHP’yi destekleyen grupların aylık gelir ve yaş ortalamaları *Bağımsız Gruplar T Testi* yöntemi ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 7’de sunulmuştur. Analiz sonuçlarına göre AKP ve CHP gruplarının aylık gelirleri arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($t_{(228)} = -.94, p > .05$). Öte yandan, yaş ortalaması değişkenine bakıldığında AKP (Ort. = 23,43; SS = 3,11) ve CHP (Ort. = 24,30; SS = 3,45) grupları arasındaki yaş farkının istatistiksel olarak anlamlı olduğu, CHP grubunun AKP grubundan bir yıl kadar daha yaşlı olduğu görülmektedir ($t_{(225)} = -2.03, p < .05$). Grupların yaş aralığının benzer olması nedeniyle standart sapmanın küçük olduğu ve bu nedenle istatistiksel olarak anlamlı bir farkın oluştuğu düşünülmektedir. Bu nedenle saptanan farkın her iki grubun karşılaştırılmasında sorun teşkil etmediği düşünülmektedir.

Tablo 7. AKP ve CHP’yi Destekleyen Katılımcıların Yaş ve Aylık Gelir Bilgileri

Demografik veriler	AKP	CHP	<i>t</i>
	Ort. (S.S.)	Ort. (S.S.)	
Yaş	23,43 (3.11)	24.30 (3.45)	-2.03*
Gelir	9803,36 (8279)	110015 (15171)	-.94

* $p < .05$

AKP ve CHP grupları kendilerini konumlandıkları siyasi gruplar açısından karşılaştırıldığında gruplar arasında anlamlı bir farka rastlanmıştır ($X^2_{(4)} = 151.95, p < .001$). AKP’ye destek verenler arasında kendilerini muhafazakâr ($N = 91$) ve milliyetçi ($N = 13$) olarak tanımlayanlar çoğunlukta iken CHP’ye destek verenler arasında

kendilerini sosyal demokrat ($N = 68$) olarak tanımlayanlar çoğunluğu oluşturmuştur. AKP ve CHP'yi destekleyen katılımcıların siyasi gruplara göre dağılımları Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. AKP ve CHP'yi Destekleyen Katılımcıların Siyasi Grup Dağılımları

Siyasi Grup	AKP		CHP	
	N	%	N	%
Milliyetçi	13	10.8	24	21.2
Muhafazakâr	91	75.8	1	.9
Liberal	3	2.5	10	8.9
Sosyal demokrat	4	3.3	68	60.2
Diğer	9	7.5	10	8.9
Toplam	120	100	113	100

Özel örneklem katılımcılarının kendilerini siyasal görüş olarak sağ ya da sol kanata ne kadar yakın gördüklerine dair cevaplar AKP ve CHP grupları arasında anlamlı derecede bir fark bulunduğunu göstermektedir ($t_{(231)} = -21.36, p < .001$). Bekleneceği gibi, AKP'yi destekleyenler kendilerini siyasi görüş olarak sağ kanada, CHP'yi destekleyenler de sol kanada daha yakın görmektedir. Çalışmanın demografik bilgi anketinde katılımcıların dindarlık derecelerini ölçen 5'li Likert üzerinden ölçen 4 soru bulunmaktadır. Katılımcıların dindarlık düzeyi puanları bu dört soru üzerinden alınan cevapların ortalamaları alınarak hesaplanmıştır. Yapılan t-test analizi sonucunda AKP ve CHP gruplarının dindarlık ortalama puanları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($t_{(231)} = 18.83, p < .001$). AKP'yi destekleyenlerin dindarlık puanlarının daha yüksek olması, yine bekleneceği gibi, bu grubun CHP'yi destekleyenlere kıyasla kendilerini daha dindar olarak tanımladıklarını göstermektedir. Ayrıca katılımcıların geçmişte Suriyeli mültecilere yönelik gönüllülük faaliyetlerine katılma sıklığı da belirlenmiştir. Sonuçlar iki grup arasındaki farkın anlamlı olduğunu göstermektedir ($t_{(231)} = 5.46, p < .001$). Katılımcıların gelecekte Suriyeli mültecilere yönelik bir gönüllülük faaliyetine katılma

niyetlerine bakıldığında, yine gruplar arasındaki farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir ($t_{(231)} = 6.44, p < .001$). Bu iki bulgu AKP'yi destekleyenlerin Suriyeli Mültecilere yönelik gönüllü çalışmalarda hem geçmişte yer alma deneyimlerinin hem de gelecekte yer alma niyetlerinin CHP'yi destekleyenlere kıyasla daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu değişkenlere ait ortalama ve standart sapma puanları Tablo 9'da gösterilmektedir.

Tablo 9. AKP ve CHP'yi Destekleyen Katılımcıların Dindarlık, Gönüllülük Geçmişi ve Gönüllülük Niyeti Puanları

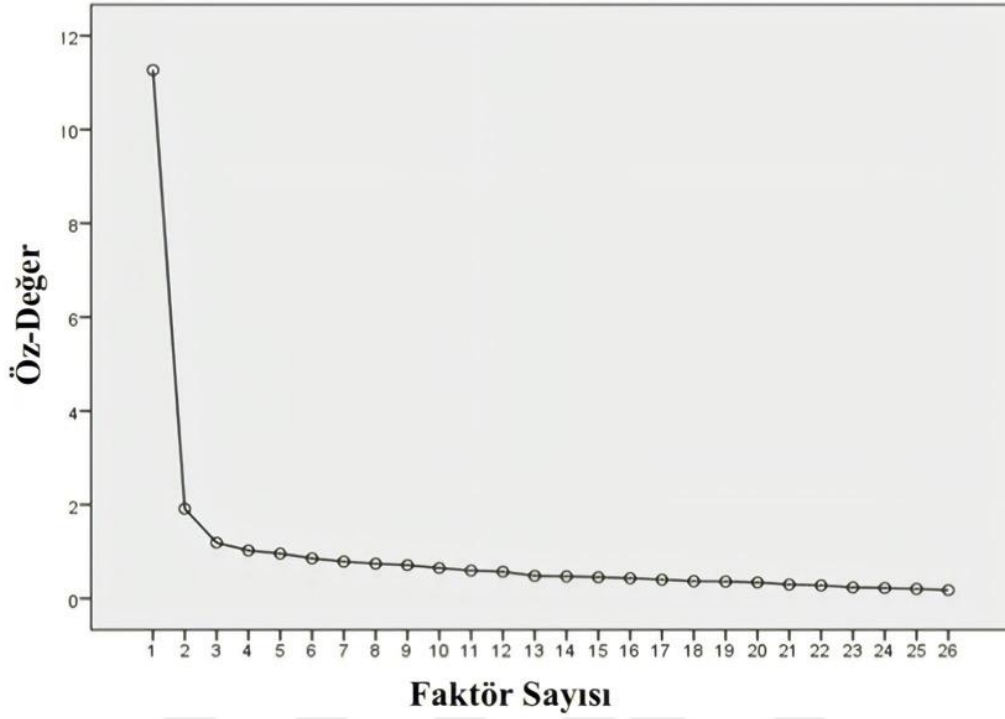
Değişkenler	AKP Ort. (SS)	CHP Ort. (SS)	<i>t</i>
Siyasal Görüş	2.35 (1.15)	5.56 (1.14)	-21.36*
Dindarlık	3.91 (.53)	2.16 (.86)	18.83*
Gönüllülük geçmişi	2.03 (1.05)	1.35 (.82)	5.46*
Gönüllülük niyeti	3.45 (1.04)	2.47 (1.27)	6.44*

* $p < .001$

4.1.4.2. Birinci Çalışmada Suriyeli Mültecilere Yönelik Tutum Ölçeğine İlişkin Bulgular

Suriyeli Mültecilere Yönelik Tutum Ölçeğinin (SMYTÖ) yapı geçerliğini mevcut veri setiyle analiz etmek için Temel Bileşenler Analizi yöntemi kullanılarak açımlayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Ölçek belirli bir faktör sayısı belirlenmeden ve rotasyonsuz olarak analize edilmiştir. Kaiser-Meyer-Olkin Örnekleme Yeterliliği testi mevcut veri setinin faktör analizine uygun olduğunu göstermiş ve analize devam etme kararı alınmıştır ($X^2_{(325)} = .95, p < .01, KMO = .95$). Açımlayıcı faktör analizinin bu aşamasında, analiz sonuçları ve kırılma grafiği Şekil 2'de sunulmuştur.

Şekil 2. SMYTÖ'nün Kırılma Grafiği (N=407)

SMYTÖ'nün dört faktörlü bir yapısının olduğunu göstermiştir. Bu faktörlerin sırasıyla varyansın %43.35, %7.36, %4.58 ve %3.94'ünü açıkladığı bulunmuştur. Orijinal çalışma incelendiğinde, benzer şekilde dört faktörlü bir yapı ortaya çıktığı görülmüştür ancak araştırmacılar ilk faktörün açıkladığı varyans oranının yüksek olması ve diğer faktörlerin yorumlanmasında güçlükler bulunması nedeniyle tek faktörlü çözümü tercih etmişlerdir. Mevcut çalışmada ise, her faktöre yüklenen maddelerin kendi içinde anlamlı bir yapıya işaret ettiği düşünüldüğü için dört faktörlü yapı korunmuştur. Bu dört faktör “sosyal mesafe”, “toplum düzeni”, “hizmetlere erişim”, “uyum” olarak adlandırılmıştır. Faktör yükleri her bir faktör için sırasıyla .80-.57, .75-.42, .64-.48 ve .72-.70 arasında değişmektedir. Açımlayıcı faktör analizi sonuçları Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10. SMYTÖ Faktör Analizi Bulguları

	Madde Faktör Yükleri			
	1	2	3	4
<i>Sosyal Mesafe</i>				
Şehir merkezinde Suriyeli mülteci görmek beni rahatsız eder.	.644			
Suriyeli mültecilerle komşu olmaktan rahatsızlık duymam	.617			
Suriyeli mültecilerin bulaşıcı hastalık taşıma olasılığı beni tedirgin eder.	.569			
Bir Suriyeli mülteci ile arkadaş olmaktan kaçınıyorum.	.726			
Suriyeli mültecilerin suç oranını arttırdıklarını düşünüyorum.	.578			
Oturduğum mahallede veya yakın çevresinde Suriyeli mültecilerin ikamet etmesini istemem.	.766			
Suriyeli mülteciler sınır dışı edilmelidir.	.593			
Suriyeli mültecilerin kullandığı tuvaleti kullanmaktan rahatsızlık duyarım.	.795			
Otobüste Suriyeli mülteci gördüğüm zaman yanına oturmayı tercih etmem.	.790			
Çocuğumu her zaman götürdüğüm parkta Suriyeli mültecilerin bulunması beni tedirgin eder.	.801			
Suriyeli mülteciler bir suça karıştıklarında Türkiye vatandaşlarından daha fazla ceza almalıdırlar.	.585	.		
Çocuğumun Suriyeli mülteci çocuklarla arkadaş olmasından rahatsız olmam.	.700			
<i>Devlet ve Toplum Düzeni</i>				
Suriyeli mültecilere önümüzdeki seçimlerde oy hakkı verilmesini desteklerim.	.746			
Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki çalışanların iş olanaklarını kısıtladıklarını düşünüyorum.	.443			
Suriyeli mültecilere vatandaşlık hakkı tanınması beni rahatsız eder.	.648			
Suriyeli mültecilerin Türkiye sınırlarında doğan çocuklarının Türk vatandaşı olmaları gerektiğini düşünüyorum.	.652			
Suriyeli mültecilerin sokaklarda dilenmeleri vatandaşların iyi duygularını suiistimal etmektedir.	.421			

Tablo 10. (devamı) SMYTÖ Faktör Analizi Bulguları

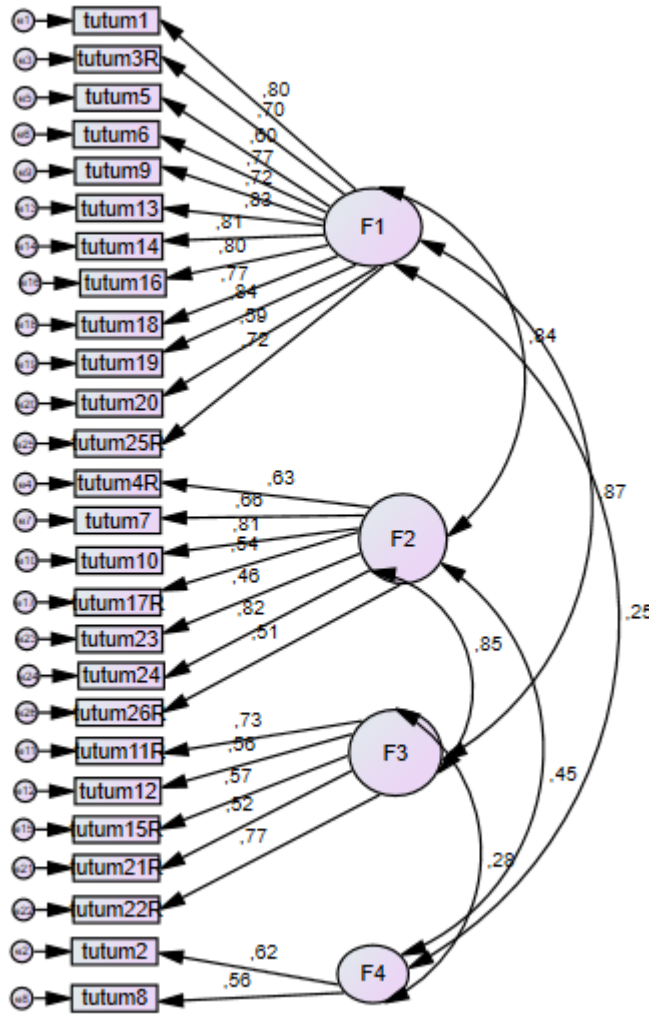
	Madde Faktör Yükleri			
	1	2	3	4
Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye girişlerinin zorlaştırılması gerektiğini düşünüyorum.		.512		
Suriyeli mülteciler ile Türkiye'deki çoğunluğun inandığı dinin aynı olması bir güven ortamı oluşturur.		.572		
<i>Hizmetlere Erişim</i>				
Suriyeli mültecilerin yararına düzenlenen sosyal sorumluluk projelerine gönüllü olmak isterim.			.618	
Suriyeli mültecilerin vergi vermemelerini yanlış buluyorum.			.592	
Suriyeli mülteciler belli bir süre için toplu taşıma araçlarında ücretsiz yararlanmalarında bir sakınca görmüyorum.			.641	
Suriyeli mülteciler Türkiye vatandaşlarıyla aynı sağlık hizmetlerinden faydalanmalıdırlar.			.478	
Suriyeli mültecilerin ülkeme sığınması beni rahatsız etmez.			.476	
<i>Uyum</i>				
Suriyeli mülteciler Türk kültürüne uyum sağlamalıdırlar.				.703
Suriyeli mültecilerin Türkçe öğrenmeleri gerektiğini düşünüyorum.				.719
Faktörlerin Özdeğer Puanları	11.27	1.91	1.20	1.02
Açıklanan Toplam Varyans = % 59,23				

Açımlayıcı Faktör Analizi sonucundaki 26 maddeden oluşan SMYTÖ'nin yapı geçerliliği için IBM SPSS Amos programı aracılığıyla Doğrulayıcı Faktör Analizi yapılmıştır. Bu analiz sonucunda elde edilen uyum indekslerine göre, mevcut veri seti ile model arasındaki uyumun kabul edilebilir düzeyde olduğu (Tabachnick ve Fidel, 2001; Kline, 2005; Gürbüz ve Şahin, 2014) görülmüştür [$X^2=980.24$, sd (serbestlik derecesi) = 293, $p < .001$, $X^2/sd = 3.35$, $CFI = .882$, $RMSEA = .076$, $TLI = .869$].

Bu analizin sonucunda, mevcut veri seti ile ölçeğin 26 maddeden oluşan dört faktörlü yapısı arasındaki uyumun bazı uyum indekslerine göre kabul edilebilir düzeyde olduğu ancak iyileştirilebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Fakat düzeltme indeksleri için teorik ve

kavramsal temelin dikkate alınması gerektiği göz önünde bulundurulduğunda, mevcut çalışmada düzeltme yapılmamış, SMYTÖ için Doğrulayıcı Faktör Analizinin başka örneklerde tekrarlanmasının uygun olabileceği düşünülmüştür. Buna ek olarak, bu çalışmada standardize edilmiş katsayılara göre, maddelerin regresyon katsayılarının .46 ile .83 arasında değiştiği tespit edilmiştir ve mevcut model Şekil 3'te gösterilmiştir.

Şekil 3. SMYTÖ'nün Doğrulayıcı Faktör Analizi Modeli

Faktör analizlerinin ardından son olarak SMYTÖ'nin güvenilirlik analizi yapılmıştır. Mevcut durumda 26 madde ile yapılan SMYTÖ için standardize edilmiş Cronbach $\alpha = .94$ olarak bulunmuş ve ölçeğin güvenilir olduğu görülmüştür.

Bu analizlerin ardından ölçeğin alt boyutları ve genel toplam puanına yönelik hesaplamalar her iki grup için de yapılmıştır. Genel tutum puanı ve alt boyut puanları bazında AKP ve CHP grupları bağımsız örneklem t-testi kullanılarak karşılaştırılmıştır. AKP ve CHP grupları arasında uyum faktörü hariç tüm diğer faktörler ve toplam tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır.

Bu analizlerin ardından ölçeğin alt boyutları ve genel toplam puanına yönelik puan hesaplamaları her iki grup için de yapılmış ve Tablo 11’de sunulmuştur. Genel tutum puanı ve alt boyut puanları bazında AKP ve CHP grupları bağımsız örneklem t-testi kullanılarak karşılaştırılmıştır. AKP ve CHP grupları arasında uyum faktörü hariç tüm diğer faktörler ve toplam tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır.

Tablo 11. Birinci Çalışma SMYTÖ Alt Boyut ve Toplam Puanları Gruplar Arası T-Test Sonuçları

Tutum Puanları	AKP	CHP	<i>t</i>
	Ort. (S.S.)	Ort. (S.S.)	
Sosyal Mesafe	1.89 (.59)	2.73 (.97)	-7.93*
Toplumsal Düzen	2.89 (.56)	3.82 (.76)	-10.55*
Hizmetlere Erişim	2.33 (.61)	3.11 (.89)	-7.79*
Uyum	3.62 (.81)	3.66 (.94)	-.45
Toplam puan	2.38 (.46)	3.17 (.78)	-9.57*

* $p < .001$

Birinci faktör olan sosyal mesafe alt ölçeği puanları karşılaştırıldığında AKP’yi destekleyen grubun ($\bar{X} = 1.89$; $SS = .59$) CHP’yi destekleyen gruptan ($\bar{X} = 2.73$; $SS = .97$) daha düşük puanlar aldığı, Suriyeli mültecilerle sosyal mesafeyi arttıran uygulamaları daha az destekledikleri bulgusuna ulaşılmıştır ($t_{(183.922)} = -7.93$, $p < .001$). İkinci faktör olan toplum düzeni puanları bakımından da benzer şekilde AKP grubunun ($\bar{X} = 2.89$; $SS = .56$) CHP grubuna ($\bar{X} = 3.82$; $SS = .76$) kıyasla daha düşük ortalamaya sahiptir. Bu sonuç AKP grubunun Suriyeli mültecilerin toplumsal düzenin içinde bulunmalarına yönelik daha olumlu tutum sergilediği ve gruplar arası anlamlı bir farkın olduğunu göstermektedir.

($t_{(205.179)} = -10.55, p < .001$). Üçüncü faktör olan hizmetlere erişim başlığında da AKP grubu ($\bar{X} = 2.33; SS = .61$) CHP grubundan ($\bar{X} = 3.11; SS = .89$) daha olumlu bir tutuma sahiptir ($t_{(197.042)} = -7.79, p < .001$). Son alt faktör olan Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye uyum göstermesi gerektiğine yönelik maddeleri içeren alt ölçek puanı açısından AKP ($\bar{X} = 3.62; SS = .81$) ve CHP ($\bar{X} = 3.66; SS = .94$) grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($t_{(231)} = -.45, p > .05$). Toplam ölçek puanı üzerinden yapılan analizde de gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($t_{(179.677)} = -9.42, p < .001$). AKP'yi destekleyen grup ($\bar{X} = 2.38; SS = .46$) CHP'yi destekleyen grupla ($\bar{X} = 3.17; SS = .78$) karşılaştırıldığında Suriyeli Mültecilere yönelik daha olumlu bir tutuma sahiptir ($t_{(231)} = -9.57, p < .001$). Bu sonuç ile birinci çalışma için Hipotez 4 desteklenmiştir.

4.1.4.3. Değişkenler Arası Korelasyonlar

Birinci çalışmada yer alan değişkenler arası korelasyonlar Pearson Korelasyon analizi ile incelenmiştir. Genel örnekleme ait korelasyon bilgileri Tablo 12'de gösterilmektedir. Korelasyon analizi neticesinde Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutum ve gönüllü çalışmalara katılma geçmişi ($r = -.42, p < .01$) ve niyeti ($r = -.67, p < .01$) değişkenleri arasında negatif bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Aynı şekilde sosyal temsil olumluluk değerlendirme sonuçları ve mültecilere yönelik tutum puanları ($r = -.20, p < .01$) arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutum derecesi arttıkça Suriyeli mülteci temsilini olumlu değerlendirme eğilimi azalmaktadır. Benzer şekilde dindarlık puanları ve tutum puanları arasında da anlamlı derecede negatif bir ilişki bulunmaktadır ($r = -.30, p < .01$), dindarlık derecesi arttıkça Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutum azalmaktadır.

Tutum ölçeğinin alt boyutlarından sosyal mesafe, toplum düzeni ve hizmetlere erişim puanlarının diğer değişkenlerle ilişkisinde de toplam tutum puanına benzer ilişkiler saptanmıştır. Ancak bu ölçümlerden farklı olarak mültecilerin Türkçe öğrenmeleri ve Türk kültürüne uyum sağlamaları gerektiğini belirten uyum alt boyutunun yalnızca ileride gönüllülere yönelik yardım çalışmalarına katılmaya niyet etme değişkeniyle düşük düzeyde ancak anlamlı derecede ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Suriyeli mültecilerin Türk kültürüne uyum göstermeleri gerektiğine yönelik inanç arttıkça ileride gönüllülük faaliyetlerine katılım niyeti de artmaktadır ($r = .13, p < .01$).

Suriyeli mülteci temsilini olumlu değerlendirme eğilimi ile dindarlık ve gönüllü çalışmalara katılım değişkenleri arasında da pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Katılımcıların dindarlık seviyesi arttıkça Suriyeli mülteci temsilini olumlu değerlendirme de artmaktadır ($r = .17, p < .01$). Ayrıca Suriyeli mültecilere yönelik gönüllü çalışmalara geçmişte katılım ($r = -.42, p < .01$) arttıkça Suriyeli mülteci temsilinin içeriğini olumlu değerlendirme ihtimali artmaktadır.

Birinci çalışma değişkenleri arasındaki korelasyonlar AKP ve CHP grupları için de ayrı ayrı hesaplanmıştır. AKP grubundaki değişkenler arası korelasyonlar Tablo 13'te CHP grubundaki korelasyonlar ise Tablo 14'te sunulmuştur.

AKP grubuna bakıldığında Suriyeli mültecilere yönelik tutum ile Suriyeli mülteci temsiline yönelik olumlu değerlendirme eğilimi dışında tüm değişkenler arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutum puanları arttıkça dindarlık düzeyi ($r = -.33, p < .01$), Suriyeli mülteci grubuna yönelik gönüllü faaliyetlerde yer alma geçmiş ($r = -.31, p < .01$) ve ileride bulunma niyeti ($r = -.46, p < .01$) azalmaktadır. Tutum ölçeğinin alt boyutlarından sosyal mesafe, toplumsal düzen ve hizmetlere erişim ile diğer değişkenler arasında da benzer yönde ilişkiler bulunmaktadır. Ancak ölçeğin uyum alt boyutu ile ölçekle ilişkili olmayan diğer değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Geçmişte Suriyeli mültecilere yönelik gönüllü faaliyetlere katılım arttıkça ileride benzer faaliyetlere katılma niyeti ($r = .35, p < .01$), dindarlık düzeyi ($r = .19, p < .05$) ve sosyal temsili olumlu değerlendirme eğilimi ($r = .18, p < .05$) de artış göstermektedir.

CHP grubuna ait örneklemdeki değişkenler arası korelasyonlar incelendiğinde de benzer olarak genel tutumun puanının dindarlık derecesi dışındaki diğer değişkenlerle anlamlı ilişkilere sahip olduğu belirlenmiştir. Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutum arttıkça hem geçmişte gönüllü faaliyetlere katılma düzeyi ($r = -.34, p < .01$) hem de gelecekte katılma niyeti ($r = -.69, p < .01$) azalmaktadır. CHP grubunda hem genel örneklemde hem de AKP örnekleminden farklı olarak dindarlık düzeyinin diğer değişkenlerle arasında bir değişken dışında anlamlı ilişkiler tespit edilmemiştir. Yalnızca dindarlık düzeyi ve tutum ölçeğinin uyum alt boyutu arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Bu sonuç dindarlık düzeyi arttıkça Suriyeli mültecilerin Türk kültürüne uyum sağlamaları ve Türkçe öğrenmeleri gerektiğine inanma düzeyinin azaldığına işaret etmektedir. Yine CHP

grubunda diğ er gruplardan farklı olarak Suriyeli mültecilere yönelik sosyal temsili olumlu değerlendirme değişkeni ile tutumla ilişkili olmayan değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır.

Tablo 12. Genel Örneklem Değişkenlerin Ortalama Değerleri ve Değişkenler Arasındaki Korelasyon Sonuçları

Değişkenler	N	$\bar{X}$	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.Tutum Toplam	407	2.79	-	.95*	.88*	.85*	.32*	-.42*	-.67*	-.30*	-.20*
2.Sosyal Mesafe - Tutum	407	2.32		-	.74*	.74*	.19*	-.42*	-.64*	-.26*	-.18*
3.Toplum Düzeni -Tutum	407	3.41			-	.69*	.28*	-.36*	-.53*	-.34*	-.25*
4.Hizmete Erişim _Tutum	407	2.70				-	.20*	-.39*	-.68*	-.25*	-.13*
5. Uyum - Tutum	407	3.62					-	-.04	.13*	-.01	-.03
6.Gönüllülük Geçmiş	407	1.75						-	.44*	.25*	.16*
7. Gönüllülük Niyet	407	3.02							-	.23*	.07
8.Dindarlık	407	3.02								-	.17*
9..Temsil Olumluluk	407	2.02									-

* $p < .01$

Tablo 13. AKP Grubu Değişkenlerin Ortalama Değerleri ve Değişkenler Arasındaki Korelasyon Sonuçları

Değişkenler	N	$\bar{X}$	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.Tutum Toplam	120	3.17	-	.90**	.75**	.67**	.34**	-.31**	-.46**	-.33**	-.04
2.Sosyal Mesafe - Tutum	120	2.73		-	.51**	.41**	.19*	-.29**	-.40**	-.23*	-.04
3.Toplum Düzeni -Tutum	120	3.82			-	.40**	.11	-.29**	-.31**	-.32**	-.12
4.Hizmete Erişim _Tutum	120	3.12				-	.21*	-.15	-.41**	-.27**	-.08
5. Uyum - Tutum	120	3.67					-	-.03	-.11	-.18	-.02
6.Gönüllülük Geçmiş	120	1.35						-	.35**	.19*	.18*
7. Gönüllülük Niyet	120	2.47							-	.09	.09
8.Dindarlık	120	2.16								-	.08
9..Temsil Olumluluk	120	1.88									-

* $p < .05$, ** $p < .01$

Tablo 14. CHP Grubu Değişkenlerin Ortalama Değerleri ve Değişkenler Arasındaki Korelasyon Sonuçları

Değişkenler	N	$\bar{X}$	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.Tutum Toplam	113	2.28	-	.96**	.87**	.87**	.27**	-.34**	-.69**	.05	-.23*
2.Sosyal Mesafe - Tutum	113	1.89		-	.72**	.81**	.12	-.39**	-.66**	-.09	-.21*
3.Toplum Düzeni -Tutum	113	2.89			-	.72**	.34**	-.24*	-.52**	-.04	-.27**
4.Hizmete Erişim -Tutum	113	2.33				-	.09	-.35**	-.77**	-.12	-.16
5. Uyum - Tutum	113	3.62					-	-.11	-.04	-.19*	-.06
6.Gönüllülük Geçmiş	113	2.03						-	.33**	-.09	.18
7. Gönüllülük Niyet	113	3.45							-	-.04	.11
8.Dindarlık	113	3.92								-	.06
9.Temsil Olumluluk	113	2.20									-

* $p < .05$, ** $p < .01$

4.1.4.3. Suriyeli Mülteci Sosyal Temsiline Yönelik Bulgular

Suriyeli Mülteci kavramına yönelik hiyerarşik çağrışım göreviyle elde edilen veriler ile temsilin ne kadar olumlu görüldüğü, yapısı ve temsil içerisindeki unsurlar arası ilişkileri incelemek için olumluluk hesaplaması, indeks, prototip ve benzerlik analizleri yapılmıştır.

4.1.4.3.1. Suriyeli mülteci sosyal temsili olumluluk hesaplaması

Katılımcılar Suriyeli mültecilere yönelik sosyal temsili belirlerken kullandıkları her bir kelimeyi 5’li Likert üzerinden kelimenin ne kadar olumlu görüldüğü açısından değerlendirmişlerdir. Katılımcıların her bir sosyal temsil unsuru için yaptıkları olumluluk değerlendirmesini ortalama puanı alınarak temsil olumluluk puanı oluşturulmuştur. AKP ve CHP grupları karşılaştırıldığında grupların olumluluk puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu görülmektedir ($t_{231} = 2.80, p < .05$). AKP grubundaki katılımcılar ($\bar{X} = 2.20; SS = .88$) Suriyeli mültecilere yönelik sosyal temsilleri CHP grubundaki katılımcılardan ($\bar{X} = 1.88; SS = .87$) daha olumludur. Bu analiz sonucu Hipotez 3’ün desteklendiğini göstermektedir.

4.1.4.3.2. Suriyeli mülteci sosyal temsili indeks analizleri

Suriyeli mültecilere yönelik sosyal temsiller incelenirken ilk olarak çeşitlilik ve nadirlik analizleri yapılmıştır. Flament ve Roquette (2003) bu iki analiz birbirini tamamlayıcı yapıda olup bir sosyal temsilin ne kadar iyi yapılandırıldığını gösterdiğini belirtmektedir. Bu analizlerin yapılabilmesi için veri setinde toplam kelime sayısı (T), yazılmış farklı kelime sayısı (F) ve yalnızca bir kez yazılmış kelime (B) sayıları kullanılmaktadır. Çeşitlilik analizinde veri setindeki farklı kelime sayısı tüm çağrışım sayısına (F/T) bölünmektedir. Nadirlik analizinde ise yalnızca bir defa kullanılan ifadeler, farklı ifade sayısına (B/F) bölünmektedir. Her iki analizin de sonu 0 ve 1 değerleri arasında değişmektedir. Çeşitlilik indeksi sonucu büyüdükçe temsilin içerisinde çok sayıda farklı unsurun bulunduğu; nadirlik indeksinde ise 1’e yaklaştıkça temsil içerisinde nadir unsurların sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Çeşitlilik ve nadirlik indekslerinin düşük olması grup tarafından paylaşılan iyi yapılandırılmış bir sosyal temsilin varlığına işaret etmektedir (akt. Panzaru, 2014; 52).

Çeşitlilik ve nadirlik analizleri öncesinde veri seti üzerinde yalnızca yazım yanlışları ve farklılıklarını gidermek için değişiklikler yapılmıştır. Örneğin “savaş” kelimesinin

“savaş, Savaş, savaş” gibi farklı yazım türleri ve varsa “savş” gibi yazım yanlışları ortak bir biçime dönüştürülmüştür. Biçim düzenlemesi sonrası genel örneklem, AKP ve CHP grupları için hesaplanan çeşitlilik ve nadirlik indeksleri Tablo 14’de yer almaktadır.

Tablo 15. Sosyal Temsillerin Çeşitlilik ve Nadirlik Analizi

Örneklem Grupları	Toplam çağrışım sayısı	Farklı çağrışım sayısı	Bir defa ifade edilen çağrışım sayısı	Çeşitlilik İndeksi (<i>D</i>)	Nadirlik İndeksi (<i>R</i>)
Genel (n = 407)	2835	932	639	.33	.69
AKP (n = 120)	833	352	237	.42	.67
CHP (n = 113)	784	391	272	.49	.70

Çeşitlilik indeksi sonuçları genel örneklemde çeşitlilik indeksinin ($D_{genel} = .33$) alt gruplardan daha düşük olduğunu göstermektedir. Bu nedenle genel örneklemde Suriyeli Mültecilere yönelik temsillerinin spesifik olarak AKP ve CHP örnekleminden daha tutarlı olarak yapılandırıldığı görülmektedir. AKP’yi destekleyenlerin ($D_{AKP} = .42$) ve CHP’yi destekleyenlerin ($D_{CHP} = .49$) çeşitlilik indekslerinin benzer seviyelerde olduğu ve yüksek bir değerde olduğu söylenebilir. Bu durumda bu grupların sosyal temsillerinin bilişsel seviyede benzer yapılarda olduğu ileri sürülebilir. Nadirlik indeksine bakıldığında genel örneklemde ($R_{genel} = .68$), AKP’yi destekleyenlerin ($R_{AKP} = .67$) ve CHP’yi destekleyenlerin ($R_{CHP} = .70$) benzer seviyelerde olduğu görülmektedir. Hem nadirlik hem de çeşitlilik indekslerinin görece yüksek olması AKP ve CHP gruplarının sosyal temsillerinin değişken, üzerinde uzlaşılmamış bir yapısının olduğuna işaret etmektedir.

4.1.4.3.3. Suriyeli mülteci sosyal temsili prototip analizi

Suriyeli mültecilere yönelik sosyal temsillerin yapısını belirlemek için prototip analizi yapılmıştır. Prototip analizi öncesinde veri setinde yer alan çağrışımlar biçim düzeltilmesinden sonra tez yazarı ve danışmanı tarafından sözbirleştirme olarak adlandırılan süreçten geçirilmiştir. Söz birleştirme sürecinde aynı kökene sahip farklı yapıdaki sözcükler aynı şekilde ifade edilmiştir. Örneğin “göç, göç etmek, göçmek” gibi farklı yapılarda ifade edilen ancak temelde aynı kavramla ilişkili olan kelimeler sözcüğün köküne çevrilerek “göç” olarak ifade edilmiştir. İkinci olarak farklı ifadeler olsa da aynı

anlama sahip çağrışımlar ortak bir biçimde ifade edilmiştir. Örneğin “ekonomik sıkıntılar, ekonomiye yük, ekonomik çöküşü” gibi ifadeler temelde aynı anlamı üretmeyi amaçladığı için “ekonomiye yük” olarak ifade edilmiştir. Sözbirimleştirme sonrası prototip analizi çağrışımın kullanım sıklığı ve önem sırası kullanılarak IramuteQ programı kullanılarak hesaplanmıştır. Prototip analizi öncelikle minimum frekans sayısının belirlenmesini gerektirmektedir. Minimum frekans sayısı bir unsurun analize dahil edilmesi için en az kaç kişi tarafından belirtilmiş olması gerektiğini gösterir. Wachelke ve Wolter (2011) minimum frekans sayının belirlenmesi için literatürde ortak bir karar bulunmadığını ve bu hususun araştırmacının takdirine kaldığını belirtmektedir. Genel örneklem için Wachelke ve Wolter’ın (2011) kendi çalışmalarında da tercih ettiği şekilde örneklem sayısının %3’ü olan 12 olarak belirlenmiştir. Genel örneklemin Suriyeli mülteci temsilinin yapısı Tablo 16’da gösterilmektedir.

Genel örneklemin merkezi unsurlarına bakıldığında doğrudan Suriyeli mülteci grubunu tanımlamak için kullanıldığı düşünülen “savaş” ve göç” kavramlarının birlikte yer aldığı görülmektedir. Bu kelimelerin yanı sıra “çocuk” kelimesi Suriyeli mülteci grubuyla özdeşleştirilen somut bir örnek olarak görülmektedir. Son merkezi unsur olan “yardım” Suriyeli mülteci grubuna yönelik yaklaşımı, aradaki ilişkinin niteliğini göstermektedir. “Yardım eden tarafta olma” anlamını da örtük olarak barındırdığı düşünüldüğünde bu kelime ile gruplar arası hiyerarşik konuma dair bir bilginin de çekirdek alanda yer aldığı söylenebilir.

Birinci çevresel alanda merkezi unsurları tamamlayan ve soyut olan kavramlar bulunmaktadır. “Fakirlik”, “zorluk” ve “çaresizlik” kavramlarının Suriyeli mültecilerin Türkiye’deki yaşama pratiklerine bir atıf olduğu da ileri sürülebilir. Diğer bir unsur olan “kalabalık” bu gruba yönelik daha somut bir imge olarak görülebilir.

Çelişen elementlere bakıldığında grup içerisinde tartışılan ve üzerinde uzlaşmaya varılamamış birbiriyle zıt nitelikte birçok unsur olduğu görülmektedir. Örneklemin genel olarak paylaştığı ortak bir kimlik olarak görülebilecek “Müslüman” sözcüğü ile aradaki farkları vurgulamaya yarayan “yabancı” kavramının çelişen unsurlar kısmında birlikte yer alması yukarıdaki duruma örnek olarak görülebilir. Ayrıca aynı anlamlara sahiplermiş gibi görünseler de farklı nüanslara sahip “sığınmacı” “muhacir” ve “mülteci” sözcüklerinin bir arada bulunduğu da dikkati çekmektedir.

Tablo 16. Genel Örneklem Suriyeli Mülteci Sosyal Temsil Yapısı

Genel Örneklem (N = 407)												
<i>Sıra ≤3.7</i>							<i>Sıra>3.7</i>					
Merkezi Unsurlar							Birincil Çevresel Unsurlar					
<i>Sıklık</i>	<i>Kelime</i>	<i>Sıklık</i>	<i>Sıra</i>	<i>Kelime</i>	<i>Sıklık</i>	<i>Sıra</i>	<i>Kelime</i>	<i>Sıklık</i>	<i>Sıra</i>	<i>Kelime</i>	<i>Sıklık</i>	<i>Sıra</i>
≥28.09	Savaş	232	2.5	Göç	69	3.6	Yoksulluk	60	3.8	Kalabalık	29	5.1
	Çocuk	100	3.2	Yardım	39	3.6	Fakirlik	39	4.3	Zorluk	29	4.3
							Çaresizlik	29	4.1			
Çelişen Unsurlar							İkincil Çevresel Unsurlar					
<28.09	Ölüm	27	3.5	Muhtaç	17	3.5	Sefalet	27	4.7	Ekonomi	16	3.9
	Açlık	23	3.2	Evsizlik	17	3.5	Göçmen	25	4.3	İşsizlik	21	5.5
	Zulüm	23	2.8	Sığınmacı	15	3.6	Acı	25	4	Mazlum	15	4.1
	Ayrımcılık	21	3.6	Müslüman	13	2.8	Arap	21	5.9	Sınır	14	5
	Muhacir	19	3.4	Mağdur	13	2.8	İrkçilik	20	3.7	Korku	14	4
	Mülteci	18	3.4	Yabancı	12	3.5	Sığınma	19	3.7	Kaçmak	14	4.4
	Vatan	17	3.5				Nargile	19	5.4	Dışlanma	14	4.7

Tablo 16. (devamı) Genel Örneklem Suriyeli Mülteci Sosyal Temsil Yapısı

Çelişen Unsurlar		İkincil Çevresel Unsurlar				
28.09	Kelime	Sıklık	Sıra	Kelime	Sıklık	Sıra
	Haksızlık	18	3.8	Yetim	13	4.3
	Kamp	17	5.4	Bomba	13	5.2
	Arapça	16	5.5	Dilenci	12	5.5
	Kaçış	16	4.2	Hüzün	12	4.2

“Sıklık” veri setinde kelimenin görülme sıklığını; “sıra” ise kelimenin katılımcılar tarafından ne kadar önemli görüldüğü sorusuna verdiği ortalama puanı göstermektedir.

Tablo 17. AKP'yi ve CHP'yi Destekleyenlerin Suriyeli Mültecilere Yönelik Sosyal Temsil Yapısı

AKP (N =120)						CHP (N =113)							
Sıra ≤3.66			Sıra>3.66			Sıra ≤3.75			Sıra>3.75				
Merkezi Unsurlar			Birincil Çevresel Unsurlar			Merkezi Unsurlar			Birincil Çevresel Unsurlar				
Kelime	Sıklık	Sıra	Kelime	Sıklık	Sıra	Kelime	Sıklık	Sıra	Kelime	Sıklık	Sıra		
≥12.73	Savaş	73	2.4	Yoksulluk	35	4.2	≥10.88	Savaş	67	2.8	Göç	19	3.8
	Çocuk	34	3.5	Göç	27	3.8		Yoksulluk	25	3.7	Yardım	16	3.9
	Muhacir	16	3.2	Zorluk	17	4.4		Çocuk	26	3.5	Dilenci	13	4.8
	Yardım	15	3.1	Çaresizlik	13	4.2		Ayrımcılık	12	3			
	Zulüm	14	2.4										
Çelişen Unsurlar			İkincil Çevresel Unsurlar			Çelişen Unsurlar			İkincil Çevresel Unsurlar				
<12.73	Ölüm	11	3.3	Fakirlik	12	4.8	<10.88	Açlık	9	3.1	Kamp	10	5.3
	Mülteci	10	2.8	Vatansızlık	10	3.7		Haksızlık	8	3.5	Zorluk	10	5.1
	Vatan	9	3	Muhtaç	10	3.8		Ekonomi	8	2.6	Yüksek doğurganlık	9	4.1
	Müslüman	9	3.2	Göçmen	10	3.8		Ölüm	8	3.6	Nargile	8	3.9
	Sığınmacı	9	3.6	Yetim	10	4		Sunulan adaletsiz imkanlar	7	2.9	Çaresizlik	8	3.9

Tablo 17. (devamı) AKP'yi ve CHP'yi Destekleyenlerin Suriyeli Mültecilere Yönelik Sosyal Temsil Yapısı

Çelişen Unsurlar			İkincil Çevresel Unsurlar			Çelişen Unsurlar			İkincil Çevresel Unsurlar		
Kelime	Sıklık	Sıra	Kelime	Sıklık	Sıra	Kelime	Sıklık	Sıra	Kelime	Sıklık	Sıra
Kardeş	9	3	Dilenci	9	5.8	Adalet	6	2	Irkçılık	8	3.9
Yardıma muhtaç	7	3	Bomba	8	5.2	İnsan	6	1.5	Fakirlik	8	3.8
Mağdur	6	3.5	Suriye	8	5.2	Yaşam mücadelesi	6	3.3	Arap	7	5.6
Korku	6	3.3	Mazlum	8	4.4				Korku	7	4.1
Travma	6	3.5	Kamp	8	4.2				Sığınma	7	4.4
			Arapça	8	5.9				Kaçmak	7	4.3
			Evsizlik	8	4.2				Kalabalık	7	5.3
			Sığınma	7	3.9				Karmaşa	7	4.1
			Dışlanma	7	4.7				Mağdur	6	4.5
			Arap	6	5.7				İşsizlik	6	5.7
			Kalabalık	6	4.5				Hırsızlık	6	4.7
									Vatan	6	4.3
									Din	6	5.5

<12.73

<10.88

İkinci çevresel unsurlara bakıldığında Suriyeli mülteci grubuna yönelik olumlu ve olumsuz anlamlar barındıran sözcüklerin bulunduğu görülmektedir. Çekirdek ve birinci çevresel alanlarda olduğu gibi Suriyeli mültecileri hem hiyerarşik olarak düşük bir konuma yerleştiren hem de yaşam koşullarını niteleyen “acı”, “mazlum” ve “sefalet” gibi kavramların yanı sıra “korku”, “bomba”, “dilenci” gibi temelde tehdit olarak algılanabilecek olumsuz kavramlar da bu alanda yer almaktadır.

İkinci adımda çalışmanın iki alt örnekleminin AKP’yi ve CHP’yi destekleyen kişilerin Suriyeli mülteci sosyal temsilinin yapısı için prototip analizi yapılmıştır. Bu örneklem için minimum frekans eşiği hesaplanırken yüksek olan nadirlik puanları dikkate alınarak ($R_{AKP} = .67$ ve $R_{CHP} = .70$) grubun etkilerini görebilmek için minimum frekans aralığı örneklemin %5’i (6) olarak belirlenmiştir. AKP’yi ve CHP’yi destekleyen genç yetişkinlerin Suriyeli mülteci sosyal temsili Tablo 17’de görülmektedir.

Her iki temsile karşılaştırmalı olarak bakıldığında her iki siyasi partinin Suriyeli mültecilere yönelik yaklaşımlarının temsillerde de ortaya çıktığı görülmektedir. Her iki grupta da Suriyeli mülteci grubuyla güçlü bir şekilde ilişki kurulan ve genel örnekleme de paylaşılan “savaş” ve “çocuk” unsurları bulunmaktadır. AKP’yi destekleyenlerin sosyal temsil yapısında merkezi alanda bulunan ve dini bir referans olarak da görülebilecek “muhacir” ve “zulüm” unsurları dikkat çekmektedir. Bu unsurların CHP’li grubun sosyal temsilinde hiçbir noktada bulunmaması da dikkate alınmalıdır. Diğer yandan AKP’yi destekleyen grubun sosyal temsilinde hiçbir alanda bulunmayan ama CHP grubunun temsilinde merkezi konumda bulunan “ayrımcılık” unsuru dikkat çekmektedir. Her iki gruba bakıldığında “göç”, “yardım” ve “yoksulluk” gibi Suriyeli mülteci grubunu tanımlayan ve güçlü şekilde ilişki kurulan kavramların merkezi ve çevresel alanlarda var olduğu görülmektedir. Bu durum farklı dünya görüşlerine rağmen tanımlayıcı unsurlar noktasında temsillerin benzer şekilde yapılandırılabilceğini de göstermektedir. Her iki partinin çekirdek ve çevresel alanlarında ortak ve farklı unsurların bir arada bulunduğu görülmektedir. İki temsilin ortak olarak paylaştığı unsurların çekirdek alandan çevresel alana doğru gidildikçe azaldığı görülmektedir. Bu bulgu ışığında Hipotez 1’in kısmen doğrulandığı, Hipotez 2’nin doğrulandığı görülmektedir.

AKP’yi destekleyen grubun sosyal temsilin çelişen unsurlarına bakıldığında “Müslüman” ve “kardeş” kavramlarının varlığı dikkat çekmektedir. Grup içerisinde bu kavramların

tartışmalı olarak var olduğunu göstermektedir. İkincil çevresel alanda bulunan unsurlar “vatansızlık”, “muhtaç”, “yetim” ve “mazlum” gibi hem siyasi görüşü hem de merkezi ve birinci çevresel unsurları desteklemektedir. CHP grubunun sosyal temsil yapısında AKP’li grupta hiç görülmeyen “adalet”, “ekonomi” ve “haksızlık” unsurları bulunmaktadır. Bu kavramlar CHP’nin Suriyeli mülteci politikasına yönelik eleştirileriyle uyuşsa da grup içerisinde tartışmalı alanda olmaları dikkat çekmektedir. İkincil çevresel alanda da diğer alanlarda olduğu gibi birbiriyle zıt anlamlı birçok unsur bulunmaktadır.

4.1.4.3.4. Suriyeli mülteci sosyal temsili benzerlik analizi

Benzerlik analizi kapsamında Suriyeli mülteci sosyal temsilinin içeriğinde bulunan unsurların ne kadar sıklıkta birlikte görüldükleri incelenmiştir. Benzerlik analizi AKP’yi ve CHP’yi destekleyen gruplar için ayrı ayrı yapılmıştır. Şekil 4 AKP’yi destekleyen grubun, Şekil 5 CHP’yi destekleyen grubun benzerlik analizi sonucunu göstermektedir. Kavramlar arası çizgiler üzerinde yazan sayılar her iki kavramın kaç kere birlikte kullanıldığını göstermektedir. Her iki grubun sosyal temsilinde de savaş kelimesi en fazla dile getirilen ve bu nedenle de diğer kelimelerle ilişkisi kurulan çağrışım olarak bulunmaktadır. Savaş kelimesi AKP grubunda 73 defa söylenmiştir ve grubun %61.34’ünün temsilinde yer almaktadır. CHP grubunda ise 67 defa çağrışımlar arasında yer almıştır ve grubun %58.93’ünün temsilinde bulunmaktadır. Grupların benzerlik analizi sonucu detaylı olarak incelendiğinde merkezde bulunan savaş kelimesi ile en fazla birlikte görülen çağrışımların birlikte görünme sıklığı, grup örnekleminde görülme sıklığı ve grup tarafından paylaşılma yüzdeleri incelenmiştir. Aşağıda sunulan bilgilerde parantez içerisinde verilen bilgiler örneklemdeki çağrışım sayısı ve yüzdesine aittir.

AKP grubunun temsiline detaylı olarak bakıldığında savaş kelimesi ile çocuk ($f = 34$, %28.57) kelimesi birlikte 26 defa kullanılmıştır. Savaş ile birlikte en fazla kullanılan diğer kelime 24 defa ile göç ($f = 27$, %22.69) kavramı olmuştur. Temsil çağrışımlarında savaş ile yoksulluk ($f = 35$, %25.21) beraber 19 defa belirtilmiştir. Savaş ile zorluk ($f = 17$, %14.29) kelimesi 11 defa, yardım ($f = 15$, %12.61) 10 defa, zulüm ($f = 14$, %11.76) 8 defa ve göçmen ($f = 10$, %8.4) 7 defa beraber yer almıştır. Bu kavramlarla birlikte en fazla dile getirilen diğer kavramlar da benzerlik analizi kapsamında saptanmıştır. Çocuk ve fakirlik ($f = 12$, %10.08) kelimeleri birlikte 5 defa; yardım ve muhacir ($f = 16$, %13.45)

birlikte 6 defa, zulüm ve ırkçılık ($f = 5$, %4.2) birlikte 2 defa ve göçmen ve vatansızlık ($f = 10$, %8.4) kelimeleri birlikte 4 defa kullanılmıştır.

CHP grubunda ise savaş kelimesi ile birlikte çocuk ($f = 26$, %23.21) kelimesinin 19 defa birlikte kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca yoksulluk ($f = 25$, %22.32) kelimesinin 15, yardım ($f = 16$, %14.29) kelimesinin 12, ayrımcılık ($f = 12$, %10.71) kelimesinin 6 ve ırkçılık ($f = 8$, %7.14) kelimesinin 6 defa kullanıldığı belirlenmiştir. Bu kavramlarla en fazla görülen diğer kavramlar da benzerlik analizinde bulgulanmıştır. Yoksulluk kavramı ile haksızlık ($f = 8$, %7.14) kavramı 5 defa birlikte yer almıştır. Çocuk kelimesi ile en fazla birlikte görülen kavram dilenci ($f = 13$, %10.71) kelimesidir ve iki kavram 5 defa birlikte yer almıştır. Ayrımcılık ve adalet ($f = 6$, %5.36) kelimeleri birlikte 3 defa, ırkçılık ve ekonomi ($f = 8$, %7.14) kelimeleri ise birlikte 3 defa kullanılmıştır.

Her iki grubu sosyal temsil yapısı karşılaştırıldığında merkezde savaş kelimesinin yer aldığı ve diğer çağrışımların bu kavram üzerinden yer aldığı görülmektedir. Ancak AKP grubunun temsilinin CHP grubuna kıyasla bilişsel organizasyonunun daha homojen olduğu öne sürülebilir.

Şekil 4. AKP'yi Destekleyen Grubun Suriyeli M

Şekil 5. CHP'yi Destekleyen Grup

4.2. İkinci Çalışma

İkinci çalışmanın ana amacı AKP ve CHP Gençlik Kollarında çalışan genç yetişkinlerin Suriyeli mülteci kavramına yönelik sosyal temsil yapısının çekirdek ve çevresel alanlarında yer alan unsurlara yönelik tepki hızlarının belirlenmesi ve farklı temsil yapılarında otomatik bilgi işleme süreçlerinde bir farkın olup olmadığının araştırılmasıdır. Ayrıca bu çalışma kapsamında AKP ve CHP gençlik kollarında görev yapan genç yetişkinlerin Suriyeli mülteci grubuna yönelik tutumları da ar.

4.2.1. İkinci Çalışma Örneklemi

Araştırmanın ikinci aşamasının örneklemi AKP ve CHP gençlik kollarında yer alan genç yetişkinler olarak belirlenmiş ve analizler 105 kişi ile sürdürülmüştür.

İkinci aşamadaki katılımcıların cinsiyet, yaşanan yer ve eğitim durumlarına dair sıklık bilgileri Tablo 18’de yer almaktadır. Bu bilgilere göre örneklemin 38’i (%36.2) kadın, 68’i (%63.8) erkektir. Katılımcıların 83’ü (%79) büyükşehirde, 10’u (%9.5) şehirde, 12’si (%11.4) ilçede yaşamaktadır. Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında 1 (%1) kişi ilköğretim mezunuyken, 20’si (%19) lise, 72’si (%68.6) üniversite ve 12’si (%11.4) yüksek lisans ve üstü eğitim seviyesine sahiptir.

Tablo 18. İkinci Çalışma Katılımcılarının Sosyo-Demografik Özellikleri

Demografik veriler	N	%
Cinsiyet		
Kadın	38	36.2
Erkek	68	63.8
Yaşanan yer		
Büyükşehir	83	79
Şehir	10	9.5
İlçe	12	11.4
Eğitim		
İlköğretim	1	1
Lise	20	19
Üniversite	72	68.6
Y.lisans ve üstü	12	11.4
Toplam	105	100

İkinci çalışma örnekleminin gruplar bazında yaş ortalaması 24.79 ($SS = 3.86$) olarak belirlenmiştir. Katılımcıların aylık gelir seviyesine bakıldığında 10000 ve 350000 ₺ arasında değişmekte olduğu görülmüş ve ortalaması 63580.97 ₺ ($SS = 49193.04$) olarak belirtilmiştir. Aylık gelir seviyesi için bildirilen minimum ve maksimum değerler arasındaki farkın fazla olmasının standart sapma değerinin de yüksek olmasının sebebi olduğu ileri sürülebilir. Grupların yaş ve gelir bilgileri Tablo 19’da bulunmaktadır.

Tablo 19. İkinci Çalışma Katılımcılarının Yaş ve Gelir Bilgileri

Demografik veriler	Ortalama (SS)	Minimum Değer	Maksimum Değer
Yaş	24.79 (3.86)	18	36
Gelir	63580.97 (49193.04)	10000	350000

Katılımcıların kendilerini yakın buldukları siyasi gruplara göre dağılımları incelendiğinde en fazla tercih edilen grubun sosyal demokrat ($N = 38$, %36.2) grubu olduğu görülmektedir. Kendisini “milliyetçi” ve “muhafazakâr” olarak tanımlayan kişilerin oranı birbirine benzerdir. Katılımcıların 8’i kendini liberal olarak tanımlarken 11 kişi de diğer seçeneğini seçmiştir. Diğer seçeneğini seçen kişilerden 2’si milliyetçi-muhafazakâr, 2’si Kemalist, 2’si Atatürkçü, 1’i sol görüşlü ve 1’i de özgürlükçü olarak tanımlamıştır.

Tablo 20. İkinci Çalışma Katılımcılarının Siyasi Kimlik Tercihlerine Göre Dağılımları

Siyasi Grup	N	%
Milliyetçi	23	21.9
Muhafazakâr	25	23.8
Liberal	8	7.6
Sosyal demokrat	38	36.2
Diğer	11	10.5
Toplam	105	100

4.2.2. İkinci Çalışma Veri Toplama Araçları

İkinci çalışma kapsamında birinci aşamada da sunulan demografik bilgi formu ve Suriyeli Mültecilere Yönelik Tutumlar Ölçeği kullanılmıştır. Bu çalışmada ilk aşamadan farklı olarak katılımcılara Örtük Çağrışım Testi uygulanmıştır.

4.2.2.1. Demografik Bilgi Formu

Birinci çalışmayla benzer şekilde katılımcıların yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik durum, meslek, çalışma durumu, eğitim durumu, ebeveyn eğitim durumu, medeni hali, dindarlık düzeyi, siyasal görüş ve mültecilere yönelik gönüllü çalışmalara yaklaşım bilgileri yer almaktadır.

4.2.2.2. Suriyeli Mültecilere Yönelik Tutumlar Ölçeği

Birinci çalışmada kullanılan 26 maddeli ölçek bu aşamada da AKP ve CHP gençlik kollarındaki katılımcıların Suriyelilere yönelik tutumlarını belirlemede kullanılmıştır (Keleş ve ark., 2016)

4.2.2.3. Örtük Çağrışım Testi

ÖÇT Greenwald ve ark. (1998) tarafından örtük tutumları araştırmak amacıyla geliştirilmiş bir araçtır. ÖÇT’de hedef grup olarak adlandırılan tutum nesnesi ve atıf grupları olarak bu nesneye yöneltilen karşıt nitelikte (iyi / kötü) iki grup özellik sunulmaktadır. Ancak bu çalışma kapsamında ÖÇT bir örtük tutum ölçme aracı olarak değil, sosyal temsil içeriğinin örtük olarak nasıl işlendiğinin incelenmesi amacıyla kullanılmıştır. Bu nedenle hedef grup sosyal temsil nesnesi olan “Suriyeli mülteciler” olarak belirlenmiş ve tek gruplu ÖÇT yapısı kullanılarak bir örtük ölçüm aracı oluşturulmuştur. Bu yöntemin tercih edilme nedenlerinden birisi araştırma konusu olan Suriyeli Mülteciler grubunun karşıt grubu olarak görülebilecek bir grubun tanımlanamamasıdır. Mevcut çalışmadaki ÖÇT’de atıf grubu olarak nesneyle ilişkili olan ya da olmayan kelimeler kullanılmıştır. Mevcut çalışmadaki ÖÇT’de toplamda 3 kelime listesi kullanılmıştır. Atıf gruplarında 10’ar kelime, hedef grubunda ise 8 kelime bulunmaktadır.

ÖÇT’de kullanılan Suriyeli Mültecilerle ilgili kelimeler birinci çalışma kapsamında edinilen sosyal temsil içeriklerinden alınmıştır. AKP ve CHP’nin sosyal temsil içerikleri farklı olduğu için iki farklı ÖÇT oluşturulmuştur. Suriyeli Mültecilerle ilişkili kelimeler

kategorisindeki kelimeler birinci çalışmada belirlenen sosyal temsil yapılarındaki unsurlar kullanılarak belirlenmiştir. İki grubun çekirdek alanındaki ilk 4 kelime, 1. çevresel alanındaki ilk 3 kelime ve 2. çevresel alanındaki ilk 3 kelime ile toplam 10 kelime belirlenmiştir. İlişkili olmayan kelimeler için ilişkili kelimeler kategorisindeki kelimelerle benzer uzunlukta ve anlamının soyut ve somut olmasına dikkat edilerek 10 kelimelik bir liste araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Son olarak ÖÇT içerisinde Suriyeli mülteci grubuna yönelik hazırlama etkisi oluşturmak için Sümerkan'ın (2024) çalışmasında belirlediği Suriyeli mülteci isimleri kullanılmıştır. ÖÇT'de kullanılan kelimeler Tablo 21'de yer almaktadır. Suriyeli mültecilerin kullandığı isimlere TG-ÖÇT'nin 1 - 2. ve 3 - 4. bloklarında değişimli olarak Suriyeli mültecilerle ilişkili olan ve olmayan kelimelerle ekranın aynı tarafında yer almaktadır. İsimler ve Suriyeli mültecilerle ilişkili olan kavramların aynı tarafta olduğu durumlarda bu iki gruba ait uyarana aynı parmak hareketiyle tepki vermek gerekmektedir ve bu blok “uyumlu blok” olarak adlandırılmıştır. İsimler ve Suriyeli mültecilerle ilişkili olmayan kelimeler gruplarındaki uyarılara aynı parmak hareketiyle tepki verilmesi gereken blok ise “uyumsuz blok” olarak adlandırılmaktadır. ÖÇT'nin uygulanması ve verilerin oluşturulması Inquisit 6.1 Web versiyonu ile gerçekleştirilmiştir.

Tablo 21. ÖÇT'de Kullanılan Kelimeler

İlişkili Olan Kelimeler AKP	İlişkili Olan Kelimeler CHP	İlişkili Olmayan Kelimeler	İsimler
Savaş ^a	Savaş ^a	Favori	Riad
Çocuk ^a	Yoksulluk ^a	Masal	Nasser
Muhacir ^a	Çocuk ^a	Yaprak	Wahib
Yardım ^a	Ayrımcılık ^a	Kutlama	Hisham
Yoksulluk ^b	Göç ^b	Yükseklik	Ghada
Göç ^b	Yardım ^b	Zimba	Arwa
Zorluk ^b	Dilenci ^b	Tenis	Wafa
Fakirlik ^c	Kamp ^c	Yağış	Halla
Vatansızlık ^c	Zorluk ^c	Yansıma	
Muhtaç ^c	Doğurganlık ^c	Takvim	

^a Çekirdek alan, ^b 1. Çevresel Alan, ^c 2. Çevresel Alan.

4.2.3.İkinci Çalışma İşlemi

İkinci çalışmanın örnekleminin iki siyasi partinin gençlik kollarında aktif olarak görev alan bireyler olması nedeniyle AKP ve CHP İstanbul İl Başkanlıkları ile iletişime geçilmiştir. Bu başkanlıklardan alınan sözlü onayın ardından yönetimde görevli kişilerin yönlendirmeleri ile ilçelerde görev yapan çalışanlarla görüşülmüştür. AKP üyeleriyle 2024 yılının ocak ve haziran aylarında, CHP üyeleriyle yine 2024 yılının mayıs, haziran ve temmuz aylarında görüşmeler yapılmıştır. Araştırmacı ve görevli anketörler ilçe toplantılarının yapıldığı salonlara giderek üyelere çalışma hakkında kısa bilgiler sunmuş ve araştırmaya davet etmişlerdir. Araştırmaya katılmayı kabul eden kişilere araştırmacılar tarafından getirilen bilgisayarlar kullanılarak ÖÇT, demografik bilgi formu ve tutum ölçeği sunulmuştur. Gönüllü onam formu Inquisit 6.1 programında test başlamadan önce katılımcılara sunulmuş ve onayları alınmıştır. Açık ölçüm formlarında yer alan Suriyeli mültecilerle ilgili maddelerin ÖÇT’de hazırlama etkisine neden olma riski nedeniyle her katılımcı önce ÖÇT uygulamasını tamamlamış ardından diğer formları doldurmuştur.

4.2.4. İkinci Çalışma Bulguları

İkinci çalışma kapsamında demografik değişkenlere yönelik bulgular ve açık tutum ölçümünden elde edilen verilen verilerin yanı sıra ÖÇT’den elde edilen tepki süreleri kullanılarak analizler yapılmıştır. Bu analizlerin sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Bu analizler öncesinde veri temizleme işlemi ÖÇT verileri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Hem ÖÇT hem de açık ölçümleri tamamlayan AKP’den 67, CHP’den 64 olmak üzere toplam 133 katılımcının verisi elde edilmiştir. ÖÇT uygulaması neticesinde elde edilen veriler Inquisit 6.1. programı tarafından özet ve ham data dosyaları olarak iki farklı şekilde sunulmaktadır. Verilerin temizlenme sürecinin ilk adımı özet verilerde sunulan 300 ms’den düşük tepki sürelerinin toplam içerisindeki yüzdesi bilgileri üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Greenwald ve ark. (2003) ÖÇT kapsamında elde edilen verilerin analizi için bir dizi öneri sunmaktadır. Bunlardan ilki katılımcıların kendilerine verilen uyarana yönelik tepki hızlarının 300 ms’den daha düşük olmasına yöneliktir. Araştırmacılar bu kadar hızlı tepkilerin, görevi mümkün olduğunca hızlı tamamlamak için sunulan uyarana ilgili olmayan aşırı hızlı tepkiler olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle bir kişinin verdiği 300 ms’den düşük olan tepki hızlarının tüm tepki hızlarının toplamı içerisindeki oranı

%10'dan fazla olduğunda bu kişilerden alınan verilerin analizlere dahil edilmemeleri gerektiğini belirtmektedir. Greenwald ve ark. (2021) yakın geçmişte yaptıkları çalışmada hızlı cevap verme oranı %10'u geçen katılımcıların hata oranlarının yüksek olduğunu ve bu nedenle de araştırmadan çıkarılmaları gerektiğini belirtmiş ancak bu kuralın mutlaka uygulanması gereken bir prosedür olmadığını, araştırmacı tarafından verilecek bir karar olduğunu da belirtmişlerdir. Ellithorpe ve ark. (2015) ise belirlenen 300 ms sınırının araştırmacılar tarafından yeterince açık şekilde gerekçelendirilmediğini belirterek önerilen kriteri eleştirmiştir. Ulrich ve Millet (1994) tepki süresine dayalı çalışmalarda uç verilerin analizlerden çıkarılmasının etkilerinin önemli boyutta olabileceğini belirtmekte ve çıkarılan verilerin oranının genel veri setinin %1'inden az olması durumunda dahi bu değişimin çalışmaların sonuçlarını tamamen değiştirebilecek etkilere sahip olduğunu ileri sürmektedir (akt. Ellithorpe ve ark., 2015: 237).

Mevcut çalışma kapsamında yukarıdaki farklı öneriler ve örneklemin büyüklüğü dikkate alınarak veri kaybının minimum düzeyde tutulabilmesi için 300ms altı tepkilerin oranının kesim noktası olarak %30 belirlenmiştir. Bu kriter belirlendikten sonra AKP'den 52, CHP'den 54 kişi olmak üzere toplam 106 kişilik bir veri seti oluşturulmuştur.

300ms'den kısa sürede verilen tepkilere sahip kişilerin hata oranlarının da fazla olduğu, bu nedenle hata oranı yüksek veri setlerinin elenmesi için bu kriterin önemli olduğu belirtilmektedir (Greenwald ve ark., 2003). İlk elemanın ardından kalan 106 kişinin veri setinde 300 ms'den hızlı tepki verme oranı %10 ve %30 arasında 2'si AKP, 4'ü CHP örnekleminde yer alan 6 kişi bulunduğu tespit edilmiştir. Bu aşamada Inquisit ham veri dosyası detaylı olarak incelenerek yalnızca Suriyeli mültecilere yönelik sosyal temsil maddeleri dikkate alınarak bir hesaplama yapılmıştır. Bu hesaplama sonucunda hızlı tepki oranı 2 katılımcı için %11, 3 katılımcı için %18 ve 1 katılımcı için de %27 oranına düşmüştür. Bu bulgu neticesinde hata oranı en yüksek olan katılımcı da çalışmadan çıkarılarak AKP'den 52 CHP'den 53 kişilik verinin yer aldığı dosya oluşturulmuştur.

4.2.4.1. İkinci Çalışma Örnekleminin Demografik Verileriyle İlişkili Bulgular

AKP ve CHP gruplarının yaş ve aylık gelir bilgileri Tablo 22'de sunulmuştur. Gruplar arasında yaş açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır ($t_{(103)} = 0.39, p > .05$). AKP grubunun ortalama yaşı 24.94 ($SS = 3.85$), CHP grubunun ortalama yaşı 24.64 ($SS = 3.90$) olarak tespit edilmiştir. Aylık gelir açısından ise gruplar arasında istatistiksel olarak

anlamli bir fark bulunmamıştır ($t_{(103)} = -1.84, p > .05$). CHP grubunun ortalama aylık geliri ($\bar{X} = 71.981, SS = 50,747.68$), AKP grubuna ($\bar{X} = 55.019, SS = 50,747.68$) göre daha yüksek olsa da bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Tablo 22. İkinci Çalışma AKP ve CHP Gruplarına Yönelik Yaş ve Gelir Bilgileri

Demografik veriler	AKP	CHP
	Ort. (S.S.)	Ort. (S.S.)
Yaş	24.94 (3.85)	24.64 (3.90)
Gelir	55019.27 (50747.68)	71981.13 (50747.68)

İkinci çalışmada, AKP ve CHP'yi destekleyen katılımcıların demografik özellikleri karşılaştırıldığında yalnızca anne eğitim düzeyleri açısından gruplar arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($X^2_{(4)} = 9.45, p < .05$); bu fark, CHP grubundaki annelerin eğitim düzeyinin AKP grubuna kıyasla daha yüksek olduğunu göstermektedir. Detaylı bilgiler Tablo 23'te sunulmuştur.

Tablo 23. İkinci çalışma AKP ve CHP Gruplarına Ait Demografik Veriler

Demografik veriler	AKP		CHP	
	N	%	N	%
Cinsiyet				
Kadın	22	42.3	16	30.2
Erkek	30	57.7	37	69.8
Çalışma Durumu				
Çalışıyor	32	61.5	29	54.7
Çalışmıyor	5	9.6	11	20.8
Öğrenci	15	28.9	13	24.5
Yaşanan yer				
Büyükşehir	41	78.9	42	79.2
Şehir	5	9.6	5	9.4
İlçe	6	11.5	6	11.4

Tablo 23. (devamı) İkinci çalışma AKP ve CHP Gruplarına Ait Demografik Veriler

Demografik veriler	AKP		CHP	
	N	%	N	%
Eğitim Durumu				
İlköğretim	1	1.9	0	0
Lise	8	15.4	12	22.6
Üniversite	36	69.2	36	67.9
Y.lisans ve üstü	7	13.5	5	9.5
Anne Eğitim Durumu				
Bir okuldan mezun değil	3	5.8	3	5.7
İlköğretim	32	61.5	22	41.5
Lise	12	23.1	16	30.2
Üniversite	4	7.7	11	20.8
Y.lisans ve üstü	1	1.9	1	1.8
Baba Eğitim Durumu				
Bir okuldan mezun değil	2	3.8	2	3.8
İlköğretim	23	44.3	19	35.8
Lise	16	30.8	22	41.5
Üniversite	10	19.2	10	18.9
Y.lisans ve üstü	1	1.9	0	0
Siyasi grup	17	32.7	6	11.3
Milliyetçi	24	46.2	1	1.9
Muhafazakâr	4	7.7	4	7.5
Liberal	5	9.6	33	62.3
Sosyal demokrat	2	3.8	9	17.0
Diğer				
Toplam	52	100	53	100

AKP ve CHP gruplarının Suriyeli mültecilere yönelik gönüllülük geçmişi ve niyeti ile dindarlık düzeylerinin gruplar arası karşılaştırma sonuçları Tablo 24'te yer almaktadır. Gruplar arasında Suriyeli mültecilere yönelik gönüllülük faaliyetinde bulunma geçmişi açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($t_{(103)} = 1.84, p > .05$). Ancak,

ilerleyen dönemde Suriyeli mültecilere yönelik gönüllü bir faaliyete katılma niyeti açısından gruplar arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($t_{(103)} = 5.18, p < .001$). Bu sonuç, AKP grubundaki katılımcıların ileride gönüllü faaliyetlere katılma niyetinin CHP grubuna göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca, dindarlık ortalama puanları açısından da gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($t_{(103)} = 7.21, p < .001$). AKP grubundaki katılımcıların dindarlık düzeyleri, CHP grubuna kıyasla istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksektir. Bu bulgular, AKP ve CHP gruplarının dindarlık ve gönüllülük niyeti konularında farklılaştığını göstermektedir.

Tablo 24. İkinci Çalışma AKP ve CHP Gruplarının Dindarlık ve Gönüllülük Değişkenleri

Değişkenler	AKP Ort. (SS)	CHP Ort. (SS)	<i>t</i>
Dindarlık *	3.48 (.82)	2.29 (.87)	7.21
Gönüllülük geçmişi	1.69 (1.01)	1.35 (.86)	1.84
Gönüllülük niyeti*	2.80 (1.14)	1.75 (.87)	5.18

* $p < .001$

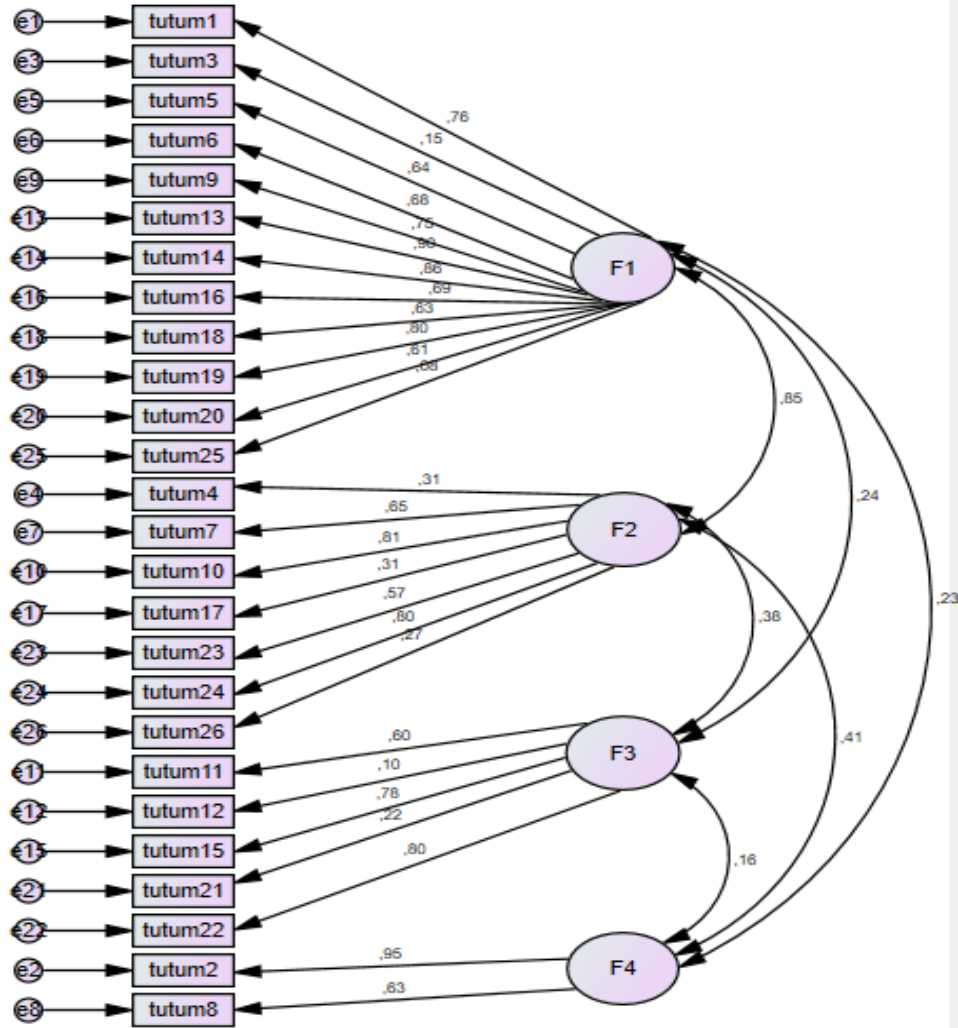
4.2.4.2. İkinci Çalışma SMYTÖ İlişkin Bulgular

İkinci çalışmadaki veri seti ile Suriyeli Mültecilere Yönelik Tutum Ölçeği'nin (SMYTÖ) yapısının birinci çalışmadaki dört faktörlü yapıyla uygunluğu DFA ile incelenmiştir. Elde edilen uyum indeksleri edilen uyum indekslerine göre, ikinci veri seti ile SMYTÖ'nün dört faktörlü yapısının arasındaki uyumun kabul edilebilir düzeyde olmadığını göstermiştir (Tabachnick ve Fidel, 2001; Kline, 2005) görülmüştür [$X^2 = 769.17, sd$ (serbestlik derecesi) = 293, $p < .001, X^2/sd = 2.62, CFI = .669, RMSEA = .125, TLI = .633$]. Bu çalışmada standardize edilmiş katsayılar göre, maddelerin regresyon katsayılarının .08 ile .95 arasında değiştiği tespit edilmiştir. DFA'nın ardından ikinci çalışma için de SMYTÖ'nin güvenilirlik analizi yapılmış ve Cronbach $\alpha = .90$ olarak bulunarak ölçeğin güvenilir olduğu görülmüştür.

AKP ve CHP gruplarının Suriyeli mültecilere yönelik tutum ölçeği alt boyutları ve toplam puanları karşılaştırıldığında sosyal mesafe, toplumsal düzen ve hizmetlere erişim alt

boyutlarında CHP grubunun puanlarının AKP grubuna göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu bulunmuştur (sosyal mesafe için: $t_{(103)} = -4.84, p < .001$; toplumsal düzen: $t_{103} = -8.32, p < .001$; hizmetlere erişim: $t_{(103)} = -5.19, p < .001$). Uyum alt boyutunda ise gruplar arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır ($t_{(103)} = -0.36, p = .72$). Toplam tutum puanları açısından da CHP grubunun puanlarının AKP grubuna göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($t_{(103)} = -6.94, p < .001$). Bu bulgular, CHP grubundaki katılımcıların Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutumlarının AKP grubuna kıyasla daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bulgular AKP'nin açık tutum puanı ölçüm sonuçlarının CHP grubu puanından düşük olacağını belirten Hipotez 4'ün 2. çalışma için de doğrulandığını göstermektedir.

Şekil 6. SMYTÖ

Tablo 25 İkinci Çalışma AKP ve CHP SMYTÖ Puanları Gruplar Arası Karşılaştırma

	AKP	CHP	
Tutum Puanları	Ort. (S.S.)	Ort. (S.S.)	<i>t</i>
Sosyal Mesafe	2.95 (.75)	3.76 (.94)	-4.84
Toplumsal Düzen	3.23 (.58)	4.32 (.75)	-8.32*
Hizmetlere Erişim	3.09 (.71)	3.89 (.86)	-5.19*
Uyum	3.92 (1.10)	4.01 (1.35)	-.36
Toplam puan	3.13 (.43)	3.96 (.75)	-6.94*

4.2.4.3. İkinci Çalışma Değişkenler Arası Korelasyon Bilgileri

İkinci aşamada yer alan değişkenler arası korelasyonlar Pearson Korelasyon analizi ile incelenmiş sonuçları Tablo 26'da sunulmuştur. Korelasyon analizi neticesinde, Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutum puanları ile dindarlık derecesi arasında anlamlı negatif ilişkiler tespit edilmiştir. Dindarlık derecesi arttıkça, Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutumun uyum puanı dışındaki tüm puanlarının azaldığı görülmektedir (sosyal mesafe için $r = -.20, p < .05$; toplumsal düzen için $r = -.37, p < .01$; hizmete Erişim için $r = -.25, p < .05$; toplam tutum puanı için $r = -.28, p < .01$). Ayrıca, dindarlık derecesi arttıkça ileride gönüllü çalışmalara katılma niyeti de artmaktadır ($r = .32, p < .01$). Gönüllü çalışmalara geçmişte katılım ve gelecekte katılma niyeti arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır ($r = .40, p < .01$).

Genel örnekleme, farklı ÖÇT puanları arasında yüksek düzeyde pozitif ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur. ÖÇT toplam puanları üzerinden yapılan analizler çekirdek ve 2. çevresel alan arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r = .54, p < .01$). ÖÇT uyumlu puanlarına bakıldığında ise çekirdek ve 2. Çevresel alan arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmaktadır ($r = .36, p < .01$).

Tablo 26. İkinci Çalışma Genel Örneklem Değişkenlerin Ortalama Değerleri ve Değişkenler Arasındaki Korelasyon Sonuçları

<i>Değişkenler</i>	<i>Ortalama</i>	<i>SS</i>	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1.Dindarlık	2.88	1.03	-.20*	-.37**	-.25*	.12	-.28**	.11	.32**	.16	.01	-.12	.06	.07	-.23*	.16	-.03	.02
2.Mesafe	3.36	.94	-	.66**	.34**	.18	.90**	.04	-.10	.08	-.11	.23*	.08	-.10	.13	.06	-.07	.20*
3.Düzen	3.78	.86		-	.55**	.31**	.87**	-.02	-.22*	.07	-.14	.18	-.02	-.04	.19	.08	-.14	.08
4.Hizmete Erişim	3.49	.88			-	.17	.63**	-.06	-.08	.14	-.03	.19	.07	-.11	.13	.12	.04	.14
5.Uyum	3.97	1.23				-	.37**	.04	.11	.05	-.11	-.06	.03	.03	.06	.04	-.15	-.12
6.Toplam	3.55	.73					-	.01	-.13	.11	-.13	.23*	.06	-.10	.18	.10	-.10	.16
7.Gönüllü-Geçmiş	1.52	.94						-	.40**	-.00	.02	-.11	.03	.07	-.02	-.02	-.02	-.13
8.Gönüllü-Gelecek	2.28	1.16							-	.04	-.02	-.16	.04	.06	-.14	.02	-.05	-.09
9.Çekirdek ÖCT	3.44	2.48								-	.13	.54**	.46**	.14	.21*	.92**	.07	.53**
10.Çevre-1-ÖCT	3.66	2.35									-	.47**	.27**	.56**	.34**	.02	.86**	.34**
11.Çevre-2-ÖCT	4.20	3.94										-	.29**	.21*	.64**	.48**	.44**	.79**
12.Çekirdek Uyumlu	3.31	1.96											-	.36**	.36**	.08	.11	.08
13.Çevre-1-Uyumlu	3.63	2.38												-	.34**	-.01	.06	.01
14.Çevre-2-Uyumlu	4.38	4.86													-	.08	.20*	.04
15.Çekirdek-Uyumsuz	3.57	4.41														-	.03	.56**

Tablo 27. (devamı) İkinci Çalışma Genel Örneklem Değişkenlerin Ortalama Değerleri ve Değişkenler Arasındaki Korelasyon Sonuçları

<i>Değişkenler</i>	<i>Ortalama</i>	<i>SS</i>	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
16.Çevre-1-Uyumsuz	3.69	3.91															-	.41**
17.Çevre-2-Uyumsuz	4.03	6.02																-

**** $p < .01$; * $p < .05$**

Tablo 28. İkinci Çalışma AKP Örnekleme Değişkenlerin Ortalama Değerleri ve Değişkenler Arasındaki Korelasyon Sonuçları

<i>Değişkenler</i>	<i>Ortalama</i>	<i>SS</i>	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1.Dindarlık	2.29	.87	.15	-.02	.04	.12	.11	-.04	.14	.31*	-.01	.05	.10	.01	-.16	.29*	-.01	.19
2.Mesafe	3.76	.94	-	.62**	.65**	.24	.93**	.12	.09	.20	-.27	.16	.09	-.36**	.05	.18	-.10	.15
3.Düzen	4.32	.75		-	.62**	.41**	.83**	.05	.20	.16	-.37**	.06	.01	-.20	.13	.17	-.32*	-.02
4.Hizmete Erişim	3.89	.86			-	.24	.80**	.09	.20	.17	-.22	.18	.15	-.26	.12	.14	-.10	.12
5.Uyum	4.01	1.35				-	.44**	-.04	.24	.05	-.23	-.09	.07	.05	.11	.03	-.31*	-.19
6.Toplam	3.96	.75					-	.10	.18	.20	-.34*	.13	.10	-.31*	.11	.19	-.21	.08
7.Gönüllü-Geçmiş	1.36	.86						-	.28*	.07	-.13	-.15	.26	-.03	-.08	-.01	-.13	-.13
8.Gönüllü-Gelecek	1.75	.94							-	.13	-.01	-.08	.21	-.03	-.16	.07	.01	.02
9.Çekirdek ÖCT	3.54	2.88								-	.14	.63**	.37**	-.01	.24	.95**	.17	.61**
10.Çevre-1-ÖCT	3.79	2.22									-	.57**	.31*	.53**	.31*	.04	.85**	.48**
11.Çevre-2-ÖCT	5.10	5.12										-	.33*	.16	.60**	.57**	.57**	.80**
12.Çekirdek Uyumlu	3.35	1.82											-	.34*	.52**	.06	.15	.03

13.Çevre-1-Uyumlu 3.80 2.31 - .35** -.12 .01 -.07

Tablo 29. (devamı) İkinci Çalışma AKP Örneklemi Değişkenlerin Ortalama Değerleri ve Değişkenler Arasındaki Korelasyon Sonuçları

<i>Değişkenler</i>	<i>Ortalama</i>	<i>SS</i>	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
14.Çevre-2-Uyumlu	5.11	6.20													-	.08	.15	-.01
15.Çekirdek-Uyumsuz	3.73	5.36														-	.13	.64**
16.Çevre-1-Uyumsuz	3.79	3.77															-	.60**
17.Çevre-2-Uyumsuz	5.09	8.20																-

** $p < .01$; * $p < .05$

Tablo 30. İkinci Çalışma CHP Örneklemini Değişkenlerin Ortalama Değerleri ve Değişkenler Arasındaki Korelasyon Sonuçları

<i>Değişkenler</i>	<i>Ortalama</i>	<i>SS</i>	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1.Dindarlık	3.48	.82	-.06	.01	-.01	.25	.01	.05	.02	.12	.12	-.11	.08	.28*	-.23	.09	-.03	.16
2.Mesafe	2.96	.75	-	.44**	-.55**	.11	.82**	.14	.16	-.15	-.02	.19	.06	.09	.14	-.22	-.08	.15
3.Düzen	3.23	.58		-	-.02	.30*	.78**	.20	-.02	-.15	-.07	.00	-.10	-.01	.09	-.13	-.08	-.14
4.Hizmete Erişim	3.09	.71			-	.07	-.12	-.03	.11	.06	.12	-.14	-.02	-.05	-.07	.09	.18	-.17
5.Uyum	3.92	1.11				-	.42**	.16	.04	.04	.01	-.01	-.01	.01	-.07	.06	.14	.10
6.Toplam	3.13	.43					-	.21	.17	-.15	.00	.11	-.00	.05	.11	-.19	-.03	.04
7.Gönüllü-Geçmiş	1.69	1.0						-	.43**	-.09	.15	.09	-.13	.17	.18	-.02	.07	-.11
8.Gönüllü-Gelecek	2.81	1.14							-	-.02	.03	-.06	-.06	.20	.03	.02	-.09	-.17
9.Çekirdek ÖCT	3.34	2.01								-	.12	.28*	.61**	.33*	.11	.86**	-.06	.39**
10.Çevre-1-ÖCT	3.52	2.48									-	.46**	.24	.58**	.47**	-.02	.87**	.18
11.Çevre-2-ÖCT	3.30	1.79										-	.34*	.42**	.88**	.13	.30*	.64**
12.Çekirdek Uyumlu	3.27	2.10											-	.38**	.17	.11	.07	.42**

13.Çevre-1-Uyumlu 3.46 2.47 - .36** .17 .10 .27

Tablo 31. (devamı) İkinci Çalışma CHP Örnekleme Değişkenlerin Ortalama Değerleri ve Değişkenler Arasındaki Korelasyon Sonuçları

<i>Değişkenler</i>	<i>Ortalama</i>	<i>SS</i>	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
14.Çevre-2-Uyumlu	3.64	2.81													-	.02	.35*	.18
15.Çekirdek-Uyumsuz	3.40	3.20														-	-.12	.22
16.Çevre-1-Uyumsuz	3.59	4.08															-	.06
17.Çevre-2-Uyumsuz	2.96	1.76																-

** $p < .01$; * $p < .05$

İkinci aşama değişkenleri arasındaki korelasyonlar iki grup için de ayrı ayrı belirlenmiş; AKP grubundaki değişkenler arası korelasyonlar Tablo 27'de, CHP grubundaki korelasyonlar ise Tablo 28'de sunulmuştur.

AKP grubunda, Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutum puanları ile gönüllü çalışmalara katılma niyeti arasında negatif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r = -.46$, $p < .01$). Geçmişte gönüllü faaliyetlere katılım ile gelecekte gönüllü faaliyetlere katılma niyeti arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r = .28$, $p < .05$). CHP grubuna bakıldığında demografik değişkenler özelinde gönüllü çalışmalara geçmişte katılım ile gelecekte katılma niyeti arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır ($r = .43$, $p < .01$).

4.2.4.2. Suriyeli Mülteci Sosyal Temsili Unsurlarına Yönelik Tepki Sürelerine Yönelik Bulgular

ÖÇT'den elde edilen veriler 3 başlık altında incelenmiştir. Uyumlu ve uyumsuz blokların birlikte yer aldığı toplam ÖÇT puanı, uyumlu ÖÇT puanı ve uyumsuz ÖÇT puanı üzerinden çekirdek alan, 1. çevresel alan ve 2. çevresel alan unsurları için hesaplanan skorlar Tekrarlı Ölçüm ANOVA (Repeated Measures ANOVA) yöntemiyle analiz edilmiştir. Her analiz genel örneklem, AKP ve CHP örneklemeleri olarak 3 grup için yapılmıştır.

ÖÇT skorlarının hesaplanmasında Inquisit 6.1 programı tarafından sunulan ham veriler kullanılmıştır. Bu veri dosyalarında ÖÇT'de kullanılan her bir unsurun katılımcının karşısına kaç defa çıktığı, katılımcının bu uyarılara verdikleri her bir tepki süresi ve katılımcının sunulan uyarana ilk tepkide doğru yanıt verip vermediği bilgisi yer almaktadır. ÖÇT skorunun hesaplamasında alıştırma (practice) blokları kullanılmamış, skorlar yalnızca asıl test blokları kullanılarak hesaplanmıştır. Her bir katılımcı için 28 tepki süresi ortalaması (8 isim, 10 temsil unsuru, 10 ilgisiz kelime) hesaplanmıştır. AKP ve CHP grupları için Suriyeli mülteci temsiliinin çekirdek ve çevresel alanlarında farklı kelimeler yer almaktadır. Bu nedenle ortak değişken oluşturabilmek için sosyal temsilde bulunan alan adı ve sıra numarası ile 10 değişken ismi oluşturulmuş (örn. çekirdek1, çevre1 vb.) ve gruplara göre uygun veriler bu alanlara yerleştirilmiştir. Örneğin “yardım” kelimesi AKP için çekirdek 4 değişkeninde yer alırken CHP için çevre 2 değişkeninde yer almaktadır. Benzer şekilde AKP'nin çevre 2 değişkeninde “göç” kelimesi bulunurken CHP'nin çekirdek 4 değişkeninde ayrımcılık kelimesinin verileri bulunmaktadır. Bu

yerleştirmeler sonrasında 4 adet çekirdek, 3 adet 1. çevre ve 3 adet 2. çevre değişkeni oluşmuştur. Ardından bu 3 alan için ortalama tepki süresi hesaplanmıştır. Bir sonraki adımda Inquisit ham verilerinde bu alanlarda yer alan kelimelere yanlış tepki verilen denemelerin verisi silinerek, yalnızca doğru tepkiler üzerinden çekirdek, çevresel alan 1 ve çevresel alan 2 için her bir katılımcının standart sapma puanları hesaplanmıştır.¹

Son adımda çekirdek, 1. çevresel alan ve 2. çevresel alan için yalnızca uyumlu blok verileri kullanarak “ÖÇT uyumlu puanı” ve yalnızca uyumsuz blok verileri kullanarak “ÖÇT uyumsuz puanı” oluşturulmuştur. Ardından her iki skorun ortalaması alınarak “ÖÇT toplam puanı” elde edilmiştir.

4.2.4.2.1. ÖÇT toplam puanı bulguları

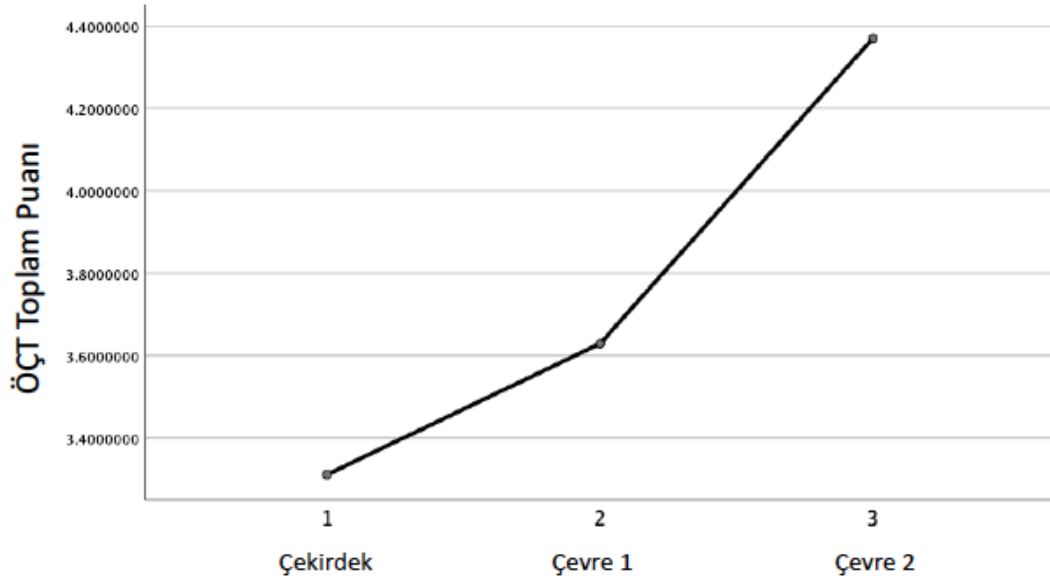
İlk olarak genel örneklem için çekirdek, 1. çevre ve 2. çevre için hesaplanan ÖÇT toplam puanları kullanarak Tekrarlı Ölçüm Anova analizi yapılmıştır. Mauchly test sonucuna göre küresellik varsayımı desteklenmiştir ($X^2_{(2)} = 1.257, p = .53$). Tüm örneklem grubunun ÖÇT toplam puanları karşılaştırıldığında çekirdek, 1. çevresel alan ve 2. çevresel alanda sunulan uyaranlara verilen tepki süreleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadığı belirlenmiştir ($F_{(2, 208)} = 2.90, p = .06$). Genel örneklem için 3 alana yönelik tepki süreleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı olma eşiğini aşamasa da bu eşiğe yaklaştığını göstermiştir. 3 alana yönelik tepki süreleri arasında çoklu karşılaştırmalar yapılmıştır. Çoklu karşılaştırma sıralı gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Çekirdek alan ($X^2 = 3.44$) ve 1. çevresel alan ($X^2 = 3.66$); 1. çevresel alan ve 2. çevresel alan ($X^2 = 4.21$) arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Ancak çekirdek alan ve 2. çevresel alanda yer alan unsurlara verilen tepki süreleri anlamlı derecede farklılaşmıştır ($F_{(1, 104)} = 5.50, p < .05$). Çekirdek, 1. çevresel ve 2. çevresel alanlardaki tepki sürelerinin grafiği şekil 7’de yer almaktadır.

ÖÇT toplam puanının AKP ve CHP örneklemi özelinde sosyal temsili 3 alanı için anlamlı derecede farklılık gösterip göstermediklerinin araştırılması için aynı analizler iki

¹ Ortalamalar hesaplanırken yanlış cevap süreleri kullanılırken standart sapma hesaplamalarında bu sürelerin kullanılmaması Greenwald ve ark. (2003) tarafından sunulan algoritmada yer almaktadır.

örneklem grubu için ayrı ayrı tekrarlanmıştır. İki grubun ortalamaları karşılaştırmalı olarak Şekil 8’de gösterilmiştir.

Şekil 7 ÖÇT Toplam Puanı Genel Örneklem Grafiği

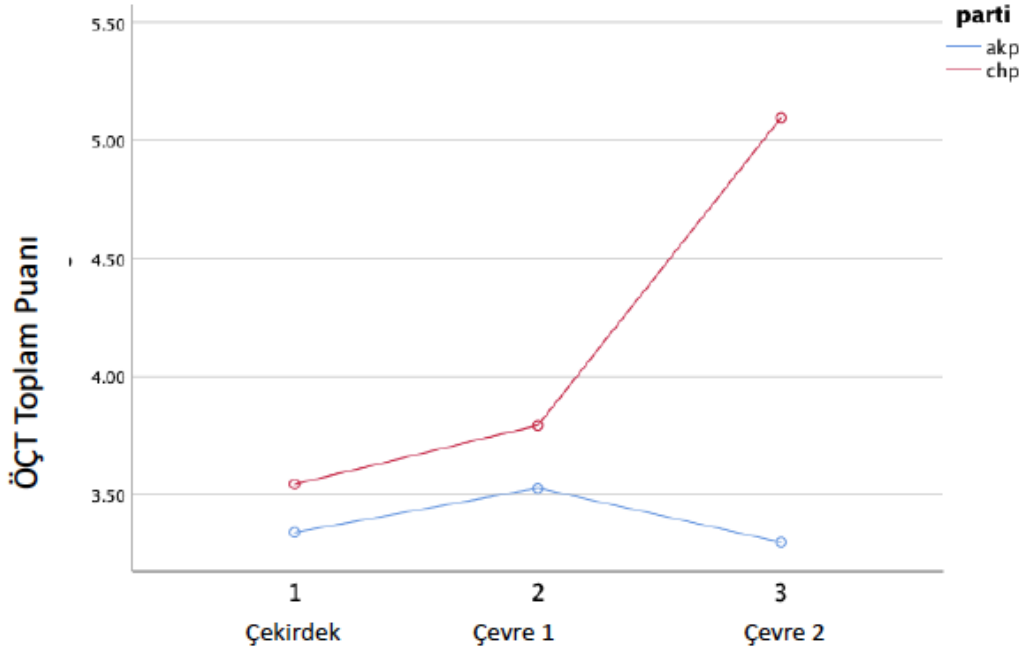
AKP grubu örneklemini için yapılan analiz Mauchly testinin anlamlılık derecesine ulaştığını gösterdiğinden dolayı küresellik varsayımı desteklenmemiştir ($X^2_{(2)} = 8.045, p = .02$) ve Greenhouse-Geisser düzeltmeleri raporlanmıştır ($\epsilon = .87$). AKP grubunun 3 farklı alan için tepki süreleri anlamlı derecede farklılaşmamaktadır ($F_{(1.74, 88.80)} = .23, p = .76$). Ayrıca 3 alan arasında yapılan çoklu karşılaştırma sonuçları da bu alanlar arasında anlamlı bir fark bulunmadığını göstermektedir.

CHP grubu için yapılan Tekrarlı Ölçüm ANOVA analizindeki Mauchly testi sonuçlarına göre küresellik varsayımı desteklenmektedir ($X^2_{(2)} = 3.591, p = .17$). CHP örneklemini ÖÇT toplam puanları üzerinden değerlendirildiğinde 3 alanda verilen tepki sürelerinin anlamlı derecede farklılaştığı saptanmıştır ($F_{(1, 104)} = 4.87, p < .01$). 3 alana ait tepki süreleri arasında yapılan çoklu karşılaştırma sonuçları yalnızca çekirdek ($X^2 = 3.54$) ve 2. çevresel alan ($X^2 = 5.09$) grupları arasında anlamlı bir fark bulunduğunu göstermektedir.

AKP ve CHP gruplarının analiz sonuçları birlikte ele alındığında tüm grup üzerinde görülen anlamlı ilişkinin CHP grubundan kaynaklandığı görülmektedir. Ayrıca AKP

grubunun tepki süreleri anlamlı bir fark görülmesine de beklendiği gibi 1. çevresel alanda çekirdekteki tepki süresine kıyasla daha uzundur. Ancak 2. çevresel alandaki tepki sürelerinin diğer gruplardan daha kısa olması beklenenin aksine bir bulgu olarak nitelendirilmiştir.

Şekil 8. ÖÇT Toplam Puanı AKP ve CHP Örneklemleri Grafiği

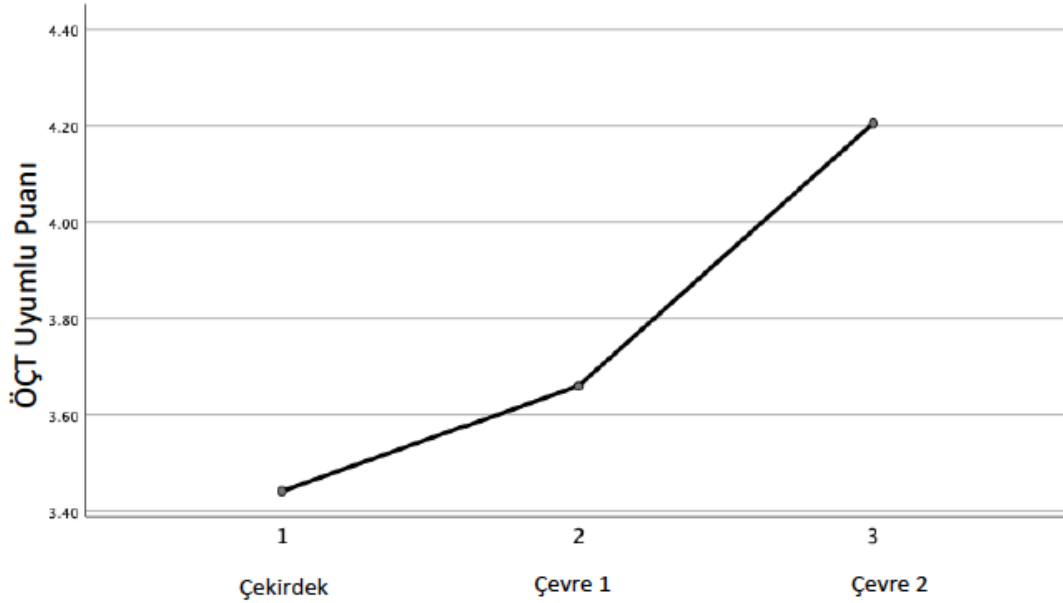

4.2.4.3.2. ÖÇT Uyumlu Puanı Bulguları

ÖÇT'nin yalnızca uyumlu bloğundan elde edilen verilerle oluşturulan çekirdek, 1. çevre ve 2. çevre uyumlu puanları ilk olarak örneklemin tamamıyla analize alınmış ve sonuçlar Şekil 9'da sunulmuştur. Mauchly testi küresellik varsayımının desteklenmediğini gösterdiğinden dolayı ($X^2_{(2)} = 48.674, p = .00$) Greenhouse-Geisser düzeltmeleri raporlanmıştır ($\epsilon = .72$). Tekrarlı Ölçüm ANOVA analizi sonuçlarında ÖÇT'nin uyumlu bloğundan elde edilen Çekirdek, 1. çevre ve 2. çevre alanlarındaki tepki süresi ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($F_{(1.45, 149.33)} = 42.82, p < .05$). Bir sonraki adımda 3 ölçüm arasında çoklu karşılaştırmalar yapılmıştır. Çoklu karşılaştırma analizi çekirdek ($X^2 = 3.31$) ve 2. çevresel alanlar ($X^2 = 4.37$) arasında anlamlı bir fark bulunduğunu ($F_{(1, 103)} = 117.85, p < .05$), 1 çevresel alan ($X^2 = 3.63$) puanının diğer iki

ölçüm grubuyla anlamlı bir farkı bulunmadığı tespit edilmiştir. Sonuçlar Hipotez 4'ün desteklendiğini göstermektedir.

Şekil 9. ÖÇT Uyumlu Puanı Genel Örneklem Grafiği

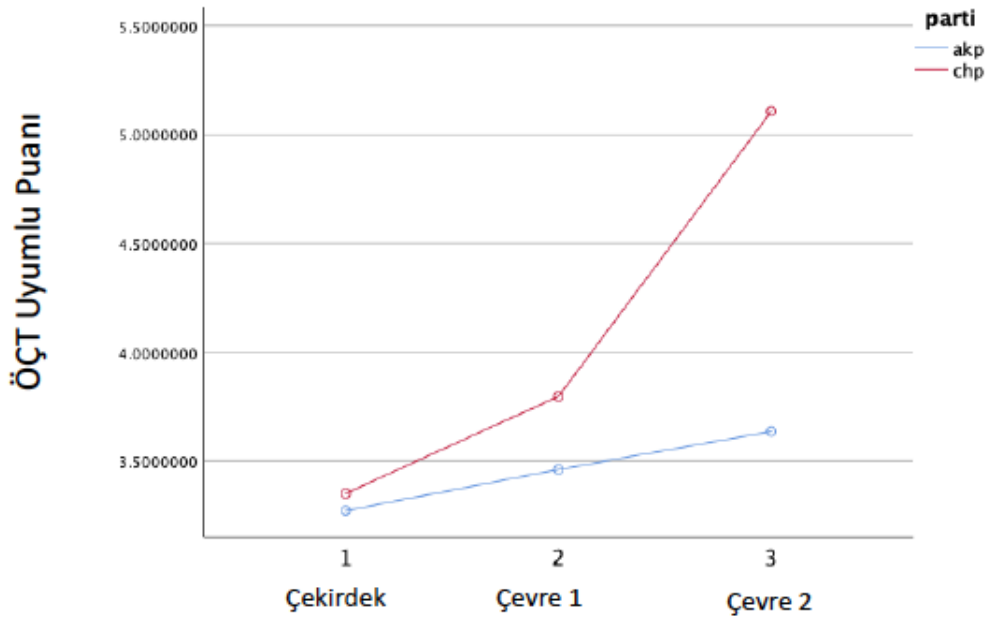

3 alandaki ÖÇT uyumlu puanları ile AKP ve CHP örneklem grupları için aynı analizler tekrar yapılmıştır ve elde edilen grafikler şekil 10'da sunulmuştur. AKP örneklemini ile yapılan Mauchly testinde küresellik varsayımı desteklenmiştir ($X^2_{(2)} = 3.35, p = .19$). AKP örnekleminin 3 alandaki uyumlu puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı dereceye ulaşmamıştır ($F_{(2, 102)} = .40, p = .67$). 3 ölçüm arası çoklu karşılaştırmalar da çekirdek ile 1. çevresel alan arasında ($F_{(1, 51)} = .67, p = .42$) ve çekirdek ($X^2 = 3.27$) ile 2. çevresel alan ($X^2 = 3.63$) arasında anlamlı bir fark bulunmadığını göstermektedir ($F_{(1, 51)} = .29, p = .60$).

CHP örnekleminde uyumlu puanlar üzerinden yapılan analizde Mauchly testi sonuçlarına göre küresellik varsayımı ihlal edilmiştir ($X^2_{(2)} = 43.32, p = .000$) ve bu nedenle Greenhouse – Geisser düzeltmeleri kullanılmıştır ($\epsilon = .64$). CHP örneklemini ile yapılan analizde üç uyumlu puan arasında anlamlı bir fark bulunduğu belirlenmiştir ($F_{(1.27, 66.14)} = 3.80, p < .05$). 3 ölçüm arasında çoklu karşılaştırmalar yapıldığında yalnızca çekirdek ($X^2 = 3.35$) ve 2. Çevre ($X^2 = 5.10$) arasında anlamlı bir fark bulunduğu belirlenmiştir ($F_{(1, 52)} = 5.42, p < .05$).

ÖÇT'den elde edilen toplam puan ve uyumlu puan analizleri karşılaştırıldığında CHP örnekleminin her iki koşulda da benzer şekilde tepki verdiği görülmektedir. Ancak AKP örnekleminde uyumlu puanlar üzerinde yapılan analizlerde genel puan analizlerinden farklı bir sonuç elde edilmiştir. Üç ölçüm arasındaki farklar anlamlı dereceye ulaşmasa da tepki süresi değişiminin yine de öngörülen doğrultuda olduğu görülmektedir. Ancak bu değişim beklenen yönde olsa da açısının çok dar olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

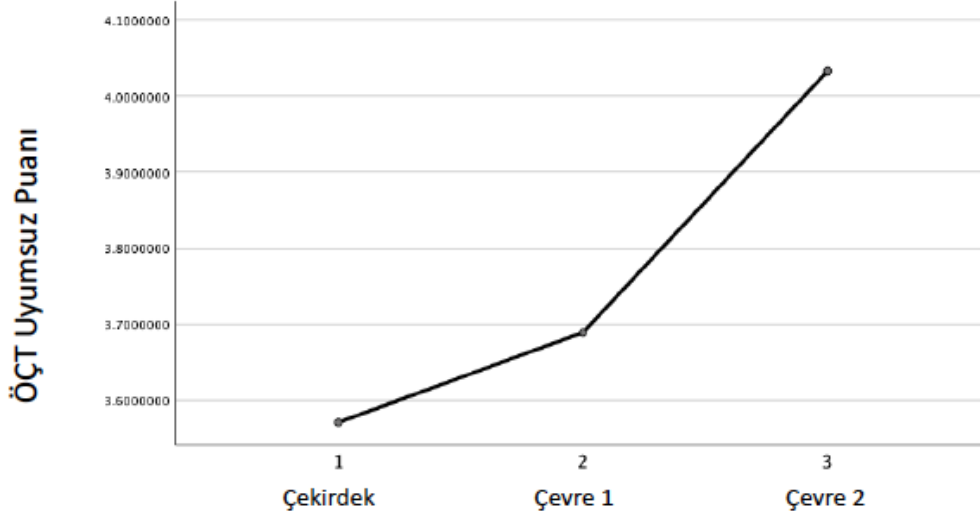
Şekil 10. ÖÇT Uyumlu Puanı AKP ve CHP Örneklemini Grafiği

4.2.4.3.3. ÖÇT Uyumsuz Puanı Bulguları

ÖÇT'nin uyumsuz bloğundan elde edilen veriler kullanılarak yukarıda bahsedilen aşamalarda gerçekleştirilen analizler genel örneklem, AKP ve CHP grupları için tekrar yapılmıştır. Genel örneklemle yapılan Mauchly testi küresellik varsayımının desteklendiğini belirlemiştir ($X^2_{(2)} = 2.583, p = .28$). Genel örneklemde çekirdek, 1. çevresel alan ve 2. çevresel alan unsurlarına verilen tepki süreleri arasında anlamlı bir fark bulunmadığı belirlenmiştir ($F_{(2, 208)} = .40, p = .67$). 3 ölçüm üzerinden çoklu karşılaştırmalar yapılmıştır ve bu gruplar arasında da anlamlı farklar bulunmamıştır. Genel örneklemle ait uyumsuz puan grafiği Şekil 11'de yer almaktadır.

Şekil 11.ÖÇT Uyumsuz Puanı Genel Örneklem Grafiği

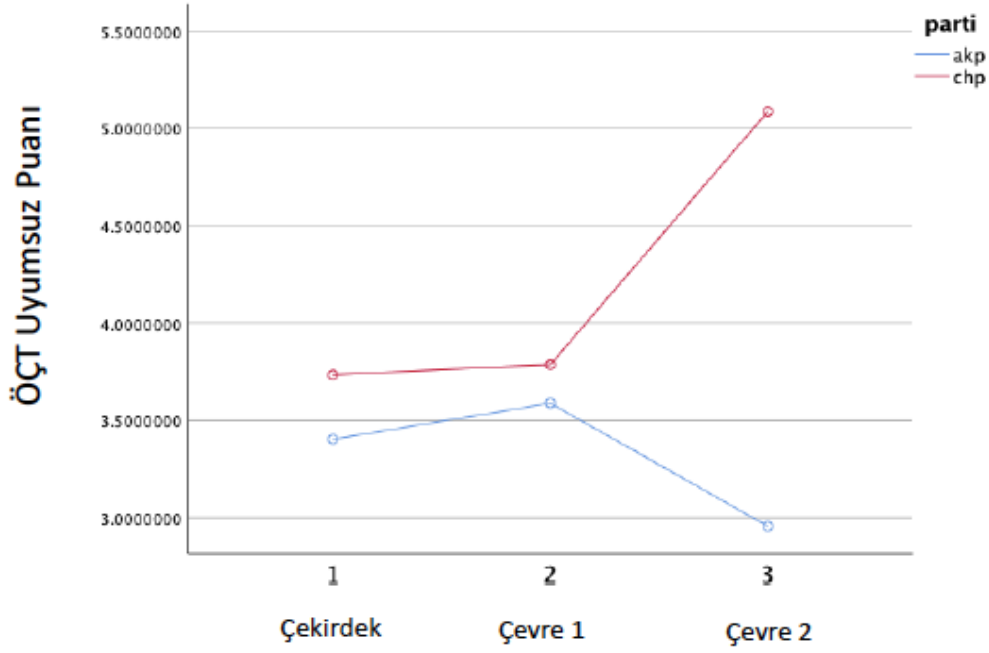

AKP grubu için aynı analizler yapıldığında Mauchly testi ($X^2_{(2)} = 18.618, p = .000$) küresellik varsayımının ihlal edildiğini gösterdiği için Greenhouse-Greisser düzeltmeleri kullanılmıştır ($\epsilon = .76$). AKP örnekleminin üç ölçüm puanı arasında anlamlı derecede bir fark bulunmamaktadır. Ayrıca ölçümler arası çoklu karşılaştırmalarda da anlamlı bir fark yer almamaktadır.

Uyumsuz puanlar üzerinden CHP örneklemini için yapılan Mauchly testi istatistiksel olarak anlamlı değildir ($X^2_{(2)} = .57, p = .79$). Analiz sonucunda üç ölçüm puanı arasında farkların istatistiksel olarak anlamlılık seviyesine ulaşmadığı belirlenmiştir. Ayrıca ölçümler arasında farklara yönelik çoklu karşılaştırma analizinde de anlamlı bir fark tespit edilememiştir.

Şekil 12’de yer alan AKP ve CHP örnekleminin ÖÇT Uyumsuz puanlarının üç alandaki değişim grafiği, CHP örnekleminde hem teorik beklentilere hem de önceki analizlere uygun şekilde değişim görülmektedir. Ancak AKP örneklemini beklenenden farklı şekilde 2. çevre alanında tepki süresi düşmektedir.

Şekil 12.ÖÇT Uyumsuz Puanı AKP ve CHP Örnekleme Grafiği

4.2.4.3.4. Gruplar Arası ÖÇT Puan Farkları

AKP ve CHP gruplarının çekirdek, 1. çevresel ve 2. çevresel alanlara tepki sürelerinin grup içi ölçümlerine yönelik analizlerin yanı sıra bu üç ölçümün gruplar arasında farklılık gösterip göstermediği de Bağımsız Gruplar T-Test yöntemiyle değerlendirilmiştir.

Bu analizin sonuçlarına yönelik bulgular Tablo 29’da yer almaktadır. Sonuçlar yalnızca 2. çevresel alan ÖÇT toplam puanı analizinde AKP ($\bar{X} = 3.34$; $SS = 2.01$) ve CHP ($\bar{X} = 2.88$; $SS = 2.41$) gruplarının anlamlı derecede farklılaştığına işaret etmektedir ($t_{(103)} = -2.41$, $p < .05$). 2. çevresel alandaki diğer ölçümlerdeki gruplar arası karşılaştırmalar da anlamlılık sınırına ulaşmasa da bu eşiğe yaklaştığı bulgusu öne çıkmaktadır. Ayrıca Levene testi sonuçlarına göre 2. çevresel alandaki hem ÖÇT toplam puanında ($p < .05$) hem de ÖÇT uyumsuz puanı ($p < .05$) koşulunda da varyansların eşit olarak dağılmadığı belirlenmiştir.

Tablo 32. AKP ve CHP örneklemelerinin çekirdek, 1. çevresel ve 2. çevresel alanları için ÖÇT puanları t-test sonuçları

Değişkenler	Gruplar				<i>t</i>	<i>p</i>
	AKP ^a		CHP ^b			
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS		
Çekirdek Alan						
ÖÇT Toplam	3.34	2.01	3.54	2.88	-.42	.67
ÖÇT Uyumlu	3.27	2.10	3.35	1.82	-.20.	.84
ÖÇT Uyumsuz	3.59	3.20	3.73	5.36	-.38	.70
1. Çevresel Alan						
ÖÇT Toplam	3.53	2.48	3.79	2.22	-.58	.56
ÖÇT Uyumlu	3.46	2.47	3.79	2.31	-.71	.47
ÖÇT Uyumsuz	3.59	4.08	3.79	3.77	-.26	.80
2. Çevresel Alan						
ÖÇT Toplam ^c	3.34	2.01	3.54	2.88	-2.41	.02
ÖÇT Uyumlu	3.64	2.81	5.11	6.20	-1.56	.12
ÖÇT Uyumsuz ^c	2.95	1.76	5.08	8.20	-1.85	.07

Not ^aAKP grubu için *N* = 52; ^bCHP grubu için *N* = 53

^cVaryansın eşit dağılmadığı koşullar.

ÖÇT’de tepki sürelerinin yanı sıra katılımcıların uyumlu ve uyumlu olmayan koşullarda kendilerine sunulan unsurlara ilk tepkide doğru cevap verme yüzdeleri üzerinden de bir karşılaştırma yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 30’da sunulmuştur.

Tablo 33. Grupların ÖÇT'nin Uyumlu ve Uyumsuz Bloklarında Doğru Tepki Verme Yüzdesi Karşılaştırması

	Uyumlu	Uyumsuz	
Doğru tepki yüzdesi	Ort. (S.S.)	Ort. (S.S.)	<i>t</i>
AKP			
Çekirdek	85.63 (16.41)	86.01 (14.86)	-.14
1. Çevre	89.96 (14.30)	90.22 (14.29)	-.10
2. Çevre	88.73 (17.45)	89.07 (18.25)	-.13
CHP			
Çekirdek	88.36 (17.77)	82.47 (22.01)	2.21*
1. Çevre	86.27 (20.31)	82.02 (19.73)	1.40
2. Çevre	81.96 (20.92)	82.27 (18.53)	-.10

* $p < .05$

Hipotez 6 (a) ÖÇT'nin uyumlu ve uyumsuz bloklarında sunulan uyarılara doğru cevap verme yüzdelerinin çekirdek alanda uyumlu blokta uyumsuz bloğa kıyasla daha yüksek olacağını belirtmektedir. Analiz sonuçları yalnızca CHP grubunda çekirdek alandaki uyarılara doğru cevap verme oranının uyumlu blokta uyumsuz bloktan daha fazla olduğunu göstermektedir ($t_{(52)} = 2.21, p < .05$). Bulgular Hipotez 6 (a)'nin CHP grubunda doğrulanırken AKP'de doğrulanmadığını göstermektedir. Bu durum CHP grubunun çekirdek alandaki tepkilere uyumlu olmayan tepkilerde kendilerini ketleyebilme becerilerinin daha az olduğunu göstermektedir. Bu durum çekirdek alandaki unsurların çağrışım gücünün yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Hipotez 6 (b) ise çevresel alandaki unsurların çağrışım gücünün daha az olduğunu ve bu nedenle çekirdek alanda görülen bu farkın çevresel alanda görülmeyeceğini belirtmektedir. Sonuçlar hem AKP ($t_{(51)} = -.13, p > .05$) hem de CHP ($t_{(51)} = -.10, p > .05$). grupları için beklenen şekilde fark olmadığını göstermektedir. Çekirdek alandan gelen bulgular göz önünde bulundurulduğunda, elde edilen bu bulgunun CHP grubu için Hipotez 6'yı doğruladığını ancak AKP grubu için Hipotez 6'nın desteklenme durumunun

dikkatle ele alınması gerektiğini düşündürmektedir. Çalışmanın tüm hipotezlerinin sonuçları Tablo 31’de gösterilmiştir.

Tablo 34. Hipotezler ve Sonuçları

Hipotezler	Sonuç	Not
H1: AKP ve CHP partilerini destekleyenlerin Suriyeli mülteci kavramına yönelik sosyal temsillerinin çekirdek alandaki unsurları anlamsal olarak farklılık gösterecektir.	Kısmen doğrulandı	Her iki partinin çekirdek alanındaki paylaşılan unsurların oranı yüksektir.
H2: AKP ve CHP partilerini destekleyenlerin mülteci kavramına yönelik sosyal temsillerinin çevresel alandaki unsurları anlamsal olarak farklılık gösterecektir.	Doğrulandı	
H3: AKP’yi destekleyenlerin Suriyeli mülteci temsili olumluluk değerlendirmesi puanları CHP’yi destekleyenlerin puanlarından anlamlı derecede yüksektir.	Doğrulandı	
H4: AKP üyelerinin mültecilere yönelik açık tutum puanları CHP üyelerinin puanlarından anlamlı derecede düşüktür.	Doğrulandı	
H5: ÖÇT’nin uygun koşulunda Suriyeli mülteci grubuna yönelik sosyal temsillerin çekirdek alanında bulunan unsurlara verilen tepki süreleri temsillerin çevresel alanında bulunan unsurlara verilen tepki sürelerinden anlamlı derecede düşüktür.	Kısmen Doğrulandı	AKP grubu için doğrulanmadı, CHP grubu için doğrulandı.
H6 (a): Suriyeli Mülteci temsillerinin çekirdeğinde yer alan kavramlara ilk tepkide doğru tepki verme oranı uygun koşulda uygun olmayan koşula göre anlamlı derecede daha yüksektir.	Kısmen Doğrulandı	AKP grubu için doğrulanmadı, CHP grubu için doğrulandı.
H6 (b): Suriyeli mülteci temsillerinin çevresel alanında yer alan unsurlara doğru tepki verme oranı uygun koşul ve uygun olmayan koşullar arasında anlamlı derecede bir farklılık göstermez.	Doğrulandı	

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Sosyal biliş alanında ana akım ve eleştirel yaklaşım ekollerinden gelen iki farklı kuramsal açıklamanın birlikte ele alınması, önerdikleri kavramsal açıklamaların kuramsal yaklaşımların zayıf yönlerini güçlendirmek için kullanılabileceği düşüncesi mevcut çalışma kapsamında grup süreçleri ile ilişkili olarak ele alınmıştır.

Bu temel amaçla mevcut tez çalışmasında sosyal değeri olan bir nesneye yönelik sosyal temsil yapısı içerisinde yer alan unsurların bilişsel olarak işlenmesi sürecinde otomatik ve kontrollü süreçlerin etkisinin olup olmadığının; etkisi var ise bu etkinin ne yönde olduğunu incelenmiştir. İndirgemeci bir sosyal psikoloji anlayışına itirazlar yönelten temsiller yaklaşımı ve ana akım sosyal biliş yaklaşımının önerdiği bir paradigma olan ikili süreç modelleri birlikte ele alınarak bütüncül bir yaklaşım geliştirilmeye çalışılmıştır.

Sosyal temsil yapısının içerisindeki unsurların bilişsel olarak işlenme sürecinin araştırılmasını hedefleyen ilk çalışma olduğu bilinen bu çalışmada iki aşamalı bir desen uygulanmıştır. İlk aşamada iki farklı grubun (AKP ve CHP taraftarları) aynı sosyal temsil nesnesine (yani, Suriyeli göçmenlere) yönelik sosyal temsilleri belirlenmiştir. İkinci aşamada ise bu çalışmadan elde edilen bulgular kullanılarak bir örtük ölçüm aracı vasıtasıyla sosyal temsillerin çekirdek ve çevresel unsurlarının bilişsel olarak işlenme hızı saptanmıştır. Bu desen, sosyal temsil çalışmalarında yürütülen iki araştırma türü olarak tanımlanan dinamik ve statik nitelikli araştırma özelliklerini taşıyan iki çalışmanın mevcut tez çalışması kapsamında gerçekleştirilmesine imkân tanımıştır (Howarth ve ark., 2011). Birinci çalışma kapsamında Türkiye’de en fazla desteklenen iki siyasi partinin genç yetişkin destekçilerinin Suriyeli mültecilere yönelik temsillerinin belirlenmesi bu çalışmanın özgün özelliğini oluşturmaktadır. Bu özelliğiyle birinci çalışma belirli bir bölgede ve zamandaki sosyal gerçekliğin var olan kuramsal düzenlemelerle çalışılması olarak tanımlanan sosyal temsillere yönelik dinamik yaklaşımlı çalışmaların bir örneği olarak ele alınabilir. İkinci çalışmanın ise sosyal temsil yaklaşımına farklı bağlamlara genellenebilir özellikte ve sosyal temsil kuramının olgulara yönelik kuramsal açıklama gücünü arttırmaya destek olabilecek nitelikte olan statik çalışmalara benzer olduğu ileri sürülebilir.

5.1. Suriyeli Mülteci Sosyal Temsili: AKP ve CHP Örnekleri

Birinci çalışma kapsamında elde edilen genel örneklem olan genç yetişkinlerin, özel örneklem olarak tanımlanan son yıllarda Türkiye’de en fazla oy alan iki parti olan AKP ve CHP’yi destekleyen genç yetişkinlerin Suriyeli mülteci sosyal temsiline yönelik çeşitli bulgular elde edilmiştir. Bu bulgulara bakıldığında Türkiye’nin en fazla oy alan, iktidar ve ana muhalefet partisini destekleyen genç yetişkinlerin sosyal temsillerinin genel olarak kuramsal çerçevede belirtildiği gibi literatürle uyumlu olacak şekilde yapılandırıldığı görülmektedir. AKP ve CHP gruplarının sosyal temsillerine yönelik olarak hesaplanan çeşitlik ve nadirlik indeksleri bu sosyal temsil yapıları üzerindeki uzlaşının sınırlı ve değişken olduğuna işaret etmektedir. İçduygu ve Demiryontar (2022) siyasi aktörlerin Suriyeli mültecilerin gelecekte yaşayacakları ülkeye, Türkiye’de kalmaları durumunda ülkenin toplumsal yapısında nasıl yer alacaklarına ve toplumla nasıl ilişkiler kurabileceklerine dair birbiriyle çelişen yaklaşımların ve politik söylemlerin bir arada var olmasının bir belirsizlik ortamı yarattığına işaret etmektedir. Türkiye’nin şu anda ve gelecekte karşılaşacağı en büyük sorun olarak Suriyeli mültecilerin görüldüğü (Erdoğan, 2020) ve aynı zamanda Suriyeli mültecilerin geleceğinin ne olacağının belirsiz görüldüğü (Karaçay, 2024) yönündeki literatürdeki bilgiler de dikkate alındığında; Suriyeli mülteci meselesinin mevcut gündemde de ülkenin en tartışmalı konularından birisi olması bu temsile yönelik tartışmaların hala devam ettiğini ve bu durumun bir sonucu olarak da sosyal temsillerin değişken bir yapı sergilediği ileri sürülebilir.

“Suriyeli mülteci” olarak adlandırılan sosyal grubun 2011 yılından sonra Türkiye’nin toplumsal hayatına girdiği göz önünde bulundurulduğunda bu tarihten önce Türkiye toplumunda böyle bir olguya dair herhangi bir sosyal temsil bulunmadığı düşünülebilir. Moscovici’nin (2000) belirttiği şekliyle bu durumda tanıdık olmayan bir sosyal nesnenin tanıdık olana dönüştürülmesi ile Suriyeli mülteci sosyal temsili oluştuğu, demir atma ve nesneleştirme süreçlerinin gerçekleştiği ileri sürülebilir. Demir atma sürecinde gerçekleşen isimlendirmede “mülteci / sığınmacı” kelimesinin seçilmesi ve hâlâ kullanılmaya devam edilmesi farklı ideolojik yaklaşımlara rağmen o toplumun ve siyasi aktörlerin, farklı coğrafyalardan benzer nedenlerle Türkiye’ye gelen diğer gruplar ve bu grup arasında örtük bir şekilde bir sınır çizdiğinin bir göstergesi olarak ele alınabilir. Tarihi süreçte benzer sebeplerle Anadolu’ya göç etmiş grupların “Bulgar / Boşnak / Arnavut göçmeni” olarak adlandırılması ancak bu grubun “Suriyeli mülteci” olarak

adlandırılmasının niteliksel olarak bu gruplar arasında bir fark olduğu düşüncesini örtük olarak ifade ettiği ileri sürülebilir. Yalnızca Türk kökenli bireylerin göçmen olarak kabul edilebileceğine dair kanun değişikliğinin 2006 senesinde yapılmasına rağmen göçmen kelimesinin bu grubun isimlendirilmesi için seçilmemesi demir atma sürecinde dahi bu gruba yönelik bir sınır çizildiği fikrini desteklemektedir. 2013 yılında yapılan kanuni düzenlemeyle birlikte bu grubun “geçici koruma statüsündeki sığınmacılar” olarak tanımlanması bu grubun mülteciler arasında da farklı bir konumda olduğunu altını çizmektedir. Bu nedenle Suriyeliler için “mülteci / sığınmacı” kelimesi hâlâ kullanılsa da bu kullanımın diğer “mülteciler”den farklı bir nüansı içinde barındırdığı düşünülebilir.

Türk toplumunda Suriyeli mülteci sosyal temsilinin isimlendirilmesiyle bu sosyal temsilin hangi çerçevede ele alınacağı belirlendiği, ardından bu temsille ilişkili kavramların belirlenme sürecinin Kalampalikis ve Haas’ın (2008) da değindiği gibi, diğer sosyal temsillerle ilişkili olarak yürütüldüğü düşünülmektedir. Bu noktada Elcheroth ve ark.’nın (2011) belirttiği şekilde sosyal temsilin dünyayı anlamlandıran bir görüşe hizmet etmesi ve grup üyelerinin birlikteliğini arttırmaya hizmet eden bir niteliği bulunmalıdır. Dolayısıyla, siyaset bağlamında ele alınan Suriyeli mülteci temsilinin siyasi partilerin konuya yaklaşımıyla yakından ilişkili olduğu söylenebilir. Literatürde politik bağlamla ilişkili olarak Suriyeli mültecilere yönelik tutumlar ve temsiller araştırılırken genellikle gruplar arasında ayrışan ve benzeşen noktalar üzerinden yapılan değerlendirmeler yer almaktadır. Mevcut çalışmada da Suriyeli mültecilere yönelik sosyal temsillerin siyasi gruplar ve partiler bağlamında incelenirken temsillerde paylaşılan ve farklılaşan unsurlar dikkate alınmıştır.

Birinci çalışma kapsamında elde edilen sosyal temsillerin içerikleri incelendiğinde bulguların Moliner’in (1995) bir sosyal temsili oluşturan unsurların sosyal temsil nesnesini tanımlayıcı olan normatif unsurlar ve nesneye yönelik değer atfetmeyi sağlayan işlevsel unsurlar olarak gruplandırıldığı; çekirdekte normatif unsurların çevresel alanda ise işlevsel unsurların yer aldığı görüşünü desteklemektedir. Suriyeli mülteci sosyal temsilinde AKP ve CHP gruplarında ortak olarak görülen unsurlara bakıldığında çekirdek alanda “savaş” ve “çocuk” kelimelerinin; birinci çevresel alanda ise “göç” kelimesinin yer aldığı görülmektedir. Bu iki alanda ortak olarak görülen ancak yeri farklı olan kavramlar ise “yardım” ve “yoksulluk” olarak belirlenmiştir. Ortak olan bu unsurlara bakıldığında bunların bulundukları konum olarak çekirdek alan ile çekirdek alana yakın

olan birinci çevresel alanda olduğu ve tanımlayıcı nitelikler taşıdıkları görülmektedir. Bu kavramlar birlikte ele alındığında Suriyeli mültecilerin savaş nedeniyle göç eden, yoksul, yardım edilen ve çocukların yer aldığı bir grup olarak tanımladığı düşünülebilir. Suriyeli mültecilerin farklı ideolojik yaklaşımlarda olan gazetelerde benzer şekilde bu kelimelerin kullanılması ve bu görüşü yansıtacak fotoğrafların seçilmesi de ortak temsil öğelerinin edinilmesinin bir nedeni olarak görülebilir. Ayrıca Orfali'nin (2002) belirttiği gibi bir sosyal temsilin grubun hiyerarşik konumunu koruma ve kimliğini olumlu görme işlevlerine sahip olması gerektiği düşünüldüğünde, Suriyeli mültecileri güçsüz bir konumla ilişkilendiren yardım ve yoksulluk kelimelerinin hem ortak olarak hem de temsillerin merkezine yakın konumda olması siyasal olarak farklı görüşlerde olsalar da toplumdaki bireylerin bu unsurları paylaştığını göstermektedir. Yardıma muhtaç ve güçsüz bir “Suriyeli mülteci” temsili Pandır'ın (2019) işaret ettiği şekilde bu grubun kurbanlaştırılmasına ve böylece de grubun kapasitesinin sınırlı olduğu inancıyla toplumda oluşan gerilimin azaltılmasına hizmet etmektedir. Dolayısıyla elde edilen bu bulguların üst sosyal kimliğin hiyerarşik konumunun ve Suriyeli mültecilerle arasındaki sınırın belirginleştirilmesine hizmet ettiği düşünülmektedir. Bu sonuçlar Livberber'in (2021) çalışmasında belirtilen ideolojik yaklaşımı farklı olmasına rağmen gazetelerin genel seviyede Türkiye toplumu ve Suriyeli mülteciler arasında hiyerarşik üstünlüğün benzer şekilde vurgulandığını belirten çalışması ile de uyumludur.

Gruplar arasındaki farklılıklar açısından yaklaşıldığında ise AKP ve CHP'nin Suriyeli mülteciler konusunu ele alırken tarihi süreçlere ve sosyal kimliklere yönelik atıflar ile kurguladıkları yaklaşımların belirlenmesinde, Joffe'nin (2003) belirttiği şekilde grubun sosyal kimliğinin korunması ve yükseltilmesi motivasyonunun etkili olduğu ileri sürülebilir. Literatürdeki çalışmalar Suriyeli mülteciler konusunun AKP tarafından dinî bağlamda ve Osmanlı'nın mirasçısı olarak koruyucu rolüyle ele alındığını göstermektedir (Aridici, 2022; Aydemir, 2023). Dolayısıyla, bu grupta Suriyeli sosyal temsiliinin oluşturulmasında söz konusu bağlamlardaki diğer temsillerin etkili olduğu düşünülebilir. “Ensar” ve “muhacir” rollerinin AKP'nin ileri gelen yöneticilerinin söylemlerinde sıklıkla paylaşıldığı ve bu nedenle siyasi görüş fark etmeksizin toplumun gündeminde yer aldığı düşünüldüğünde mevcut çalışmada “muhacir” kelimesinin yalnızca AKP ve benzer politik ideolojilere sahip olan partileri (Deva Partisi, Saadet Partisi) destekleyen katılımcıların temsillerinde görülmesi bu görüşü destekler niteliktedir. Bu unsurlar AKP

tarafından oluşturulan Türkiye’yi ve Türkiye içerisinde Suriyeli mültecilerin gelmesini mümkün kılan kararları alan ve eyleme koyan grup olarak AKP kimliğini koruyucu, sorumluluk alan bir grup olarak görülmesine, dolayısıyla sosyal kimliğin olumlu algılanmasına neden olmaktadır. Diğer yandan CHP’nin ise Suriyeli mülteci konusuna ekonomi ve hükümet politikalarına yönelik eleştiriler çerçevesinde yaklaşmasının temsil üzerinde etkileri olduğu düşünülmektedir Benzer şekilde “ekonomi”, “sunulan adaletsiz imkanlar” ve “işsizlik” kelimelerinin yalnızca CHP temsiliinde yer aldığı görülmektedir. Bu unsurlar ise CHP kimliğinin Türkiye vatandaşlarını düşünen ve meseleyi somut verilerle ilişkili olarak ele alan bir grup olarak tanımlanmasına hizmet etmektedir.

Gervais ve ark., (1999) bir temsilde var olmayan unsurların da temsil nesnesine yaklaşımda önemli bilgiler sunduğunu belirtmektedir. Bu görüş dikkate alındığında, mevcut çalışmada Suriyeli mültecilere yönelik sosyal temsillerde diğer grubun dünya görüşüne hizmet eden unsurların grupların kendi sosyal temsillerinde yer almaması önemli bir bulgu olarak değerlendirilmektedir. Bu durumun sebebi grupların yalnızca kendi içlerinde yürüttükleri iletişim süreçlerinin farkında olmaları, gruplar arasında iletişim olanaklarının sınırlı olması olabileceği gibi bilinçli olarak grup içerisinde diğer grubun dünya görüşüne hizmet etmeme motivasyonun da olabileceği düşünülebilir. Bu noktanın daha detaylı anlaşılabilmesi grup içi ve gruplar arasında Suriyeli mülteci temsiliyle ilişkili olarak yürütülen iletişim süreçlerinin daha kapsamlı incelenmesi gerekmektedir.

Her iki grubun sosyal temsilleri içerisinde var olan unsurlara bakıldığında bu unsurların, partilerin ideolojik görüşler ve sergiledikleri politik eylemlerle tutarlı oldukları görülmektedir. Bu noktada Elcheroth ve ark. (2011) tarafından yapılan sosyal temsil kavramının tanımına dönülecek olursa bu çalışmada elde edilen sosyal temsillerin bilgi içerme ve dünyayı anlamlandıran görüşlere hizmet etmesi özelliklerini sergiledikleri görülmektedir. Mevcut çalışma kapsamında iletişim süreçlerinin nasıl gerçekleştirildiği araştırılmamıştır. Katılımcıların siyasi parti tercihleri göz önünde bulundurularak Suriyeli mültecilere yönelik grup içerisindeki iletişimde ne derece rol aldıkları, bu iletişimin hangi vasıtalarla gerçekleştirildiği ve karşıt görüşlere ait iletişim süreçlerinin farkında olup olmadıkları gibi farklı değişkenler ile yürütülecek ilerleyen çalışmalarda bilginin paylaşılmasına yönelik meta bilgiye sahip olma ve grup içerisinde sosyal temsil

nesnesiyle ilgili iletişim süreçlerinin gerçekleştirilmesine yönelik süreçlerin detaylı analizinin yapılabilmesini sağlayacaktır.

AKP ve CHP'yi destekleyen genç yetişkinlerle yürütülen birinci çalışma kapsamında elde edilen demografik değişkenler, Suriyeli mültecilere yönelik tutum düzeyleri ve sosyal temsilin olumluluk değerlendirmesi değişkenlerine yönelik bulgular iki grup arasında beklenen yönde farkların bulunduğuna işaret etmektedir. İki grubun Suriyeli mültecilere yönelik açık tutumlarının anlamlı şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. CHP'yi destekleyen genç yetişkinlerin Suriyeli mültecilere yönelik sosyal mesafeyi arttırıcı fikir ve pratikleri AKP'yi destekleyenlere kıyasla daha fazla benimsemektedir. Benzer şekilde CHP'yi destekleyen genç yetişkinler AKP grubuna kıyasla Suriyeli mültecilere toplumsal düzenle ilgili uygulamalarda farklı (ayrımcı) yaklaşımlar gösterilmesi ve bazı hizmetlere erişimlerinin kısıtlanması gerektiği yönünde, daha olumsuz sayılabilecek bir tutum sergilemiştir. CHP grubunun AKP grubuna kıyasla Suriyeli mültecilere yönelik daha olumsuz bir tutuma sahip olduğuna işaret eden bu bulgular literatürle ciddi ölçüde örtüşmektedir (bkz. Aydın ve ark, 2022; Erdoğan, 2020). Öte yandan, Suriyeli mültecilere yönelik tutum bulguları içerisinde farklılaşan ana unsurun Suriyeli mültecilerin Türk kültürüne ve diline uyum göstermeleri gerektiğini savunan tutum boyutu olduğu anlaşılmaktadır. Suriyeli mültecilerin Türk toplumuna uyum göstermesi gerektiği fikrini öne çıkartan bu bulgu hem diğer tutum ölçümleriyle hem de diğer değişkenlerle en az ilişkili olan değişkendir. Bu durumun iki nedeni olabileceği düşünülmektedir. İlk olarak uyuma yönelik elde edilen verilerin yalnızca iki sorudan geldiği düşünüldüğünde elde edilen bulguların yöntemsel olarak tartışılabilir nitelikte olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Tutuma yönelik uyum bulgularına ikinci bir bakış olarak AKP ve CHP gruplarının bu boyutta benzer tepkiler sergilemesinin nedeninin farklı motivasyonlara dayandığı ileri sürülebilir. Erdoğan (2020) AKP'nin yer aldığı Cumhur İttifakı ve CHP'nin yer aldığı Millet İttifakı oluşumlarına oy veren katılımcıların benzer şekilde Suriyeli mültecilerin Türkiye'de kalıcı olacaklarına yönelik güçlü bir inanca sahip olduğunu ancak birlikte yaşama konusunda da benzer şekilde dirençli olduklarını belirtmektedir. Bu araştırmanın detayına bakıldığında mültecilerin Suriye'de oluşturulacak güvenli bölgelere taşınması ve sadece kamplarda yaşamaları gerektiği düşüncesi iki grup arasında benzer oranlarda paylaşılmaktadır. Bu maddeler dışında beraber yaşamaya yönelik sunulan seçeneklerin (istedikleri şehirde yaşama, Türkiye

geneline eşit şekilde dağıtılması vb.) Cumhur İttifakını destekleyenlerin Millet İttifakını destekleyenlere kıyasla daha fazla olumlu karşılandığı görülmektedir. Bu nedenle AKP grubunun “gönülsüz” de olsa kabul edici bir yaklaşım içerisinde olduğu, Suriyeli mültecilerin ülkede kalıcı olacaklarını düşündükleri ve topluma entegre olabilmeleri için bu uyum sürecini gerekli gördükleri ileri sürülebilir. CHP grubu içinde dindarlık düzeyi artıkça tutum unsurları arasından yalnızca uyuma yönelik olumsuz yaklaşımın azaldığı bulgusu ilk bakışta bu boyut özelinde dindarlık değişkeninin CHP örneklemini AKP örneklemine yakınlaştırdığı fikrini oluşturabilir. Ancak bu bulguyla birlikte genel örnekleme dindarlık değişkeni ve Suriyeli mültecilere yönelik olumlu tutum unsurları arasındaki pozitif ilişkinin AKP grubundaki ilişkiyle benzer olduğu bulgusu birlikte ele alınınca dindarlık değişkenin parti üyeliği bağlamından bağımsız olarak Suriyeli mültecilere yönelik tutumla ilişkili olduğu düşünülebilir. Bu nedenle CHP grubunun içinde Suriyeli mültecilere yönelik kısmen de olsa kabul edici bir tutuma sahip olmada dindarlığın belirleyici bir değişken olduğu fikri ileri sürülebilir.

Suriyeli mültecilere yönelik tutum ve sosyal temsilin olumluluk değerlendirmesi bulgularında AKP grubunun CHP grubuna kıyasla daha olumlu bir eğilimi olduğu birinci çalışmanın bulguları arasında yer almaktadır. İki grup arasında benzer şekilde geçmişte Suriyeli mültecilere yönelik yapılan gönüllülük faaliyetlerinde de görülmesi bulguları birlikte ele alındığında Suriyeli mülteci grubuyla temas kurmuş kişilerin bu gruba yönelik daha olumlu tutuma ve olumlu sosyal temsile sahip olması gruplar arası temasın önyargıyı azaltacağını öne süren Allport'un (1954) Sosyal Temas Hipotezi çerçevesinde açıklanabilir. CHP grubunun kendi içerisinde geçmiş gönüllük faaliyetleri beklenildiği şekilde Suriyeli mültecilere yönelik tutumu olumlu yönde etkilerken sosyal temsilin olumlu değerlendirilmesiyle ilişkili değildir. Bu bulgular CHP grubunda temasta bulunmanın etkisinin temsilin olumlu değerlendirilmesine yetecek seviyede olmadığını ancak tutumla bir ilişki kurabilecek güçte olduğuna işaret etmektedir. Bunun nedeni de grubun genel dünya görüşüne uygun olarak yapılandırılan sosyal temsilin grup temelli, tutumun ise bireysel bir değişken olmasıyla açıklanabilir. CHP grubundaki Suriyeli mültecilere yönelik gönüllü çalışmalarda bulunma ortalamasının oldukça düşük olduğu da göz önünde bulundurulursa, bu bulgular Suriyeli mülteci grubuyla temas etme deneyiminin grup içerisinde sosyal temsili şekillendirecek ölçüde yoğun yaşanmadığına da işaret edebilir. Bunların yanı sıra Yazar (2022) gruplar arasındaki önyargıyı

azaltabilmesi için gerekli görülen tarafların eşit statülü olarak değerlendirilmesi, kurumlarca desteklenmesi ve ortak bir hedefe yönelik olma özelliklerinin Suriyeli mültecilerle kurulan temasların önyargıyı azaltmamasının nedeni olduğunu belirtmektedir. Bu açıdan bakıldığında CHP grubuna kıyasla AKP grubunda temasın daha etkili olmasının nedeni bu özellikleri daha fazla taşıması olabilir.

AKP ve CHP sosyal temsillerinin benzerlik analizlerinin sonuçlarına bakıldığında AKP'nin temsilinin CHP'ninkine kıyasla daha düzenli bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. CHP'nin temsili ise daha karmaşık şekilde, dallara ayrılan bir görünüm sergilemektedir. Bu durum AKP grubuna kıyasla CHP grubunun Suriyeli mülteci temsilinde bireysel farklılıkların daha fazla yer bulduğuna işaret eden bir bulgu olarak değerlendirilebilir.

5.2. Sosyal Temsillerde Otomatik ve Kontrollü Süreçler: AKP ve CHP Örnekleri

AKP ve CHP'de gençlik kollarında çalışan bireylerle yapılan ikinci çalışmanın, birinci çalışmayla ortak olan demografik değişkenlerle ilişkili bulguları birbirine benzerdir. Bu durum söz konusu partilere destek veren ve partide aktif olarak görev yapan genç yetişkinlerin demografik özellikler ve tutum açısından genel örnekleme benzer özelliklere sahip olduklarına işaret etmektedir. İlk çalışmadan farklı olarak, Suriyeli mültecilere yönelik gönüllülük faaliyetlerine katılma deneyimi her iki grupta da birbirine yakındır. Gençlik kollarında görev alan kişilerin büyük çoğunluğunun bu yapılarda çalışma ve eğitim faaliyetlerinin yanı sıra, ücret almadan gönüllü olarak yer almaları nedeniyle ayrıca gönüllü çalışmalara katılma imkanlarının kısıtlı olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle de birinci çalışma özel örneklemeden farklı olarak bu örnekleme Suriyeli mültecilere yönelik gönüllü çalışma geçmişinin gruplar arasında farklılaşmadığı ileri sürülebilir.

Mevcut çalışmada Suriyeli mülteci sosyal temsilindeki unsurların işlenmesinde otomatik ve kontrollü süreçlerin varlığı bu ikinci çalışmada elde edilen tepki süresi hızları ve tepkilerin doğruluk oranı üzerinden değerlendirilmiştir. İkinci çalışma kapsamında elde edilen bu bulgular mevcut çalışmanın temel araştırma konusu olan Suriyeli mülteci temsilinin çekirdek ve çevresel alanlarında yer alan unsurların bilişsel olarak işlenmesinin niteliksel açıdan farklı süreçler tarafından yürütüldüğü hipotezini desteklemektedir. İlk olarak elde edilen bulgular çekirdek, 1. çevresel alan ve 2. çevresel alan olarak sırayla yer

alan yapılarda bulunan unsurların işlenme hızının çekirdek alandan çevresel alana doğru gittikçe arttığı gözlenmiştir. İkinci olarak da çekirdek alanda yer alan unsurlara verilen tepkilerin doğruluk yüzdesinin ÖÇT'nin uyumlu bloğunda uyumsuz bloğundan daha fazla olduğu belirlenmiştir. Çekirdek alandaki tepki hızına dayalı bulgular işleme hızının fazla olduğuna, doğruluk oranına ilişkin bulgular da bu alandaki unsurların ketlenemesinin zor olduğuna işaret etmektedir. Her iki bulgu birlikte ele alındığında Evans ve Stanovich'in (2013) otomatik işleme için ayırıcı bir özellik olarak öne sürdüğü ve "kontrollü dikkat süreci gerektirmeyen ve hızlı bilgi işleme" olarak tanımladığı otonomluk özelliğinin sosyal temsilin çekirdeğinde yer alan unsurların işlenmesinde görüldüğü düşünülmektedir.

Suriyeli mülteci sosyal temsiliinin bilişsel seviyede işlenmesinde görülen farklılık yalnızca temsil yapısının iki ucunda anlamlı seviyeye ulaşmaktadır. Ortada yer alan 1. çevresel alan diğer iki alanla anlamlı derecede farklılaşmasa da değişime uyumlu olacak bir yönde yer almaktadır. Bu bulgu sosyal temsil yapısında merkezi konumdan çevresel konuma gidildikçe otomatik süreçlerden kontrollü süreçlere dereceli olarak bir geçiş olduğuna işaret etmektedir. Söz konusu bulgular ikili süreç modellerine getirilen, niteliksel olarak kademeli biçimde farklılaşan tek bir sürecin var olabileceği yönündeki eleştiriyi destekleyebilir (Moors, 2014). Bu durum Wolter'ın (2018) belirttiği gibi hem sosyal temsil nesnesiyle hem de diğer unsurlarla ilişkilendirme derecesi olarak tanımlanabilecek çağrışım gücünün çekirdek alandan çevresel alana doğru azaldığı iddiasını da destekler niteliktedir.

Sosyal temsillerin yapısında otomatik ve kontrollü süreçlerin CHP grubunda hipotezlerde öngörüldüğü yönde, AKP grubunda ise beklenenden farklı bir şekilde görülmesi araştırmanın önemli bulgularından birisidir. Suriyeli mültecilere yönelik sosyal temsilde yer alan unsurlara verilen tepki süresinin CHP'de merkezden çevreye gidildikçe doğrusal bir grafikte arttığı belirlenmiştir. Buna karşın tepki süreleri AKP'de merkezden birinci çevresel alana doğru hafif artış göstermiş, ardından daha artması beklenen ikinci çevresel alanda çekirdekten de daha düşük bir seviyeye gerilemiştir. Benzer şekilde çekirdek alandaki unsurların uyumsuz ÖÇT koşulunda daha fazla hataya neden olması yalnızca CHP grubunda görülmüştür. Bu bulgular birlikte ele alındığında sosyal temsil unsurlarının işlenmesinde sosyal olarak paylaşılan bir temsil yapısının tek başına belirleyici olmadığı, farklı grup süreçlerinin de etkili olduğuna işaret etmektedir. Birinci

Çalışma bulguları ve literatürdeki araştırmalar göz önünde bulundurulduğunda gruplar arasında görölen bu farkın açıklanmasında grupların sosyal temsil yapılarındaki farklılık, Suriyeli mülteci sosyal temsilinin sosyal kimlik süreçleriyle ilişkisi ve sosyal temsillerin oluşmasında görölen iletişim süreçlerindeki farklılıklar ile açıklanabileceğİ düşünölmektedir.

Otomatik ve kontrollü süreçlerin sosyal temsil yapısında görölmesinde oluşın gruplar arası farkın ilk nedeni olarak grupların farklı sosyal temsil yapılarına sahip olması ile anlaşılabilir. İkinci çalışmaya bir temel oluşturan ilk çalışmadan elde edilen sosyal temsil verileri ile yapılan benzerlik analizi, Suriyeli mülteci kavramıyla ilgili çağrışımlarda hangi unsurların temel çağrışım noktaları olduğunu ve bu çağrışım noktaları arasındaki ilişkinin ne kadar güçlü olduğuna dair bir görsel yapı sunmaktadır. Bu yapının AKP için daha az sayıda kavramla ve daha güçlü bağlantılarla kurulduğİ; CHP için ise daha çok sayıda kavram için gücü görece daha az ama çeşitliliğİ daha fazla bağlantının yer alacak şekilde oluştuğİ görölmektedir. Sosyal temsil yapısında merkezden uç dallara doğru gidildikçe oluşın yolların çeşitliliğinin artmasının, grup içerisinde bireysel farklılıkların daha fazla yer aldığına işaret ettiğİ düşünöldüğünde; AKP’de grup tarafından daha fazla konuşulup uzlaşılın, CHP’de ise bireysel farklılıkların daha fazla görölebildiğİ bir Suriyeli mülteci sosyal temsili ile karşılaşılmıştır. Bu bulgu AKP’nin sosyal temsilinde çekirdek ve çevresel alanlarda yer alan unsurlar arasındaki ilişkilerin benzer şekilde güçlü olduğİ bulgusu, bu unsurların bilişsel seviyede de benzer şekilde otomatik olarak işlendiğİne yönelik bir açıklama sunmaktadır. Mevcut çalışmadaki AKP grubuna benzer şekilde yapılandırılmış bir sosyal temsilin üzerindeki grup uzlaşısının düzeyi, çevresel alandaki unsurların niteliksel olarak çekirdek alana benzer şekilde yer almasına neden olabileceğİne işaret etmektedir. Bu bulgu aynı zamanda her sosyal temsilin çekirdek ve çevresel yapısının niteliksel olarak aynı özellikleri taşımayabileceğİ fikrini de doğurmaktadır.

Suriyeli mülteci sosyal temsilinde çekirdek ve çevresel alanda görölen bilgi işlemede gruplar arasındaki farkların ikinci olarak sosyal temsiller ve sosyal kimlik süreçleri arasındaki ilişki ile açıklanabileceğİ düşünölmektedir. AKP’de Suriyeli mülteci sosyal temsili dini ve tarihi bağlamda “Müslömanlık” ve “Osmanlı” sosyal kimlikleri ile; buna karşın CHP’de ise “seköler”, “Batılı” ve “modern” temsilleriyle ilişkili olarak yürütölmüştür (Arici, 2022). Bu açıdan bakıldığında Suriyeli mülteci sosyal temsilinde

her iki grup için de önemli sosyal kimlikleri etkili olduğu ancak etki güçlerinin farklı seviyelerde olduğu düşünülmektedir. Mevcut çalışmadaki bulgular ve literatürdeki çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda Suriyeli mülteci sosyal temsilinin AKP için sosyal kimlik süreçleriyle doğrudan ancak CHP için dolaylı yönden ilişkili olması nedeniyle aynı temsilin iki grup için aynı değerde olmadığı fikri ileri sürülebilir. Suriyeli mültecilerin “Müslüman kardeşler” olarak görülmesi ve Sünni İslam inancı bağlamında “ensar – muhacir” rollerine uygun bir yaklaşım sergilenmesi AKP grubundaki dini inanca dayalı sosyal kimlikle doğrudan ilişkili kavramlar olarak görülmektedir. Bu nedenle “Suriyeli mülteci” sosyal temsilinin “Sünni Müslüman” sosyal kimliğinin sürdürülmesinde doğrudan etkili olarak görülebilir. Diğer yandan CHP’li grup için “seküler” ve “modern Batılı” sosyal kimlikleri çok merkezi konumda olsa da Suriyeli mülteci sosyal temsili doğrudan bu sosyal kimliklerle ilişkili değildir. CHP grubunun Suriyeli mülteci sosyal temsilini bu sosyal kimliklerle ilişkilendiren durum AKP’nin söylemleri üzerinden gerçekleşmiştir. Çalık ve Baykal (2020) Suriyeli mültecilere yönelik partilerin yaklaşımlarında görülen farklılıkların, mültecilerin ülkeye kabulü noktasında değil bu yaklaşımın dini söylemlerle meşrulaştırılması noktasında ortaya çıktığını belirtmektedir. Bu durumda CHP için “Suriyeli mülteci” sosyal temsilinin, “seküler ve modern” sosyal kimliğini tanımlayan değil bu kimlik için bir tehdit örneği olarak görüldüğü ileri sürülebilir. Sosyal temsilin bir kimlik sistemiyle ilişkisinin temsili güçlü yapan özellik olduğu (Wagner, 1995) ve bir sosyal temsildeki sembolik değeri yüksek unsurların sosyal temsillerin grup normlarını korumaya yardımcı olduğu (Wachelke, 2013) fikirleri de göz önünde bulundurulduğunda Suriyeli mülteci sosyal temsilinin AKP ve CHP grupları için eşit derecede önemli olmadığı ileri sürülebilir. Sosyal temsilin grubun sosyal kimlikleriyle daha yakından ilişkili olması sosyal temsilin çevresel alanlarının da çekirdek alana benzer şekilde yapılandırılmasına ve dolayısıyla da temsil içerisindeki unsurların bulundukları yapısal alandan bağımsız olarak daha otomatik olarak işlenmesine neden olduğu fikrini oluşturmaktadır.

Sosyal temsil unsurlarının bilişsel işlenmesinde gruplar arasında görülen farkların üçüncü olarak iletişim süreçleri ile açıklanabilir. AKP ve CHP’nin iktidar ve muhalefet partileri olarak farklı konumlarda bulunmaları hem gruplar arası hem de grup içi iletişim sürecini etkilemektedir. AKP’nin iktidar partisi olması nedeniyle Suriyeli mültecilere yönelik yaklaşımlarda gündemi belirleyici, CHP’nin ise muhalefet olarak hükümetin hem

söylemlerine hem de politik eylemlerine eleştirel olarak yaklaşımda bulunan bir konumda olduğu bilinmektedir (Aydemir, 2023). CHP'nin söylemlerinde yer alan ekonomik ve toplumsal düzen ile ilişkili konuların toplumun tamamını ilgilendiren meseleler olmasına rağmen AKP temsilinde yer almaması bu grup için iletişim süreçlerinde CHP söylemlerinin etkili olmadığına işaret eden bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Diğer yandan doğrudan ilişkili olmamasına karşın CHP'nin temsilinde sekülerlik ile dolaylı yoldan ilişki kurulabilen kavramların bulunması (örn. din, Arap) temsillerin oluşmasında AKP'nin etkili olduğu fikrini desteklemektedir. Bu durumun AKP'de grubun norm ve değerleriyle ilişkili olarak yapılandırılan sosyal temsilin çevresel alanlarında dahi uzlaşmış, birbiriyle uyumlu unsurların var olmasına ve bu nedenle de tüm unsurların otomatik olarak işlenmesine neden olmuş olabileceği ileri sürülebilir. Buna karşın CHP'nin temsilinde hem kendi dünya görüşünü destekleyici hem de karşıt dünya görüşünü eleştiren unsurların birlikte yer alması ve karşıt dünya görüşüyle ilişkili unsurların çevresel alanda bulunması, bu grubun sosyal temsildeki unsurların bilişsel olarak işlenmesinde çekirdek alandan çevresel alana doğru gidildikçe otomatik süreçlerin azalmasına neden olabilir.

Mevcut araştırma kapsamındaki bulgular bu çalışmanın temel sorusu olan sosyal temsillerin çekirdek alanında yer alan unsurların otomatik, çevresel alanında yer alan unsurların kontrollü süreçler ile işlendiği hipotezini desteklerken aynı zamanda sosyal temsil yapısı içerisinde farklı bilgi işleme yollarının nasıl görüleceğinin grup süreçleriyle yakından ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Tüm bulgular bir arada ele alındığında gruplar için her sosyal temsilin eşit derecede önemli olmadığı, buna bağlı olarak sosyal temsilde yer alan çekirdek ve çevresel alanların her sosyal temsil için aynı değerde olmadığı ve bu farklılıkların da nihai olarak sosyal temsil unsurlarının bilişsel olarak işlenmesinde farklı süreçlerin kullanılmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

5.3. Bir İkili Süreç Modeli Olarak Sosyal Temsiller

Sosyal temsiller teorisi farklı düzeylerde açıklamalar sunan çok yönlü bir yaklaşım olarak sosyal biliş alanında etkili bir alternatif olarak görülmektedir. Kuramın kurucusu Moscovici'nin sosyal psikolojide "bireysel bilişsel süreçlerden daha çok sosyal bilişsel süreçlere odaklanması gerektiği" fikriyle gelişen kuramın günümüze uzanan süreçte

kendi eleştiri noktasına benzer bir durumla karşı karşıya kalma riski bulunmaktadır. Sosyal bilişsel süreçlerin odak noktası olarak belirlenmesi bireysel bilişsel süreçlerin alandaki araştırmalarda göz ardı edilmesine neden olmaktadır (Jodelet, 2016). Mevcut çalışmanın çıkış noktası, ana akım sosyal biliş alanında geniş bir araştırma alanına sahip olan ikili süreç modelleri ve sosyal temsil kuramının bir arada ele alınması ile her iki kuramsal yaklaşımın zayıflığı olarak eleştirilen yanlarının bütüncül bir bakışla güçlendirilebileceği fikridir.

Sosyal temsiller kuramının oluşum süreci, yapısı ve grup süreçleriyle ilişkisine yönelik birçok kuramsal açıklama ve çalışma bulunmaktadır. Sosyal temsil literatürünün sosyal biliş süreçlerine odaklanması nedeniyle toplumsal ve grup düzeyinde zengin bir kuramsal kavram ve açıklama repertuarı bulunurken bireyler arası farklar konusunda benzer bir çeşitlilik bulunmamaktadır. Diğer yandan ana akım sosyal biliş yaklaşımında yaygın olarak kullanılan ikili süreç modelleri ise bireysel sosyal biliş düzeyinde kapsamlı açıklamalara sahiptir. Doise'in (1989) önerdiği analiz düzeyleri açısından bakıldığında her iki kuramsal yaklaşımın analiz düzeylerinin iki ucunda açıklama güçlerinin fazla olduğu ancak diğer uca gidildikçe azaldığı görülmektedir. Bu nedenle iki kuramsal yaklaşımın birlikte ele alınması, hem bu yaklaşımların birbirilerinin zayıf yönlerini desteklemesine hem de sosyal biliş alanında daha bütüncül bir kuramsal yaklaşım geliştirilmesine yardımcı olacaktır.

Mevcut çalışma bulguları literatür ile ilişkili olarak ele alındığında sosyal temsillerin bir ikili süreç modeli olarak ele alınabileceği düşünülmektedir. Gawronski ve Creighton (2013) iyi bir ikili süreç modelinin “çevresel girdilerin davranışsal çıktılara nasıl dönüştüğünü açıklayan” çalışma prensiplerini ve “girdilerin çıktılara dönüşümünün ne zaman gerçekleşeceğini belirleyen” çalışma koşullarını tanımlaması gerektiğini belirtmektedir. Sosyal temsillerdeki çalışma prensibinin belirlenmesinde, Abric'in (1993) önerdiği şekliyle sosyal temsillerin çekirdek ve çevresel alanlar olarak ikili bir yapı üzerine kurulduğu fikrine dayanan yapısal yaklaşım açıklayıcı olacaktır. Bir ikili süreç olarak sosyal temsiller kapsamında çalışma prensibi; günlük hayatta çevresel girdi olarak tanımlanabilecek konuşma, görüntü vb. unsurlarla karşılaşıldığında bireyin sahip olduğu sosyal temsil içerisindeki unsurların uyarılması, bu ilk uyarımın çağrışımsal olarak diğer unsurlara iletilmesi ve sonunda sosyal temsil içerisinde var olan davranışsal repertuvara ulaşılması olarak tanımlanabilir. Sosyal temsiller kapsamında bu sürecin ne zaman

yaşanacağını belirleyen çalışma koşullarının ise demir atma ve nesneleştirme süreçleri ile açıklanabileceği düşünülmektedir. Çevresel girdilerden davranışsal çıktılara ulaşmada sosyal temsil unsurlarının çekirdek ve çevresel alanlardaki konumları, çağrışım güçleri ve unsurlar arasındaki ilişkinin yoğunluğu hangi girdi ile hangi çıktı arasında ilişkinin kurulabileceği demir atma ve nesneleştirme süreçleri ile belirlendiğinden dolayı bu süreçlerin temelinde unsurlar arası ilişkinin ne derece otomatik ya da kontrollü olacağını da belirlediği ileri sürülebilir. Demir atma ve nesneleştirme süreçlerinin sürekli devam ettiği düşünüldüğünde, bu süreçlerin sosyal temsil içerisinde yer alan bilişsel işlemlerin hangi noktalarda kontrollü hangi noktalarda otomatik olacağını belirleyici nitelikte olduğu öne sürülebilir.

Sosyal temsillerin bir ikili süreç modeli olarak ele alınmasında sosyal temsil evrenlerinin çalışma prensipleri ve çalışma koşullarının kapsamı ötesinde farklı bir açıklayıcı niteliğinin olabileceği düşünülmektedir. İnsanların hayatı anlamlandırma çabası ile mutabık evrende kendilerine benzer kişiler, kurumlar ve siyasi aktörlere yönelmesi hem sosyal temsillerin oluşumu aşamasında hangi argümanlarla karşılaşılacağını hem de sosyal temsil nesnesiyle ilişkili olarak hangi çevresel girdilerle karşılaşılacağını belirleyici niteliktedir. Bu nedenle bireylerin ve grupların bilişsel süreçlerinin gerçekleştiği evrenlerin hem çalışma prensiplerini hem de çalışma koşullarını da kapsayan bir temel bağlam olduğu düşünülebilir.

Sosyal temsil kuramının bir ikili süreç modeli olarak uyarlanması ve bu yönde araştırmalar yapılması ile bireysel sosyal biliş süreçlerinin de bu kuramsal yapıda yer bulabilmesinin önünü açacağı ileri sürülebilir. Mevcut çalışma sosyal temsillere yapısal yaklaşımın ikili süreçler kapsamında ele alınmasının yararlı olacağını gösteren bazı bulgular sunmaktadır ancak bu bulguların ek çalışmalarla desteklenmesi gerekmektedir. Ayrıca demir atma / nesneleştirme süreçleri, sosyal temsil evrenleri ve sosyal gruplarla ilişkili süreçlerin de bu kapsamda incelenebileceği göz önüne alındığında bu alanda birçok çalışma yapılabilmesi fikri ileri sürülebilir.

5.4. Çalışmanın Sınırlılıkları

Birinci çalışma kapsamında elde edilen bulgular son yıllarda Türkiye’de en fazla oy alan iki parti olan AKP ve CHP’yi destekleyen genç yetişkinler yürütülmüştür ve bulgular iki grup arasında beklenen yönde farkların bulunduğu işaret etmektedir. Ancak bu verilerin

toplandığı 2021 yılından sonra seçimler gerçekleşmesi, 6 Şubat depreminin yaşanması ve son olarak Temmuz 2024'te Kayseri'de yaşanan mültecilere yönelik saldırıların gerçekleşmesi gibi önemli toplumsal etkileri olan olayların yaşandığı göz önünde bulundurulmalıdır. Birinci çalışma kapsamında elde edilen Suriyeli mültecilere yönelik tutum bulgularının bu süre içerisinde olumsuz yönde değişmiş olabileceği düşünülerek mevcut bulgular dikkatle ele alınmalıdır.

Mevcut bulguların yalnızca bir çalışma ile elde edildiği, farklı bağlamlar ve gruplarla çalışılması gerektiği de dikkate alınmalıdır. Sosyal temsil verilerinin toplandığı örneklem ile örtük ölçümün uygulandığı örneklemelerin farklı olması, ikinci çalışmadaki bireylerin ilk çalışmadaki sosyal temsilleri ne derece paylaştığının bilinmemesi de çalışmanın bir sınırlılığı olarak görülmelidir.

Kaynaklar

- Abric, J. C. (1993). Central system, peripheral system: Their functions and roles in the dynamics of social representations. *Papers on Social Representations*, 2(2), 75,78.
- Arıdııcı, N. (2022) Constructing the ‘National Ideal’: The ‘Inclusive’ and ‘Exclusive’ representations of Syrian refugees in Turkish print media. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 24(4), 696-714.
<https://doi.org/10.1080/19448953.2022.2037859>
- Andrade, A. L., ve Wachelke, J. (2011). The association of structural configurations of romantic relationships with beliefs about couple relationships: A social representations study. *Anales de Psicologia*, 27(3), 834 – 842.
- Aydemir, N. (2023) Framing Syrian refugees in Turkish politics: A qualitative analysis on party group speeches. *Territory, Politics, Governance*, 11(4), 658-676.
<https://doi.org/10.1080/21622671.2021.2012247>
- Aydın, M., Çelikpala, M., Akgül-Açıkmeşe, S., Canan-Sokullu, E., Güvenç, S., Şenyuva, Ö., ve Kaya- Sönmez, S. (2022). *Kantitatif araştırma raporu: Türk dış politikası kamuoyu algıları araştırması*. Kadir Has Üniversitesi Türkiye Çalışmaları Grubu, Global Akademi, Akademetre.
- Augoustinos, M. Walker, I., ve Donaghue, N. (2014). *Social cognition: An integrated introduction*, 3rd. Ed. Sage.
- Baban, F., Ilcan, S., ve Rygiel, K. (2017) Syrian refugees in Turkey: Pathways to precarity, differential inclusion, and negotiated citizenship rights. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43(1), 41-57.
<https://doi.org/10.1080/1369183X.2016.1192996>
- Balta, E., ve Ete, H. (2023). *Türkiye’de toplum-siyaset-devlet ilişkisine bakmak*. Ankara Enstitüsü.
- Bauer, M. W., ve Gaskell, G. (1999). Towards a paradigm for research on social representations. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 29(2), 163-186.
<https://doi.org/10.1111/1468-5914.00096>

- Bayram, P. (2021). Twitter’da Suriyeli mültecilerin temsili: Türkiye’deki politik gençlik üzerinden bir analiz. *Alanya Akademik Bakış*, 5(1), 301-323. <https://doi.org/10.29023/alanyaakademik.708509>
- Biernat, M., ve Ma, J. E. (2005). Stereotypes and the confirmability of trait concepts. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31(4), 483-495. <https://doi.org/10.1177/0146167204271712>
- Biernat, M., Ma, J. E., ve Nario-Redmond, M. R. (2008). Standards to suspect and diagnose stereotypical traits. *Social Cognition*, 26(3), 288-313. <https://doi.org/10.1521/soco.2008.26.3.288>
- Blair, I. V. (2002). The malleability of automatic stereotypes and prejudice. *Personality and Social Psychology Review*, 6(3), 242-261. <https://doi.org/10.1207/S15327957PSPR060>
- Breakwell, G. M. (1993). Social representations and social identity. *Papers on Social Representations*, 2(3), 1-20.
- Carugati, F (1990). From social cognition to social representations in the study of intelligence. *Social representations and the development of knowledge içinde*, G. Duveen ve B. Lloyd (Eds.), ss. 126-143. Cambridge University Press.
- Carugati, F., ve Selleri, P. (2011). ...Once upon a time... The case of social representations of intelligence. *Papers on Social Representations*, 20, 1-15.
- Cirhinlioğlu, F. G., Aktaş, V., ve Özkan, B. (2006). Sosyal temsiller kuramına genel bakış. *C. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 30(2), 163-174.
- Contarello, A., ve Sarrica, M. (2007). ICTs, social thinking and subjective well-being: The Internet and its representations in everyday life. *Computers in Human Behavior*, 23(2), 1016–1032. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2005.08.015>
- Çalık, M., ve Baykal, K. (2020). Habertürk, Sabah ve Birgün gazetelerindeki Suriyeli mülteci haberlerinin eleştirel söylem çözümlemesi. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 5, 241-262. <https://doi.org/10.46250/kulturder.720564>
- Çavlin, B. A., ve Keskin, F. (2020). Citizenship, de facto statelessness, and birth registration of Syrian migrants in Turkey. *Syrian refugees in Turkey: A*

demographic profile and linked social challenges içinde, A. Çavlin (Ed.), ss. 141-161. Routledge.

Çoksan, S., Erdugan, C., ve Öner Özkan, B. (2023). Ortak öteki Suriyeli: Sosyal kimlik ve gerçekçi çatışma bağlamında Suriyeli mülteci temsili. *Türk Psikoloji Dergisi*, 38(92), 103-128. <https://doi.org/10.31828/turkpsikoloji.1352225>

Çömez Polat, F., ve Kaya, E. (2017). Bir ötekileştirme pratiği: Türkiye’de yaşayan Suriyelilere yönelik tutumlar. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 38-48.

Dany, L., Urdapilleta, I., ve Lo Monaco, G. (2015). Free associations and social representations: Some reflections on rank-frequency and importance-frequency methods. *International Journal of Methodology*, 49(2), 489-507. <https://doi.org/10.1007/s11135-014-0005-z>

Devine, P. G., ve Sharp, L. B. (2009). Automaticity and control in stereotyping and prejudice. *Handbook of prejudice, stereotyping, and discrimination* içinde, T. D. Nelson (Ed.), ss. 61-87. Psychology Press.

Devran, Y., ve Özcan, Ö. F. (2016). Söylemlerin dilinden Suriye sorunu. *Marmara İletişim Dergisi*, 25, 35-52. <https://doi.org/10.17829/midr.20162520716>

Dovidio, J. F., Gaertner, S. L., ve Kafati, G. (2005). Group identity and intergroup relations the common in-group identity model. *Advances in group process* içinde, S. R. Thye ve E. Lawler (Eds.), ss.1-35. Emerald Group Publishing.

Elchereth, G., Doise, W., ve Reicher, S. (2011). On the knowledge of politics and politics of knowledge: How a social representations approach helps us rethink the subject of political psychology. *Political Psychology*, 32(5), 729 – 758. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2011.00834.x>

Elçi, E. (2022). Göçmenlere karşı tutumların parti tercihlerine etkisi: Türkiye örneği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Türkiye’nin Göç Siyaseti Özel Sayısı*, 21(Özel Sayı), 46-73. <https://doi.org/10.46928/iticusbe.1108622>

Ellithorpe, M. E., Ewoldsen, D. R., ve Velez, J. A. (2015). Preparation and analyses of implicit attitude measures: challenges, pitfalls, and recommendations.

Communication Methods and Measures, 9(4), 233–252.
<https://doi.org/10.1080/19312458.2015.1096330>

Erdoğan, M. M. (2020). “Securitization from society” and “social acceptance”: Political party-based approaches in Turkey to Syrian refugees. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 17(68), 73-92. <https://doi.org/10.33458/uidergisi.883022>

Erdoğan, M. M., ve Eminoğlu, N. (2024). More than a decade of Syrian refugees in Turkey: Balancing a complex challenge. *Forced migration in Turkey içinde*, D. Ş. Sert ve D. Danış (Eds.), ss. 149–171. Routledge.

Evans, J. B. T. (2008). Dual-processing accounts of reasoning, judgment and social cognition. *Annual Review of Psychology*, 59, 255-278.
<https://doi.org/10.1146/annurev.psych.59.103006.093629>

Evans, J. B. T., ve Stanovich, K. E. (2013). Dual-process theories of higher cognition: Advancing the debate. *Perspectives on Psychological Science*, 8(3), 223-241.
<https://doi.org/10.1177/1745691612460685>

Eysenck, M. W. ve Keane, M. T. (2005). *Cognitive psychology: A student's handbook* (5th ed.). Psychology Press.

File, B., Keczer, Z., Vancsó, A., Böthe, B., Tóth-Király, I., Hunyadi, M., Ujhelyi, A., Ulbert, I., Góth, J., ve Orosz, G. (2019). Emergence of polarized opinions from free association networks. *Behavior Research Methods*, 51(1), 280–294.
<https://doi.org/10.3758/s13428-018-1090-z>

Fiske, S. T. (2018). *Social cognition: Selected works of Susan Fiske*. Taylor and Francis.

Fiske, S. T., ve Taylor, S. E. (2013). *Social cognition: From brains to culture*. Sage.

Frankish, K., ve Evans, J. S. B. T. (2009). The duality of mind: An historical perspective. *Two minds: Dual processes and beyond içinde*, J. S. B. T. Evans ve K. Frankish (Ed.), ss. 1–29. Oxford University Press.

Gawronski, B., ve Bodenhausen, G. V. (2006). Associative and propositional processes in evaluation: an integrative review of implicit and explicit attitude change. *Psychological Bulletin*, 132(5), 692. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.132.5.692>

- Gawronski, B., ve Creighton, L. A. (2013). Dual process theories. *The Oxford handbook of social cognition* içinde, D. E. Carlston (Ed.) ss. 282–312. Oxford University Press.
- Gawronski, B., Sherman, J. W., ve Trope, Y. (2014). Two of what? A conceptual analysis of dual-process theories. *Dual-process theories of the social mind* içinde, J. W. Sherman, B. Gawronski, ve Y. Trope (Eds.) ss. 3–19. The Guilford Press.
- Gervais, M. C., Morant, N., ve Penn, G. (2001). Making sense of “absence”: Towards a typology of absence in social representations theory and research. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 29(4), 419-444. <https://doi.org/10.1111/1468-5914.00111>
- Greenwald, A. G., McGhee, D. E., ve Schwartz, J. L. (1998). Measuring individual differences in implicit cognition: The implicit association test. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(6), 1464–1480. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.74.6.1464>
- Greenwald, A. G., Nosek, B. A., ve Banaji, M. R. (2003). Understanding and using the implicit association test: I. An improved scoring algorithm. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(2), 197–216. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.85.2.197>
- Gürbüz, S., ve Şahin, F. (2014). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: Felsefe - yöntem - analiz* (3. baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Howarth, C., Kalampalikis, N., ve Castro, P. (2011). 50 years of research on social representations: Central debates and challenging questions. *Papers on Social Representations*, 20(2), 9–1.
- Höijer, B. (2011). Social representations theory: A new theory for media research. *Nordicom Review*, 32(2), 3 – 16. <http://hdl.handle.net/2077/37454>
- İçduygu, A., ve Demiryontar, B. (2022). Türkiye’de devlet ve Suriyeli mülteciler: Çelişkili politikalar ve araçsal rasyonellik. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Türkiye’nin Göç Siyaseti Özel Sayısı*, 21(Özel Sayı), 316-334. <https://doi.org/10.46928/iticusbe.1182299>

- Jackson, J. W., ve Rose, J. (2013). The stereotype consistency effect is moderated by group membership and trait valence. *The Journal of Social Psychology*, 153(1), 51-61. <https://doi.org/10.1080/00224545.2012.703710>
- Jodelet, D. (2016). On structuring and outlining processes in the study of social representations. *Papers on Social Representations*, 26(2), 2.1-2.11.
- Joffe, H. (2003). Risk: From perception to social representation. *The British Journal of Social Psychology*, 42, 55-73. <https://doi.org/10.1348/014466603763276126>
- Kalampalikis, N., ve Haas, V. (2008). More than a theory: A new map of social thought. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 38(4), 449 – 459. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5914.2008.00381.x>
- Karaçay, A. B. (2024). Türkiye’deki Suriyeli mültecilere yönelik entegrasyon politikaları: Çekingen ve merkezîyetçi yaklaşımlar. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(49), 1779–1800. <https://doi.org/10.46928/iticusbe.1447429>
- Karpinski, A., ve Steinman, R. B. (2006). The single category implicit association test as a measure of implicit social cognition. *Journal of Personality and Social Psychology*, 91(1), 16–32. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.91.1.16>
- Kayaoglu, A., Şahin-Mencütek, Z., ve Erdoğan, M. M. (2022) Return aspirations of Syrian refugees in Turkey. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 20(4), 561-583. <https://doi.org/10.1080/15562948.2021.1955172>
- Keleş, Ş. (2022). Türk basınında Suriyeli mültecilere yönelik söylemlerin oryantalizm bağlamında incelenmesi: Yeni Şafak, Hürriyet, Birgün, Sözcü gazeteleri örnekleri (2014-2021). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü.
- Keleş, S. Ç., Aral, T., Yıldırım, M., Kurtoğlu, E., ve Sunata, U. (2016). Attitudes of Turkish youth toward Syrian refugees in respect to youth’s gender, income, education and city: A scale development study. *Turkish Migration 2016 Selected Papers* içinde, Ed. D. Eroğlu, J. Cohen ve I. Sirkeci., ss. 155 – 163. Transnational Press London.
- Klein, O., ve Licata, L. (2003). When group representations serve social change: The speeches of Patrice Lumumba during the congolese decolonization. *British*

Journal of Social Psychology, 42, 571 - 593.
<https://doi.org/10.1348/014466603322595284>

Kline, R. B. (2005). *Principles and practice of structural equation modeling* (2nd ed.). Guilford Press.

Lahlou, S. (2011). Functional aspects of social representations. *Representations of the Social: Bridging theoretical traditions içinde*, Deaux, K. (Ed.) ss.131 – 146. Blackwell.

Linder, J. R., Werner, N. E., ve Lyle, K. A. (2010). Automatic and controlled social information processing and relational aggression in young adults. *Personality and Individual Differences*, 49, 778 – 783. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2010.06.029>

Livberber, T. (2021). Suriyeli sığınmacıların Türk basınında temsili: Haberler üzerine eleştirel bir analiz. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(4), 1003-1028. https://doi.org/10.17932/IAU.IAUSBD.2021.021/iausbd_v13i4006

Liu, L. (2004). Sensitising concept, themata and shareness: A dialogical perspective of social representations. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 34(3), 249–267. <https://doi.org/10.1111/j.0021-8308.2004.00247.x>

Lo Monaco, G., Piermattéo, A., Guimelli, C., ve Abric, J.-C. (2012). Social representations, correspondence factor analysis, and characterization questionnaire: A methodological contribution. *The Spanish Journal of Psychology*, 15(3), 1233–1243. https://doi.org/10.5209/rev_SJOP.2012.v15.n3.39410

Lo Monaco, G., Girandola, F., ve Guimelli, C. (2017). Experiments inter-connecting the structure of social representations, cognitive dissonance, commitment and persuasion: Past, present and future. *Papers on Social Representations*, 26 (2), 1-25.

LoMonaco, G., Piermatteo, A., Rateau, P., ve Tavani, J.L. (2016). Methods for studying the structure of social representations: A critical review and agenda for future research. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 47(3), 306 – 331. <https://doi.org/10.1111/jtsb.12124>

- Lopéz-Facal, R., ve Jiménez-Aleixandre, M. P. (2009). Identities, social representations and critical thinking. *Cultural Studies of Science Education*, 4, 689 – 695.
<https://doi.org/10.1007/s11422-008-9134-9>
- Maass, A., Castelli, L., ve Arcuri, L. (2000). Measuring prejudice: Implicit versus explicit techniques. *Social identity processes: Trends in theory and research* içinde, D. Capozza ve R. J. Brown (Eds.), ss. 96–116. SAGE Publications.
- Matsumoto, D. (2009) *The cambridge dictionary of psychology*. David Matsumoto (General ed.), Cambridge University Press, 500.
- McKinlay, A., ve Potter, J. (1987). Social representations: A conceptual critique. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 17(4), 471 – 487.
- Mendes, F. R. P., Zangão, M. O. B., Gemito, M. L. G. P., ve Serra, I. D. C. C. (2016). Social representations of nursing students about hospital assistance and primary health care. *Revista Brasileira de Enfermagem*, 69, 343–350.
<https://doi.org/10.1590/0034-7167.2016690222i>
- Moliner, P. (1995). A two-dimensional model of social representations. *European Journal of Social Psychology*, 25, 27-40.
<https://doi.org/10.1002/ejsp.2420250104>
- Moliner, P., ve Abric, J.C. (2015). Central core theory. *Cambridge Handbook of Social Representations* içinde, G. Sammut, E. Andreouli, G. Gaskell ve J. Valsiner (ed), ss. 3 -11. Cambridge University Press.
- Moliner, P., ve Tafani, E. (1997). Attitudes and social representations: A theoretical and experimental approach. *European Journal of Social Psychology*, 27, 687 – 702.
[https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-0992\(199711/12\)27:6<687::AID-EJSP839>3.0.CO;2-7](https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-0992(199711/12)27:6<687::AID-EJSP839>3.0.CO;2-7)
- Montiel, C. J., Baquiano, M., ve Inzon, C. M. (2013). Conflict group meanings of territorial rights in Central Mindandao: Muslim-Christian social representations of land entitlement. *Journal of Pacific RIM Psychology*, 7(1), 1 – 11.
<https://doi.org/10.1017/prp.2013.1>

- Moors, A. (2014). Examining the mapping problem in dual process models. *Dual Process Theories of the Social Mind* içinde, J. W. Sherman, B. Gawronski, ve Y. Trope (Eds.), ss. 20–34. Guilford
- Moscovici, S. (1973). Foreword. *Health and illness: A social psychological analysis* içinde, C. Herzlich (Ed), ss. ix-xiv. Academic Press.
- Moscovici, S. (2000). *Social representations: Explorations in social psychology*. Blackwell.
- Mülteci Derneği. (2024, Ocak). *Türkiye’deki Suriyeli Sayısı*. Mülteciler Derneği. <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/#:~:text=Türkiye%27de%20kayıt%20altına%20alınmış,yılın%20en%20düşük%20seviyesine%20geriledi>
- Olson, M. A., ve Fazio, R. H. (2004). Reducing the influence of extrapersonal associations on the Implicit Association Test: Personalizing the IAT. *Journal of Personality and Social Psychology*, 86(5), 653–667. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.86.5.653>
- Orfali, B. (2002). Active minorities and social representations: Two theories, one epistemology. *Journal for The Theory of Social Behaviour*, 32(4), 395 – 416. <https://doi.org/10.1111/1468-5914.00195>
- Öner, B. (2002). Sosyal temsiller. *Kriz Dergisi*, 10(1), 29 – 35. https://doi.org/10.1501/Kriz_00000000179
- Quenza, C. J. P. (2005). On the structural approach to social representations. *Theory and Social Representations*, 15 (1), 77 – 100. <https://doi.org/10.1177/0959354305049746>
- Paksoy, A. F., ve Şentöregil, M. (2018). Türk basınında Suriyeli sığınmacılar: İlk beş yılın analizi (2011-2015). *Selçuk İletişim*, 11(1), 237-256. <https://doi.org/10.18094/josc.344498>
- Pandır, M. (2019). Stereotyping, victimization and depoliticization in the representations of Syrian refugees. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 409-427. <https://doi.org/10.16953/deusosbil.450797>

- Pandır, M., Efe, İ., ve Paksoy, A. F. (2015). Türk basınında Suriyeli sığınmacı temsili üzerine bir içerik analizi [A content analysis on the representation of Syrian asylum seekers in the Turkish press]. *Marmara İletişim Dergisi*, 24, 1-26. <https://dx.doi.org/10.17829/midr.20152419995>
- Panzaru, O. (2014). Symbiotic relationship between Physical Gardens and their literary representations. *Lucrari Stiintifice*, 57, 1. <https://repository.iuls.ro/xmlui/handle/20.500.12811/2183>
- Pennycook, G., Fugelsang, J. A., ve Koehler, D. J. (2015). What makes us think? A three-stage dual-process model of analytic engagement. *Cognitive Psychology*, 80, 34-72. <https://doi.org/10.1016/j.cogpsych.2015.05.001>
- Phelps, E. A., O'Connor, K., Cunningham, W. A., Funayama, E., Gatenby, J. C., Gore, J. C., ve Banaji, M. R. (2000). Performance on indirect measures of race evaluation predicts amygdala activation. *Journal of Cognitive Neuroscience* 12(5), 729-738. <https://doi.org/10.1162/089892900562552>
- Rateau, P., Moliner, P., Guimelli, C., ve Abric, J. C. (2011). Social representation theory. *Handbook of theories of social psychology* (Vol. 2) içinde, P. A. M. Van Lange, A. W. Kruglanski, ve E. T. Higgins (Ed.), ss. 477–497. SAGE Publications.
- Özdermir Planalı, G. (2023). Sosyal Temsil Kuramı: Karma Yöntem Araştırmalardaki Yeri ve Değeri Üzerine Bir İnceleme. *Cumhuriyet'in 100. Yılına Armağan Psikoloji* içinde, Y. Bayar ve M. Kavaklı (Ed), ss. 331 – 356. Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları.
- Rojas-Rivas, E., ve Cuffia, F. (2022). Gastronomy: A novel social representation of foods through consumers' language. *Future foods* içinde, R. Bhatt (Ed.) ss. 411-424. Academic Press.
- Sammut, G., Andreouli, E., Gaskell, G., ve Valsiner, J. (2015). Social representations: A revolutionary paradigm? *Cambridge Handbook of Social Representations* içinde, G. Sammut, E. Andreouli, G. Gaskell ve J. Valsiner (Ed), ss 3 -11. Cambridge University Press.
- Schneider, D. J. (2003). *The psychology of stereotyping*. The Guilford Press.
- Schaller, M., Conway, L. G., ve Tanchuk, T. L. (2002). Selective pressures on the once and future contents of ethnic stereotypes: Effects of the communicability of traits.

Journal of Personality and Social Psychology, 82(6), 861-877.
<https://doi.org/10.1037/0022-3514.82.6.861>

Sekaquaptewa, D., Vargas, P., ve von Hippel, W. (2010). A practical guide to paper-and-pencil implicit measures of attitudes. *Handbook of implicit social cognition: Measurement, theory, and applications* içinde, B. Gawronski ve B. K. Payne (Eds.), ss. 140–155. The Guilford Press.

Sert, D. Ş., ve Daniş, D. (2021). Framing Syrians in Turkey: State control and no crisis discourse. *International Migration*, 59(1), 197–214.
<https://doi.org/10.1111/imig.12785>

Sloman, S. A. (2002). Two systems of reasoning. *Heuristics and biases: The psychology of intuitive judgment* içinde, T. Gilovich, D. Griffin, ve D. Kahneman (Eds.), ss. 379–396. Cambridge University Press.

Staerklé, C., Clémence, A., ve Spini, D. (2011). Social representations: A normative and dynamic intergroup approach. *Political Psychology*, 32 (5), 759 – 768.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2011.00839.x>

Strack, F., ve Deutsch, R. (2015). The duality of everyday life: Dual-process and dual system models in social psychology. *APA handbook of personality and social psychology, Vol. 1. Attitudes and social cognition* içinde, M. Mikulincer, P. R. Shaver, E. Borgida, ve J. A. Bargh (Eds.), ss. 891–927. American Psychological Association.

Subaşıoğlu, D., ve Kara, M. (2023). Geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler konusunda merkez siyasetteki hizipleşmenin Bursa ili örneğinde toplumsal kutuplaşmaya etkisi. *International Journal of Arts and Social Studies*, 6(10), 18-42.

Sunata, U., ve Yıldız, E. (2018). Representation of Syrian refugees in the Turkish media. *Journal of Applied Journalism & Media Studies*, 7(1), 129-151.
https://doi.org/10.1386/ajms.7.1.129_1

Sümerkan, N. (2024). *Kaçınmacı ırkçılık olgusunun kültürleşme stratejileri ile ilişkisi: Türklerin Suriyelilere yönelik tutumlarına dair bir inceleme* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.

- Şafak, A., Nişancı, Z. N., ve Olcum, G. (2024). Acculturation conditions and orientations of Afghan and Syrian refugee entrepreneurs in Turkey. *International Journal of Intercultural Relations*, 99, 1-18, 101940. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2024.101940>
- Şahin-Mencütek, Z., Gökalp-Aras, N. E., Kaya, A., ve Rottmann, S. B. (2023). *Syrian refugees in Turkey: Between reception and integration*. Springer Nature.
- Şeker, B. D. (2023) Attitudes of the host population towards Syrian refugees: A new theoretical perspective. *Journal of Psychological Research*, 5(4): 36-49. <https://doi.org/10.30564/jpr.v5i4.5985>
- Tabachnick, B. G., ve Fidell, L. S. (2001). *Using multivariate statistics* (4th ed.). Allyn & Bacon.
- Tateo, L., ve Iannaccone, A. (2012). Social representations, individual and collective mind: A study of Wundt, Cattaneo and Moscovici. *Integrative Psychological and Behavioral Science*, 46, 57 – 69. <https://doi.org/10.1007/s12124-011-9162-y>
- Turner, J. C. (1999), Some current issues in research on social identity and self categorization theories, *Social identity: context, commitment, content içinde*, ss. 6-34. Wiley.
- Tzelgov, J. (1997). Specifying the relations between automaticity and consciousness: A theoretical note. *Consciousness and Cognition: An International Journal*, 6(2-3), 441–451.
- Uysal, D. M., ve Aydın-Çakır, A. (2020). An experimental study on the variation of the attitudes towards the Syrian refugees in Turkey. *Marmara University Journal of Political Science* 8(2), 274-296. <https://doi.org/10.14782/marmarasbd.699422>
- Vaast, E. (2007). Danger is in the eyes of beholders: Social representations of information systems security in healthcare. *The Journal of Strategic Information Systems*, 16(2), 130 – 152. <https://doi.org/10.1016/j.jsis.2007.05.003>
- Varol, A. (2023). Türk basınında göç ve sığınmacı temsili. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 52, 92–108. <https://doi.org/10.52642/susbed.1341670>
- Verhaegen, P., Aikman, S. N., ve Van Gulick, A. E. (2011). Prime and prejudice: Co-occurrence in the culture as a source of automatic stereotype priming. *British*

- Journal of Social Psychology*, 50, 501 – 518.
<https://doi.org/10.1348/014466610X524254>
- Wachelke, J., ve Wolter, R. (2011). Criteria related to the realization and reporting of prototypical analysis for social representations. *Psicologia: Teoria e Pesquisa*, 27, 521–526. <https://doi.org/10.1590/S0102-37722011000400009>
- Wachelke, J. (2013). Black or white or shades of grey? Comparing social representations centrality models. *Spanish Journal of Psychology*, 16(33), 1 – 10.
<https://doi.org/10.1017/sjp.2013.16>
- Wagner, W. (1995). Description, explanation and method in social representation research. *Papers on Social Representations*, 4, 156–176.
- Wagner, W., Duveen, G., Farr, R., Jovchelovitch, S., Lorenzi-Cioldi, F., Markova, I., ve Rose, D. (1999). Theory and method of social representations. *Asian Journal of Social Psychology*, 2(1), 95-125. <https://doi.org/10.1111/1467-839X.00028>
- Wagner, W., Valencia, J., ve Elejabarrieta, F. (1996). Relevance, discourse and the ‘hot’ stable core of social representations-a structural analysis of word associations. *British Journal of Social Psychology*, 35, 331 – 351.
<https://doi.org/10.1111/j.2044-8309.1996.tb01101.x>
- Wolter, R. (2018). The structural approach to social representations: Bridges between theory and methods. *Psico-USF*, 23, 621–631. <https://doi.org/10.1590/1413-82712018230411>
- Yanasmayan, Z., Üstübici, A., ve Kaslı, Z. (2019). Under the shadow of civilizationist populist discourses. *New Diversities*, 21(2), 37–51.
<http://hdl.handle.net/1765/130094> adresinden erişim sağlandı
- Yaylacı, F. G., ve Karakuş, M. (2015). Perceptions and newspaper coverage of Syrian refugees in Turkey. *Migration Letters*, 12(3), 238-250.
<https://doi.org/10.59670/ml.v12i3.277>
- Yazar, A. (2022). Sığınmacılara Toplumsal Çatışma Açısından Bakmak: Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar Üzerinden Bir İnceleme. *Hitit Ekonomi ve Politika Dergisi*, (2)1, 70 – 70.

- Yılmaz, D., ve Günay, M. A. (2022). Türk toplumunda Suriyeli sığınmacı algısı. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 117–139.
- Yılmaz, O., Karadöller, D.Z., ve Sofuoğlu, G. (2016). Analytic thinking, religion and prejudice: An experimental test of the dual-process model of mind. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 26(4), 360 – 369. <https://doi.org/10.1080/10508619.2016.1151117>
- Yücebaş, S. (2022). Yerel basında Suriyeli mültecilere ilişkin temalar, tanımlamalar ve metaforlar: Gaziantep örneği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(Özel Sayı), 107–134. <https://doi.org/10.46928/iticusbe.1098379>
- Zouhri, B., ve Reteau, P. (2015). Social representations and social identity in the black sheep effect. *European Journal of Social Psychology*, 45, 669 – 677. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2138>

EKLER

Ek 1 Veri toplama araçları

Demografik Bilgi Formu

1. Yaşınız: _____

2. Cinsiyetiniz:

Kadın: ☐

Erkek: ☐

Diğer: _____

3. Medeni durumunuz/İlişki durumunuz (Birden fazla işaretleme yapabilirsiniz):

Bekar ☐

İlişkisi yok ☐

İlişkisi var ☐

Birlikte yaşıyor ☐

Evli ☐

Ayrılmış/Ayrı yaşıyor ☐

Boşanmış ☐

Dul ☐

Diğer: _____

4. Yaşamınızın büyük çoğunluğunu geçirdiğiniz yer:

Büyükşehir ☐

Şehir ☐

İlçe ☐

Kasaba ☐

Köy ☐

5. Eğitim durumunuz:

Herhangi bir okuldan mezun değil: ☐

İlköğretim: ☐

Lise: ☐

Üniversite: ☐

Yüksek lisans ve üstü: ☐

6. Annenizin eğitim durumu:

Herhangi bir okuldan mezun değil: ☐

İlköğretim: ☐

Lise: ☐

Üniversite: ☐

Yüksek lisans ve üstü: ☐

7. Babanızın eğitim durumu:

Herhangi bir okuldan mezun değil: ☐

İlköğretim: ☐

Lise: ☐

Üniversite: ☐

Yüksek lisans ve üstü: ☐

8. Ailenizin ortalama aylık geliri: (Lütfen tüm bireylerin katkılarını düşünerek yazınız)

_____ TL

9. Şu anda çalışıyor musunuz?

Evet ☐ Hayır ☐ Öğrenci ☐

Cevabınız Evet ise lütfen mesleğinizi yazınız: _____

Öğrenciyseniz lütfen okuduğunuz bölümü yazınız: _____

10. Kendinizi ne kadar dindar görüyorsunuz?

Hiç Dindar Değilim	Pek Dindar Değilim	Dindar Sayılıyorum	Oldukça Dindar Sayılıyorum	Çok Dindarım
-----------------------	-----------------------	-----------------------	-------------------------------	--------------

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

11. Dini inancımda emredilen ibadetleri düzenli olarak yerine getiririm.

Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Her zaman
1	2	3	4	5

12. Günlük yaşantımı sürdürürken davranışlarımı belirlemede dini inancım önemli bir ölçüttür.

Kesinlikle katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Fikrim yok	Kısmen katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1	2	3	4	5

13. Sosyal ilişkilerimi şekillendirirken karşımdaki kişinin dini inancı benim için önemli bir ölçüttür.

Kesinlikle katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Fikrim yok	Kısmen katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1	2	3	4	5

14. Siyasi açıdan kendinizi sağ veya sol görüşe ne derecede yakın görüyorsunuz?

Sağ			Merkez			Sol
1	2	3	4	5	6	7

15. Kendinizi siyasi olarak aşağıdaki gruplardan hangisinde konumlandırırsınız?

- Milliyetçi ☐
 Muhafazakar ☐
 Liberal ☐
 Sosyal Demokrat ☐
 Diğer: _____

16. Aşağıdaki siyasi partilerden hangisine kendinizi yakın hissediyorsunuz?

- Adalet ve Kalkınma Partisi ☐
 Cumhuriyet Halk Partisi ☐
 İyi Parti ☐
 Milliyetçi Hareket Partisi ☐
 Halkların Demokratik Partisi ☐
 Diğer: _____

17. Daha önce mültecilere yönelik herhangi bir gönüllülük faaliyetinde bulundunuz mu?

Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Her zaman
1	2	3	4	5

18. İleride mültecilere yönelik gönüllü bir faaliyete katılma olanağınız olsa böyle bir faaliyette yer alırmısınız.

Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Her zaman
1	2	3	4	5

Mültecilere yönelik tutum ölçeği

Aşağıda yer alan maddelere yönelik düşüncelerinizi o maddenin yanında yer alan sayılardan size uygun olanını işaretleyerek belirtiniz.

	(1) Kesinlikle Katılmıyorum	(2) Biraz Katılmıyorum	(3) Kararsızım	(4) Biraz Katılıyorum	(5) Tamamen Katılıyorum
Şehir merkezinde mülteci görmek beni rahatsız eder.					
Mülteciler Türk kültürüne uyum sağlamalıdır.					
Mültecilerle komşu olmaktan rahatsızlık duymam. (T)					
Mültecilere önümüzdeki seçimlerde oy hakkı verilmesini desteklerim.(T)					
Mültecilerin bulaşıcı hastalık taşıma olasılığı beni tedirgin eder.					
Bir mülteci ile arkadaş olmaktan kaçınıyorum.					
Mültecilerin Türkiye'deki çalışanların iş olanaklarını kısıtladıklarını düşünüyorum.					
Mültecilerin Türkçe öğrenmeleri gerektiğini düşünüyorum.					
Mültecilerin suç oranını arttırdıklarını düşünüyorum.					
Mültecilere vatandaşlık hakkı tanınması beni rahatsız eder.					
Mültecilerin yararına düzenlenen sosyal sorumluluk projelerine gönüllü olmak isterim.(T)					
Mültecilerin vergi vermemelerini yanlış buluyorum.					
Oturduğum mahallede veya yakın çevresinde mültecilerin ikamet etmesini istemem.					
Mülteciler sınır dışı edilmelidir.					
Mülteciler belli bir süre için toplu taşıma araçlarında ücretsiz yararlanmalarında bir sakınca görmüyorum. (T)					
Mültecilerin kullandığı tualeti kullanmaktan rahatsızlık duyarım.					

Mültecilerin Türkiye sınırlarında doğan çocuklarının Türk vatandaşı olmaları gerektiğini düşünüyorum. (T)					
Otobüste Mülteci gördüğüm zaman yanına oturmayı tercih etmem.					
Çocuğumu her zaman götürdüğüm parkta mültecilerin bulunması beni tedirgin eder.					
Mülteciler bir suça karıştıklarında Türkiye vatandaşlarından daha fazla ceza almalıdırlar.					
Mülteciler Türkiye vatandaşlarıyla aynı sağlık hizmetlerinden faydalanmalıdırlar. (T)					
Mültecilerin ülkeme sığınması beni rahatsız etmez. (T)					
Mültecilerin sokaklarda dilenmeleri vatandaşların iyi duygularını suiistimal etmektedir.					
Mültecilerin Türkiye'ye girişlerinin zorlaştırılması gerektiğini düşünüyorum.					
Çocuğumun mülteci çocuklarla arkadaş olmasından rahatsız olmam. (T)					
Mülteciler ile Türkiye'deki çoğunluğun inandığı dinin aynı olması bir güven ortamı oluşturur. (T)					

T: Ters kodlanması gereken madde. Toplam skor oluşturulduğunda, bu ölçekte yüksek skor alan katılımcıların Suriyeli mültecileri tutumlarının daha olumsuz olduğu anlamına gelmektedir.

Sosyal Temsil Belirleme Formu

Lütfen “**mülteci**” kavramı hakkında aklınıza gelen 7 adet kelimeyi aşağıda bulunan forma yazınız.

	Mülteci
A	
B	
C	
D	
E	
F	
G	

Yukarıda yazdığınız her bir kavramın “**mülteci**” kavramını açıklamadaki etkisine göre en önemliden en önemsizye doğru diziniz. (İlk sütundaki harfleri kullanabilirsiniz.)

1 (en önemli)	
2	
3	
4	
5	
6	
7 (en önemsiz)	

Yukarıda yazdığınız her bir kavramı aşağıda belirtildiği şekilde -2 çok olumsuz ve +2 çok olumlu puanları arasında değerlendiriniz.

	(-2) Çok olumsuz	(-1) Olumsuz	(0) Nötr	(1) Olumlu	(2) Çok olumlu
A					
B					
C					
D					
E					
F					
G					

Örtük Çağrışım Testi

ÖÇT yönergesi aşağıdadır:

İşaret ya da orta parmaklarınızı klavyedeki E ve İ tuşlarının üzerine koyunuz. Yukarıdaki kategorileri temsil eden isimler teker teker ve sırayla ekranın orta kısmında görülecektir. Soldaki kategoriye temsil eden bir isim görüldüğünde lütfen E tuşuna basınız; sağdaki kategoriye temsil eden bir isim görüldüğünde lütfen İ tuşuna basınız. İsimler yalnızca bir kategoriye aittir. Eğer bir hata yaparsanız, ekranda bir X belirecektir. Hatayı diğer tuşa basarak düzeltiniz.

Kullanılan kelimeler

AKP Grubu için Suriyeli Mültecilerle İlişkili Kelimeler

- /1 = "savaş"
- /2 = "çocuk"
- /3 = "muhacir"
- /4 = "yardım"
- /5 = "yoksulluk"
- /6 = "göç"
- /7 = "zorluk"
- /8 = "fakirlik"
- /9 = "vatansızlık"
- /10 = "muhtaç"

Suriyeli Mültecilerle İlişkili Olmayan Kavramlar

- /1 = "favori"
- /2 = "masal"
- /3 = "yaprak"
- /4 = "kutlama"
- /5 = "yükseklik"
- /6 = "zımba"
- /7 = "tenis"
- /8 = "yağış"
- /9 = "yansıma"
- /10 = "takvim"

"Suriyeli Mülteci İsimleri"

/1 = "Riad"

/2 = "Nasser"

/3 = "Wahib"

/4 = "Hisham"

/5 = "Ghada"

/6 = "Arwa"

/7 = "Wafa"

/8 = "Halla"

Ek 2 Gönüllü Onam Formu (Birinci Çalışma)

Çalışmaya katılmayı kabul etmeden önce bu formu dikkatlice okuyunuz ve varsa sorularınızı araştırmacıya yöneltiniz.

Çalışmanın Amacı

Suriyeli Mültecilere Yönelik Sosyal Temsilleri Belirlemeye yönelik bu çalışma Arş. Gör. Yasemin CAMCI tarafından, Prof. Dr. M. Ersin KUŞDİL danışmanlığında yürütülen doktora tez çalışması kapsamında gerçekleştirilmektedir. Çalışmadan elde edilecek veriler yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacaktır.

Çalışmaya katılmayı kabul ettiğiniz takdirde size 2 anket ve bir açık uçlu form sunulacaktır. Bu uygulamanın ortalama 15 dakika sürmesi beklenmektedir.

Mahremiyet

Bu çalışma anonim olarak gerçekleştirilmektedir. Vereceğiniz cevaplar kimlik bilgilerinizle eşleştirilmeyecektir. Çalışmanın kayıtları gizli tutulacaktır.

Reddetme ve Geri Çekilme Hakkı

Bu çalışma katılma kararı tamamen size aittir. Çalışmanın herhangi bir aşamasında çekilme hakkınız vardır ve bu durum araştırmacılarla ilişkinizi hiçbir şekilde etkilemeyecektir. Çalışmadan geri çekilmeniz durumunda hiçbir kaybınız olmayacaktır. Araştırma süreci boyunca herhangi bir soruya cevap vermeme ya da tümüyle araştırmayı bırakma hakkınız bulunmaktadır. Ayrıca, araştırmacının sizin görüşmenizden elde edilen bilgileri kullanmamasını isteme hakkınız da bulunmaktadır.

Soru Sorma ve Kaygı Belirtme Hakkı

Araştırma öncesinde, sırasında ve sonrasında, araştırmayla ilgili soru sorma ve bu soruların tarafımdan cevaplanmasını isteme hakkınız bulunmaktadır. Araştırmayla ilgili daha detaylı bilgi almak için araştırmacıya ulaşabilir ve istediğiniz soruları yöneltebilirsiniz.

Arş. Gör.

E-posta:

Telefon:

Katılımlarınız için teşekkürler.

Ek 3 Gönüllü Onam Formu (İkinci Çalışma)

Çalışmaya katılmayı kabul etmeden önce bu formu dikkatlice okuyunuz ve varsa sorularınızı araştırmacıya yöneltiniz.

Çalışmanın Amacı

Suriyeli Mültecilere Yönelik Sosyal Temsilleri Belirlemeye yönelik bu çalışma Arş. Gör. Yasemin CAMCI tarafından, Prof. Dr. M. Ersin KUŞDİL danışmanlığında yürütülen doktora tez çalışması kapsamında gerçekleştirilmektedir. Çalışmadan elde edilecek veriler yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Çalışmaya katılmayı kabul ettiğiniz takdirde size 2 anket ve bir bilgisayar uygulaması sunulacaktır. Bu uygulamanın ortalama 20 dakika sürmesi beklenmektedir.

Mahremiyet

Bu çalışma anonim olarak gerçekleştirilmektedir. Vereceğiniz cevaplar kimlik bilgilerinizle eşleştirilmeyecektir. Çalışmanın kayıtları gizli tutulacaktır.

Reddetme ve Geri Çekilme Hakkı

Bu çalışma katılma kararı tamamen size aittir. Çalışmanın herhangi bir aşamasında çekilme hakkınız vardır ve bu durum araştırmacılarla ilişkinizi hiçbir şekilde etkilemeyecektir. Çalışmadan geri çekilmeniz durumunda hiçbir kaybınız olmayacaktır. Araştırma süreci boyunca herhangi bir soruya cevap vermeme ya da tümüyle araştırmayı bırakma hakkınız bulunmaktadır. Ayrıca, araştırmacının sizin görüşmenizden elde edilen bilgileri kullanmamasını isteme hakkınız da bulunmaktadır.

Soru Sorma ve Kaygı Belirtme Hakkı

Araştırma öncesinde, sırasında ve sonrasında, araştırmayla ilgili soru sorma ve bu soruların tarafımdan cevaplanmasını isteme hakkınız bulunmaktadır. Araştırmayla ilgili daha detaylı bilgi almak için araştırmacıya ulaşabilir ve istediğiniz soruları yöneltebilirsiniz.

Arş. Gör. Yasemin CAMCI

E-posta:

Telefon:

Katılımlarınız için teşekkürler.

Ek 4 Etik Kurul Onayı

	BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULLARI (Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu) TOPLANTI TUTANAĞI
OTURUM TARİHİ 9 Temmuz 2019	OTURUM SAYISI 2019-06
KARAR NO 14 : Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nden alınan Psikoloji Anabilim Dalı doktora öğrencisi Yasemin CAMCI'nın "Sosyal Temsiller Teorisinde Kontrollü ve Otomatik Süreçler: Mültecilere Yönelik Temsillerin Gruplar Arası Süreçlerle Bağlantılı Olarak İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında uygulanacak anket ve ölçek sorularının değerlendirilmesine geçildi. Yapılan görüşmeler sonunda; Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü Psikoloji Anabilim Dalı doktora öğrencisi Yasemin CAMCI'nın "Sosyal Temsiller Teorisinde Kontrollü ve Otomatik Süreçler: Mültecilere Yönelik Temsillerin Gruplar Arası Süreçlerle Bağlantılı Olarak İncelenmesi" konulu tez çalışmasında yer alan Ek-1 deki 2. soru olan cinsiyetiniz bölümünde yer alan "Diğer" seçeneği anlaşılamamış olup, hukuken cinsiyette böyle bir seçenek olmadığından, "Diğer" seçeneğinin çıkarılması koşuluyla uygulanacak anket ve ölçek sorularının, fikri, hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğu başvurucuya ait olmak üzere uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.	

Ek 5. Özgeçmiş

ÖZGEÇMİŞ			
Adı-Soyadı	Yasemin		CAMCI
Doğum Yeri ve Yılı			
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce		İyi
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	1999	2002	Kartal Anadolu İmam Hatip Lisesi
Lisans	2004	2008	Yakın Doğu Üniversitesi
Yüksek Lisans	2013	2015	Bursa Uludağ Üniversitesi
Doktora	2015	2024	Bursa Uludağ Üniversitesi
Çalıştığı Kurumlar	Başlama - Ayrılma Yılı		Çalışılan Kurumun Adı
1.	2008	2013	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
2.	2013	2013	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
3.	2013	2016	Bursa Uludağ Üniversitesi
4.	2016	-	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Projeler:	- Emotion to motion: Emotional Intelligence Skills development to Foster Youth Employability (2015 – 2018) “2015-3-TR01-KA205-024834 Erasmus+ Project Pozisyon: Araştırmacı / Eğitmen - RING – Transferring Supports for Caregivers(2009 – 2011) “LLP-LDV-TOI-09-IT-0446 EU Lifelong Learning Program Leonardo Da Vinci Project” Pozisyon: Araştırmacı / Eğitmen		

Yayınlar:

- Bilican, F. I., Camcı, Y., Cihan, A., Yaman, H., Ugur, M., Juričko, A., ... & Vasileiadis, A. (2021). Effectiveness of an Intensive Three-Day Emotional Intelligence Training. *Current Research in Social Sciences*, 7(1), 1-14.
- Bilican, F. I., Camcı, Y. (2021). Does Emotional Intelligence Increase After an Intensive Training? Paper presented at The 32nd International Congress of Psychology, Prag, Czech Republic, 18 – 23 July 2021.
- Camcı, Y. Kusdil, M.E. (2016) The Outgroup Favoritism Phenomenon of Veiled and Unveiled University Students: An Analysis of Explicit and Implicit Attitudes via Intergroup Relations Theories. Oral Presentation at the 1st National Social Psychology Congress, Ankara.
- Camcı, Y. (2012). Demansa Psikolojik Yaklaşım. In I.B. Kulaksızoğlu, N. Yücel, R. Ekşioğlu, H. Akyüz (Eds.), *Yaşlıya Psikolojik Destek Kitabı – Huzurevi ve Bakımevi Çalışanları İçin Rehber* (pp. 161-175). İstanbul: IBB Basımevi
- Camcı, Y. (2012). Kurumsal Bakımda Uygulanan Psikolojik Tedavi Yöntemleri: Uğraş Terapisi. In I.B. Kulaksızoğlu, N. Yücel, R. Ekşioğlu, H. Akyüz (Eds.), *Yaşlıya Psikolojik Destek Kitabı – Huzurevi ve Bakımevi Çalışanları İçin Rehber* (pp. 229-236). İstanbul: IBB Basımevi
- Camcı, Y. (2012). Kurumsal Bakımda Uygulanan Psikolojik Tedavi Yöntemleri: Demans Hastalarında Kullanılan Terapi Yöntemleri. In I.B. Kulaksızoğlu, N. Yücel, R. Ekşioğlu, H. Akyüz (Eds.), *Yaşlıya Psikolojik Destek Kitabı – Huzurevi ve Bakımevi Çalışanları İçin Rehber* (pp. 243-257). İstanbul: IBB Basımevi
- Camcı Y. (2010, May). “Darulaceze Geriatrics Council” An Example of Interdisciplinary and Multidisciplinary Team Work in Institutional Care Centers. Oral Presentation at the Annual Meeting Academic Geriatrics Congress.
- Camcı, Y. Ekşioğlu, Y. Karabulut, T. Yücel, N. Karagöz, M. (2010). Relationship Between Daily Life Activities and Mini Mental Scores of Dementia Patients. *Akademik Geriatri*, 2010 (2), 50 - 53.
- Camcı Y. Ekşioğlu, Y. Yücel, N. Karagöz, M. (2009, May). Comparison of Psychiatric Diagnosis by Gender. Poster session presented at the Annual Meeting Academic Geriatrics Congress--2009.
- Camcı, Y. (2009). Psikomotor Aktiviteler. In Yücel, N. (Ed.), *Demanslı Yıllara Değer Katan Aktiviteler* (pp. 47-77). İstanbul: IBB Basımevi
- Kulaksızoğlu, I.B. Yücel, N. Camcı, Y. Ekşioğlu, Y. Karabulut T.(2009). . In Yücel, N. (Ed.) *Demanslı Yıllara Değer Katan Aktiviteler* (pp. 325-336). İstanbul: IBB Basımevi

İletişim (e-posta):		
	Tarih:	
	İmza:	
	Adı-Soyadı:	Yasemin CAMCI

